

Гео Милев

Съчинения

в пет тома

Том I

Слънчогледите погледнаха слънцето

Том II

Всяко изкуство е експресионизъм

Том III

Там, гето е Народът

Том IV

Избрани поетически преводи

Том V

Писма и документи

Редакционна колегия:
ЛЕДА МИЛЕВА, ИВАН ГРАНИТСКИ,
ПЕТЪР ВЕЛЧЕВ, ГЕОРГИ ЯНЕВ

Гео Милев

ПИСМА И ДОКУМЕНТИ

Том V

ИЗДАТЕЛСТВО
„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“

София, 2007

АТЕЛСТВО
АРИЙ
ЯНОВ.

Поемата ми не съдържа елементи на престъпление...

Ни дума, ни рег, ни пасаж от нея не оправдава създаването на нелегални организации, не възхвалява терористични действия, а само описва, рисува картината на събития, станали преди създаването на моя закон – събития печални и трагични, които не могат да останат скрити от погледа на писателя художник и да не привлекат перото му. А как се описва известно събитие, това зависи от художествения похват и способности на автора и не влиза в оценката на съдилищата и властите...

Господа съдии,

За честта на българското правосъдие не произнасяйте осъдителна присъда, защото с нея бихте нанесли удар, рана, петно върху родното изкуство и неговото развитие. Изкуството цъфти само на почвата на свободата. Не стеснявайте писателя, за да не убивате изкуството!

ГЕО МИЛЕВ

рицата:
Милев,
портрет

ав.

ПИСМА И ДОКУМЕНТИ

ГЕО МИЛЕВ

ГЕО МИЛЕВ

СЪЧИНЕНИЯ
В ПЕТ ТОМА

5^{ТОМ}

ИЗДАТЕЛСТВО
ЗАХАРИЙ
СТОЯНОВ.

ПИСМА И ДОКУМЕНТИ

*Тази книга излиза с родолюбивата подкрепа
на община Стара Загора*

На корицата:
Гео Милев – автопортрет

- © Георги Янев, предговор, съставителство и бележки
- © Леда Милева, редакция
- © Петър Добрев, художествено оформление
- © Издателство „Захарий Стоянов“, 2007

ISBN 978-954-09-0058-2

*След раняването на фронта,
1917 година*

A handwritten signature in dark ink, which appears to read "Гео Милев". The signature is stylized with a long, sweeping underline.

ИЗКУСТВОТО ЦЪФТИ САМО НА ПОЧВАТА НА СВОБОДАТА

ГЕОРГИ ЯНЕВ

Едно от последните си писма от фронта, преди да бъде ранен, Гео Милев пише на близкия си приятел Николай Лилиев. Цитира стихове на любими поети, споделя творчески намерения, но е някак успокоен, нещо нехарактерно за неговия темперамент. Пише почти примирено: „И стоя пред свирепата реалност.“

А едно от първите писма, когато идва на себе си след тежкото раняване, е отново до Лилиев. С жестока самоирония разкрива душевното си състояние: реалността „ме мачка безмилостно!“ Приканва „онези големи идеалисти, които бягат от реалността и искат да гържат гушата си постоянно пияна“, да отидат сред свирепата реалност, където няма „изкуствени раеве“, а преобладават „естествените адове“.

На близкия си приятел, с когото са споделяли сродни естетически и философски концепции, Гео Милев се изповядва като пред себе си: „Реалността излезе много по-мощна, отколкото можеше да се вярва: тя е превърнала МЕНЕ на реалност, аз съм ореализиран или просто – орезилен!.. Реалността фрази не търпи и на най-големите фразьори най-зле отмъщава: избалаква им очите... Нерадостно!“

Идеализмът търпи катастрофален крах в сблъсъка със свирепата действителност. След тези жестоки прозрения крачката до експресионизма е само една...

* * *

„Поезията като изкуство не познава нито националност, нито партийност. Поетът пее за чисто изкуство, възхвалява или описва от гледището на сво-

ето изкуство както красивите, така и мрачните събития или случки от реалния живот – но всичко това той върши, като стои на своя висок трон над гребнавите грязи в живота, на който го поставя неговото призвание от лирата на изкуството. В своето отношение към отделните епизоди в живота около му, които му правят силно впечатление, той страна не взема: той не възхвалява едни, да обижда други – той само рисува всичко, което вижда, и го рисува с нежните и мили краски на поезията, които само неговото творчество може да даде, и то така, че когато четецът проумее неговото произведение, той ще вижда там само едно цветно, а не фотографическо обрисване на даден епизод от живота...“ Не, това не са детски записки на малкия Георги Касабов, нито на юношата Георги Милев, това са нескоропаните „естетически мотиви“ на обвинението и присъдата срещу Гео Милев и неговата поема „Септември“. Чрез тези мотиви се оправдава и присъдата срещу младия авангардист и гражданин – една година затвор и 20 000 лева глоба по Закона за защита на държавата. Нищо, че мотивите наподобяват неправилно наизустен чужд естетически идеал... Но има и още нещо: повече от очевидно е, че отдавна забравеният съдия е пописвал стихове и е защитава определени естетически идеи. В тоя смисъл присъдата над Гео Милев освен политическия ѝ характер има и привкус на отмъщение. Отмъщението на графоманията над талантливия и стойностния творец. Отмъщението на невежеството, както ще напише десет години по-късно покрусеният баща Милчо Касабов.

Предварително приготвената си писмена защита за пред съда Гео Милев не произнася по молба на най-близките си, които са се страхували да не бъде разгразнен съдът. Но в бележките, по които се е защитава, има редица сходни опорни точки, затова пис-

мената защита до голяма степен е сведена до съда. А тя завършва с думите: „Господа съдии, за честта на българското правосъдие не произнасяйте осъдителна присъда, защото с нея бихте нанесли удар, рана, петно върху р о д н о т о и з к у с т в о и неговото развитие. Изкуството цъфти само на почвата на свобода. Не стеснявайте писателя, за да не убивате изкуството!“

Гео Милев опонира на основното обвинение „естетически“: „А к а к се описва известно събитие, това зависи от художествения похват и способности на автора и не влиза в оценката на съдилищата и властите.“ И още: „Оценката пък на отделните думи, термини, изрази подлежи да се разглежда не от углавния съд, а само от литературната критика.“ Личи, че част от „идеалиста“ Гео Милев в била все още жива. Убеден в правотата си, той спори, излага аргументи, защитава страстно тези и идеи. Тази последна „битка“ на Гео Милев е интересна и с друго: тя представя автора на „Септември“ като цялостно завършена естетическа и гражданска личност.

* * *

Началото на двайсетия век, макар да се определя като век на телефона и телеграфа, в крайна сметка, особено в първата си половина, е век на писмовната комуникация. Чак през петдесетте и шестдесетте години се заговори за „края на писмото“, макар по-късно да се забелязва и възраждането му чрез модерните технологии.

Твърдо може да се каже, че Гео Милев е нямал отношение към документа като историческа стойност. Най-близките му от семейството разказват как малкият Георги рисувал и съставял вестничетата си, пишел първите си стихчета, първите си рецензии и пр. и захвърлял сътвореното. За радост семейството –

най-вече в лицето на бащата Мильо Касабов и по-малкия брат Борис – събирало рисунките, вестничетата, стиховете и затова началните творчески години на младия Георги са добре документирани.

Бащата, майката, братът и сестрите са били убедени, че Георги е необичаен, различен, с ярко изразени творчески заложби, и ревниво са пазели всичко сътворено от любимия син и брат.

По същият начин съпругата му Мила и децата след неговата гибел постъпват с документите и вещите, останали от Гео Милев – ревностно ги пастрят и „разнасят“ из София от квартира на квартира, за да останат за изследователите днес.

Точно по противоположен начин е постъпвал малкият Георги, а и зрелият Гео Милев – не съхранявал получените писма от близки и приятели, оригиналите на преводите и голяма част от оригиналите на поезията и критическото му творчество е пропадала по печатници и словослагатели безвъзвратно.

Обичал е да колекционира любими картини, репродукции, картички дори, но към оригиналите на собственото си творчество и към писмата на близките и приятелите нямал „историческо отношение“. Не защото е бил лишен от усет за ролята си на творец и значението на културната си дейност, напротив – в това отношение е бил критикуван, неоснователно впрочем, от свои съвременници недоброжелатели, че преувеличавал ролята си на фактор в българската култура. По всяка вероятност „артистичното“ му отношение към писма, документи и негови рисунки се дължи на личностно отношение, както и на факта, че битовият му живот е бил изключително динамичен и непрекъснато свързан с неуредици и промени на квартири.

Писмата на Гео Милев до семейството (основно до бащата) са съхранени и публикувани, писмата му

до приятели, сътрудници на списанията, които издава, и познати, също са запазени в основната си част, но писмата до него от баща му, роднините, приятелите, близките до голяма степен са безвъзвратно загубени. Близко 120 са запазените писма на Гео Милев до баща му, а от Мильо Касабов до Гео Милев са запазени само две-три.

* * *

Единствен Георги от децата взема името на бащата, всички останали се именуват и подписват Касабови. Георги от малък държи на Милев, на името на бащата. По-късно и при писателския си псевдоним ще видоизмени своето име, но това на баща си – не. То – Милев – си остава запазена марка на Георги до края на живота му. Връзката между двамата е особена, тя иска специално възглеждане, разбиране и анализиране. Бащата – презърнал идеите на Възраждането, отдал се изцяло на тях след Освобождението, участвал с пушка в ръка при Съединението на България, народен учител, будител, вестникар, издател, книжовник, е възпитавал децата си в духа на идеите на Възраждането. Синът, наследил най-доброто от баща си – наследява идеите на своя биологичен и духовен настойник, но и ги надскача няколкократно – е вперил взор в Европа, в нейните културни постижения и „ламти“ да подпомогне родното изкуство да се изравни, че и да изпревари даже европейското.

Единият – бащата – е реалист и реалистичен мечтател, другият – синът – е иреалист, но, странно – оптимист в помислите си (нали затова са го обичали толкова много и Димчо Дебелянов, и Лилиев, и Ясенов, и Л. Стоянов – все „велики иреалисти“ в онези години).

Писмата до бащата най-добре характеризират Гео Милев, защото пред него той е бил най-искрен и

най-откровен. Даже когато изглежда, че Гео Милев е недопустимо гързък с родителя си, това е външно, измамно впечатление, защото самият Мильо Касабов е възпитавал така децата си, най-вече Георги: да бъдат равноправни в мненията си с него, да разсъждават с главите и сърцата си, да бъдат верни на себе си, на рода и на родината.

Затова са много любопитни и интересни като търсения във философски, естетически и етически план юношеските увлечения на Гео Милев, които той споделя с баща си в най-ранните си писма.

Не по-малко интересни са професионалните намерения на Гео Милев да направи впечатляващо европейско книгоиздателство, въвеждайки нови и модерни издателски концепции, свързани с естетически издържани книгопродукти, дискретна и сериозна реклама на изданията, високо качество на продукцията, специализация на издателството и прочие — все нови за времето си идеи. За съжаление тези „идеи“ не са били много печеливши тогава и от тук са произтичали редица конфликти между бащата и сина. Ние не знаем от какво точно е недоволствал родителят, но от писмата на сина разбираме какви са били неговите притеснения. Мильо Касабов е роптаел срещу „нагона“ на сина си, както той нарича неговото неустово желание да издава европейски модерни автори, предупреждава го, че българският читател не е дорасъл за такава литературна продукция, и дискретно го моли да се насочат към по-печеливши издателска дейност или поне да балансират продукцията на издателството, но среща твърдата позиция на сина си, мечтаещ да утвърди едно издателство и едно списание („Везни“) на европейско равнище. Бащата се е страхувал за бъдещето, но вярно е следвал Георги, защото такъв е искал да го вижда като гражданин и творец, затова докрай е бил с неустовия си син. Той успява чрез труда

си и чрез невероятната си пестеливост (без да е скъперник, даже напротив!), чрез реалистичните си идеи като издател, книжар и търговец да издържа семейството си, да даде добро образование на децата си, като повечето следват в чужбина. Мильо Касабов успява да се пребори с невероятната инфлация след Световната война, но не издържа на друга стихия — стихията на Гео Милев като издател и списовател. Бащата фалира през 1922 година, разпродава имоти и филиали на книжарницата си, за да спаси Гео от дължения към печатниците...

В същото време Мильо Касабов тайно се гордее със сина си, радва се на талантите му, радва се и на приятелствата му с известни млади поети.

* * *

Всичките приятели на Гео Милев от началото на века са по-възрастни от него: Димитър Подвързачов с четиринадесет години, Николай Лилив с десет, Димчо Дебелянов с осем, Людмил Стоянов със седем, Христо Ясенов и Николай Райнов с по шест. При това всички до един са вече утвърдени млади поети около 1911–1912 година, когато Георги Милев студентства в Софийския университет. Към тая бохемстваща в началото на миналия век приятелска група, около която гравитират и други поети и писатели — Константин Константинов, Георги Райчев, Йордан Йовков и др., се присъединява и Георги Милев. Помогнало му е познанството на баща му Мильо Касабов с Димитър Подвързачов. В края на деветнадесетия век и в началото на двадесетия в книжарницата на Мильо Касабов често гостувал един млад и рошав младеж, който пропагандирал социалистическите идеи. Мильо Касабов, който недолюбвал политиката, но все пак имал известни пристрастия към социалдемократията, харесвал острия и много язвителен език на рошавия

младеж, който се казвал Димитър Подвързачов. Самият Георги Милев е виждал Подвързачов в книжарницата на баща си. „Връзката“, разбира се, е много сериозна, но все пак за приятелство между Подвързачов и Гео Милев може да се говори до голяма степен условно. Става дума по-скоро за уважение и известен респект, който е имал младият Георги Милев към своя почитан в литературните среди съгражданин. Причината по всяка вероятност е в разликата в годините (не случайно Подвързачов е Бащата за приятелите от бохемата), но и в различната нагласа на двамата по общественото устройство: Подвързачов – сатирик и песимист, Гео Милев – радикал и оптимист.

Още нещо помага на Георги Милев да се влее в тази среда – деликатният и сърдечен Николай Лилив, също старозагорец, също познат и уважаван поет от Мильо Касабов. Николай Михайлов, както се е подписвал в началото на миналия век Лилив, посреща младия си старозагорски познат добронамерено, защото е впечатлен (той, ерудицията!) от невероятните познания на младежа, впечатлен е от изключителните идеи и щения на съгражданина си да „превзема света“ и духовното в него.

Писмата, които си разменят Гео Милев и Димчо Дебелянов, Лилив, Ясенов, Л. Стоянов между 1915–1920 година, са важни не само за биографията на Гео Милев, те са важни и за епохата – характеризират както индивидуалните черти на отделните творци, така и общото между тях, морала на времето, чертаят психологическите характеристики на индивидите.

Интересни са обръщенията в писмата между приятелите: Димчо Дебелянов обикновено се обръща към Гео с „милый Милев“, Лилив с неизменното „скъпи мой Гео“, при това на френски, а Л. Стоянов и Ясенов се обръщат към Гео с традиционното „драги мой“. С какво толкова ги е впечатлил този младеж, хлапак все

още в техните очи, „студент“, както шеговито ще се обръща към него Димчо Дебелянов, заради което Гео Милев остро е реагирал, или „до Гео Милев, поет символист“, както ще надписва пликите си Николай Михайлов, за което Гео Милев малко-много се е докарал. Истината за тяхното така „бащинско“, но и приятелско отношение навярно е във факта, че те просто са го обичали. Заради всичките му качества, заради самия Гео Милев.

Много показателно в това отношение е едно недоразумение в писмата между Л. Стоянов и Гео Милев. В писмо от Берлин, където се лекува, до Л. Стоянов, който все още е на фронта, Гео Милев пише на приятеля си, че е „с моята Мила К.“, с която сключва брак в България по-късно. Л. Стоянов му пише отново от фронта много сърдечно и благодарствено писмо и завършва така: „А що да мисля за това „с моята Мила К.? Ей Богу, прощавай, но ти си луг!“ Следва: „Твой сърдечен Люгмил.“ Очевидно Гео Милев е изтъквал въпроса като упрек и като истински влюбен човек е реагирал светкавично, при това остро и нападателно, в негов си стил. За съжаление това му писмо до Л. Стоянов не е запазено, но разполагаме с отговора на Стоянов, който е превъзходен документ на времето за отношенията между приятели писатели: „Драги Гео, твоята очарователна сръжня ме трогва. Не, моето момче, не съм искал да те обидя. Виждам, че си влюбен до уши. Не помня точно фразата, която те е засегнала, но вярвай, работата не е тъй ужасна. Никога не съм мислил да те пращам в „лудница“, прости ме, Боже! Вярно е, че останах изненадан от твоето съобщение: „Тук съм с моята Мила К.“ Нямам ли право да се учудя? Признай, че и друг на моето място не би останал равнодушен. Най-после това е тъй неочаквано, тъй романтично, че да наречеш един романтик „луг“ е, ако не извини-

младеж, който се казвал Димитър Подвързачов. Самият Георги Милев е виждал Подвързачов в книжарницата на баща си. „Връзката“, разбира се, е много сериозна, но все пак за приятелство между Подвързачов и Гео Милев може да се говори до голяма степен условно. Става дума по-скоро за уважение и известен респект, който е имал младият Георги Милев към своя почитан в литературните среди съгражданин. Причината по всяка вероятност е в разликата в годините (не случайно Подвързачов е Бащата за приятелите от бохемата), но и в различната нагласа на двамата по общественото устройство: Подвързачов – сатирик и песимист, Гео Милев – радикал и оптимист.

Още нещо помага на Георги Милев да се влее в тази среда – деликатният и сърдечен Николай Лилив, също старозагорец, също познат и уважаван поет от Мильо Касабов. Николай Михайлов, както се е подписвал в началото на миналия век Лилиев, посреща младия си старозагорски познат добронамерено, защото е впечатлен (той, ерудицията!) от невероятните познания на младежа, впечатлен е от изключителните идеи и щения на съгражданина си да „превзема света“ и духовното в него.

Писмата, които си разменят Гео Милев и Димчо Дебелянов, Лилиев, Ясенов, Л. Стоянов между 1915–1920 година, са важни не само за биографията на Гео Милев, те са важни и за епохата – характеризират както индивидуалните черти на отделните творци, така и общото между тях, морала на времето, чертаят психологическите характеристики на индивидите.

Интересни са обръщенията в писмата между приятелите: Димчо Дебелянов обикновено се обръща към Гео с „милый Милев“, Лилиев с неизменното „скъпи мой Гео“, при това на френски, а Л. Стоянов и Ясенов се обръщат към Гео с традиционното „драги мой“. С какво толкова ги е впечатлил този младеж, хлапак все

още в техните очи, „студент“, както шеговито ще се обръща към него Димчо Дебелянов, заради което Гео Милев остро е реагирал, или „до Гео Милев, поет симболист“, както ще надписва пликите си Николай Михайлов, за което Гео Милев малко-много се е докачал. Истината за тяхното така „бащинско“, но и приятелско отношение навярно е във факта, че те просто са го обичали. Заради всичките му качества, заради самия Гео Милев.

Много показателно в това отношение е едно недоразумение в писмата между Л. Стоянов и Гео Милев. В писмо от Берлин, където се лекува, до Л. Стоянов, който все още е на фронта, Гео Милев пише на приятеля си, че е „с моята Мила К.“, с която сключва брак в България по-късно. Л. Стоянов му пише отново от фронта много сърдечно и благодарствено писмо и завършва така: „А що да мисля за това „с моята Мила К.? Ей Богу, прощавай, но ти си луд!“ Следва: „Твой сърдечен Людмил.“ Очевидно Гео Милев е изтълкувал въпроса като упрек и като истински влюбен човек е реагирал светкавично, при това остро и нападателно, в негов си стил. За съжаление това му писмо до Л. Стоянов не е запазено, но разполагаме с отговора на Стоянов, който е превъзходен документ на времето за отношенията между приятели писатели: „Драги Гео, твоята очарователна сръжня ме трогва. Не, мойто момче, не съм искал да те обидя. Виждам, че си влюбен до уши. Не помня точно фразата, която те е засегнала, но вярвай, работата не е тъй ужасна. Никога не съм мислил да те пращам в „лудница“, прости ме, Боже! Вярно е, че останах изненадан от твоето съобщение: „Тук съм с моята Мила К.“ Нямам ли право да се учудя? Признай, че и друг на моето място не би останал равнодушен. Най-после това е тъй неочаквано, тъй романтично, че да наречеш един романтик „луд“ е, ако не извини-

телно, във всеки случай обяснимо. Нали помниш у Хорация (ако не се лъжа): „Този там е или поет, или луг.“ Една фраза, която употребяваме тъй често, когато сме двамата, написана, прави фурор и е способна да ни скара – не е ли страшно това? И тъй ти разбираш, че не те обвинявам в болестта на Хамлета, макар че за твоя чест голяма трезвост не ти е присъща. Драги, драги Гео, колко си пленителен!“ Писмото отново е подписано „Твой сърдечен Людмил Стоянов“, а преди това е и последното изречение: „Предай на Мила моите поздрави и извинения.“

Тази „сръдня“ подсказва, че Гео Милев е бил готов да воюва за честта и морала си докрай, при това със всички, дори и с приятелите си, ако честта и моралът му са били накърнени и застрашени. Подсказва обаче и че Гео Милев е бил достатъчно самокритичен, за да приеме своята грешка и отношението му към приятеля даже да укрепи след нелепото недоразумение. Съвсем друг е въпросът за естетическите „разминавания“ между Гео Милев и Л. Стоянов, който след години „отица“ при „хиперионовци“, за да остане със символистите, не одобрявайки експресионистичните увлечения на Гео Милев. Естетическите противоречия не пречат на чисто човешките им добри отношения.

Подобни са отношенията между Гео Милев и Иван Радославов, факлоносеца на символистите. Преди да почне да издава „Везни“, Гео Милев под модерна поезия разбира все още символизма и затова държи на бъдещото сътрудничество на Радославов, същевременно Радославов влиза и в плановете му на преводач в издателската дейност на „Везни“. По това време двамата освен чисто роднинските връзки (водят две сестри), имат и много общи естетически интереси. По-късно стават естетически „противници“, ще си разменят и доста остри реплики в печата, но в чисто битов план си остават близки и сърдечни приятели.

Тези факти освен характеристика на самия Гео Милев са характеристика и на времето, на взаимоотношенията – естетически и етически.

* * *

Далеч преди Гео Милев да бъде „орезилен“, по собствена му безпощадна самоирония, Николай Лилиев в писмата си се обръща към младия си приятел с топла шега, наричайки го „Велик иреалист“. Самият Гео Милев пише в ранните си статии против реализма в литературата, а на приятелите си в писмата – срещу реализма в социалния и обществен живот, блекувайки „иреалността“. Младешкият до такава степен е погълнат от иреалността на идеите си, че предлага на Димчо Дебелянов „да устроим на столичани недвижано досега зрелище – да се избесим всички по електрическите стълбове на бул. „Цар Освободител“. Да се избесят като протест срещу живота, сиреч реалността, който (която) пречи на младите поети да се реализират в... литературата. Тази своя идея Гео Милев споделя и с Николай Лилиев, който фина и деликатно иронизира както младия си събрат, така и своите си „иреалности“. Същата идея Гео Милев упорито лансира и сред останалите си приятели – Ясенов, Л. Стоянов, Н. Райнов и други. По всяка вероятност „проектът“ му не е приет с възторг, затова той търси „помощ“ и от Димчо Дебелянов, който сред приятелите си се води също за „велик иреалист“ както в литературата, така и в живота. Двадесет и осем годишният тогава Димчо Дебелянов отговаря с известно закъснение на писмото на Гео Милев, което за съжаление е неизвестно. Закъснението е по причина, че Дебелянов презръща идеята на по-младия си събрат, на когото очевидно вярва и явно обича, и започва да убеждава своите (общите им) приятели да се избесят в името на каузата, която им предлага Гео Милев и

която те „иреално“ споделят. Много сериозно Дебелянов признава, че се „мъчех да убедя себе си и другите, че е време да познаем своето нищожество“, като последват „съвета“ на Гео Милев да се избесят по електрическите стълбове. „Но, със саморазголващо се чувство за хумор продължава Димчо Дебелянов, какво да правиш, о камък удариха уверенията ми: ни мене, ни на другите не им се иска да погинат още млади и зелени, и то по литературни причини...“ Реалността вече е работила против иреалността, но за това комай не се е догаждал само оптимистичният приятел на изявените млади поети... Сигурно пък те затова са го обичали. Заради неговата невинност в наивността на крайните му помисли. По някакъв начин той им е вдъхвал кураж с неистовостта на авангардните си идеи, с които те вече вътрешно в себе си са били почнали да се сбокуват. А не са виждали групи пътища за творчеството си. Затова сигурно в същото писмо Димчо Дебелянов го пита как е, как живее и го моли да се обаждат по-често, щото „ние тука караме по стария път...“. Още навремето Димчо Дебелянов е забелязал, че Гео Милев носи заряда на разрушението на старото (старите пътища в литературата и изкуството), но носи и надеждата за новото, даже и когато проектите му са авангардно неприемливи...

Най-любопитното от скандалния „проект“ на Гео Милев е обаче в обстоятелството, че тази „тема“, породена от сплина на българските пред- и следсимболисти, не е изследвана и даже въобще не се засяга в литературната история. Идеята на Гео Милев надхвърля рамките на крайните европейски и световни авангардисти в по-късните десетилетия на миналия век с необичайните им „инсталации“ и прочие... Друг е въпросът, че в неговата идея живеят желанието и убеждението за жертвоготовност в името на литературата и изкуството.

* * *

Документалното наследство от Гео Милев е богато и добре изследвано. Основната част от документите са публикувани в Литературен архив Гео Милев, 1964 г., БАН, София. В настоящия том документите са дообогатени с редица нови находки – най-вече с твърде важните документи, оставени от бащата на Гео Милев Мильо Касабов. Молбите, заявленията, записките, размислите на Мильо Касабов около и след „безследното изчезване“ на писателя са потресаващи не само с мъката, болките и драмите на бащата, но са и показателни за едно чудовищно време на подлост и липса на елементарен хуманизъм към личността на твореца и човека въобще. Същото внушение произтича и от новопубликувания документ на Мила Гео Милева (Удостоверение, издадено от Министерството на вътрешните работи), което също свидетелства не само за жестокостта, но и за коварството на „неотговорните фактори“ в обществения и политическия живот на България през двайсетте години на миналия век.

ПИСМА

А. ПИСМА ОТ ГЕО МИЛЕВ

1913

1

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора¹
(Лайпциг, март 1913)

...Защото: едно — аз съм на чужбина, а чужбината има такива свойства, че прави и ренегата дори голям родолюбец; а пък аз и без това не съм лош патриот. Освен това естеството е у мен с много по-голяма чувствителност и усет към всички работи, отколкото у всеки друг. А освен това и разумът ми — както знаете — е доволно бистър, критичен и схватлив. Тъй че всичко онова, което става там, съвсем не остава чуждо за мен. И аз съм раснал наред с моя народ, наред с неговата гордост. Назад съвсем не ще остана. Струва ми се — казвам, — че зная много добре каква е сега България и българинът. И иначе не бих се заел да пиша оная студия, за която ти писах — „Балканската война и поезията“, която е по-скоро един очерк на новия велик дух, който създаде тази война, и на онова, което тя ще създаде в поезията. А за мен то е ясно повече от бял ден: един гигант народ не може да пее чрез своите поети херолди за лилипутите. Нова ера в нашата поезия иде. Оная поезия, от която досега никои не струваше хас, ще излезе сега с мозъци крачки напред, тъй мозъци, както са крачките на нашия народ. А тази незачитана поезия — това е свръхчовешката поезия на Пенча Славейкова, който казва:

23

Писма

„Това е Чаканий, Желаний и Единний.
 След него тоз народ ще тръгне и ще тине
 торето кърваво — Червеното торе
 на временни беди и само ще да спре,
 Обетованата земя когато види:
 такива са народи на бога само свидни.
 Народ творец — родил в живота свой Мойсей,
 Мойсей, човекът, тъй в когото бог живей,
 Египетски със стъртта на който бог е плакал!“
 („Кървава песен“)

Това е основната, оригиналната същност на първата моя критична студия, която, разбира се, ще бъде научно разяснена и обоснована.

Ето един от най-бляскавите пасажи на тази ми работа: „Нека твърдят вечните опозиционери и протестатори, че това беше „война икономическа“, „война за затвърдяване на интереси“. Народът, който я изнесе на своите плещи, е горд, че той я изнесе, че той именно порасна неимоверно след нейните мъки и несгоди. Времената вървят, времената се пречупват, времената се прекатурват — зафучава вятърът и разлюшква стария лес, дълбоки подземни тътнежи разклащат мирната земя, далечни светлини озаряват черния кръгозор, бурята иде, бурята се приближава, бурята реве, бурята треци — и мирният селянин, търпеливият орач, се вижда принуден да остави ралото наред браздите, да издигне войнско чело срещу мъниците, които разпарят небето, да свие мишци, да изпъчи гърди и да се понесе ведно с шеметния ураган, за да създаде една нова епоха!...“ — Химн! А по-нататък: „Може би широките народни маси — главната мощ на нашата армия — да не са проникнати от съзнанието на освободители, от съзнанието, че извършват нещо божествено и свещено, че се борят „за свободата на братя роб“. Но що? Затова пък липса-

та на подобно съзнание се запълня от един велик гняв — подобен на ярост — гнева на разплатата, който пълни и надува гърдите, създава героите и геройските дела. И толкова по-велики бяха подвизите, озарени от тази ярост на разплатата. Тази война беше краят на една петстотингодишна война, чиито борци са откърмени в самите нейни жестокости. Това бе война на два сорта племена, на две раси, на два свята, които не могат да вървят заедно, защото единът иска да бъде господар, а другият отказва да бъде роб; единът се възражда, а другият гние; единът създава, а другият руши; единът търси мир, а другият се храни от безмислие и анархии.“ И по-нататък: „Нов българин имаме пред себе си — българина, преминал през чистилицето на войната. Бурята бе велика и огромна, велики и огромни са и нейните последици. Тя помете и отнесе всичкия прах и боклук на времето, който тровеше нашия обществен живот. Нажежените куршуми пронизаха нашите гърди, техният пламък премина през кръвта ни и прогори там всичките отровни бактерии на пропадането. Не мислете вие, че българинът е все същият хрисим и най-верен орач. Той оре пак нивите, но носи вече в гърдите си и гордостта на победителя, самоувереността на силния и волността на свободния от свързаност и страх гражданин. Нов народ стои пред нас, нов българин — с нови чувства, с нови мисли, с нови стремления, с нови идеали; старите (думата ми е за Вазовата поезия например) свършиха своята работа. Бурята бе велика и огромна, велики и огромни са и нейните последици.“ И тъй нататък. Тия цитати, разбира се, няма защо да отиват до чуждите уши. По-нататък в тази студия² аз ще се спра и на критиката на оня невежа в „България“³, чиято задача изглежда, че е само да накастри К. Христов, като му противопостави — намерил кого! — Ст. Михайловски, най-непоетичния ни по-

ет. Та гумата ми беше, санким, за дохождането ми: отдалечих се твърде. Искам да кажа, че съвсем не съм останал чужд на нова България, тъй като не съм роден за старата. „Ний младежите!“

Затова от тази гледна точка няма защо да си дохождам. Но най-важната причина — четвърта поред, струва ми се — е сметката. Практичният Санчо Панса заговорва: По-рано от 15-и не мога тръгна (1); ще бъда в България един месец само (2); един месец тук бих прекарал дори с 60 марки, т.е. 75 лева (3); пътните ми разноски са 140 лева и с живеенето ми там най-малко 150 (4); излиза, че разноските ми за още един месец ще трябва да идат на вятъра (5); затова най-добре е да си остана на мястото (6)!

Така че — няма да си дойда през тази ваканция, макар че ми се иска тъй, и ми се иска — ама как!... Знаеш ли?... Ама как!... Боже мой, един път да си дойда! Но, право да ви кажа, не толкова хората ме влекат, колкото самата наша земя българска. Пръстта и камъните. О, как великопепна е тази дивотия! Като си представя някое кътче в нашата градина или лозята към гарата, или нивите, пълни с кадънки, под гробищата, дето тъй съм се възхищавал понякога, като си представя дори циганската махала „Сърбоулу“⁴ — и заплаквам... А спомня ли си за букаците на Балкана, аз съм вън от себе си и креция:

„Да бягам веч от тук, печални ти са дните!“

Сякаш съм сраснал с пръстта и шубраците на този Балкан, на този стар Балкан, с пръстта на всяко кътче, на всяка педя родна земя. Балканът.

*„От пръвни още дни
душата ти е той отайвал и унисъа...“*

Виждате какъв харен българин съм аз и каква родолюбива кръв играе в жилите ми! Ах, мая родолюбна

кръв! Тая наша чудна българска земя, това „отечество любезно“! „Ах, пустата Стара планина“!

Но все пак няма да си дойда тази ваканция, а ще потрая до идната, когато и без това ще трябва да си дойда, ако бих си държал латинския изпит. Ако се отбият училищата, вярвам, че учението ще се продължи до средата или края на юли. И по-добре, тъй като тук вторият семестър е чак до 16 август, или фактически 15 гена по-рано (нов стил). Латинския език — бая го научих. Брожковата читанка⁵ свърших напълно и сега почвам латинските автори, на първо време Салустий, после Цезар и пр. Купих си ги, а също и Хорация — най-великия латински поет. Четох вчера една от неговите оди, която Вазов е превел (Христоматията Мишев и Костов, III т.⁶, в която Борис⁷ ще трябва да се позавре и разчете, особено и III том), — която, казвам, Вазов е превел:

„Вдигнах си паметник, по-твърд и от метала“

(„На Мелпомена“)

Оня стих от Пушкин, който П. Радев⁸ цитира в речта си на 19 юли и който обръна вниманието на баба, че „и тя чула да споменават веднъж моя Пушкин“, е подражание на Хорация и стихотворението носи като мото — първите думи — на латински:

*„Я памятник себе воздвиг нерукотворный,
к нему не зарастет народная тропа,
вознесся выше он главою непокорной
Александрийского столпа.
Нет, весь я не умру!...“*

А аз съм го превел в сбирката си от руски преводи за Г. Бакалов⁹:

*„Не, цял не ще умра! Живее тойта песен
и няма с моя прах душа ти да изтае“* и пр.

Ще преведа и Хорациевото стихотворение, тъй като Вазовият превод не е точен. Изобищо Хораций е може обект на литературната ми работа, тъй като е великолепен, а досега непревеждан. Разбирам го доста добре: „Вдигнах си паметник по-благотраен от бронза, по-висок от царственото чело на пирамидите, що нито разрушителната мъгла, нито безсилиният аквилон¹⁰ може да разруши, или безбройният рег от години и безът на времената. Не цял бих умрял — и голяма част от мене ще избегне Либитиана¹¹ (Смъртта) — ...“ и пр. Това са моите студии с латински език. От два дена си позволих една малка почивка и чета две-три български книги, които едно българче, ученик в немската гимназия (собствено по-голямо от мен), ми даде. Викам го „поемчето“, тъй като има по-стар „поемът“, едно увлечено подир „идеализма“ хлапе от София (Ненов), което, като му заговоря за литература нещо, и ме зяпва в устата като светец. Та ще му направя и бела дори; възхитен от моите речи, заявило на Парлапанов (там живее под надзор), че ще се запише по литература и няма да ходи вече на училище. И не ходи!... Ех, Боже мой, ти Господи!... И постоянно: „Аз обичам ей тъй да слушам, като приказвате... Ах, вий сте много начетен човек!...“

През втори семестър ще запиша следните лекции сигурно: пак от стария ми професор Köster: „Стихотворенията на Гьоте“ (3 часа — 13 марку); Birch-Hirschfeld: Френ. литература на 16 и 17 в. (21 марку — 5 ч.); Friedman: Старонемски език и Песента на Роланда, или Holz: Старонемска граматика (3 ч.)

Wundt: Народна психология — на народите (5 ч.). Най-голямата знаменитост на цяла Германия, създател на новата опитна психология и специално на новата негова собствена наука: психология на народите.

И още някоя друга лекция — всичко около 50—60 марку, или не повече от 72. Лекциите сега са все по-

вече 3-часови, 2-часови, т.е. по-евтини.

Онова, което се мисли и разправя за Германия у нас, съвсем не е тъй. Мен поне не ми прави никакво впечатление един от най-големите им градове, какъвто е Лайпциг (3-и — след Берлин и Хамбург). Нашата София е много по-хубава като град, макар тук улиците да са навсякъде постлани, а в центъра с дървен паваж. В София паважът, ония жълти камъчета, е много по-красив от тукашните засмолени улици. И зданията там са много по-красиви. Тук има много вехти къщички, дори в центъра; разбира се, има и нови, и хубави. Но в София има само нови. А и университетът може не ми прави впечатление. Разбира се, не съм слушал още всички професори, а този, когото слушах досега (до петък), макар и представител на катедрата по немска литература, не е никакъв голям авторитет, никакъв авторитет дори. Най-сериозно говоря, като заявявам, че не е дори 1/10 от нашия Шишманов, който има едва ли не по-големи познания и по самата немска литература, и разбиране — без съмнение — много по-дълбоко. Дори и доцентите като М. Арнаутов са по-умни от него, макар и неговите ученици. Той говори действително понякога с въодушевление и патос, но това съвсем не е увлекателното слово на Шишманова, а може и на Арнаутова, който може не разправя по-лошо от него. Да не казвам пък за Балабанов, който е много умен, учен и проникателен критик. Изобищо в София аз имах може би по-добри професори, а ако ги мерим само с Köster'a — без съмнение по-добри. Но няма какво. Заради филологията на Беню Цонев трябваше да избягам от тях. Все пак аз много голямо внимание не обръщам на професорите, тъй като работата ми едва ли е да уча от тях нещо, а само една тапия и една нужна титла, за която съм дошъл тук. Пък и театърът на Лайпциг съвсем не е нещо особено. Ние имаме в София гениални актьори

(които въпреки загубихме) и великолепен театър.

Това ме научи чужбина, че не трябва да се мисли, че само на Запад има хубави работи, а ний сме още на долния басмак. Не, не! И у нас има велики работи, и велик народ, и велики професори, и велики актьори, и велики поети. Поне германският запад не е нищо особено. Само търговията и фабриките тук превишават ония в България, но и ний можем и да ги стигнем, бидейки на 70 милиона 8—9 000 000 само. Но в културата и ний не сме назад. И криво се мисли, като се крещи у нас: „Запад, Запад! Европа! Германия! Запад!“ — Вятър! Може би това минаваше през времето на бай Ганя, който се хвалеше, че и „той е ходил из тая пушина Европата“, но не и сега вече. Хе!... Тепърва европейците ще обърнат очи и към нас и ще видят, че и зад Сърбия имало някаква си Европа, някакъв „Изток“ за тях, много по-велик и от Сърбия. Защото тук само Сърбия, като по-близка, се познава и тя се смята като първенство на Балкана. Други, други са първенците, господа европейци. Ще ги видиш. Вожди сме били някога на славянството, на това тъпо славянство, книги и просвета сме му дали, и сега съдбата пак нас — най-малките — предопределя да бъдем неговите възродители. И ще бъдем достойно, сме вече — ний — най-малките и най-великите от всички славяни! За това загатвам и в студията си. Та казвам, че в Германия работите съвсем не са тъй велики, както се хвалят. У нас например студентките са почти 1/2 от университета, а тук (в Leipzig) има най-много 20—30 или 40. Питам отначало моя немец има ли тук много студентки? „Ах, много, много!“ — отговаря ми... Понятия! Много! А у нас те са 400—600 или повече на 2000 студенти. Тук 30 на 4000. Тия числа говорят много. Но немчулягите, разбира се, нямат хабер от това. Тук всички са грамотни (а у нас почти всички — 80%). Но каква е тукашната грамот-

ност? Само грамотност! Особено жената. Гимназията свършват много малко, повечето средно училище, а в университета недосвършват само 20—30 жени. Жени докторки в Германия няма. А в по-малките университети няма може би нито една жена студентка. В това се състои немската култура. У нас културата е нещо общо и демократично, защото такъв е и народът. Тук има само грамотност... Но ще кажеш, че все пак тук има повече учени, по-велики (като Вунд и пр.). Но — търпение!... Гледайте каква е почвата у нас и смятайте какво може да роди тя, макар че вмес-то 70 000 000 имаме 8—9 000 000. Може би в Берлин всичко да е по-хубаво като в столица и там биха се видели по-чудни работи, но университетът не ще е по-добър, защото немската наука е най-вече в Лайпциг. Струва ми се, че във Франция човек би намерил повече култура и повече изящност, защото, както казва Хайне, Германия мирише на армия. Тука има по-големи грубащи и простащи от най-дивите шопи дори. Но все пак заради езика и „д-р“ няма да се местя от тука, разбира се. Пишеш ми дали няма да пратя нещо във вестниците. Незавидна чест. Пък и яд ме е защо пратих досега в „Мир“ няколко работи, освен превода от Дерулега, който беше хубав. Аз знаех, че няма да го напечатат, но все пак — хайде!... Не те ли познава никой — и с най-хубава работа да излезеш, ед-ва ли ще я напечатат. Изпратих пак в „Мир“ превода на оня френски сонет от Goutron du Coudray¹², който бе напечатан пак там, но моя превод не напечатана. Изглежда, че за народняшките му редактори поезиите на Иван Вазов са нещо неимоверно по-хубаво, та ги печатат дори и с по-големи букви. Моят превод е такъв:

НА БАЛКАНСКИТЕ ГЕРОИ

*О, ти народ-герой, народ предизбран,
роден от славата — царовицкът лунист! —
Като на Самбре Мъз дафинът твой цветисти
безсъртен ще цъфти над славания Ислам.*

*От дивий клорд презрян борците ти пречисти
ще вземат пак с песни тоз Статбуа окаян,
Византия баяскава, що храбрий меч искристи
от кръстоносний вожда отнемаше без бран.*

*Пред твоя тръбен ек ще утре да разтвори
Света София двер за твоите знамена
победни; пак светлий олатар — щеш въздигна*

*и Константиновий кръст баесна ще отгоре!
И верни рицари — князете твои — веч
ще счупят с яд тогаз издигнатия меч.*

3.12.1912

Но, разбира се, някакъв си „Г. М.“, както бях се подписал, не вдъхва доверие. Но няма защо да го пращаш пак, а може не и в „Реч“, защото не искам да се навирам там. Може би после ще го печатам в някое списание, както и други някои работи, заедно с критиката си — сигурно в „Демократически преглед“. Сега не излиза никакво списание, нали? Тоже възможно е още през септември да печатам поемата си¹³ — дивна работа, — ако я довърша, докато бъда в България през лятото.

Сега получих от Kuhn¹⁴ рисунките за новите картини „Булаир“ и таблото; направени са много хубаво и ще го заставя също тъй хубаво да ги напечата. Пише ми, че ще дойде тук утре (понеделник) за панаира, който почва тогава. От два дена са го затъкмили.

Панаир на едро. Към края на март има още друг един — предвеликденски панаир. Картините, казвам, са изпълнени много добре. Но за споразумението ми около тях ще ти пиша утре. Собствено — какво споразумение, като ми свързва ръцете неразбраната ти телеграма? Дано получа до утре някое твое писмо! Затова отлагам си писмото до утре, за да стане триденно!! През февруари излиза, че с всичко (без картите и 1,50 за нагниси) съм похарчил 63 марки. Както виждате, все спада. Голям икономист съм аз; стипца дори! Но да не мислите пък, че се измъчвам нещо или че гладувам за икономия — напълно доволен съм. Между тия 63 марки има и две-три за книги и една за театър. А сега, като се преместя, разходите ми още ще спаднат. Засега имам около 80 м. (без 160 — за картините), но без да съм си платил наема до 15.III. — около 19-20 марки.

Днес (неделя) вестниците говорят още по-силно за мир. Ще видим какво ще е до утре. Агенцията Стефани съобщава една телеграма, която ще четете: „Лондон. Отоманското правителство съобщава на английското, че относно сключването на мира то се оставя всецяло в ръцете на Силите“ — ще видим какво ще излезе до утре.

Тук ви прилагам портрета на моя професор Кюстер, когото рисувах в час. Абсолютно подобен като фотография.

„Ne davai nichts Künou — Milu“ — това е завчерашната твоя телеграма, от която не разбирам нищо. Какво е това „нищо“? Какво да не давам? Поръчка ли, пари ли?

* * *

Сега бях при Kuhn. Вчера занесох на братя му рисунките и пр. Но да вземат, че кой знай как да загубят календара с портретите. Тъй че работата сама се отложи. Но аз ще намеря същия календар тук; знам, че го

има един българин. Ако не го намеря, ще ти пиша да ми го пратиш. Кън е тук до петък. Дотогава ще чакам очакваното ти писмо; но ако го не получа, ще видя, дано го склоня някак на изработка от по 5000 и ще ги поръчам. Ако ли не, ще поръчам и 10 000, без да бъда, разбира се, аз крив, ако сбъркам, след като не ми казваш какво да правя. Разбира се, ти трябва да ми пратиш пари веднага. Картините сигурно си получил вече: четох днес в „Мир“ новото обявление. Булаирската картина случайно е направена според последното описание в днешния „Мир“ — турците притиснати до Мраморно море. Както ти казах, изработена хубаво. Но относно портретите ми казва, че съвсем различни не могат да бъдат направени, защото ще ги рисува. Можело с някакво особено клише „galvanos“, което струвало за един портрет — 5—8 м. Ще видя как ще наредим това. Може би с обикновени клишетата, които ще бъдат по-евтини, ако трябва портретите да бъдат подобни. Ще мисля и ще се спра на най-износното.

Освен това Кън работи за себе си една нова картина „Бомбардировката и пожар в Одрин“...

Съхранява се в НБКМ.

¹ Началото и края на писмото са изгубени.

² Въпросната студия не е опечатвана, нито ръкописът и е запазен.

³ „Невежата“ от в. „България“ е Александър Дзивгов. В статията „Малко литература през нелитературно време“, опечатана във в. „България“ (бр. 95 от 3 февруари 1913 г.), той посочва, че в преживяното героическо военно време не се е създавала същинска голяма литература, не са се наложили творци от величината на предишните, които да възнеят и пресъздадат патриотическия подвиг. По същество статията на Ал. Дзивгов е насочена против патриотската поезия и тъкмо това е раздразнило Гео Милев.

⁴ Сърбулу е тахала в Стара Загора близо до дота на Милево Касабов.

⁵ Отнася се за учебника по латински на Иван Брожка.

⁶ Ст. Костов и Д. Мишев, Христопатия по изучаване на словесността, издава Хр. Г. Данов, Пловдив, ч. 1—3.

⁷ Борис е по-малкият брат на Гео Милев.

⁸ Петко Радев — учител по литература в Стара Загора по онова време. На 19 юли всяка година пред паметника, намиращ се близо до къщата на Касабови, се е чествала годишнината от обесването на възрожденеца Колю Ганчев. На едно от честванията е присъствала и бабата на поета. Вкъщи тя казала, че чула да се споменава от оратора П. Радев името на Пушкин, за когото Гео Милев много говорел.

⁹ Гео Милев се запознал с Г. Бакалов и е правел преводи от руски по негова поръчка. От настоящото писмо се вижда, че поетът е готвел сборник от свои преводи на руски автори. Подобна задача не е била невъзможна, като се има предвид колко негови преводи са събрани в ръкописните му сборници. Но такава антология не е излизала от печат. Бакалов е напечатал само „Каченият гост“ от А. С. Пушкин в превод на Г. Милев като №100 на „Нова библиотека“ на издателство „Знание“.

¹⁰ Аквилон — силен северен вятър.

¹¹ Либитина — в древноримската митология богиня на погребението. В стихотворението на Хораций — в списъка на богиня на забравата.

¹² Г. Милев има предвид стихотворението „На Балканските герои“ от Гутрон дьо Кудрай, превода на което от 3.XII.1912 г. поместил в своя четвърти сборник „Изкуство“ от 1913 г.

¹³ Поетата, за която споменава Г. Милев, е „Епопея на Свободата“, част от „Пролога“ на която е поместена в неговия ръкописен „Четвърти сборник Изкуство“, 1913.

¹⁴ Кюн, Густав, е представител на търговска издателска фирма в Нойрупин—Берлин, с която Милево Касабов е имал оживени търговски връзки дълго време. В съгласие с баща си Гео Милев е поръчвал там илюстрации за детски книжки-албумчета, за които сам е писал стихове, както и печатни картини с епизоди от Балканската война.

До ГЕОРГИ БАКАЛОВ — София
Липиска, 14/27 октомври 1913

36

Гео Милев. Том V

Любезний г. Бакалов,

Получих първата книжка на „Борба“, а заедно с нея и — съвсем неочаквано! — „Ив. Вазов“, „Бълг. литература“ и „Бълг. антология“, загубените между другото в Лом книги, които и досега (много естествено) не съм получил от ломската жандармерия, гето подадох заява, пък и дявол знай дали някой ги е подигрил! Во всеки случай тия трите (немските и гр. разни може загубени книги почти си купих вече наново), тия трите книги ми бяха извънредно нужни и аз Ви оставам извънредно благодарен, гр. г. Бакалов.

Ci-inclus¹ Ви изпращам за сп. „Борба“ три куплета от „един работнишки руски поет“ — Ив. Савич Никитин, — които, разбира се, се нуждаят и от одобрението на редакцията. За мене — изповядвам го открито — тази пиеска не е нещо особно, но между всичките си дела нещо „по-работнишко и по-борческо-протестаторско“, сиреч по-подходно за „Борба“, не намерих. Може би по-късно ще Ви пратя някоя по-подходна поезия от Фрайлигмата или Хайне.

Първата книжка на „Борба“ прави изобищо добро впечатление. Литературното съдържание е задоволително (включая и стихотворението на Норманди). Но мисля, че ще бъде по-добре, ако се освободи списанието от неговия тясно „работнишки“ характер и се разшири понятието „популярно социалистическо списание“; гумата ми е за дреболиите, които обаче често дават типичния тон и оттенък: напр. по-добре ще бъде, струва ми се, ако името г-р Кр. Раковски върви без онова „гр.“ или „граждан. „отпред — знаете, че това беше някога нещо като материал за думите на Лан-

челото². Името цар Фердинанд може даже и без титлата „Негово величество“. Казах Ви, когато бях в София, и за някои остри, съвсем публицистически (т.е. вестникарски) изрази во вашата литерат. критика „Муза в мундир“³. Острите изрази, често свидетелстващи за жестокостта на нравите, са станали нещо като отличителна багрилка на нашата социалдемократия. Дори понякога социализмът на нашите чирачета се състои в едина само вик: „Долу буржоата!“ Нека това се избегне, нека се пооблагородят нравите... Впрочем това е мое мнение, мнение на „буржоа“.

Защо не сте турили корица от тъмнокеремигов цвят на списанието? Така би ще по-добре.

Прочее, моите привети и Dank⁴ за пратката.

Гео Милев

37

Писма

Писмото е публикувано в сп. „Платък“, кн. 3 от март 1958 г.

¹ Ci-inclus (фр.) — тук приложено.

² Ланчелото — псевдоним на Трифон Кунев, който е подписвал хутористичните си фейлетони.

³ „Муза в мундир“ — остро критична рецензия на Георги Бакалов за стихосбирката „На нож“ от Кирил Христов. Рецензията е печатана в сп. „Борба“, кн. 1, 1913 г.

⁴ Dank (нем.) — благодарност.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
(Берлин, краят на октомври 1913)¹

38

Гео Милев. Том V

...по каравелче едната марка, както се продават и тука. Тези, които ти пращам (24 — цяла серия), съм купил за 50 пфенига (изцяло ги продават), което е доста скъпо. Ще искам и Кюнови мостри с цените. Размисли върху тази работа и ми пиши. Може да се научат децата да събират такива рекламни марки и да ги лепят в тетрагки албуми, както се прави тук, има дори и такива специални албуми с графи (квадратни, големи), в които да се залепят тези марки; ний можем да си направим такива и сами.

Тези, които ти пращам, са малък формат рекламни марки; има и по-големи. Тъй че за всичко разпореждай бързо и ми пиши както за албумите, тъй и за тия марки — дали да поръчам веднага да се изпратят 5—6000 (за 5—6 марки) или и повече дори.

За облеклото и топливото ми не се кахърете вече; стига толкова. Аз сам зная доста добре какво да правя, за да ми бъде по-добре. Тук досега, може да се каже, студ не е имало. Защо не ми кажеш кои и колко албума си получил от Кюна, за да му се платят? Всички ли според фактурата му от август? Пиши ми.

С поздрав на всички и от Берлин

Твой син Георги

P.S. Както казах, за всеки случай, доде се разбере с парите, които си ми пратиш, прати ми и други — за всеки случай — поне 50 марки, било те руски или каквито и да е.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Началото на писмото е изгубено. Липсва датата.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лайпциг, 2/17 ноември 1913

Тате, вчера се върнах от пътуването си до Берлин-Нойрупин и бързам да ти съобщя онова, което можеш да наредя относно албумчетата. А то е, че няма да можем да ги изкараме на свят, защото: 1. Печатането не ще трае по-малко от 12 недели, тъй като всяка печатна страница с един цвят трябва да лежи 2—3 недели, за да изсъхне. 2. Кюн ми представя една сметка на разноските при издаването от 2000, която гласи: прехвърляне на нов камък и печат при 10 000=600 м (арку); т.е. за 1000=60 м., при 2000=360 м.; т.е. за 1000=185; значи на 1000-та 125 м. по-скъпо. При това идват и разноските за книга, свързване и пр. (може и печат на текста), тъй че Кюн няма да ни ги даде поевтино от 300 м. хилядата, а нам в България ще струват по 40 и няколко стотинки може би. 3. Той не се съглася изобщо при такова малко издание от 2000 да печата албумчета с двойни цветни страници. И това може би ще увеличи цената още повече. Тези три пречки, разбира се, не позволяват да ги печатаме сега, пък нито и занапред. Но друго: когато Кюн печата втори път за себе си албумчета (сега вече си е напечатал), т.е. в началото или в средата на идната година, той ще може да ни отдели едно количество от 2000 с текст (или без текст, който ний да печатаме в България); разбира се, албумчетата ще са такива, каквито си са, без никакви комбинации и двойни цветни страници. За подобна работа ще ми съобщава при всеки случай. Тъй че да свършим въпроса с албумите №1, 2, 3 — съобщавам ти, че от всички писма, телеграми и пътувания излезе нищо. За №4 (т.е. 150) важи тоже казаното до тук за №1, 2, 3, т.е. до Коледа не може да

39

Писма

бъде готово, а от такива работи като него не може Клон да печати по-малко от 10 000. Иначе няма смисъл и сметка нито за него, нито за нас.

Но друго: той има албуми (с животни най-вече — два-три) без текст, които може да ни даде веднага, разбира се. Те са с двойни цветни страници, но аз не ги харесвам, тъй като животните са големи (едно на една и на две даже страници), т.е. много малко картинки в един албум и не много евтини: по 28 пфенига.

Онова, от което ще може да стане някоя работа до Коледа, са картините, които ти пращам отделно. Това са два големи листа с животни като в 374 (нашия №2). Те ще могат да се срежат, както съм показал, и да се образува от тях албумче с 16 стр. — 8 цветни и 8 със стихотворения. Стихотворенията ще си печатаме ний в България (то няма да бъде много скъпо) и ще им сложим и една цветна корица с надпис. Клон надали ще има някоя подходяща картинка в същия формат за корица. Забравих да го питам, но ще го питам пак. Тия два листа с картинки той продава ей така, без никакви гарнитури, по 40 м. 1000-та от един вид (едина лист или смесени и двата). Смятам, че ако вземем 1000 такива листа (от двата вида), за да образуваме 500 албумчета за опит, не ще е зле. Смятам при това, че не ще ни струват с всичките си разноски (печатане на текста отзад и съшиване с телчета) по-скъпо от 60-70 лв., т.е. по 14 стот., най-скъпо 15; значи пак имаме сметка, голяма даже, като ги продаваме по 50 или 80 стот. Тъй че за тази работа ще ми отговориш веднага, дори и телеграфически, ако я одобряваш — колко да поръчам и дали да са срязани на две или цели. (Свързани не могат да бъдат, тъй като ще трябва да се печата върху тях.) Сега имаме 3 ноември, да получа отговора ти до 10, до края на месеца вярвам да бъдат там, тъй че за Коледа ще ги имаме готови. Нужните при това стихотворения ще ти

пратя веднага. (За по-бързо могат да бъдат набрани предварително в печатницата и да чакат само картините.) Тук ти пращам и стихотворенията, които бях приготвил миналата събота, когато ти телеграфирах (на един солук) за албумите, които не станаха обаче, някои от тях ще могат да се вземат за новите албуми, за които ти разправям, напр. №2, 3, 5, 6, 8, 31 (31 непременно, то е готовото стихотворение „за майката“ за №2). Ще ми пишеш може и за малките изгала №980, каквито ти пращам и други — колко да поръчам и дали без надпис (за да го печатаме в България), или с немски надпис, тъй както си са. Има и други по-големи такива, които струват по 25 м. на хиляда, тези са по 5 на хиляда. (Клон им иска по 5,50, но ще стане и по 5.) За всичко по-скоро обаче, ако искаме да свършим нещо. Разноските ми до Берлин плаща Ив. Илиев¹ (ще го запишат в търговско училище), а от Берлин до Нойрупин ми струва пътят (4-та класа отиване и връщане: 3,10 + хотел 2). Сега разбирам защо ми казваше едно време Балабанов² да вървя в Берлин и какво има да видя там: там има 2—3 музея, 10-ина големи и прочути театри срещу 4-те в Лайпциг, много галерии разни и пр. Когато иде човек в европейските столици, само тогава може да повярва, че Европа е нещо по-друго от България, защото и там, както и у нас, всичко върви на централизация в центъра. Нойрупин пък е едно малко, но хубаво градче като Оршова, но с 20 000 жители на брега на Рупинското езеро и в средата на тъй наречената Рупинска Швейцария. Клон пък (или по-право Мойзел, Клон е само фирмата) е много богат човек, има вила, каквато и в Стара Загора надали има, а имал и още една. Мобили царски, зимна градина само от палми и пр.

Много здраве на всички

Георги

Пинкау ми е пратил оня ден търново-сейменските фотографии. Да ги изпратя ли, или да ги задържа?

Съхранява се в НБКМ.

¹ Иван Илиев – младеж, съсед от Стара Загора, потърсил помощта на Гео Милев, за да се запише в Търговското училище в Бераин.

² Вероятно като студент във Филологическия факултет на Софийския университет Гео Милев е бил в контакт с д-р Ал. Балабанов, който е преподавал в него. При разговорите Балабанов ще да го е съветвал да иде да следва в Бераин.

5

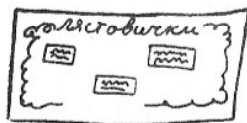
До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лайпциг, 27 ноември 1913

Тате, както ти писах, вчера поръчах на Кюн 1000 „израчки“, които ще бъдат или с немски надпис, или без надпис — само с някоя винетка, а също и 1000 листа от картините, които ти бях пратил и които трябва да си получил вече. Вчера може ти съобших и отговора на Кюн, че се съглася (не ми се вярваше това!) — да ни изработи 5000 екземпляра от №1, и то „изключително“, един вид за хатър, макар че и цветовете не съвпадат: единият от албумите (№301), от който е комбиниран нашият №1, е с 5 цвята, другият (№291) с 8. Цената: за 1000 — 120 марки, а не, както ти искаше ти, по 70 марки, което е много евтино и невъзможно. Ако поръчаме обаче — пише ми Кюн — същевременно още един втори албум, комбиниран от същите 2 № (291 и 301), ще ни ги отстъпи по 100 м. Но в такъв случай би трябвало да поръчаме наведнъж вместо 5000—10 000, т.е. да вложим и по-голям капитал.

Тази втора комбинация ще бъде, разбира се, от съвсем други картинки, тъй като двата тия № (291 и 301) са сортирани в 6 разни вида, т.е. в 6 разни албумчета, всяко от които съдържа отделни, различни от другите картинки, но минава под същия №; би трябвало да се номерират обаче 291a, b, c, d ест. — 301a, b, c...; разбираш, мисля, как стои работата и каква може да бъде тази втора комбинация от същите №291 и 301. Писах ти може, че аз намирам за по-добре да имаме една втора комбинация само от №301, т.е. наш №2 (или 2а по-право, да не го бъркаме със стария №2), да бъде по-малък по формат от №1 (=291). Естествено в такъв случай този последният ще бъде по-евтин от 100 м. на хиляда, тъй като е по-малък, с по-малко цветове, по-проста хартия; може би ще струва 80 или 90 м. По външност и вътрешност изобщо той ще наподобява напълно Кюновия №301, тъй като и той е с двойни цветни страници. Стиховете ще бъдат кратки. Него можем да имаме мисля вместо №5 (=150), който е съвсем дребна работа. Впрочем, ако искаш, можем да имаме и него (150). Само че Кюн не ще се съгласи да го изработи в по-малко от 10 000 екз., тъй като е много малък. Затова ти писах — 1000 от Р150 ще струват 25 марки. Тъй ли да си остане с черни и цветни страници?

В случай, че решиш да поръчаме и №2а (II комбинация), за който ти говоря, ще трябва да ми пратиш същевременно и надписите (стиховете), които ти пращам. Пратих ти вчера „умдрук папир“. Стиховете за №1 ще напечатаме в един екземпляр само, един под друг, и ще ми ги пратиш добре увити или направо на Kühn (Gustav) — Neugruppin, Deutschland. Същите, напечатани на обикновена бяла книга (втори екземпляр, или 2—3), ще пратиш на мене, за да му обясня кой стих къде ще се постави. „Умдрук папирът“ е доста, но го икономисвай-те, макар че струват 2-та листа само 16 пфенига, защото може да трябва и за после. Тук ти пращам сега и

стиховете за албума, който ще образуваме и напечатаме там в Ст. Загора от листовете (1000), които ще прати Кюн (струват 40 марки на хиляда). Днес му писах за корица, че вчера забравих; ако има, той ще прати; ако няма за корица, ще турите един дебел цветен или съвсем бял лист (или картон) за корица с някоя хубава винетка. Тоже и около стиховете вътре да има по-разкошни винетки, каквито може да има в „Светлина“¹. Трестичните стихове ще бъдат разположени тъй — 2 и 2 и отдолу един; т.е.

а 5-стишият („На чифлика“) — 2 и 2, отдолу 1, ако може се събра. Не знам дали всички ще ти се хареса, т.е. дали ще изглеждат стихотворенията като *g e m s k u*, но във всеки случай тъй не пречи да бъдат албумчетата рекламирани като „запълващи една отдавнашна празнина в нашата детска литература; помагала при възпитанието на децата“ и пр. Пръсни циркуляри до учителите и пр., като се обявиш издателство на детски книжки албумчета. В такъв случай ний ще харчим тия албумчета във всяко време, а не само срещу Коледа. За Коледа ще имаме само този албум, който ще печатаме там, и „игرائките“. За другите е *невъзможно*. Не забравяй да ми пратиш напечатан на умдрук (няколко екземпляра) и нужния надпис „Книжарница М. Касабов, Стара Загора“.

Писмото се съхранява в НБКМ.

¹ „Светлина“ — печатница в Стара Загора, в която издателство „М. Касабов“ е печатало своите издания.

1914

6

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лайпциг, края на февруари
или началото на март 1914

45

Писма

Тате, книгите, които ти изпращам тук, трябваше да изпратя най-късно в понеделник, но тъй стана работата, че едва днес се получиха поръчаните руски и френски книги. От руските изпращам само 2 (стихотворения и поеми от Лермонтов); другите са поръчани и след 5–6 дена ще пристигнат (в Берлин); оттам ще бъдат изпратени направо (ако се излъже книжарницата) или на мене (за да им тегля разноските аз). Лермонтовите стихотворения и поеми в изпратеното издание („Всеобщая библиотека“) не са пълно издание: избрани. Тоже и всички съчинения, които ще получиш по-късно. Както ти писах, да се поръчват от тук чужди книги (руски и френски) няма сметка: затова ще бъде много по-добре — ако можеш да вършиш работа с чужди книги — да ги поръчваш направо от Франция и Русия. Извади си адресите от френските книги и по едно писъмце: ще имаме така и търговското шkonto, каквото тук ми не правят като продажба на дребно.

Малките книги френски са издадени от:

1. Artheme Fagard et Cie, rue du St Gothard 18–20, Paris.

2. Librairie Paul Ollendorff, chaussée d'Antin 80, Paris.

3. У А. Fayard са издадени и „Moderne bibliotheque“ по 0,95.

4. Други по 0,95 „Nouvelle collection illustrée“ у Calman Levy 1, Paris.

5. Паk по 0,95 (Tartarin) у Ernest Flammarion, rue Roime 26, Paris. У същия има и други „класически автори“, по 0,95, големи томове, жълти. Можеш да изискаш предварително по един подробен каталог и да запитаеш за условията. Същото се отнася и за руските книги, разбира се; обърни се към:

1. Книгоиздателство „Польза“, В. Антик и Ко, Козицкий переулок, №2,

Москва, Russie, издател на „Универсальная Библиотека“ по 10 копейки №.

2. Книгоиздателство А. С. Панафидиной, Москва, Покровка, Лянин переулок, собственный дом.

В това издателство са издадени Пушкин (1,50 рубли), Лермонтов (1 руб., неподвързана), Жуковски (1,50 р.), Кольцов (10 копейки), Крылов (Басни, 15 коп.), Гогол (1,75), но у Сьотина, в София — 0,50 коп.! и пр.

У Панафидина са издадени Пушкин, Жуковски, Лермонтов, Гогол в отделни малки книжки, илюстрирани по 2-3, 4, 5 коп. — всяка поема, грама или разказ отделно, напр.

„Медный всадник“ от Пушкин с 2 илюстрации, цена 3 коп.

Бахчисарайский фонтан „ 2 „ „ 3 к.

Руслан и Людмила „ 6 „ „ 10 к.

Демон от Лермонтов „ 8 „ „ 6 к.

3. Товарищество М. О. Вольф. С. Петербург, Гостиный двор 18.

Там са складирани „Всеобщая библиотека“, от които пращам по 10 копейки, може издадени Некрасов, Надсон, Мицкевич и пр. Изискай въобще каталози и условия.

От тук особено руски книги не могат да се изписват, тъй като в Лайпциг няма руска книжарница, а от Берлин е дълга и широка. Някой там все може да напише по едно писмо на френски или руски (пък става и български).

Тук изпращам една пазарска чанта (гарантирано здрава) за 1,1 марки; пращам я за наша употреба. Тожe и друга една японска чанта за Гина¹ — струва 35 стотинки, има по-големи от по 45, 55, 75.

Пращам и каталог от пианата² на Цимерман, които гледах. Препоръчаха ми първото (Model 2 или 4) за 800 марки (със столче или школа — не знам какво разбират под Ansatz). Има и по-евтини, по 675, 600 м., но, разбира се, по-друга работа; не са мелодични. (В каталога ги няма.) Тук ще видите и други, още по-скъпи. Този, който ме развеждаше, ми препоръча това за 800 м.; той имал същото такова и го харесвал много. Тези пиана са от собствената Цимерманова фабрика. Има, разбира се, и други фабрики. Най-прочута е, доколкото зная, Ivach, от която имат и г-р Кожухарови³ пиано. Но ако вземем такова, не ще имаме никаква отстъпка, защото ще го вземем от музикален магазин, а не от фабриката; тъй че ще бъде по-скъпо. При Цимерман ако имаме 20%, ще ни струва по-евтино от 800 марки или всичко заедно (с разности и пр.) — около за 1000 лв. Размислете и каквото изберете, съобщете ми, да го поръчам.

При други фирми не съм ходил по речените погоре съображения. Свако⁴ взе ли вече нещо от сумата за мината?

Ходих вчера у една голяма фабрика за календари (специално)⁵. Fritsche не намерих; дявол го знае къде е. Има книговезница G. Fritsche (бившата G. Fritsche), трябва да е променил занаята. Във фабриката, в която ходих, ми казаха тъй: най-малко изработват 10 000. При такова издание ще ни струва по около 20 стот. (релефни, което е по-скъпо).

Клишето, което искаш да смяташ отделно — не може да стане тъй, тъй като то е и най-скъпото (камъните, които ще сторят около 500 м. 12 цвята). Затова: предварително могат да ни изработят една ри-

сунка, каквато искаме, която ще струва 30 м. Ако искаме после, можем да я печатаме, ако не, свободни сме. Показаха ми такива изработени подробно с особени бои — също като печатано. Но да приготвят „клишета“ (камъни), които да заплатим отделно, е невъзможно, тъй като е скъпо (500 м., и то е съществена-та работа).

По рисунката на картон в исканата величина можем да събираме абонати. Такива мога и аз да направя, но и то е труд и иска време. Във фабриката ще я изработят за 8 гена. Печатането тук 6—7 недели. Аз мисля, че ако речем да печатаме такива календари, можем (като рискуваме, разбира се) да напечатаме повече, за да има и за следната година. То ще рече — да лежи стоката 1 година. Каквото решиш, ще ми съобщиш. Това за календарите. За българката: носии имам в Атласа, но не ще е зле да ми пратиш някоя от хубавите картички на Мърквичка (Прудворна печатница), ако ги имаш.

За албумите: работата ще стане дълга, та боя се дали до края на март ще могат да бъдат готови (поне до края на март); дано в събота получа надписите. За кориците на №3 (заглавието) Клон иска отделно по 1,50 на 1000, тъй като в неговите албуми липсва това нещо. Също иска и за рекламата отзад, и за азбуката. Азбуката изхвърлям, както ти писах, тъй като няма смисъл, а тоже и рекламата; то ако не е напълнено навсякъде, не може, ха! Че даже и азбука! Нека бъде по-изящно нещо. Рекламата — писах ти — ще туриш на №2 отзад; шарките ще се махнат и няма нищо да плащаме тогава. Тъй че дано си ме разбрал, да напечаташ рекламата за №2. Заглавията за №3 ще напечаташ сигурно пак, макар че не трябва; с камък на лъскавата книга не хваща, затова поръчах матрици, за които платих 2,50 м. Пращам ти един образец от тези работи да видиш дали ще може да

се направят и там. Ако не, втори път ще правим клише тук, което ще бъде по-евтино, струва ми се. Нови албуми Клон ще печата след 3—4 недели. Ще ми съобщи. След малко ще бъде тук панаирът и той ще дойде сигурно.

За моите мнения за християнството, които са те обидили, но — прощаваш ми⁶. Няма нищо обидно там, защото това ми е в я р а т а; една вяра, която съм повярвал с двете си очи и единия си ум, и такава вяра, че, струва ми се, би трябвало да я вярват всички. Какво е християнството? Най-песимистичната философия! Най-страшният песимизъм, защото не ти казва: Суета суета — убий се!, а ще ти изтезава душата с разни изпитания, изкушения. Ягката на християнското учение е: Човекът е слаб да живее сам, затова има нужда от чуждата помощ. „Дай сърцето си мене“, иначе ще ти го откраднат! Но защо ми е дадено това сърце? Защо — когато в никой случай то не може и не трябва да бъде мое? Или дяволът ще го вземе, или Исус. Не е ли това песимизъм? Не води ли към отричане на света, на живота, на битието? Защо ни е това сърце, живот, ако трябва непременно да го дадем на Исуса? Само за да го дадем ли? О — твърде безсмислен смисъл? Християнството винаги остава на криво гледище пред факта, че на човека е дадена *собствена воля*, която да му бъде кормило. Е — според Исуса това кормило трябва да бъде в негови, не в мои ръце. Защо съм тогава аз? (Ето песимизъм!) Аз слаб ли съм? Слаб си, казва християнството. И тук е песимизмът, и тук е моят спор с християнството. Спорът е: дали да гледаме *песимистично* или *оптимистично* на човека и битието? Аз съм за оптимизма! Преди всичко една фалшива мистериозна основа е основата на християнството; добро и зло. Всичко е едно нещо и се слива във *волята*! Прег волята, за волята природата е една и съща — еднотелна ис-

тина, една-единствена истина! Защо да пълним света с демони и ангели? Защо да поставяме духа в страх пред греха? Що е грях? Всичко е волята! Защо да си представяме греха като дявол, като звяр, като разбойник, който ни дебне и преследва? Защо да се поставяме под страх? Защо да си измъчваме душата със страх? Да, всичко това е наредено твърде добре от християнството — защото трябва да служи за обосновка на цялата негова теологична философия, на неговата песимистична философия. А аз съм за оптимизма! Оня писател в „Зорница“⁷ казва: Презрете света. Защото той е в ръцете на дявола! Не, приятелю! Няма да го презрем! А ако е в ръцете на дявола, ела да го изтръгнем! Защо да го презрем! Тъй хубав е светът: и природата, и онова, което е в природата, всичко, което е пред очите ни!

Оптимизмът: какво значи то? То значи жизнерадост! — т.е.: избор на живота! Що е християнството: невяра, съмнение в живота: песимизъм! Отречение на живота! Не, ний не щеме отречение на живота; дайте ни любов към живота! Ти ще ми цитираш евангелието, дето на толкова места се говори за живот! Да, но това е отвъдният живот (в който вярвам и аз!); но защо живеем тук, на земята: ето железният юмрук, който притисва неумолимо протестантските проповедници до стената. Собствено, като казвам — християнството, аз имам предвид не нашите глупави попове, нито още по-глупавите протестантски владици, но онова християнство, което е в евангелието. Едно от доказателствата на днешните християнски проповедници за б о ж е с т в е н о с т т а на християнството е, че то се разпространило по цял свят и царувало ето вече 2000 години. Единствено то! Това съм чувал и от тебе дори. Какво от туй? Какви са резултатите от това християнство? Успя ли то да направи хората братя? Не! В XIX в. се прок-

ламира „принципът на националностите“, т.е. на народите, т.е. на езиците — т.е. почва епохата на новото „езичество“. Християнството е вече само в книгите, а ако някога е успяло с такава бързина, за това говори историята: Христос се роди в едно време, когато античният мир беше уморен, изнемогнал, загубил авторитета си и авгурите са били голи!⁸ Тия работи са впрочем всеизвестни. Онова, което казвам аз, то е: дали трябва да бъдем песимисти? т.е. аскети? т.е. да бягаме от света? Ако трябва да бягаме, защо идеме тогава? Давам 100 000 000 лв. премия на оня протестантски поп, който ми разреши със собствения си разум тази гатанка!

Аз не съм безбожник! Моята вяра не е вяра в бога на безбожието — но аз не съм човек на християнската философия. Аз знам, че сигурно ще ми пишеш надълго за тези работи, като се мъчиш да бъдеш непоколебим във вярата си; но аз знам, че всичко това, което казвам, ще смути твоята вяра. Не искай да ми се покажеш правоверен християнин. Ти помниш, че веднъж (преди 2 години) спорихме с дяда Тонча⁹ за вярата: дали трябва да бъде основана върху критиката на собствения ни разум, или да бъде вяра без питане: защо? просто, както е в Писанието казано: Вярвай и не разсъждавай! Ти беше на моето гледище. И това гледище е единствената велика мисъл в Светото Писание: „Всичко изпитвайте и само доброто вземайте!“ (Павел). Това се е врязало неизличимо в паметта ми и то е темелът на цялата ми по-горе несистемно изложена философия. Всичко изпитвайте: т.е. със съвестта си. Аз казвам на съвестта воля! Няма грях там, дето има съвест! Аз казвам на съвестта воля.

Щом като трябва да изпитваме всичко, защо да си гадем сърцето на Исуса? Това пълнейшо противоречие! Или Исус трябва да ни води, или ний сами да се водим със своето „изпитване“ — със своята съвест

— със своята воля, която писачът в „Зорница“ отрича като слаба и затова имаща нужда от воденето на Исуса. Не вярвам да посмееш да кажеш, че аз стоя в ръцете на някакъв дявол. Аз стоя в своите собствени ръце, волята ми, съвестта ми, сърцето ми е в моите ръце. Досега не съм го изтървал. Досега не ми го е взел никой. Ако го загубя — което е невъзможно — тогава ще плача върху тези парцаливи листове със сълзи на разкаяние. Затова запази ги. Може би някога ще ги соча с гордост.

До тези мисли ме доведоха моите литературно-философски разсъждения върху м о д е р н а т а поезия на Пишибишевски. Това е според мене поезията на гушата, на Психеята, на бледата, измъчената, страдалната, пълната със съмнение гуша. Н а г с о н — един несъмнено християнски поет — знае само едно: Душа сомненьми разбита!

Впрочем това е основата на един Пишибишевски. Същата гуша, която стои на кръстопът: кръстопът на съмнението! Слаби хора: — Смелост! Оптимизъм! Воля! Мъжество!

Мама, ако иска блуза, да пише какъв цвят и мярка; или колко метра плат.

*С поздрав най-любезен на всички
твоят верен ученик-син Георги*

P.S. Както знаеш, аз обичам да мисля само със собствения си мозък, за да мога да наричам истините, до които идвам, мои. Може би идеите, които казвам откъдето, да ти се видят „ницшеански“ (съвсем не „рашовски“ обаче). Да, и Ницше мисли почти така. Но аз съм мислил независимо от него и едва преди няколко гена разгърнах неговите „критики на християнството“. Той критикува като философ, аз наблюдавам като историк. Както казах, размишленията ми вър-

ху пътя, по който е минала човешката гуша до днес, до модерната гуша, ми доказаха тези идеи. Тъй ме научи Историята. Аз няма да се нарека „ницшеанец“, тъй като обичам да съм по-добре самичък. Но: постарай се и ти да прочетеш Ницше¹⁰ добре, тъй добре като Евангелието¹¹, та тогава ме обвинявай в незрелост и пр. Ницше е „мост към бъдещето“. Действително, мислиш ли, че историята ще се обърне, че мястото, до което е дошел 20-ият век, е случайно и че 40-ият ще се върне при I...? У Ницше, разбира се, има и много неправди (в критиката на християнството), не в други съчинения, гето защитава егоизма!

Но все пак р а з м и с л и здраво върху онова, което казвам аз, и п о в я р в а ѝ!

Съхранява се в НБКМ.

¹ Гина (Евгения) — сестра на Гео Милев.

² Ганю Иванов, богат старозагорски винар, съсед на М. Касабови, поискал Гео Милев да му купи пиано от Германия.

³ Д-р Кожухарови, известно богато селство в Стара Загора.

⁴ К. Попгеоргиев, свако на Гео Милев, бил продад по това време каменовъгелната си мина „Надежда“ в Хаинбоаз на немска компания.

⁵ Бащата на Гео Милев дал идея да се напечатат в Лайпциг календари с цветна рисунка отгоре.

⁶ Милчо Касабов е обичал да спори с големия си син на философски и религиозни теми.

⁷ „Зорница“, седмичен независим вестник, орган на протестантската църква в България, издаван първоначално в Цариград (1874–1897), а по-късно в Пловдив. Бащата на Гео Милев като книжар и комисионер е получавал и протестантски издания, вестници, брошури, Библията, които разпродавал. Гео Милев е имал възможност да следи тази литература и по-специално „Зорница“. Религиозната и обществената реакционна пропаганда на

вестника го е дразнела извънредно силно. Десет години по-късно той отново се спира на реакционната обществена и културна позиция на „Зорница“, изобличава неговата антинародна насоченост в статията „Вестник Зорница“ (сп. „Паламък“, 1924, кн. 2).

Под „оня писател в „Зорница“ Гео Милев вероятно има предвид Р. Томазън, който е държал слово в Самоков, и това слово, под заглавие „Сине мой, дай сърцето си мене“, е отпечатано в три последователни броя на в. „Зорница“ (бр. 1, 2, 3 от 2, 9 и 16.1.1914 г.).

⁸ Авгурите — древнооритски жреци, „предсказвали“ бъдещето по летежа на птиците. Отначало имали голямо влияние върху общественения и политическия живот, но при упадък на древнооритското общество сами вече не вярвали в своите „предсказания“. Оттук и изразът „авгуриева успивка“ — лицемерна успивка. С изрази „авгурите са голи“ Гео Милев иска да подчертае тъкмо този упадък на античната цивилизация, в религията на която не са вярвали дори нейните жреци. Мисълта му, че християнството се появява, защото при залаз на античния свят е била необходима една нова, отговаряща на епохата религия. Следователно появата на Христос не е божествено проявление, а резултат на историческите условия.

⁹ Дядо Тончо е бил стар основен учител, близък на семейство Касабови.

¹⁰ Няколко години поред Гео Милев е спорил с баща си за Ницше.

¹¹ М. Касабов, който е бил културен, религиозен човек, редовно и с увлечение е чел Библията. Когато синът завършил гимназия, той му подарява Библията с посвещение.

До ГЕОРГИ БАКАЛОВ
Липиска, 14 март 1914

Драгий г. Бакалов,

Току-що получих VI кн. „Борба“, а още преди седмица — II и V; тях — последните — ако сте пращали и по-рано — не знам по какъв начин са се загубили, но аз не съм ги получавал. Тук имате Марсилезата и едно мое оригинално стихотворение („В тържествен ден“) — първото по реда, което с голяма нерешителност решавам да печатам. То е дадено още преди време в ръката на един приятел да го тури в „Свободно мнение“, но изглежда, че това не ще е станало, тъй като досега хабер нямам. Во всеки случай ще презледате февруарските броеве на „Св. мнение“. Писал съм отгдолу „Каз“ (Казбич) — прякор от училището.

Марсилезата Ви пращам не дуп такава, каквато я исках. То е едно непочетично дело, чиято слава е само популярност. Искан да дам един малко нещо пооблагорожен превод, освободен от свирепите, площадни викове а la Marat¹ — но — ударих на камък: без тях като че ли Марсилезата не е Марсилеза. Доколкото е било възможно — направил съм го. Ще има какво да викат „рошавите момчета“ на 18 априлия² — макар че то е повече буржоазен патриотизъм, отколкото пролетариатство, но все пак — революция е...

За всички досегашни писания (които — според съвета на Съюза на бълг. писатели — ще сторят повече от 50—60 лв. — по 40 ст. на стих) искам да ми пратите като хонорар онова, което по-рано не „можехте“ да ми дадете поради трудните времена: Паскалевите книги стихотворни; или поне по-важните от

тях. Трябват ми постоянно. Какъв „Ев. Онегин“ ще издавате? В стихове ли?

С поздрав: ваш Гео Милев

P.S. За Ausstattung³ а³ на стиховете в „Борба“ ще си позволя един съвет: употребявайте по-добре шрифта, с който се печата „Звено“ — кръгли, хубави букви. Вашите дълги и високи Buchstab⁴ и⁴ приличат на щъркели и голяма красота не са...

Г. Милев

P. S. Посъветвайте и Н. Лилев да не пофранцузва фламандското име Verhaeren, а да го транскрибира: Верхар(ъ)н; русите пишат: Верхарнъ.

Пистото е публикувано в сп. „Платък“, кн. 3 от март 1958 г.

¹ *A la Marat (фр.)* — по маниера на Марат.

² 18 априлия — международният ден на труда, 1 май, който първоначално у нас се празнувал на 18 април по стар стил.

³ *Ausstattung (нем.)* — художествено оформление.

⁴ *Buchstabe (нем.)* — буква.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лайпциг, 8 април 1914

Тате, ако мама не е харесала блузата, която изпратих, трябваше да задържи сръдните за себе си. Аз писах веднъж и два, че ако купя блуза, не отговарям за това. Загубил ли съм си вкуса, или друго — това не е важно: моят вкус тази харесва. А ако маминият не я харесва — аз не съм крив. Освен това Тана¹ бе писала да купя блуза, каквато е модна. Модата е такава на! То са женски работи и трябваше мама да си купи блуза оттам, за да си нямаме главоболия разни... Точка.

Фактурите Клон изпраща до мене, но аз ти съобщих подробно какво е изпратено и колко струва. В такъв случай фактурите защо ти са? Затова ги и не пращам. Изпратени са завчера в 1 колет 80 екземпляра №296 албумчетата за рисуване (с наложен платеж), които струват (с разноските) 11,75 марки. Аз не плащам нищо; с наложен платеж. Също с наложен платеж са пратени албумите 2 и 3. Това писах толкова пъти. И по тази причина изпратените на мене 384,61 марки остават за мене, твърде просто, макар че съм имал и стари. Всичко засега имам около 450 м. или с 1 долар (=4,15 м.), който получих днес = 460 (около) марки: имам ги у себе си. И затова писах вече няколко пъти. Платил съм вчера 6 м. институтна такса. Лекциите ми ще струват около 95 м. всичко. И за това писах. Пиша пак. В събота ще ида при Кьостера и ще се запиша в семинарните упражнения²; в просеминарните се записах. Тоже ще постъпя и във френския семинар. На 1 май нов стил ще ида да поискам дисертацията. За одобрение ще поставя няколко, но ще наблягам на Демеля (като такава, която най-

приляга, тъй като го зная на пръсти). Освен това ще представя и следните за одобрение: Лиленкрон, лириката на Ницше, Хайне като модерен прет; но ще наблягам на Демеля. Ако Димитровата³ дисертация е сторила 2000 м., моята няма да стори повече от 400 и с черните грехи⁴, ако купя такива, и разни други — всичко най-много марки 500. Таксата е 350 м. Разбира се, преписване на дисертацията и печатане всичко смятам около 400. Но чак когато връча готовата работа (след 1 година).

Не получи ли преди Великден пощенски колету (5) с албумчета №2 и 3? Пиши!

С поздрав — Георги

Прати ми адреса на Асен Азманов, че може да уга през майската ваканция (15 дена) в Дрезден с 4 класа.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Тана Кожухарова — учителка по литература в Старозагорската гимназия, родственица по майчина линия на Гео Милев.

² В НБКМ (арх. ед. №1, л. 47) е запазена служебна бележка от проф. Кьостер, която удостоверява, че Георги Касабов е посещавал семинара по немска литература.

³ Димитър Атанасов, втори братовчед на Гео Милев, е следвал и завършил агрономство в Германия.

⁴ Защитата на дисертацията и връчването на дипломата за докторат са ставали по тържествен начин и в строго официално облекло. Черните грехи, за които говори Гео Милев, са необходими именно за този случай.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лайпциг, 27 април 1914

Тате, за Парлапановата¹ картина ходих днес при него и узнах това: има около 2000 още. Продад е 1000 и нещо досега, но в Германия, Франция и Русия; в България не повече от 110; около стотина се намират у Кирил Кръстев (хрищенец). Продава ги поотделно 4 лв. едната, 1000 по 1,25 лв., 100-те по 2 лв., но можем да вземем напр. по 100 или 500 и т.н. и когато станат 1000, да имаме шконто и пак да ни бъдат по 1,25 (искаше 1,50, но се съгласи на 1,25). Все пак струва ми се, че е скъпо, а по 4 лв. едната едва ли би се продала. Пък и не са бог знае каква хубост. Други работи собствени има „Железната врата на Дунава“ (картина), а други разни картини (географски и пр.), физически, химически инструменти доставя като комисионер. Ако искаш, мога да ти пратя каталога му. Такива доставя и Данов²; но той (Парлапанов) ги доставя с 30-40% по-долу от Дановите цени. От картините има и без своята фирма, та можем да печатаме наша — т.е. да ги прехвърли нам или поне 1 част. Можеш да ги изписваш и от София (г-р Ив. Парлапанов — София), има там складиран.

От днес ни започва семестърът. Ходих при Кьостера³ за дисертацията и казах му какво мисля (Демел, Лиленкрон или Ницше...). Не каза нищо против, но тъй като нямаше повече време (имаше лекция), покажи ми да уга в къщата му (в четвъртък следобед) да се разправим по-добре. Така че тогава съм пак на аудиенция: ще видим. В сряда съм при професора по френска литература⁴ и ще го питам за разпределяне и съкращаване на материята. В семинара на Кьостера не

можях да постъпя, тъй като нямаше повече място, и от десетината последни души, които трябваше да се изберат на късмет (с билетчета)⁵, аз нямаш късмет; но ще бъда само слушател. Но ще участвам в семинара му редовно. Да се разберем веднъж в четвъртък, да си взема дисертацията — та ще ми олекне!...

Едно листче изпадна от вестниците, писано: В. Фриче: Съвременна художествена литература в Германия, в Скандинавия, в Англия⁶; Овсянко-Куликовски: Психология на художественото творчество⁷. Ако е за мене, не разбирам защо ми е. Ако е случайно попаднала твоя забележка и потребна — преписвам ти го по-горе. Ако има на дюкяна първата и ако е писано нещо там за Демеля, прати ми я⁸; аз не съм я виждал.

С поздрав Георги

Таниното бяло⁹ струва 1,5 марку + 55 разноски.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Д-р Иван Парлапанов е бил комисионер издателя. Вероятно става дума за закупуване на картина от него.

² Хр. Г. Данов — известен книжар и книгоиздателят в Пловдив.

³ Проф. Кьостер е бил ръководителя на катедрата по немска литература и поради това Гео Милев е трябвало да иска от него одобрение на темата за дисертация.

⁴ Гео Милев е слушал лекции по френска литература при проф. д-р Бириш-Хиришфелд.

⁵ Вж. бел. 2 към писмо 5. От нея се вижда, че така и да е няма късмет в жребия, Гео Милев не само е посещавал редовно семинара на Кьостер, но е получил и документ, за да може да си завери сестестра.

⁶ В. Фриче, приват доцент при Московския университет. Художествената литература и капитализмът (Германия, Австрия, Скандинавия, Англия). Превел от оригинала Я. С. Хлебárov. София, издание на книгоиздателство „Буревестник“, 1908.

⁷ Овсянко-Куликовски. Психология на литературното творчество.

⁸ В книгата на В. Фриче, която разглежда немската литература в края на XIX и началото на XX в., е отделено място главно за Хауптман, Зудерман, Шаафг. Поезията на Демеля не се анализира.

⁹ Става въпрос за бяла тоалетна вода, за тоалетно мляко, което Тана Кожухарова е искала Гео Милев да ѝ изпрати от Германия.

10

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лайпциг, 20 май 1914

Tame,

Тук ти пращам един превод от Паула Демел — първата жена на Демеля, може поетеса (герска), и две рисунки — като проект за една книжка от „Детски живот“¹, макар и с черни картинки вместо цветни. Смятам, че такава една книжка ще може да излезе около 16 стр. (1 кола) и да се продава 15—20 стотинки. Тук, за да стане всичко по-хубаво (макар и не цветно), ще трябва малко повече старание и внимание от печатницата. Именно: хартия по-дебела и мека, а не обикновена печатарска; букви по-хубави, кръгли и едри; на всяка страница повече бяло поле, отколкото текст — хем да изглежда спретнато, хем да се поразпъне всичко по-нашироко; тъй смятам, че само текстът ще изпълни 8—10 стр.; в немския оригинал са 4 пълни обикновен шрифт; при това 4 стр. (2 листа) за картинките стават 12 стр.; 2 стр. за заглавие = 14; и отзад или отпреди един празен лист, на който на първата страница

ще се пише: „От библиотека Детски живот са излезли №1, 2, 3...“ и пр.; всичко 16 стр. Рисунките могат да се печатат с кафява или тъмнозелена боя; въобще хубаво и спретнато. На първия лист, гесп. корицата², ще се пише: отгоре Паула Демел, след това с червени (или зелени, цветни въобще) букви, по-едри: „Сребърното звънче“; със ситни черни: „превод от немски“; и фирмата отдолу. Обвивната корица: бяла или жълтава. Сега печатниците нямат много работа и ще могат да го направят по-хубаво и по-евтино.

Вчера изпратих още 4 големи картини по 0,25 и 5 рамки: две от плат по 0,20, 2 дърво — 0,12, и 1 книжка — 0,08. За получаването съобщавайте. Две шишета бяло изпратих и трябва да сте ги получили. В едното има писмо (в бяла книга завито). На Зака³ ще пратя днес-утре.

Като писах, че до октомври „ще мисля“ върху дисертацията⁴, то значи, че ще мисля и ще скицирам, ще нарежда план и ще набележа главните мисли и след това ще обработвам. А между това ще си се готвя и за устните изпити, които са по-опасни — това зная най-вече: история на изкуството; другото — както и да е; но по този предмет почти нищо не съм чел — разни готически стилове и пр....

С поздрав на всички
Георги

За грешка в ръкописа внимавай. Не съм преглеждал. Можеш да ми пратиш коректури. Формат на книжката: някак си квадратен, напр. 17X17 там дето съм отбелязал с червени черти в текста, може да се остави повече бяло място между двата пасажа.

От Пинкау картички получи ли? Аз получих само от едните (Айбунар)⁵ моста, а за другите не зная какво стана. С албумчетата как е работата?

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Детски живот“ — библиотека за деца, издавана от М. Касабов в Ст. Загора и уреждана от Гео Милев. Албумите с картинки, за които става често въпрос в писмата, са включени в тази библиотека.

² В архива на Гео Милев се пази проектът за корицата на „Сребърното звънче“ от Паула Демел.

³ Зака е Златка Кожухарова, сродница на Гео Милев, сестра на Тана Кожухарова.

⁴ Гео Милев работи върху дисертация на тема „Лириката на Рихард Демел с оглед на новата поезия“. Негов научен ръководител е проф. Георг Витковски.

⁵ Айбунар е местност близо до старозагорските бани.

11

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лайпциг, 4 юни 1914

Тате, поръчах вчера Парлапанову 100 картини без фирма — 125 лв. Май не му се щеше да праща без фирма, тъй като от тук го Ст. Загора има повече разности, отколкото от София, където има складирани с фирма — Franko St. Zagora. За машини ще прати каталог и цени.

Пращам 4—5 албума от Кюна. Печатал той за себе си от тях, та оставил и по 5000 за нас. Но: пише най-малко можем да вземем 2500 от всеки, т.е. от един вид 10 000, а от другия — 12500. Поотделно един албум не ни дава. На това не можем да се съгласим, нали? Пиша му го. Освен това и албумите не харесвам аз, та можем нищо да не вземем. Пиша му и това — и още, че ангажимент нямаме и не сме давали, за

да ни приготви такива албуми, тъй че ще му благодарим само за вниманието и ще се извиним, че не можем да вземем, за жалост... Ако харесаш някои от тях, ще видим ще се съгласи ли да ни даде 1^{*} или 2 поотделно, може и всичките 5000 — нали? Напр. Червената шапчица или Снежанка и джуджетата (познати са у нас). Аз съм написал на всеки и по една буква, за да не се бъркаме при преговори: а, в, с... Първите №313 (малките) струват по 55 марки 1000. №355 (големите — приказки) по 50 м. 1000.

За календара той отговори, че може да го направи — но не ще е хубаво, уверен съм — затова гледай в София; придворната печатница печата отлично такива работи.

За Гьоте да поясня — че той не е крив, ако днес е станал група ненужна; криви са филолозите¹, които продължават да го венчаят още. Но трябва да се принудят да си оставят настрана венците и самите те — филолозите — да се пръждосат по дяволите!... Вчера пръв път четох в семинара на Кюстера; той пак си показва снизходителното внимание към мене; прочетох всичко добре.

С поздрав Георги

Пиша сега на В. Димов за „Художествена култура“².

Съхранява се в НБКМ.

¹ Към филолозите, под влияние на П. П. Славейков, Гео Милев заема тогава, пък и по-късно, рязко отрицателно отношение. Той тисаи, че те са неспособни да разберат същината на поетическото изкуство, че техните научни изследвания не се занимават с естетическата природа на литературата, а само с външни езикови и текстуални подробности. В печата своето отношение изразява в четвъртото от „Литературно-художес-

твени писма от Германия“, посветено на немските поетики“ (Сп. „Листопад“, 1914, кн. 28).

Надъхан вече от модернистическите естетически идеи, Гео Милев заема отрицателно отношение към реалистичното изкуство. За него то и неговите представители като Гьоте са остарели и са ограничени естетически хора, каквито са филолозите, могат да се възхищават от тази традиционна поезия. Оттук иде и възторгът към носителите на модерното изкуство — Демел и Яворов.

² „Художествена култура“ — илюстрирано списание за изкуство и литература. Урежда Васил Димов, художник, София. Излиза от 1910 до 1930 г.

12

До ГЕОРГИ БАКАЛОВ

4 юни 1914

Драги Бакалов,

В отговор на отворената Ви картичка — какво да кажа? Демеля аз вардя като очите си и не ми се ще да чувам криви присъди върху него, както разправят братушките, напр. че и той заедно с Верхарна бил певец на пролетариата, „да си късаш главата“. Тази воля изразява и първата фраза на бележката¹ ми. И затова от нея не бих се отказал!... А следното не е никаква „отсечена присъда“, а просто сведения... ни най-малка критика! Прочее, както Ви писах, може да я поставите — нея (бележката) — на друго място (напр. в отдела бележки и рецензии), а не току след стихотворението; тъй то ще стои по-хубаво, нашироко, само на 1 с т р а н. Ако ми дадете свобода на мнението (че Демел не е нито на к о с ъ м пролетарий) — добре! Иначе — не съм съгласен. На мойто

мнение е и самият Демел, на когото, знаете, вярвам. Но „незабравките“ са за чернорабочите, за народа въобще!

Ако Ви е зорът за Демеля — не бойте се — той няма да се разсърди за „отсечената присъда“.

Нека не се заблуждава благ. читател, че Демел — този (...) на вечността (...), на Стриндберга, бил служител на деня, т.е. на пролетариата, и пр.

Без бележката не съм съгласен. Ще я печатате от мое име най-сетне (Г. Милев), а редакцията може да сложи своя бележка, че „не споделя мнението на автора“.

Писмото е публикувано в сп. „Платък“, кн. 4 от април 1959 г.

¹ Бележката е оценката на Гео Милев за творчеството на Демел, която е съпътствала стихотворението „Незабравки“, с която оценка Бакалов явно не е съгласен.

13

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лайпциг, 8 юни 1914

Тате, днес получих писмото ти с обясненията за календара и 1 долар, за който ще взема 4,15 (17) марки. Пари имам засега около 200 м., които ще ми стигнат чак до края на семестъра и можеш да ми пратиш чак когато ще заминавам за Лондон — ако замина — или даже след това, тъй като за път (отиване), мисля, ще имам пари. До днес отпреди 1 неделя имаме ваканция. В семинарите още не съм чел нещо, но то са прости работи. Питаш за някакви изпити: знаеш, че изпити никакви нямам; всичкият изпит е един: най-напред дисертацията; приеме ли се — тогава устен по

3 предмета, избрани: немски, френски, история на изкуството. Това е всичко; разбира се, то ще бъде тъкмо след 1 година.

За Демеля има да ти кажа, че ще се изучава може като Пушкина, Байрона и пр. Защото не на шега говоря, че той е по-голям от тях. Има хора в Германия, които го смятат за най-великия от всички немски поети. Но както става с всички таланти на словото и делото, дотрени 10 години той е бил осмиван, хулен, освиркван (твърде често), а „една кадъна чехъла извади — както казва Вазов за Караджата — и с ярост в лицето му три удара даде“¹. Той — Демел — неговата слава — се издига от днес; или по-точно речено, от 1911 или 1912 г. насам. Завчера ходих в графическа изложба: в нея има 1 негова художествена фотография, една гравюра (съставена от 5 отделни портрета) и един голям бронзов бюст (от М. Клиндер): това го има само за Демел. За никой от новите немски поети не съществува такава голяма литература както за Демел, за никой от новите не са се писали досега дисертации — само за Демеля, моята е втора. Но и ние, българите, можем да се гордеем с 1 подобно велик поет — Яворов, който е писал най-малко от всички, но всичко, което е писал, е перл. Човечеството върви все по-напред; най-новото е и най-великото; не може серсемиът Гьоте да бъде по-голям от Демеля; то са дървените мнения на дървени филолози, които за жалост царуват, но ще трябва да се изтребят. Целта на живота ми като критик е да унищожа Гьоте като поет (и заедно с него всички стари поети) и второ, да издигна Демел и Яворов. Догето не ми изчезне охотата, аз няма да се разочаровам, макар и сам. Но в дисертацията си, разбира се, няма да пиша такива неща. О! пази боже!

За дисертацията почти съм наредил мислите и плана, освободени от поетически патос и пр. Пиши

ми издава ли Димов „Художествена култура“, за да му пратя нещичко, та да ми праща списанието си.

С поздрав Георги

Сега бях при професора по френска литература да го питам за изпита и пр. Нареди само литература без филология и специално XIX век, който знам наизуст!

Съхранява се в НБКМ.

¹ Стих от стихотворението на Ив. Вазов „Караджата“, включено в цикъла „Епопея на забравените“.

14

До ГЕОРГИ БАКАЛОВ — София
Лайпциг, 16 юни 1914 г.

Високо уважаеми г. Г. Бакалов,

Позволете ми отговора, който Ви дължа. Когато около една проста работа се налепят ред софизми, тя става на глупост; в случая моя милост попада неволно в положението да представлява глупостта! Действително за изхвърлянето на „никому ненужната закачка“¹ – за което би трябвало да Ви благодаря – благодаря от сърце. Но от сърце и гуша бих Ви благодарил, ако благоволите да ме оправдайте заради бележката – да ме оправдайте пред собствената ми съвест; защото с нея (бележката) аз съм станал без своя воля изразител на една мисъл, която не е моя мисъл! Това неясно ли е? Виждате, че сравнението на Демеля и (...) се явява излишно. Аз Ви пиша повторно, че съжалявам, защото исках да Ви наложа бележката непременно – но не ще Ви позволя да мислите, че с нея

съм искал „да споря с редакцията“. Оня „материал за спор“, който ще ми представи вашата статия от Дем., та ме каните за заповядам – благодаря, но занаятът ми не е да водя спорове и кавги, макар че все сме ученици на кавгаджията Пенча... Колкото за бодливите комплименти относно моето „ребячество“ (...) и пр., danke schon! Дано обаче и този път не ме разберете криво, „че съм се разсърдил“!! Merkwürdig! За Петка, когото би трябвало да ми не пращате при горната „ситуация“ – благодаря тоже!

Р. С. Не ще ли ми сторите една услуга? Ако Погвързачов ми е пратил последните книжки на „Звено“ – да му съобщите, че не съм ги получил.

Ваш отаичен Гео Милев

Моля на гърба на „Борба“ ме пишете само Mill.

Писмото е публикувано в сп. „Пламяк“, кн. 4 от април 1959 г.

¹ В своето списание „Борба“ (кн. 9 от 1 юни 1914 г.) Бакалов публикува преведеното от Гео Милев стихотворение на Демел „Незабравки“. Преводачът е придружил превода си с кратка бележка за Демел. Бакалов е изменил текста и списъка ѝ и тя е отпечатана в следния вид: „Онова, което Демел твори, твори го за всички, за света. Не L'art pour l'art (изкуство за изкуството), а изкуство за живота е изкуството на Демеля. Този негов възглед върху изкуството се е обвърнал в последно време в една бясна жад за популярност (във вид на алегора) между масата; не само в изящни общества, но и пред хилядни събрания от работници е чел Демел своите стихове. Изкуство за живота; това символизира и настоящето стихотворение (б. пр.).“

Но... тази „бележка на преводача“ не е дадената от Гео Милев преценка за Демел, а е тнението на редактора Георги Бакалов. Точното си тнение за Демел Гео Милев отразява в заключителната статия на „Литературно-художествени писма от Германия“ (сп. „Листопад“, бр. 42, год. 1), на която като мото пос-

тавя думите на Демел: „Всяко изкуство, което не стане народно изкуство, е неизкуство, прах и паява на вятъра. Изкуството върви по своя собствен път, блазя му, ако народът може да го последва.“

Т.е. става дума не изкуството да „слезе“ при народа, а обратното – народът да се издигне до изкуството. Два коренно различни подхода и две различни позиции за изкуството, като Бакалов приписва своето си схващане като схващане на Гео Милев, заради което младият автор категорично протестира.

В сп. „Борба“ Гео Милев печата преводите си на „Черно-червено-заатно“ от Фердинанд Фрайлихрат, „Силезките тъкачи“ от Хайне и др., които подписва с „Mill“. За пръв път се подписва с „Г. Милев“ под превода на „Незабравки“, както и при статиите и преводите си в сп. „Листопад“ и „Звено“.

15

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
Лайпциг, края на юни 1914¹

...Картини (2 панки по 90 см. и 5 други художествени черни от Ретбранд по 10 рфенига в.м. по 25) ще изпратя с Арнаутов, който ще си дойде тези дни, на 1 юли. Може да пратя и едно шише бяло.

Завчера (в понеделник) ходих при Кьостера да го питам за устните изпити. Язык! Тук късметят мой не пробървя. Каза ми: ще ви донеса 1 текст среднонемски (за старонемски или готски обаче няма дума) – да можете да четете правилно, да го преведете и да кажете нещо върху автора. Сиреч – филология ще ми иска, макар и малко нещо. „Да не сакаш, каже, че като пишеш за Демеля, че няма да те питам за Вол-

фрам фон Ешенбах? Ще те питам!“ Да пита, то не е въпрос много страшно и няма какво да се боя. Освен това ще ме пита върху литературата една епоха не много малка, разбира се, но не и много обширна; напр. целият XIX век е много. Каза ми: „Напр. времето на Ренесанса и реформацията или романтизма“ и пр... Значи не за цялата литература, както наредихме с френския професор (че без филология), а само една част. Все пак това, което ми каза Koster, аз го знаех и от по-рано, та няма какво да се плаша: нали е само среднонемска (аз го зная него); не дай, Боже, да има и старонемски или готски и пр. (него пък и Koster не знае). Но на среднонемски – действително – са писани произведенията на първия класически период на немската литература (XII и XIII в.) – „Нибелунги“, „Парсифал“ и пр., та твърде естествено е, че ще ми го иска Koster да го зная и него, „макар че пиша за Демеля“.

За тези работи той говорил този семестър в една от лекциите си, които аз не слушам, тъй като е уж за „начинаещи“ („но то има начинаещи и с 10 семестъра“, ми каза Кьостер). Та по тази причина не щеше да ми разправя още веднъж – прашаше ме при някой, който слуша тази лекция, но пак: нейсе, каже, ще Ви разправя поне в общи черти. Разправи ми и как мога да си изискам I издание от Демеловите стихотворения от Берлин. Въобще благодушен е. Ще зависи всичко от дисертацията. Възхитя ли го веднъж – среднонемският ще остане само като формалност.

Тана щеше да ми праща нещо си, защо не го прати? Батловата Колюва сватба какво излезе?

Подвързачовото „Звено“² да не е спряло? Пиши ми не са ли излезли 4 и 5 книга?

Тук съм до края на юли нов стил.

С поздрав на всички Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмото не е датирано.

² „Звено“ — месечно литературно списание, редактор Д. Подвързачов, София, 1914. Орган на символистите у нас. Сътрудници: К. Константинов, Д. Дебелянов, Хр. Ясенов, Н. Лиалиев, Л. Стоянов, Ем. Попдимитров и др. В 4–5 книжка, за която пи-та Гео Милев, са напечатани неговни преводи от известни запад-ноевропейски символисти (Ж. де Нервал, Бодлер, Верлен, Ж. Мо-реас, А. Сален, Ем. Верхарн, М. Метерлинк, Р. Демел, Х. фон Хоф-манстаал и др.), както и статията му „Модерната поезия“.

16

До ГЕОРГИ БАКАЛОВ — София
Лайпциг, 22 юли 1914

Драги г. Бакалов,

Получих последната „Борба“; много обеднял худо-жественният отгел. По този път списанието риску-ва да стане просто на месечен вестник. Не бихте ли се съгласили да откриете II годишнина напр... с Вер-харновата поема „Бунт“ („La Revolte“), за която Ви бях писал едно време. Само че хонорарът ми за тази работа — доста голяма, 4–5 печат. страници — тряб-ва да бъде значителен: именно — ония Паскалеви изда-ния, които не сте ми пратили (Вазов, Кирил, Ост-рова на Бл., Сен. на облаците, Хайдушки копнения, Тра-яновите химни и бал. и епич. песни)¹, които ей тези дни ми са *необходимо* нужни, а ще ми бъдат по-после и още по-нужни. Превода ще ви дам без „опашка“, т.е. без „предговор“. Бях се зарекъл след неудовлетворени-ето, с което ме награзи „Борба“, да си дам оставка-та, но, знаете, не съм лош човек и скоро ми „преми-

наба“... Впрочем *оправданието*, което ми отказахте за бел. към Демеля, аз ще си го направя сам по-после по повод на статията ми за Демеля, която сте натък-мили, и отговора ви за *Верхарна*. Чакам веднага, тъй като идния петък-събота не съм вече в Лайпциг.

С поздрав: Ваш Гео Милев

Писмото е публикувано в сп. „Платък“, кн. 4 от април 1959 г.

¹ Книгите, които Гео Милев иска да му се изпратят срещу хонорара му за „Бунт“ от Верхарн, са освен произведения на Вазов, още стихотворения на Кирил Христов, „На острова на блажените“ и „Епически песни“ от П. П. Славейков, „Подир сенките на облаците“ и „Хайдушки копнения“ от Яворов, „Химни и балади“ от Т. Траянов.

Преводът на „Бунт“ не излиза в сп. „Борба“. Гео Милев го печата следващата година в „Лирични хвърчащи листове“.

17

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лайпциг, 27 юни 1914

Тате,

Американския долар (4,15 м.) получих. За календа-ра питах в две цинкографии, от които взех и образ-ци — пращам ти ги: отбелязаните с червено са от Е. Singer, другите Ем. Неие (Хойе). Преговарям по-пог-робно с последната. От едната фирма имам един вид работи (3-цветна цинкография), от другата (Неие) — 3-цветна аутотипия. Разбира се, и двете фирми мо-гат да направят и едното, и другото, но при Неие

не ми обясниха за втория вид (цинкография цветна). Днес ще питам пак и ще наредим. Но веднага ми отговори да поръчам ли 3-цветна цинкография?

Разликата в цените е огромна: аутотипия 3-цветна струва по 60–70 pfenig'a кв. см, когато цинкографията по 0,5 pf. кв. см. Всичко са около 1000 кв. см. Ако поръчаме работа като мостриците от Неие (дамски журнал), ще ни струват (клишетото) около 400 марки! Във втората фирма (Singer) ми отговориха: „У!... те ще струват стотици марки!...“ И ми препоръчаха цветна цинкография (т.е. фототипия). Тъй ще струва цялата работа около 150 м. Разбира се, ще знаеш, че работата (3-цветна фототипия) ще бъде по-хубава от приложените образци: тук рисунките са прости. А при нашата ще могат да се ударят може цвят върху цвят и да се получи зелено, мораво, черно и пр. само с трите бои. Зависи от рисунката. Виждаш каква е разликата между фототипия и аутотипия: първата е с цели цветове гладки, а II — на търкалица.

Само рисунката ще струва около 40–50 м. Така че пиши ми да поръчам ли фототипия с три цвята (като имаш предвид, че ще бъде нещо по-хубаво от приложените образци: риби, паметник и връзки; но, разбира се, не тъй файн както аутотипията). Аутотипия са календарите на Придворната печатница, може картичките, но виждаш, че то е скъпо. Ако искаш, запитай колко ще струва в София 3-цветна аутотипия, но надали ще е по-евтино. Както разбирам, и с фототипия (обикновена цинкография) може да се направи нещо хубаво, стига да се ударят ясни бои и не накриво — зависи от печатницата.

Това е прочее работата: аутотипия или фототипия? Първото струва 400 марки, второто 150 (около). Първото е, разбира се, малко по-хубаво, но и второто не е лошо; за календар може! Само рисунката

струва 50 марки (може би и по-малко), а не 300, както е писал Шамбора.

Отговори веднага по работата, за да поръчам веднага. Клишетата са готови за 2 недели. Отговори може що разбираш под „оградата“, на която ще се пише „Търговски календар“? Дъски ли? То е дуп май такава никаква... Ако ще трябва да поръчам, прати и пари, разбира се, за да не остана аз без пари.

На Кюн не съм писал нищо. Добре станало, че е съвсем без мито. Няма да му пиша, защото надали ще си стори труд и пр.; то е наша лична работа¹.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Краят на писмото липсва. На един от „приложените образци“ (паметник) Гео Милев е писал: „От Пинкау ти казаха, че понеже чакали да се съберат и други поръчки от същия род за едно печатане — по тази причина се забавила работата с цветните картини, но имали събрани вече и в най-кратко време ще бъдат готови. Черните карти получили ли си? За тях не ти пишат нищо, а не са ти пратили и мостри, само от едната (Либунар).“

Виждаш да се свърши работата с календара по-скоро, за да си гледаш работата и да не губя повече време.“

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лайпциг, 18/30 юни 1914

76

Гео Милев. Том V

Тате,

Днес е четвъртък. Решил съм да замина утре през Холандия за Лондон. Положението е тъй опасно и тъй тъмно, че от завчера мислех да си стоя на мястото — тук в Лайпциг; но — каквото тук, таквоз и там. Опасното е на първо време да не се затворят всички наши граници¹, та да не мога да получа пари; но ако ще гладувам в Лондон — ще гладувам и тук; 2-ро: да не би да правят мобилизация и у нас, та да викат и мене, но не ми се вярва;

3-то: в случай на общоевропейска война, каквато ми се вижда неизбежна, ако русите бият, не е чудно да допрат и до Leipzig; а в Англия топ никога не е пукал и не ще пукне. При това — Германия е уж приятелска страна, но и Англия не е дуп неприятелска (като Франция напр.), та не ще ме изпъдят — да речем — с Маджарова² наедно в случай на война европейска. По всички тия съображения реших, че ще е по-добре да замина за Лондон, т.е. по-далеч от бойното поле — Германия. Мислех във вторник да ти телеграфирам, дори за тези работи, но реших го сам; пък и надали вървят телеграми. Днешното ти писмо получих през Русчук, т.е. през Румъния; ако се сбием с нея, писмата ще вървят сигурно през Цариград. Ще видим. Детето получиш това писмо, кой знае какво ще стане! Във всеки случай аз съм здрав и какъра ми не берете. Вий гледайте там да не долазят пак гаджалите... макар че сме достове уж! Нашите дипломати, ако не си ококорят този път очите да изкопчат поне сръбска Македония, ще има да кукуват още много след това. Върху писмото ти от тази сутрин ще пиша допъ-

ти, че сега не е време за такива работи. Постарай се само да забравиш думата „смирение“; то не е никак-ва скала, както казваш, а — пясък. Ще четеш после в „Листопад“³ какво казва Ницше за смирението на червее! „Славата на Бога е моя слава, тъй като богът съм аз.“ Демел казва: „Да победиш бога Аз“, равно то значи да бъдеш сайбия на себе си и няма какво да се молиш томува и онумува да те пази от „дукавия“. Светът е единосущен!

Тъй че утре в 10,40 сутринта тръгвам за Лондон. Оттам ще пиша, щом се установя. С клишетата не зная що да правя; но ще ги пратят, та когато стигнат (ако санким се затвори границата). Пращат се със 115 марки наложен платеж; едно, за да не влагам чисти пари наведнъж, и друго: да не остана аз с малко. Сега имам около 170-80 марки.

С поздрав Георги

От Холандия ще ви пратя една картичка.

Съхранява се в НБКМ.

¹ По това време България още не се е натесила в бушувщата война, обаче това е било предстоищо, поради което Гео Милев се е страхувал да не бъдат затворени границите.

² Маджаров, Михаил Ив. (1852–1944) — политически деец и публицист. По онова време е първотомен министър в Лондон.

³ „Листопад“ (1913–1935) — седмично литературно-художествено списание, редактирано първоначално от Димитър Бабев. През 1913–1914 г. в него се печатат серия статии от Гео Милев под общото заглавие „Литературно-художествени писма от Германия“. Между тях няма статия за Ницше. Гео Милев не е пратил в „Листопад“ статия за Ницше с превод от него, или, ако е изпратил, тя не е била публикувана.

77

Писма

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лондон, 11/23 август 1914

78

Гео Милев. Том V

Тате,

Вече месец почти стоя тук, без да можех да ви пиша нещо, тъй като пощи и пр. са спрени поради войната. Да ви разправам пътуванията си, преди да замина от Лайпциг — ако сте ми получили писмото, — че ще замина през Холандия и тъй направих. Пътят ми трая 24 часа от 10 сутринта до другата сутрин. Добре, че побързах малко нещо със заминаването си, защото ако бях се забавил нещо, едва ли щях да мога да изляза дори от Германия; два-три часа пред границата ме спира един полицаи в трена: „Стои, какъв си? Къде отиваш? Откъде? Защо?“ Тоже и на границата друг пък: „Военно положение!“ Добре, че бях българин... От Носк ван Holland пътувах 9 часа с парахода без нещо лошо. Пътуването ми излезе по-скъпо, отколкото смятах, тъй като в парахода бях в I класа (20 шилинга); всичко: до Холандия 23,80+20+5,20=49—50 марки в м. 40. Нейсе!

Тук пристигнах, писах ви една картичка, която едва ли сте получили. Настаних се в един френски пансион, дето уж се говори и английски (от 15 години стопанинът е напуснал Франция), но аз самият съм крив, че карам-карам — все на френски избивам; поне него понаучих доста. Тази седмица — в събота — ще си изляза и ще намеря друга квартира. В сегашния си пансион плащам всичко с храна и пр. 22 шилинга = марка на седмица; в новия пансион ще бъде сигурно по-евтино, тъй като напоследък поради войната са поевтинели: ще бъде 20—21 шилинга. Тогава — два-три гена след пристигането си — телеграфирах да ми пратите „много пари“, тъй като не се знае какво ще ста-

не занаят, т.е. дали ще има възможност да се пращат пари; една неделя по-после получих изпратените 392 шилинга (19 лири и 12 ш.). Те ще ме разправят за 4—5 месеца заедно с моите 100 и няколко, които имах от Leipzig. (Една австрийска банкнота 20 крони ми остана неразменена.)

Засега съм много добре. Живея добре — сиреч за мен да не се кахърите — храна добра — обед и вечер; сутрин закуска — чай с мляко, едно варено или пържено яйце и хляб, намазан с масло.

Това писмо — ако го получите — пращам с един българин, който иде от Америка и заминава за България. Струва ми се, че вървят писмата (легацията получила завчера вестници), но много бавно — върви пощата (през Malta) за 15—17 гена — дълга и широка. Все ще можете да ми пишете през време на тази война, макар и бавно. Изобщо кахър за мене не берете. Тук има легация — нали? Добре, че избягах от Германия — там едва ли бих получил пари през войната. Адресът ми до: Bulgarian Legation, 3 Queensberry Place, London.

С поздрав на всички Георгии

Когато има възможност, пари ще пратиш. Сега имам. Дано не се продължи войната дълго.

Продължавам след няколко часа, тъй като преносвачът българин отложи заминаването си. Да напиша във всеки случай малко по-добре адреса:

*Bulgarian Legation for G. Kassaboff,
 3 Queensberry Place, S. W. London.*

За всеки случай, ако има възможност, да се изпрати писмо. Ако в България продължава редовният живот, т.е. ако не спират да излизат вестници и списания — което не вярвам — прати за всеки случай адреса ми (без коментарии) на Дим. Подвързачов, та ако има възможност, да ми прати корекции от работи-

79

Писма

ме, които му пратих напоследък, а може и за списанието¹. [Прати ми — ти или Подвързачов — сборник „Мак“².] Но не може! Вятър!³ В „Пряпорец“⁴ (в легацията) четох едно обявление за дядо Славейковите „Пословици“⁵, че се продават на половини I и II част за 3,50 в.м. 7. Изпиши ги и ги задръж за мене. Те са важни работи и има човек случай да ги има.

Какво стана с клишетата в Лайпциг, не зная. Както писах, платих за тях 100 марки, остатъкът ще бъде взет като наложен платеж (126 м.). Дали си ги получил, не зная може.

Тази пуста война, ако се продължи госта, сигурно ще има да загубя поне един семестър⁶, но да имам поне свидетелството си, та да се запиша тук... Но и то не е много важно, тъй като имам вече минималния брой семестри (6). За изпит аз мога да се готвя и оттук, да си продължавам дисертацията ест. Тук казват, че грехите били все по-евтини и по-хубави, та ще мога да си направя едни официални черни грехи, които ще ми трябват за изпита после. Но то ще бъде по-после, когато се проясни положението малко нещо, та да се види кой ще спечели, кой не... Засега пари имам: 20 лири — 400 шилигна кръгло. По-после или пък още сега — да не би да се затворят границите ни — изпрати още нещо, та не се знае докога ще продължи тая работа... Нещо повече да пиша — няма какво в сегашните размирни времена. Знайте само, че аз съм в пълнейша безопасност, а дано и вий там останете на мира — да не би сиреч да плъпнат пак гаджалите нагоре. Както писах в I част, тази събота съм вече в друга квартира, дето ще мога да говоря изключително английски. Досега съм го научил, колкото да се разправам тук и там — и разбират ме — но пусто — аз не мога да им разбирам разгащеното произношение, което аслъ е най-мъчното на английския език...

Лондон вече съм го обиколил почти целия. Впечат-

ленията ми: ужас: Америка! трясък, спекула, хлад, студ, пари, алч, мизерия, каквато в Германия все пак няма, и пр. Обикалям тук и там музеите, книжарниците, които не са много, но все пак тук се намира и най-голямата книжарница на света „Таймс“ — цял квартал, обикалям градините и пр. Тук в парковете им хората тъпчат тревата на общо основание и спят върху нея. Сега обаче са ги обърнали на лагери, дето обучават новите си войници: сега ги обучават, та след това ще бият вече немца. Магжаров и той си вее брадата и върти дипломация. Завчера ходил при Грей — ама слънце надали ще ни огрей. Днес идвал при него Ноел Бъкстон, председателят на Балканския комитет и пр. Да видим: дано вземем този път Македония без бой, след като я не взехме с бой.

Ако ли някак си занапред не би могъл да ми пратиш още пари, тук не ще остана на пътя, не се кахърете много. Счетоводителят на легацията е харен мъж, макар че Магжаров бил страшен стипца.

Завчера бяхме на концерт голям — но няма смисъл да ходи човек по английски концерти. Вятър! Няма свят въвн от Стария свят, въвн от континента. И колкото повече се отдалечава човек от него, толкова по замирисва на „американизъм“⁷. Как ли намират тия хора смисъл в живота си — пуст и лишен от всяка култура, т.е. вътрешен живот. Доколкото можах да разбера, досега модерна поезия — за която говоря аз — в Англия не съществува. Да живеят Марк-Твените комедии!...⁸

Нека свърша обаче с поздрав на всички вкъщи и всички близки.

Георги

Адреса още веднъж (защото не ще стане на работа):
Bulgarian Legation, 3 Queensberry Place, London.
Съобща за всеки случай адреса на Подвързачов, да

ми прати корекции, ако може. Фотография ще ви пратя друг път — по-сигурно. Когато има възможност, пари ще пратиш. Сега имам. Данѐ не продължи дълго войната.

С поздрав на всички Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Отнася се за коректурите на статията на Гео Милев „Модерната поезия“.

² Литературно-критически сборник „Маг“, книга „Пролет“, София, 1914.

³ Думите в квадратни скоби са зачертани от Гео Милев, защото е съзнавал, че искането му е неуместно и неизпълнимо във военните условия.

⁴ В „Праворез“ (1898–1932), орган на Демократическата партия.

⁵ П. Р. Славейков. Български притчи, ч. I, 1890, и ч. II, 1897. Гео Милев има предвид това първо издание на „Пословиците“.

⁶ Поради войната Гео Милев загубва в университета не само един семестър. Дисертацията му остава незащитена и той не успява да се сдобие с докторска титла, което е било и целта на следването му.

⁷ Под „американизъм“ Гео Милев разбира механичния, лишен от по-дълбоки духовни преживявания живот. Своите разбирания за обеднения, погънат от техниката човешки живот и за „американизма“ той е развил подробно в статията „Добрият американец“.

⁸ И в случая Гео Милев, както е и в статията „Добрият американец“, се изказва отрицателно за големия американски писател Марк Твен, свързвайки реалистичното му творчество с „американизма“.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лондон, 8/21 септември 1914

Тате,

Пиша това писмо допълнително, тъй като преносвачът българин ще замине едва утре — отложи пътуването си. Завчера, когато писах I си писмо, получих — слава Богу най-сетне! — 2 твои писма: затворено от 11 авг. и отворена картичка от 19-и. Пишеш, че си пратил „няколко“ — разбирам още други — тях обаче не съм получил. Аз съм ви писал досега само 2 писма — отворена картичка, която сте получили, и друго едно чрез преносвач — частна поща, — което мисля да сте получили тоже. В това последното съобщих, че получих на времето си изпратените 19 лири и 12 шилинга. Пращаш ми сега още нови 560 лв. — 20 лири и нещо, — за които е получено сведение в легацията тук; ще се получат и парите; те няма да се загубят, щом са чрез министерството. Писах в I тук приложено писмо колко пари ми остават: 13 1/2 л. + новите сегашни 20 л. С тях мисля, че ще мога да прекарам до пролет и повече, тъй че няма какво да прося тук и там.

В отговор на получените от тебе писма — ще видим какво ще кажа. И аз действително мисля да се запиша студент в университета тук, обаче документите ми са в Германия. Тъй че в случай, ако реша да остана като студент за 1 семестър тук, ще трябва да направяш разпореждания там да ми се издаде от гимназията един п р е п и с от дипломата. Но ще бъде може би нужно да се извади препис и от класическата допълнителна диплома в София. За всичко това обаче няма защо да вземаме решения още отсега; ще видим пак накъде ще извият работите. Тези дни

особено почват решителните събития: ако германците бъдат бити, работата ще се свърши скоро; ако ли бъдат, ще има да се проточи още с месеци може би. Тогава ще ви пиша или, ако е необходимо, ще телеграфирам за преписи от свидетелствата. Английският университет е съвсем проста, повърхностна работа и студентстването ми ще бъде само за лице — както е било впрочем в Германия. В това време аз ще продължавам да работя върху дисертацията си, която ето от сега вече започвам по-сериозно и по-усилено: досега установих вече напълно кръга на мислите и идеите, които ще сложа в нея. Изхабих досега толкова време в размишления — в борба между моите собствени мисли и всички ония глупости, които са се писали досега върху Демеля и които трябваше да зачета... Но най-сетне разчистих в ума си — за себе си — сметката си с мненията на старите критици, което беше и най-трудната работа и при това работа необходима.

Колкото за следването ми в търговски училища, по финанси, дипломации и пр. — за каквито разправяш — то хич няма и да го бъде, ами да не си пилеем акъла по тези работи. Мен ми омръзна да следвам тези глупави и суетни литературни истории — та финанси ще вървя да следвам: наука за хора без ум, без съвест, без гуша — хора американци!... Че накрая дори ме пращаш да ставам и журналист: хайде де! Ний се мислим за апостоли, а ти ме тъкмиш за — фарисей... Стига толкова! Досега колкото учих, достатъчно е: видях, че никой нищо не знае; намерих в *своята* си глава много повече наука, отколкото цялата наука на нашето сегашно време; намерих в собствената си глава Весела наука — наука на артистизъм и фантастика — и ще протегна ръка на ония, които могат да се зоват „братя“ спрямо мене: за да турим истинско начало на тази Весела наука. Американизмът, материалната наука, практичното, физичното, машинарийството,

техниката и пр., и пр. — с една дума „американщината“ — тя трябва да се изгони из Европа, Стария свят, където хората трябва да бъдат *човеци* — както казва Ницше, този брат на Христа, втори син на Мария Дева — да бъдат „добри европейци“. Ти пак ще се намръщиш пред името на Ницше, но ако би се заловил да го поразгledаш по-подробно, ще видиш, че той не е по-малък прокламатор на *висшия интелект*, отколкото Исуса. Неговото дело е най-свирепата буря, която е преминавала през съвременния свят за опреснение на нашия задушен съвременен въздух — не въздух: фабричен черен дим!

Но сякаш толкова много е този дим на нашия Днес, че един ураган като Ницше не беше достатъчен. Ще трябва още ветрове, още бури! Добре — ний ще надуваме тоже!

Ако само би могъл да поразгledаш целия Ницше (за жалост той не е преведен на български!), ти ще видиш тогава, че у него — набедения „еготист“ — има много повече идеализъм и любов, отколкото в мучащето говедо Толстой — това брадато изчадие на сатаната. И ти не трябва да се чудиш, ако ти кажа, че някога — след като се освободя от изпитите си — аз ще пиша една статия върху „Ницше като продукт на християнството“: той: най-големият враг на християнството! той: Антихристът!!

Виждаш, че смелостта на идеите ми отива до крайност. А това значи, че идеите, които бучат днес в главата ми, не са обикновено редовно следствие от възрастта ми — както ми бе писал напоследък в Лайпциг, — а нещо по-друго от обикновеното, нещо, което се върти само в единични глави. Защото аз — тоже един „еготист“ с много по-голям обаче алтруизъм от всичките алтруисти, сбрани в един кош, — защото аз не мога да не гледам на себе си като на *единична глава*. С езика на сганта: гений: да: гений

е всеки, който може да се издигне един пръст над тази тълпа, *тълпата на професори* и философи, тълпата, която е пълнила и пълни пропастите на земята!

Ах, де е блаженото време, когато жаднеехме да чуем златните уста на тия — благословен Бог наш! — на тия: професори. Изслушах ги, писах им доскоро лекциите; гнес обаче: дайте газ и кибрит!!

Не се учудвайте на това, което говоря: аз съм луд. Луд е бил и Исус Христос, всички ний сме луди — божествени луди. Висшата цел на един индивид като *божество*, като част от божество — *тук на земята* — е да покаже преди смъртта си, че е луд. Да: да бъдеш един пръст по-високо от тълпата!! Аз ще накарам светът да повярва това. В „Листопад“ (пращам го сега) ще четеш няколко парчета из една непозната тебе Ницшева книга: *Залез на Идоите* (1888). Обърни внимание на бележката, която съм поставил отпред. Заг всеки ред има 50 други реда, които съставят основния чертеж на нашата Весела наука. Обърни особено внимание на *тази* Ницшева Мъдрост — аксиома: не искам *да зная много*; не искам да бъда учен: *мъдростта слага граници на знанието*. Т.е.: *ний се раждаме учени достатъчно*, за да няма нужда да ходим на училище: ний прости рибари и говедари! хора на Веселата наука (*la gaia scienza*).

Това са аксиоми. Да можеш да ги намериш и у себе си като елементи от твоята собствена душа: то значи: да бъдеш 1 пръст над тълпата — от месеци те се борят в гърдите ми. Тук е началото на онова отбращение към университетското ми учение: „не искам да зная много“!!, но... *ний бленувате*, а отвън е действителността, която ти казва: ти си животното, безумний, ти имаш търбух! Уви! ти имаш търбух!

Ах, да бих могъл да не свърша никога този университет! Защото, за да го свърша, ще трябва да си *изкривя* душата. Сега аз съм в Гетсиманската градина: аз виждам отпред чашата, пълна с изкривяването на

душата: тя горчи; но как да се отмени? Дано поне *изкривяването* да бъде по-малко!... Да, ето това е „злото“. Но не е ли то моя воля? Моя съвест? Да, аз го искам тъй. Аз: един л у г, сложен между 2-та остри камъка на Свят и Свят. Хей, ти си длъжен да вървиш „левий-десний“, а не „десний-левий“ — както искаш ти... О — свят! Суета! — Де е великият, огромният млат, де е великият замах на Силата!... Раздробление! Освобождение! Американски вериги на съвременния свят: дай ум, лудий: как да ги разкъсаме? Как да бъдем като птиците небесни, но *само* като птиците? — Точка.

Тъй се търкаляме ний по земята и разсъждаваме, ний — осядените с това тежко наказание: да разсъждаваме за сметка на ония, които не могат да разсъждават, нито дават 5 пари за нашите разсъждения. Тъй разсъждавам аз тази вечер ей тук на, в моята малка стаичка, моята Гетсиманска градина, за която плащам 22 шилнга на седмица.

И тези 22 шилнга не са мои: аз ги вземам от тебе и ставам — длъжник: де са птиците небесни?

Аз живея на: 19 Gordon Street, W. C. London.

Тук е моята стая: един шкаф, едно легло, един умивалник, една маса, върху нея един цял ред дебели и тънки книги и върху нея може — аз с моите мисли: с моя страх... Но — виш няма защо да се боите, виш не сте длъжни да се боите. Виш можете да бъдете съвсем весели, тъй весели, както и аз: да, аз съм съвсем здрав, съвсем здрав; над главата ми звезди и върху листа, на който пиша — едно огромно слънце: мойт страх! Но аз съм безстрашен и виш трябва да бъдете спокойни, трябва да бъдете весели...

Прегръщам всички
Георги

Съхранява се в НБКМ.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
 Лондон, 27 септември/10 октомври 1914

88

Гео Милев. Том V

Тате,

От няколко дена насам мисля съвсем усилено какво да направя, какво ще трябва да направя занапред пред наличността на тъмното положение, пред което стоим. От ротердамския наш консул още не се е получил отговор дали ще се отворят университетите в Германия, но чакам го тези дни — днес-утре — и ще пусна това писмо чак когато се получи отговорът на консула. Но отворят се или не немските университети — едно се знае засега, че работите стават все по-черни, все по-тъмни и до де ще стигнат, не се знае; не се знае тоже и кога ще се свършат. И друго: ако се отворят сега университетите в Германия, има 99% възможност да се затворят след 1 месец, защото, струва ми се, невъзможно е да устои Германия пред напора на Русия: знаеш, руската армия се увеличава всеки ден повече. И второ: не се знае какво ще прави България: ако е вярно предположението ми, че Германия не ще устои на руския н а п о р (не удар!), то значи, че България ще иде с Русия (защото това означава нашето чакане на неутралитет — да видим накъде ще се наведат везните). Иде ли България с Русия, ний българите в Германия заедно с берлинския дипломатически агент ест. ще трябва да си дигнем парцалите.

Това са то първа категория вероятности и фактически положения, които трябва да се вземат под внимание. Затова ми иде на ум следното I решение: да не се запиша в Лайпциг, а в Цюрих — тоже немски университет, още повече че този семестър ще трябва да се презапиша в Лайпциг (10 марки такса — наполовина), тъй като по-рано бях записан за 2 години. Но:

ида ли в Цюрих, то значи да свърша там, което не е твърде за предпочитане, тъй като поне у нас Лайпциг има друго значение. Но то не е болка за умиралка. Друго обаче: защо въобще да студентствам още? Аз имам 6 семестъра пълни, от които 3 в Leipzig (4 са даже) — както го изисква правилникът, за да бъда допуснат до изпит. Защо да не остана една година студент, през която да се готвя за изпит и пр., и след като го положа — да си разправа сметките?

Тук започва II категория вероятности и положения. Първо положение: това, което казах по-горе; че няма защо непременно да бъда студент; II положение: че мога и в България да си работя дисертацията дори; III положение: по-добре е така, защото тук — чувствайки, че трябва да я бързам — чувствам как ме обзема едно трескаво настроение, което като че ми свързва ръката и вместо да я бързам, тя стои все на едно място. Защото: IV положение (най-важното): чувствам, че е необходимо, нужно за мене да се върна в България — трябва ми български въздух, за да отгъхна от умората — умора от мисли, които като кошмари са навесени вече година над главата ми. Трябва ми български въздух, български вятър, българска вода, за да тръгне вятърната или водната мелница, която ще смели онова в главата ми — житото, което е готово за смилане, за да олекне на главата ми. А това е работа за един-два дена — стига само да стъпя на българска земя; но работа тъй важна, за да мога да гледам по-нататък работата си с облекчена глава. Затова — II решение: да се върна в България. Но понеже започва да ми тежи да ти ям хляба повече, то: не ще ли се намери едно вакантно място за мене като учител в прогимназия или извънреден учител в гимназия по немски език? Но да бъда в Стара Загора почти ми се не иска. Затова — там имаме радослависти, стамболовисти и пр. — вуйчо Захария¹ на първо място, ко-

89

Писма

ито ще могат да я свършат — да се намери 1 място учителско в София. Смятам, че заплатата ми там не ще бъде по-малка от 120 лв. (учител на час), които ще ми бъдат съвсем достатъчни и ще има за икономия дори. Настрани при това хонорарите, които мога да взема от: 2 от миналата година гадени книги и 3 малки + 2 големи, готови сега у мене — стихове, които отчасти съм печатал (най-вече от Демеля: 1 том от стотина страници + предговор и пр.); 40—50 стр. „Песни“ от Метерлинк; един не малък том „модерни поети“, каквито печатах и ще се печатат още 2-3 серии в „Звено“²; Новалис, Ницше и пр. Това са, разбира се, башка кярове. Но важното е да си имам осигурена работа там: само така бих се върнал. Освен учителство, разбира се, друго чиновничество не мога да върша, тъй като там ще иска работа и губене на всичкото си време. Като учител обаче аз ще бъда пак съвсем свободен, за да се занимавам със своята си работа: да пиша дисертация и пр., да чета (история на изкуството) за изпита. Но затова именно трябва за бъда пак в София, тъй като ще ми трябва книги, които само там ще намеря. Не се ли намери обаче място, аз ще остана в Цюрих (ако немските университети не се отворят), ще се въоръжа с инат и ще гледам да си свърша работата до идното лято. Това е II категория мисли и вероятности.

Синтетично разрешение: днес е събота; сигурно идната събота ще замина оттук — накъде? — мисля: за Германия (Leipzig), дето ще чакам отговора ти (по-добре телеграфически) за учителско място — адрес: Levy-Kassaboff, Leipzig, Brandvorwerkstrasse 20. Стигна ли в Лайпциг, телеграмата ще ме намери с този адрес. Ако отговорът ти е отрицателен, т.е. ако трябва да остана там (= тук, в Европа), ще си дигна парцалите от Лайпциг и ще замина за Цюрих. Но в Лайпциг ще трябва да ида, за да си взема багажите и книгите оттам.

Обаче — след като прочетете вий там всичко това, което ви пиша, мисля, че ще решите непременно — както и да е — да си дойда в България. Но знайте, че ако не мога да остана като учител в София, аз няма да се върна, а ще остана тук, за да си върша работите — както и да е. Не ви казвам, че съм уморен и пр., за да възбуждам милост у вас, та да ме извикате да се върна и да ме хранят там. Макар и уморен, както и да е, аз ще видя да свърша тук — т.е. в Leipzig или Zurich. Ако не мога да имам там работа и да си печеля хляба, няма да дойда. Оттук ще замина за Холандия — Амстердам, а оттам за Германия, по-право речено — за Хамбург — той е току край пътя ми (Лондон—Leipzig), дето ще видя Р. Демеля; оттам: Берлин—Лайпциг, дето ще чакам отговора ви. В Германия — доколкото зная — пътуването е сигурно (разбира се!), тъй че риск никакъв няма при това; оттам нататък вървам, че пак ще може да се пътува свободно (през Румъния), ако дотогава не се разберат нещо работите.

Една белешка: ако си дойда в България, т.е. престана да бъда студент, ще трябва да се явя за войник — нали? Но можем, разбира се, да бъдем сигурни, че войник няма да ме вземат, т.е. — че ще ме отложат³.

Да обясня още малко нещо по-добре: връщайки се в България, аз се надявам, че ще мога да пиша дисертацията си много по-добре и много по-бързо, отколкото ако стоя тук на тръни и бързам непременно бърже да я напиша. Защото, оставайки на своя глава и сметка там, аз ще я работя по-бавно, та когато я свърша (свой хляб ще ям); но това, когато я свърша, не значи, че никога не ще я свърша, а напротив — то ще бъде само 1 успокоение на ръката и духа, една плавноост и бавност, която е много по-добра и по-бърза от бързината. Разбирате психологичното: бързата кучка (не слепи, а) никак не ги ражда.

Но започвайки гаскалѝк, то съвсем не значи, че ще си остана все с гаскалѝк (и то прогимназиален!). Никога; нито дори за в бъдеще ще се помиря и с гимназиално гаскалство. Професорската катедра ми е нужна — физически нужна — по много причини: преди всичко — повече свобода и повече доволност от материална точка, и трето — като проповеднически амбон; защото онова, което мисля — за него трябва и перо, но и живо слово... Затова именно, понеже за да бъда професор, трябва да имам университетска тапия, без която и звезди да снемат, пак не ще стана професор; за това именно, макар че тъй безсмислен е за мене днешният университет, аз ще гледам непременно да го свърша, съзнавайки, че — *трябва*, за да *тога*! Тук спирам, за да чакам отговора на Ротердамския консул.

Продължавам. Още отговорът на консула не се е получил и надали ще дойде скоро. Преди 4 гена писал до легацията тук, че ще се постарая... на драго сърце... и пр., та кога пък ще отговори университетът, не се знае. Но тъй като и тъй, и инак — все трябва да замина за Лайпциг — няма какво да чакам отговор и пр. А след 1 седмица ще замина оттук. Преди 2 гена — казаха ми днес в легацията — са заминали група българи от Америка през Германия за България: тъй че може да се пътува свободно. Остава виш да разсъдите върху плановете ми и да видите ще ли се намери учителско място и след това да ми телеграфирате да се върна. Постъпки в министерството нека се правят от името на „Г. Милев“⁴ и в свързка с него да се иска София. Хората в министерството са все критици и пр., та не е възможно да не знаят това име. То е все аргумент... Оттук нататък оставям вам и ще чакам в Leipzig.

Писах преди 2—3 гена отворена картичка и ви казах, че се теглех; тежа 65kg и 200 gr с грехите и обувката.

В твоето последно писмо имаше там някои неясни въпроси и пр., които добре е друг път да не се задават. За какво „религиозно чувство у английския народ“, за какви „секти“ и пр. питаш? То са работи отдавна известни. Аз ги слушах тях — тези знаменити английски пастори — тези бръснати езуити. Изправил се приятелят — ей го на, — сложил отпред написано словото си — гледа право пред себе си — нито се смее, нито се мръщи — и обяснява на „народа“, на „стагото“, що е то бог, що е то религия. Глупец! И мислиш, че той сам знае що е Бог? Не, не! Християнството — то не може никога да вирее в студена Англия! Никога, вярвай, никога! Християнството — то значи възторг, екстаз, екзалтация, лудост, живот!

Съхранява се в НБКМ.

¹ Захари Иванов, братовчед на тайката на Гео Милев.

² В кн. 4—5 на сп. „Звено“ Гео Милев печата цикъл свои преводи на стихотворения от западноевропейски модернисти. Други преводи там не са печатани, понеже списанието спира да излиза поради войната.

³ Надеждата на Гео Милев не се сбъдва. Макар и със закъснение от една година той е взет в армията и изпратен в школата за запасни офицери в Княжево, а след това — на фронта.

⁴ Пълното име на Гео Милев е Георги Милев Касабов. В многобройните си преводи и в оригиналните си статии на страниците на сп. „Борба“ (1914, ред. Г. Бакалов), сп. „Листопад“ (1913—1914), сп. „Звено“ (1914) той се подписва „Г. Милев“. С право той очаква, че хората от Министерството на просветата ще са запознати с неговото име, и то не като Касабов, а като „Г. Милев“.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лондон, 2/15 октомври 1914

94

Гео Милев. Том V

Тате,

Завчера ви писах едно пространно писмо, което да-
но получихте — и дано го получите скоро, тъй като има-
ше в него важни и спешни работи. Пиших там, че искам
да се върна тази година в България и да не бъда студент,
но учител в прогимназия напр., но в София. Ако се наме-
ри място по партизански ли, по дяволски ли начин —
безразлично — добре: ще ми телеграфираме да се върна
(адрес: Leipzig, Levy-Kassaboff, Brandvorwerkstasse 20). От-
тук заминавам в събота вечерта 9,25 (днес е четвър-
тък) за Холандия — Хамбург през Флисинген (тъкмо сре-
щу Анверс!). Второ писмо след това надали ще ви пиша.
Вчера бях на гости у Емил Верхарн¹: прие ме любезно
(без яка, по жилетка), даде ми право да преведа неговата
грама „Манастирът“², която — ако се върна в София —
ще туря на сцената. В събота ще го видя още веднъж.

Питах освен това за антиката³ и я продадох за 64
шилнга = 80 лв. на Британския музей. Номиналната и
нормалната ѝ цена е 55 fr., а не 500. Другата антика е
твърде обикновена: ще стои; дава един търговец за нея
14—15 шилнга; в музея я имат. Оттук напушам Лон-
дон с 26 английски лири (заедно с взетите от антика-
та; без да смятам пътни до Флисинген и пр.).

Тъй че остава да гледате за учителско място; ако
не се намери (в София), ще остана значи в Leipzig или
тък ще замина за Швейцария. Парите оттук сменям
в английско и френско злато и част в немски пари.

С поздрав на всички — Георги

Да живее руският цар!⁴

Съхранява се в НБКМ.

¹ В НБКМ — БИА, ф. „Гео Милев“, арх. ед. 45, л. 1, 2, са
запазени две пощенски картички от редакцията на лондонския
вестник „Обзървър“ до Гео Милев. В първата, от 8 октомври
1914 г., ту се съобщава, че неговото писмо до Емил Верхарн е
препратено и вероятно скоро ще има отговор. Във втората, от
13 октомври 1914 г., се съобщава адреса на Емил Верхарн.

За самота среща Гео Милев говори подробно в своите спо-
мени за белгийския поет, печатани първоначално във в. „L'Echo
de Bulgarie“ (бр. 2321 от 16 юли 1921 г.), а поместени по-късно
в превод на български, направен от Гео Милев в Алманах Везни
(1923).

² В НБКМ — БИА, ф. 26 „Гео Милев“, арх. ед. 28, л. 155, се
пази ръкописът на драмата на Емил Верхарн „Манастирът“
в превод на Гео Милев.

Преводът не е излязъл от печат. Само крайт на 3-то дейс-
твие е поместен в сп. „Везни“, год. III, кн. 16.

³ Старинните монети са били подарени на Гео Милев от
майка му.

⁴ Възгласът за руския цар издава русофилските чувства на
Гео Милев.

23

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лондон, 5/18 октомври 1914

Тате, тази сутрин — неделя — 8,30 заминавам от
Лондон през Фолкстон за Флисинген — Ротердам и от-
там за Германия (Хамбург—Лайпциг). Получих завчера
телеграмата, с която ми казваш, че университетите
в Германия са отворени; добре, но и да са отворе-
ни, не ми се иска да студентствам още, а да се при-

95

Писма

бера малко нещо: едно — на почивка, друго — да си готвя работата за изпита по-бавно, по-сигурно, по-умерено, а не да бързам непременно да свърша до идното лято, което иска повече усилие и пр. Тъй че ще чакам отговора ви за учителското място. Пък в краен случай — нейсе — бих останал и в Ст. Загора или Мъглиж (по-добре!) само и само да не зоря вас, от една страна, и, от друга — да не зоря себе си. Ако ли остана в Ст. Загора, трябва да си купя от Германия една „История на изкуството“... Гледайте и струвайте! Но искам да си дойда, още повече че не се знае докога ще бъдат отворени немските университети и пр.

Вчера бях при Верхарна пак. При него се запознах и с един английски поет — негов преводач¹.

Оттук тръгвам с 25 лири английски, а не 26, както бях писал завчера. Повече ще ви пиша от Германия, дето пощата е по-сигурна.

*Може би — довиждане. С поздрав на всички
Георги*

Съхранява се в НБКМ.

¹ Английският поет, преводач на Верхарн, за когото става дума в писмото, е Осман Едуардс (Osman Edwards).

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Лайпциг, 3 ноември 1914

Тате,

Завчера ви писах една отворена картичка, която възможно е да не получите, тъй като я писах на български, а чувам, че не било позволено да се пишат писма на чужди езици. В края на това си писмо ще отбележа дали това е вярно.

Тук, в Лайпциг, пристигнах в събота вечерта, в неделя получих телеграмата ти (пратена на несъществуващ адрес Levy etc., тъй като Levy си отишъл в България) и въз основа на нея си намерих къща и вчера сутринта (понеделник) се записах (презаписах) в университета; получих си записателното свидетелство и легитимационна карта; такса 12 марки. Тъй че оставам и тази година — още една година — тук в Лайпциг. Ректор на университета е Кьостер. Тези дни ще запиша и платя лекциите си, които ще струват всичко: Кьостер 2 лекции — 22, история на изкуството — 9, френска литература — 9, среднонемска филология!! Сиверс — 9, всичко = 49 м. + вероятно още 9 м. = 58; при това 15 м. разни добавни такси, тъй че всичко (най-много) 70 и няколко марки. Има професори, които не четат лекции, други са ги променили и пр. Но във всеки случай университетът е отворен и ще бъде отворен, ако ли случайно не бъде принуден да се затвори.

Писах ви в завчерашната си картичка за моите одисеи и пр. странствания и плен в пещерите на хамбургския Полифем, еднооката циклонска прусашка полиция. От Лондон тръгнах в неделя 18 октомври н.ст. до Флисинген (Холандия) с парахода — дето имаше този път бълване и пр. — и, както ви бях писал, заминах

след това за Хамбург. На сутринта обаче (19.10) се изтърсиха в хотела ония ми ти тайни полицаи и — стой! гръж! разтършуваха ме, разручаха ми куфарите и ме откараха за справка при инспектора на полицията — Behrens — прост човечец, роб на службицата си, който, бидейки полицай, е уверен, че трябва само да следи и във всичко, което следи, да вижда подозрителни, фатални работи: „Не, не — каже, — това е доста подозрително!...“ Че имах у себе си един хумористичен английски хвърчащ лист „Завещание на Кайзера“ и 28 английски лири в злато. Що? английски пари? иде от Лондон? Англичаните са му платили за шпионаж! Скоро в гупката! И ме ръгнаха... Нещастие то ми беше там именно, че изпаднах без моя воля в ръцете на хора прости, неук и сурови — обикновени селячи, — които са способни на разсъждение като горните. Първия ден стоях буквално в гупката и трябваше да рева като вол 2—3 часа, додето се помиря с положението си. Вечерта ме туриха обаче в коридора пред един прозорец с маса и стол; коридорът обаче препречен с желязна врата. В този коридор стоях цели 11 дена — до 30 октомври — петък сутринта.

Нейсе телеграфирах в Лайпциг да питат дали съм наистина живял там и след отговора трябваше да ме пуснат. Но... парите!... И пратих цялата работа в ръцете на комендантството, което бара — както е лесно да се разбере — яваш-яваш. Тогава именно (предидущия петък) писах писмо до легацията в Лондон, което се получило там след една неделя. Предполагам, че освобождението ми е следствие на постъпките на легацията, това не ми казаха обаче... За парите искаха да питат (сигурно чрез Германската легация в София) дали съм ги получил от тебе или не; не зная дали си получил някакво запитване и дали въобще комендантството е направило нещо през всичките ония 11 дена... Искях да ви телеграфирам, да ме знаете къде съм и да

се обърнете към министерството за освобождение — не може! да телеграфирам до легацията, понеже отговор на писмото ми нямаше — не може! Речи го: пленник — „сношения с външния свят не са позволени!...“ При това, разбира се, трябваше да се прибавят неотменните прусашки грубости; един от полицаите дори ме блъсна, понеже съм му дигал гюрултия... После ми донесоха 2—3 от моите книги — за развлечение...

През всичкото време трябваше да се храня на своя сметка (което е чист зарар, понеже не вършех почти нищо!) 22 м.

Всичко това беше в полицейския затвор Altona bei Hamburg. Katlarirenstr. 24. Не зная дали не ще е добре да се направят постъпки чрез Външното министерство за наказание на чиновниците, които от прекалена ревност надминават длъжностите си. Пруси!... Варварски режим! Та ний нали сме уж приятелска държава, бива ли да се допускат такива безобразия с български поданици? Дълг на правителството е да протестира и пр.

Този път влязох в пълнейше съприкосновение с онова, което се нарича прусащина, и изпитах, както трябва, жилото... В Англия такива чудеса няма: пък и там уж има война и военно положение; само последната вечер на улицата вървах с една французайка, живееща в същия пансион, в който бях и аз, и говорехме тогава по немски — чуха ни тайни полицаи и ни спряха: „Извинете, каква сте народност?“ Пък случайно няхах и паспорта у себе си; и въпреки това само при заявлението, че съм българин, ме оставиха тутакси да си вървя по пътя. Но прусащината — то е друго нещо: африканичина!... Нека бъде тази Германия, тази Прусия смазана на прах! — смазана! Руският сибирски режим не ще е по-лош от прусащата полиция. Държава на полицията и милитаризма!

Както и да е, най-сетне ме пуснаха. И тогава

именно ме беше яд, тъй като узнах, че напразно съм дошел в Хамбург: Рихард Демел — нещо невероятно — 51-годишен гъртак — отишел *доброволец*! Сега бил във Франция. Видях му портрета в униформа с пушка и пр. — изкаран на картички. По-рано той е издал цяла сбирка със стихотворения по войната — дива работа! — озаглавена: „Глас божии — глас народен!“ Искан да софизира той с туй заглавие, но то не ще го спаси. Това е то друго немско чудо: един поет, който е стоял вън от всеки национализъм, който се е наричал с гордост „културинтернационалист“, „всемирнен гражданин“ и пр.; който разправя преди години, че няма „отечество“, а само „роген към“ — неговите нойрупински гори; който разправя, че поради интернационални съображения (аз съм — каже — полуславянин, полуфламандец, полунемец), че по интернационални съображения се бил оженил два пъти за еврейка; който е говорил в 1895 г., че за побратимяване на Франция и Германия трябвало да се направят: 1) от Елзас и Лотарингия свободни републики, 2) всеобщо разоръжаване на европейските държави и 3) 2–3 века търпение...; човекът, който завчера възторжено превеждаше Ем. Верхарна, белгийски поет: ето го същия този днес отива доброволец да се бие с Франция, да опустошава Белгия, да прокужда Верхарна в чужбина бежанец... Може би случайност, но във всеки случай катастрофа, морална катастрофа на една голяма душа...

Но аз си спомням, че миналата година и аз се бях разфукал с такъв един патриотизъм (тук има огромни елементи от психологията на масовия живот и проявленията на силата...) — нека обаче изляят гореща вода върху главата на Германия, па да го видя аз Демеля как ще започне да говори като мен за иреално изкуство, блян към вечност и пр.

Събота, 31 октомври, бях в Берлинската легация! Вечерта пристигнах тук в Лайпциг. Получих телег-

рамата ти на другата сутрин, намерих си къща и оставам тук. Защо обаче не ми одобри плана да се върна в България — не разбирам. Той беше изгоден и за тебе — че нямаше да се мъчиш повече с мен, а може и за мене — че нямаше да се напъна да свърша *наведнъж*, което ще изисква усилия големи и пр.... А от груга страна, времената са несигурни и не се знае дали ще мога да достоя и да свърша тук тази година. Бях снощи при Кюостера: исках да се запиша в семинара: ами, каже, не ще ли стане нужда да заличиме после името ти от списъка: нека потърпим още една неделя. Сиреч ако до понеделник не се види нагде ще извие България, ще ме запише тогава. Това именно ти казах да вземем предвид — че е възможно да бъда принуден да напусна Германия. Всички почти българи са си отишли оттук и ще се върнат чак след войната. Ив. Илиев се върнал може; хазайката му в Берлин си иска парите — кажете му. Това писмо пращам по един българин, който се връща в Габрово — свършва си търговското училище.

Сегашната ми квартира е в центъра на града, негалец от университета, тъй че ще икономисвам обущата поне. Стая широчка, южна, хубаво наредена и плащам 20 марки (по-рано е струвала 30) — резултат! Има обаче и поскъпване на брашното; хлябът, който струваше 20 стотинки, струва сега 30 и не тъй бял. В гостилницата се продава хлябът отделно, не като по-рано, колкото искаш: две парчета — 5 стотинки. Ястията обаче не са поскъпнали. Поскъпнало е и маслото, и яйцата... В Англия беше също тъй.

Сегашният ми адрес е: ...¹

Съхранява се в НБКМ.

¹ Липсва краят на писмото.

До ЕМИЛ ВЕРХАРН — Сен Клу, Париж¹
Стара Загора, началото на февруари 1915

Nous tremblons dans la fierté d'une haine sévère, d'une haine barbare. Nous — Bulgares; nous — moi et mes amis, poètes et artistes bulgares et beaucoup, beaucoup d'autres.

Voilà, je vous assure, cher Maître, que s'il y a sur la terre un peuple qui peut comprendre avec toute sa profondeur le terrible destin belge — ce n'est pas le peuple anglais — juif et sans coeur — qui admire la Belgique — oui — avec le fameux „little brave Belgium“ et même dans cette admiration on voit que c'est parce que la Belgique est devenue un sacrifice pour l'intérêt britannique; ce n'est pas aussi la France (fraternelle mais) où on connaît la Belgique non mieux que l'Australie (vous êtes l'exemple pour cela, n'est-ce pas?), ce n'est pas moins notre Russie qui ignore la Belgique pour se donner la pensée que c'est la Serbie (oui, la Serbie qui a déchiré diaboliquement avec beaucoup d'autres ma patrie) que la Serbie „c'est le grand martyr, la terrible victime de notre temps“; non ce ne sont pas les pays (n'importe qu'ils sont amis) où on ne connaît pas qu'est qu'un „esclavage“ — un esclavage noir, mais — c'est ma petite patrie, c'est la Bulgarie, je vous assure, cher Maître, qui peut comprendre qu'est-ce que la liberté belge d'autrefois et le joug probable (ou moins l'Allemagne en est prête), oui, qu'est-ce qu'une Belgique prussienne. Voilà, je vous montre, cher Maître flamand, les sentiments d'une amitié profonde et c'est au nom de ma patrie et avec toute la sincérité. Mais vous demanderez les causes intimes de ces sentiments envoyés d'un pays si éloigné et si étranger.

Mais oui, je vous le dis: nous, Bulgares, nous sommes des Flamands; les cieux et les plaines de Flandre — ce sont nos cieux bulgares et les mornes plaines de notre Thrace. Et surtout; nous deux, Bulgares et Flamands, nous seuls dans le „vieux monde“ connaissons les ténèbres de l'esclavage. Nous avons trouvé notre âme dans la souffrance d'un joug de cinq siècles, une terreur immense, dure, rude et barbare qui doit être comparée seulement au joug flamand du Moyen Age de l'Eglise catholique, des Espagnoles (d'où j'explique la génération et la vie de l'âme moderne, la création de la poésie moderne, c'est-à-dire une poésie antiréaliste ou bien „irréaliste“, la poésie des rêves, des vision, des envies vers l'infini, des folies divines, du musticisme, des mélancolies et des ennuis au milieu d'une réalité réelle, avec un mot, une poésie tout à fait lyrique) et j'ai déjà appelé dans une étude critique la Flandre „le pays natal de la poésie moderne“, du symbolisme s'il vous plaît.

(Превод)

Ние треперим в гордостта на строга омраза, на варварска омраза. Ние — българи; ние — аз и моите приятели, български поети и артисти и много, много груги.

Ето аз Ви уверявам, скъпи Учителю, че ако има на земята един народ, който може да разбере с цялата ѝ дълбочина страшната белгийска съдба², това не е английският народ — с еврейски нрав и безсърдечен, който се възхищава от Белгия — да — със знаменитото „little brave Belgium“³ и даже в това възхищение се вижда, че то е, защото Белгия е станала жертва на британските интереси; това не е също така Франция (братска, но), където Белгия е позната не по-добре, отколкото Австралия (вие сте пример за това, нали?), още по-малко това е нашата Русия, за която Белгия е неизвестна и може да я помисли за Сърбия (да, Сърбия, която дяволски е разкъсвала моето отечество с много груги), че Сърбия „това е великият

мъченик, ужасната жертва на нашата епоха“. Не, това не са страните, независимо че са приятелски, където се знае какво е „робство“, черно робство. Но това е моето малко отечество, това е България, аз Ви уверявам, скъпи Учителю, който може да разбере какво е някогашната белгийска свобода и вероятното робство (поне Германия е готова на това), да, какво е една пруска Белгия. Ето, аз Ви изразявам, скъпи фламандски Учителю, чувствата на едно дълбоко приятелство, и то от името на моето отечество и с най-голяма сърдечност. Но Вие ще запитате за интимните причини на тези чувства, изпратени от една страна, така отдалечена и така чужда.

Но да, аз Ви го казвам: ние, българите, ние сме фламандци; небето и равнините на Фландрия са нашето българско небе и тъжните равнини на нашата Тракия. И най-вече ние, българи и фламандци, само ние в този „стар свят“ познаваме мрака на робството. Ние намерихме нашата душа в страданията на едно петвековно робство, на един огромен, груб, жесток и варварски терор, който може да бъде сравнен само със средновековното фламандско робуване на католическата църква, на испанците (откъдето аз обяснявам зараждането и живота на съвременната душа, създаването на модерната поезия, т.е. на антиреалистичната или „нереалистичната“ поезия, поезията на мечтите, на виденията, на стремежите към безкрая, на божествените лудости, на мистицизма, на меланхолиите и на отегченията всред една реална действителност, с една дума, поезия напълно лирична) и аз вече назовах в едно критично изследване¹ Фландрия „родната страна на съвременната поезия“, на символизма, ако желаете.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Откъс от чернова на писмото. Без дата. Датата е с оглед на отговора на Верхарн, който е от 21 февруари 1915 г.

² На 4 август 1914 г., нарушавайки нейния неутралитет, в Белгия нахвърлят германските войски, за да преминат оттам във Франция. Независимо от съпротивата на белгийските войски страната е окупирана от германците. Окупацията трае 4 години и причинява големи загуби на белгийското стопанство.

³ „Малката храбра Белгия“.

⁴ Гео Милев има предвид статията си „Модерната поезия“, отпечатана в сп. „Звено“ (кн. 4–5, 1914), в която тежко друго се казва: „Именно, че родното място на модерната поезия е Фландрия. Двама от най-големите и най-типичните модерни поети са коренни фламандци: Метерлинк и Верхарн.“

26

До ЕМИЛ ВЕРХАРН

3 февруари 1915

Скъпи и велики Учителю Верхарн,

Разрешете за момент: Ваш млад български приятел, с когото се запознахте в Лондон.

Веднага, връщайки се от Германия и имайки възможност да Ви пиша, аз се считам задължен или поне това е голямо удоволствие за мен — българин — да поднесе на един белгиец, на един фламандец моя поздрав и моите надежди в настоящия момент.

Преди четири месеца, когато бях при Вас, в Лондон, аз не разбрах, така да се каже, неизмеримостта на нещастията, което е заляло сега Белгия: и беше нужно за

мен да бъда в Германия, в Берлин и т.н., за да видя с несъмнени, със сигурни очи, че в тази страна има наистина адски сили, които са способни или поне са готови да хвърлят целия свят в нещастие, подобно на нещастieto на Фландрия. Да, в настоящия момент, по време на войната, този, който се намира в Германия, може да разбере много по-добре, отлично — какво се казва „немски милитаризъм“. В продължение на три години престой в Германия аз слушах да се говори за него, аз видях неговия не особено приятен етикет, но само след известно време аз го видях в собствения му образ, само след някое време аз видях, че разликата между „двете Германия“ е много голяма, отколкото може да се вярва; двете Германия, т.е. Германия — тук и Германия — там; Германия на нашите трима или четирима поети, трима или четирима артисти, които ние обичаме, и Германия — там, да, там, в пушека на патриотизма, на монархизма, на милитаризма, на Schutsmanisme, на кайзеровия фетишизъм и т.н. Тази Германия — може да се види, да се разбере (и аз я почувствах така, както трябва, когато бях задържан в продължение на единадесет дни в затвора на полицията в Хамбург, бидейки подозиран — по един типично пруски и типично варварски начин — че съм бил... английски шпионин и т.н.). — Аз казах: тази пруска Германия може да се види и — без съмнение: тя трябва да се ненавижда, тя трябва да се смачка! Ние вярваме — разбира се — в гумите на Исус Христос, ние винаги живеехме с неговата любов, с божествената глупост, божествеността на Исус, най-големия безумец, който светът е видял (аз винаги така го наричам) — и заради всичко това: ние потрепваме в благородството на сурова ненавист, на една дива омраза. Ние — българите; ние — аз и нашите български приятели, поети и артисти и много, много други.

Ето — аз Ви уверявам, скъпи Учителю, че ако има на земята народ, който може да разбере с цялата своя дълбочина ужасната белгийска съдба — във всеки случай

това не е английският народ — евреин и без сърце, — който се възхищава от Белгия — да — с известното „малката смела Белгия“ и в същото възхищение се вижда, че то е само защото Белгия стана жертва на британския интерес; това не е също така Франция (братска, но), където познават Белгия не по-добре, отколкото... Австралия (В и е сте примерът за това, нали?); това още по-малко е Русия, която не познава Белгия, която иска да мисли, че това е Сърбия (да, дивата Сърбия, която заедно с много други, все като нея, дяволски разкъса моята родина), че Сърбия „това е великата мъченица, ужасната жертва на нашето време“; не, това не са страните (независимо че са приятели), които не познават какво е робство, черно робство; но — това единствено е малката моя родина — аз Ви уверявам, скъпи Учителю, това е България (не трябва да се забравя и Полша!), която може да разбере какво е някогашната белгийска свобода и вероятното иго (поне Германия е готова) — да, която може да разбере — какво е една пруска Белгия. — Ето, скъпи Учителю, аз Ви показвам чувствата на дълбоко приятелство от името на моята родина и с пълна откровеност. Но Вие ще попитате за интимните причини на тези чувства, изпратени от толкова далечна и непозната страна. Ами да, аз вече Ви ги казах: ние, българите, ние сме фламандци; небето и равнините на Фландрия — това е нашето българско небе и „мрачните равнини“ на нашата Тракия със своя широк и тържествен траур... И преди всичко: ние, фламандци и българи — два много малки народа, — единствено ние в Стария свят познаваме мрака на *робството*. Ние открихме нашата душа и я запазихме в теглото на едно иго от пет века — един неизмерим, груб и див терор, който може да бъде сравняван само с фламандското иго през средните векове под властта на католическата църква, на испанците; *страданието*, чрез което аз обяснявам раждането

то и живота на „съвременната душа“, създателка на модерната поезия, една антиреалистична или пък „нереалистична“ поезия, поезия на бляновете, на виденията, на мистичните копнежи към безпределността, на божественото безумие, на меланхолията и досадата от една реална действителност — с една дума: една свършено лирична поезия! — И аз вече споменах Фландрия — в едно критично изследване, — „родната страна на модерната поезия“ или на символизма, ако разрешите. Да, *страданието* е нашата гордост, това е нашата кръв, нашата душа — то е и Ваша душа. Страданието: ето кладенеца, където двата народа — фламандци и българи (и полският също не трябва да се забравя) — са намирали своята горда сила. Мисля, че това също е и Ваша вяра. Там са скрити корените на едно българо-фламандско приятелство и единство. Ние, страдащите, ви обичаме, фламандци, които също страдате. Вашата свобода е застрашена от един груб варваризъм и нашата — с ъ щ о. Еднаква съдба. И наистина, обществото в нашата страна, скъпи Учителю Верхарн, е почти равнодушно към пруската или английската съдба и т.н., но страданието към Белгия е голямо, може да го видите и чуete навсякъде.

И какво може да се пожелае: да молим Господ, както ни казва Виъон, помислите на пруските варвари да се провалят. И всички да се борим срещу тези пруси, целият свят, и аз го правя, макар с думи, аз го върших дори в Германия, разбира се, във възможните граници. Накрая, нещо доста необикновено, което вероятно не знаете и което ще бъде по друг начин интересно за Вас: Вашият приятел Рихард Демел е заминал през месец октомври като доброволец срещу белгийците и французите. Понастоящем той е на фронта. Той е публикувал също един малък сборник „военни песни“ („Vox populi — vox dei“, това е заглавието), където той казва нещо като следното „Treu dem Keiser“!; това е може

би (или: е несъмнено) свършено по пруски; но един Демел?... Погром!!... погром на душата!... да...

След няколко дни ще публикувам една поредица „Хвърчащи лирични листове“, където ще се появят стихотворения, взети от Вашето голямо творчество: първата, озаглавена *Три стихотворения* от Е. В. — („Есенен час“) („Dans les Debacles“), „Бунт“, „Рибарите на кон“ („Цялата Фландрия“); втората, озаглавена *Четири песни на луди* (Les campagnes hallucinees). Аз Ви моля да ми известите Вашия адрес, ако обичате, за да Ви ги изпратя.

Приемете, наш скъпи и велики Учителю, най-добрите чувства на приятелството към фламандците и още един път възхищение от поета — от мое име и от името на моите приятели.

Ваш загъважен Гео Милев

Р. С. Моят точен, постоянен адрес, защото аз съм известно време в София, известно време в провинцията, е: М. Касабов (моят баща) в Ст. Загора (България), за Г. Милев.

Фрагменти от черновите на писма на френски език до Етиел Верхарн са открити от Г. Марков в архива на Гео Милев и публикувани в „Литературен архив Гео Милев“. Рангел Божков открива изцяло писмата в архива на Верхарн в Белгийската крайска библиотека в Брюксел и ги публикува в сп. „Памятък“, кн. 13 от 1974 г.

До ЕМИЛ ВЕРХАРН

Стара Загора, 9 март 1915

Скъпи Учителю Верхарн,

Получих Вашата много приятна картичка, която ми говори, че сте се върнали отново в Париж: благодаря Ви искрено. В Париж – това е, тъй да се каже, близо до нас. Лондон за хората „оттук“ е много по-далече от Париж, твърде далеч, някъде в безкрайността.

Колкото до мен, аз в настоящия момент съм тук, в бащината къща, в нашия спокоен провинциален град – където може, ден и нощ, да се пие от купата „мирът на сърцето и мистичните вечери“... както казва поетът Верлен, далеч от „нипалообразните градове“. Моят адрес остава същият: ако аз не съм тук, в Ст. 3., всяко получено писмо ще ми бъде изпратено там, където съм.

Тук, в България, е много спокойно, не както във Франция, но във всеки случай при нас също се усеща гъхът на войната. Всички интереси са превърнати в един-единствен: интереса на политиката (Ужас). За мен – човека, който никога не мисли за нещата на настоящия момент! – това е съвършено нетърпимо или противно. Но – още млад човек – аз имам огъня на мечтите, за да бъда против този безумен момент... Няма значение, че е мечта да се говори (б. л. – сега) за поезия и за подобни неща: аз го правя.

Писах Ви вече, че ще се появи от мен една поредица от преводна поезия под формата на „хвърчащи лирични листове“. Третата книжка, съдържаща четири от Вашите стихотворения (Две песни на луг: „Аз ги видях“, „Пребийте им краката, кръста!“, „Бунт“ и „Рибарите на кон“), ще излезе следващата седмица.

Досега са излезли № 1 и 2 „Херодиаса“ на Маларме и 3 от „Verwandlungen des Venus“ от... Р. Демел; отначало аз желаех да издам една серия най-малко от дванадесет стихотворения (от които само две не са откъси от Вашето творчество), но в настоящия момент, предвид на много причини (породени от войната), вероятно ще се появят само пет. Две други от „Песен на луги“ с „le Fleau“, чийто превод направих преди известно време, трябва да останат за списанията. Колкото до „Манастирът“ – преводът ще бъде готов, вярвам, до края на лятото, но ако времната не се изяснят, аз не желая да я поставям на сцената сред суматохата на война като тази и т.н.

Очаквайки да получа нещо повече от Ваша страна, аз Ви поднасям, скъпи Учителю, още един път, както винаги, чувствата на едно искрено уважение –

Изцяло ваш Г. Милев
Стара Загора
9.3.1915 г.

Писмото е публикувано в сп. „Платък“, кн. 13, 1974 г.

До ЕМИЛ ВЕРХАРН

19 април 1915 г.

Скъпи Учителю,

Преди известно време аз Ви изпратих от София 3-та книжка на моите „Лирични хвърчащи листове“, съдържащи на български четири Ваши стихотворения,

сред тях е „Бунт“, и се надявам, че вече сте ги получили. Как Ви изглеждат?

Винаги ваш
Гео Милаев

112

Гео Милаев. Тома V

Писмото е публикувано в сп. „Платък“, кн. 13, 1974 г.

29

До МИЛЪО КАСАБОВ — София
Стара Загора, 24 април 1915

Тате, не си си обади досега адреса, затова ти пиша пак чрез Спаса¹. Относно лекциите (колите) — дано се е наредила вече работата, т.е. дано този, който щеше да ми ги намери, да ги е намерил и донесъл, както му писах, у Спасови. Може би ще се срещнеш с Подвързачов и ще узнаеш как стои работата с Берлин, но изглеждало, че няма да стане никаква и пр... Аз я оставям настрана...

Ако ти остане утре свободно време, или пък накарай някой друг там (Стефан напр.) да види в Германската легация дали не ще се вземат 2—3 марки, немски пощенски марки, с които да мога да изпиша някоя книга от Leipzig.

Днес пристигна багажът ми; най-сетне!!

Добре сме.

С поздрав Георги

Ако този, който щеше да ми достави коли, не е свършил тази работа, ако можеш, в краен случай подири ги на ул. „20 април“ №10, казва се Стефан Алексиев, и го убеди да свърши тази работа по-скоро.

Донеси 10 екземпляра сборник Теми, в Балканската агенция; поръчани са.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Спас Стефанов, пътуващ книжар, който разпространявал изданията на М. Касабов. Живее на ул. „Сан Стефано“ №30, докъдето е адресирано и писмото.

113

Писма

30

До ЕМИЛ ВЕРХАРН
3 май 1915

Скъпи Учителю,

Искрено Ви благодаря за Вашето великолепно писмо, което ми донесе много радост. Наистина, превъзходни дни. Дойде ми идеята да преведа на български „Кървавата Белгия“, за да проявя активно моите симпатии и приятелство към Вашето велико отечество. Но аз нямам тази поема и ако желаете да ми я изпратите, ще Ви бъда много задължен. Днес ще излезе една статия за Вас в¹....

Писмото е публикувано в сп. „Платък“, кн. 13, 1974 г.

¹ Краят на писмото е нечетлив.

До НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ
Стара Загора, 16 май 1915¹

Бях за една неделя нещо в София на гости на господарката², драги Николай Лилиев, и едва днес се върнах; беше ми твърде приятно да заваря тук твоята любезна картичка с интересното в нея „открытие“. Да, да — колкото за него: твърде е вероятно. Вчера бяхме цял ден след обед и пр[очие] заедно с Ник[олай] Райнов: четем ми той няколко от своите поеми (между тях и посветената тебе „Жена“³) — и всичко това тъй още ме държи в странно възторжената си мрежа от впечатления, че бих искал — *ist dringend notwendig*⁴ да споделя с някого тия огромни кошмарно-великолепни впечатления от един просто гениален мъж; един исполнителски мозък; и все пак, както казва Димчо⁵ пред вида му: „а бе т о з и ли е той?“ Струва ми се, че „Богом[илски легенди“⁶ са нищо в сравнение с тези Поеми⁷ и Руините⁸, за които той (Райнов) дирил издател. А какво пък би излязло занаятчийски из този огромен череп? Смеси Бодлера и Верхарна наедно: и това е то, напр. „Исус Хр[истос]“⁹ и пр... Драго ми е същевременно, че доколкото разбрах — между вас двамата съществува искрена привързаност и взаимен възторг. Поне... И „Той“ — той пиянствува постоянно (заедно с Димча!).

С адмирация *bien a vous*¹⁰

Гео Милев

Видя ли вече новия превод на „Заратустра“¹¹ от Мара Белчева и сие?

Съхранява се в архива на Николай Лилиев.

¹ На пощенския печат датата е 14.IV.1915 г.

² Става дума за общите им приятели в София: Димчо Дебелянов, Николай Райнов и др.

³ Тази поема не е печатана и ръкописът не е запазен.

⁴ На всяка цена.

⁵ Димчо Дебелянов.

⁶ „Боготилски легенди“. Страници из автописа на света. Николай Райнов, С., 1912 г. Някои от Боготилските легенди Гео Милев превежда през 1918 г. на немски език и ги публикува в сп. „Aktion“ — орган на експресионистите Йоханес Бехер, Франц Ферфел... Сътрудници на списанието са били и Кара Либкнехт и Роза Люксембург.

⁷ Не се знае за кои точно поеми става дума. Много по-късно Николай Райнов издава книгата „Вечни поеми. Песни за човека и земята“. С., 1928. Тук влизат: Исус Христос, Мария Магдалена, Ахасфер, Свети Йоан Риаски, Дон Жуан и Пръстен, някои от които вероятно са писани по-късно. Други две поеми — „Саломе“ и „Семирамис, царица Асирска“, са публикувани в сп. „Земля“, I, 1919, кн. 2, стр. 2, а поемата „Градът“ е излязла като отделна книжка.

⁸ „Руини“ е заглавието на неиздаден роман, от който е печатана една глава — „Прокажените“, в списание „Листопад“, I, 1913, кн. 4, стр. 13-14, с подпис Аноним — псевдоним на Н. Райнов.

⁹ „Исус Христос. Последен от боговете“. Поема, Печатана в сп. „Везни“, III, 1922, кн. 19, стр. 325-336; „Четем декламатор“. Сборник избрани стихове. С. 1922, стр. 114-122.

¹⁰ Винаги ваш.

¹¹ „Тъй рече Заратустра“, Фр. Ницше, прев. на Мара Белчева, С., 1915. Гео Милев наглежда и за участието на Пенчо Славейков в този превод с „и с-ие“. Самият Гео Милев е превеждал от немски стихове от Фр. Ницше — „Из мъдростта на Заратустра“, печатани в сп. „Листопад“, 1914, кн. 26, стр. 187.

До ЕМИЛ ВЕРХАРН — Сен Клу
Париж, 28 юни 1915

116

Его Милев. Том V

...pour nous en Bulgarie le même que Valéry Brussov a fait en Russie: au moins de faire paraître un volume contenant des traductions de vos plus beaux poèmes et aussi, comme vous le savez, de traduire et si possible d'introduire sur la scène „Le Cloître“. Le volume dont je vous parle sera fait probablement avec collaboration de M. Nicolas Liliev, poète parfait, qui a traduit déjà quelques-uns de vos poèmes: La Vie (admirablement) — „il faut admirer tout pour exalter soi-même“ — Un Soir (dans les Apparatus de mes chemins: „en ces heures de soirs et de brumes ployées sur des fleuves partis ver des lointains sans bornes) etc... Je voudrais bien que ce volume contienne aussi quelques poèmes pris de „Toute la Flandre“ (par ex. „Les Pas“ etc.) mais je n'ai pas chez moi, je ne peux avoir ces cinq volumes qui sont autrement bien chers.

Je prépare à présent une Anthologie des poètes nouveaux (français, belges, allemands, anglais, danois, polonais et russes) — un fort volume de 400 p., recueil de toutes mes traductions où seront pris aussi les plus belles traductions de vos poèmes que j'ai faits.

Mais je dois vous dire, cher Maître, qu'aujourd'hui je vais partir pour un mois en Allemagne („Une Saison en Enfer“!). Seulement — pour achever mes études, c'est-à-dire pour prendre mes examens de doctorat, etc. — des réalités quotidiennes... Et je dois prendre mon adieu en espérant qu'après un mois je reviendrai du pays ou je ne voudrais pas être encore une autre fois.

Je vous reste, mon cher Maître, bien obligé pour l'encouragement et la confiance que vous avez en moi, au revoir donc et

très à vous Georges Milev

(Превод)¹

...за нас в България, също както Валери Брюсов е направил в Русия², може да излезе един том с преводи на Вашите най-хубави стихотворения, а също, както знаете, да преведа и да поставя на сцената „Манастирът“³. Томът, за който Ви говоря, ще бъде подготвен вероятно в сътрудничество с г-н Николай Лилиев, отличен поет, който е превел вече някои от Вашите стихотворения: „Животът“ (възхитително) — „трябва да се възхищаваш на всичко, за да вдъхновиш себе си“ — „Една вечер“ (в Apparatus на моите пътища: „в тези вечерни часове на мъгли, които са се спуснали над реките, отпразни се към безпределни далчини“)⁴ на... Аз бих искал този том да съдържа също някои стихотворения, взети от „Цяла Фландрия“⁵ (напр. „Стъпките“ и др.), но аз нямам и не мога да имам тези пет тома, които са между другото много скъпи.

Засага готвя антология⁶ на новите поети (френски, белгийски, немски, английски, датски, полски и руски) — един голям том от 400 стр., сборник на всичките ми преводи, където ще бъдат включени също и най-хубавите преводи на Вашите стихотворения, които съм направил.

Но аз трябва да Ви кажа, скъпи Учителю, че днес ще замина за Германия⁷ („един сезон в ада“). Само за да довърша образованието си, т.е. за да взема изпитите си за докторат и т.н. — ежедневна действителност. И трябва да си взема сбогом, надявайки се, че след един месец ще се завърна от страната, където не бих искал да бъда още един път.

Аз Ви оставам, мой скъпи Учителю, много задължен за насърчаването и за доверието, което Вие имате в мене, довиждане въпрочем и

винаги Ваш Георги Милев

117

Писма

Съхранява се в НБКМ, чернова на част от писмо.

¹ Липсва началото на писмото.

² През 1908 г. Валери Брюсов (1873–1924) посети Белгия, където се запозна лично с Емил Верхарн. Оттогава между двамата се завързва сърдечна творческа връзка и В. Брюсов става ревностен преводач и популяризатор на поезията на Верхарн в Русия.

³ Неосъществена идея.

⁴ Стихотворението „Една вечер“ в превод на Н. Лилиев е напечатано в сп. „Звено“, 1914, кн. 4–5, откъдето е взет цитираният стих.

⁵ „Цяла Фландрия“ – стихосбирка от Ем. Верхарн.

⁶ Вероятно Гео Милев има предвид своите „Лирични хвърчащи листове“ (1915), крайната цел на които е да съставят една голяма антология на съвременната му модерна поезия. №3 на тези „Лирични хвърчащи листове“ е съставен от преводи на Верхарн.

⁷ Гео Милев действително заминава за Германия, явява се на някои изпити, представя дисертацията си, но не успява да вземе докторат.

ДО ЕМИЛ ВЕРХАРН

29 юни 1915

Скъпи Учителю,

Преди няколко дни получих Вашата последна картичка, но дръжките две (картички), за които Ви говорих, още не съм получил. Също и книгата за войната в Белгия, която сте ми изпратили; очаквам я следователно още.

По отношение на моя превод трябва да Ви благодаря безкрайно за Вашите много искрени поздравления. За самия мен преводите, които направих на Вашите стихотворения, са част от най-хубавите, които аз съм правил до този момент. Това е, мисля, мнението и на други хора. Един от моите приятели например, същият на когото е посветена книжката със стихотворения, поетът Дебелянов, ми писа по отношение на тези преводи какви са и преди всичко за „Бунт“ – „превзходно преведени на български“. Аз Ви вече говорих, че имам желанието да преведа на български най-хубавите от Вашите стихотворения, тези, които ме възбуждаха някога и които продължават да ме възбуждат още. Имам също желанието да направя за Вас това, което Валери Брюсов направи в Русия: поне да се появи един том, съдържащ преводите (или пък адаптации) на Вашите най-хубави стихотворения, и също, както знаете, да преведа и ако е възможно, да поставя на сцена – „Манастирът“, една творба, която става за мен от ден на ден по-велика, по-силна и по-дълбока. Томът, за който Ви говоря, ще бъде направен – вероятно – в сътрудничество с моя приятел Николай Лилиев, отличен поет, който вече преведе някои Ваши стихотворения: „Животът“ (прекрасно), „Една вечер“ (в Аррагус: в тези вечерни часове на мъгли, които са се спуснали над реките, отпразвили се към безпределни далнини...) и други. Много бих искал тази книжка да съдържа също и някои стихотворения, взети от „Цялата Фландрия“ (например „Стъпките“), но за съжаление нямам и не можах да имам сега – тези пет тома.

Приготвям в настоящия момент една Антология на нови поети (французи, белгийци, германци, англичани, датчани, поляци и руси) – един голям том от четиристотин страници – сборник на всички мои преводи, разпръснати тук и там или непубликувани,

— където ще бъдат включени голям брой (двадесет или тридесет) от Вашите стихотворения.

Но аз трябва да Ви кажа, скъпи Учителю, че днес ще замина — за един месец — в Германия („един сезон в ада“) — само за да „довърша моите науки“, за да взема докторските си изпити, и т.н. — ежедневна действителност... И трябва да си взема сбогом, надявайки се, че след един месец аз ще се върна завинаги от страната, където никой не би желал да бъде друг път пак.

Аз Ви оставам, мой скъпи Учителю, много задължен за насърчението и за доверието, което имате към мен — следователно довиждане и напълно ваш

Г. Милев

Писмото е публикувано в сп. „Платък“, кн. 13, 1974 г.

1916

34

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора¹
Княжево, 25 юни 1916

Тате, рядко ми пишете, кой знай защо, може би защото и аз рядко пиша; последната ти картичка получих завчера. Голям е въпросът, де е по-добре да бъде — тук или там. Дори и крайни решения и планове ни идват на ум: напр. да станем калугери. Аз мислех и друго — да се преместя, ако е възможно, във Военното училище. Но изглежда, че това няма да стане — освен ако има някой да подейства; а това става за мене нужно и наложително, тъй като със своята „недисциплинираност“ почнах да си навличам големи неприятности от възводния командир. Тук сме фотографирани цяла банда на реката.

Поздрав на всички
Георги

След 1–2 недели почват изпити, което обаче не е толкова важно. Лоши, добри — все ще ни направят офицери². Дано обаче ни пуснат след изпитите малко в отпуската.

Вчера свърших окончателно речника³.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмото е написано на гърба на фотокарта, на която Гео Милев е снет с голямата група войници край една река, вероятно Владайската.

² Гео Милев получава при завършването на школата военен чин старши подофицер.

³ В школата Гео Милаев е работил върху „Френско-немски речник“. Ръкописът му се пази в архива на Литературния институт. В края той е записал: „Княжево, 24.VI.1916“.

35

До АНАСТАСИЯ М. КАСАБОВА
— Чинакчийски бану¹
Княжево, 9 юли 1916

Мамо, завчера беше тук чичо Христо и ми каза, че сте били вече на баните. Драго ми е може, че всички почти (с изключение на Чинан и Кеман) са изкарвали успешно. Аз съм добре. След една неделя почват изпитите ни, от 15 юли до 10 август. Ако след това ни дадат отпуски (но уви!...), ще бъде добре да мога да дойда там. Работите ни след изпитите ще станат много тежки и ще поотслабна още от слънцето, което ни изгаря. Изпитите ще бъдат за мене почивка, понеже няма да уча нищо; колкото зная — стига. Тази фотография е на стрелбището — стреляхме вече 2 пъти с истински патрони. Завчера правихме поход до Военното училище, а Борисови до Руен: 20 км. Как са лелини? Евгения² върнала ли се е, или ще ми отиде? Танини³ къде са? Пишете ми по-често, за да не си мисля, че съм като че ли на бойното поле.

Поздрав на всички, на лелини и на баба —

Ваш Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмото е написано на гърба на фотокарта, на която Гео Милаев е снет с голяма група школници на стрелбището. Сним-

ката е датирана: „Княжево, 28.V.1916“.

² Евгения Попгеоргиева Минова — братовчедка на поета.

³ Тана Кожухарова.

36

До АНАСТАСИЯ М. КАСАБОВА — Стара Загора
Фронтът, 6 декември 1916

Мамо,

Както ви писах преди два дена, сега съм в окопите, но и тук съм добре. Длъжността ми е преводчик при щаба на дружината. Да не мислите, че съм нещо изложен на голяма опасност и пр.... Аз се считам твърде сигурен в нашето дълбоко скривалище, тъй че бъди далеч от всяка грижа и лоши мисли. Но в друго отношение беше по-добре, когато бях назад: беше по-удобно и по-чисто. Но на същите мъки, на които съм, са и моите началници, с които живея заедно. Но писах ви също, че надявам се това положение да не трае повече от няколко дена, когато ще идат при Николая¹. Надявам се много на тая работа.

Сърдечен поздрав Георги

Тук се много спи и много яде. Само че и кашкавалът, и маслините скоро ще се свършат.²

Съхранява се в НБКМ.

¹ Николай Лишев.

През войната Н. Лишев е бил на служба в щаба на 2. дивизия и вероятно Гео Милаев се е надявал също да бъде изпратен там.

² Подател: старши подофицер Г. Милаев, 34 полк, 1. дружина.

1917

37

До НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ
Началото на 1917

И днес, драги Николай, една внезапна радост сред многото! гъжровни сплинове: твоята картичка от 29 януари. За жалост – все тъй кратък и далечен! За жалост – тук всичко съвсем не е *comme il me plaît*; пък къде ли „*me plaît*“? Все по-твърдо и твърдо засяда у мене убеждението, че аз съм „рицар с печално призвание, преминал през светли тъми, а днес сред пияна компания от весели, волни момичета“. Кажу ми! нещо по-хубаво. Аз не мога с нищо да ти се похваля освен с безпътни дни и безсънни нощи. И стоя под свирепата реалност. Преди време преведох великолепно „Ноемврийският яростен вятър“ от Verhaeren’a. A. Gide може би да е велик, а може би да е просто жиг. Димчо все е в София, но се обажда. Изглежда, че много „страда“.

Хиляди привети. Твой Gheo

Обзет от щастия предишни,
стоя под непонятен мост
и чакам блясъците нищни
на моята възторжна злост
— etc.

Този странен път отвежда в пълний на моите умори град,
разхвърлян сред безплодна местност, която зли блатата
обграждат,
и с химните на злост златиста заливат всяка знойна жад.
Слънца безрадостни захождат над зданията запустели
и всявга звон заупокоен...

— и пр.

Нали не е нищо особено?

Град Стара Загора, 3 артилерийски полк, 2 на специалната служба отдел, III батарея, II дивизия при 21 пехотен полк.

Писмото е публикувано в сп. „Литературна тисъа“, 1963 г., кн. 4.

38

До НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ
21 май 1917

Драги Николае,

В сегашния момент твоят малко писмо ми достави особено голяма радост. Защото – вместо да прекарам през страстите си моите „21 мизерни“¹, аз бях прекаран – и то как! – през страстите на 21 просто отбратителни... няма нищо! Тъй се миря и аз на свой ред с реалността, върховна, нелепа и сурова, която е даже повече от сурова: свирепа: и ме мачка безмилостно! Онези големи идеалисти, които бягат от реалността и искат да държат гушата си постоянно пияна, да убият смисъла, съзнанието – нека дойдат тук: пълнейшо убийство на съзнанието – не с вино, не с абсент, не с хашиш, не с думи – а по най-прост и груб физически начин, тъй както беше с мене – 6 гена без съзнание! Никакви изкуствени раеве – просто естествени адове... И сега лежа в немска болница с едно око и вързана глава и гледам над себе си сивото скучно платнище на палатката – пфу! скука... И скучно, и груст-

125

Писма

124

Гео Милев. Том V

но, и некому ебино матъ... Реалността излезе много мощна, отколкото можеше да се вярва: тя е превърнала м е н е на реалност, аз съм ореализиран или просто – резилен... Пък въпреки всичко друго е фраза – по дяволите! Реалността фрази не търпи и на най-големите фразьори най-зле отмъщава: избалаква им очите... Нерадостно! Но ти бъди радостен и здрав!

Твой Гео

След неделя-две ще бъда препратен към Скопие и надявам се за пълно увольнение след това.

Писмото е публикувано в сп. „Литературна мисъл“, 1963 г., кн. 4.

¹ „21 тизерни“ е любим израз на Гео Милев.

39

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
Скопие, 27 юни 1917

Тате,

Още завчера след пристигането си ви писах от тук, в българската болница, дето обаче ме лекува пак немски лекар. А днес ходих и при друг **специалист** в немската болница, който ми каза, че раната¹ ще трябва да се заглади във Виена (ако не в София), но не сега, а чак след 5–6 месеца. Значи дотогава ще бъда в отпуската. Всичко е много добре и не вярвам да стоя тук повече от 1–2 недели².

Поздрав на всички Георгии³

Съхранява се в НБКМ.

¹ Гео Милев е бил ранен на 28 април 1917 г. извънредно тежко. Първоначално е бил пренесен в немска военнополова болница, а по-късно, както се съобщава в настоящото писмо – в българска военна болница в Скопие.

² С тези думи Гео Милев само успокоява родителите си. Положението му далеч не е било толкова леко и не се е очаквало толкова скоро да бъде в отпуск.

³ Подател: Офицерски кандидат Г. Милев, 2-ра тестна болница, Скопие.

40

До АНАСТАСИЯ КАСАБОВА – Стара Загора
София, 29 юли 1917

Мамо,

Раната ми изглежда, че до няколко гена съвсем ще заздравее, ще престане да тече всякаква гной, след което ще я оставят да я пече слънце, съвсем открито. Ще видя дали ще мога да се възползвам в това време, за да си взема поне 10–15 гена отпуската; защото ако не си дойда сега, ще рече още 3 месеца да стоя тук, а и без туй ми е догрозняло много в тия болници¹. Това ще бъде – ако бъде – към 5–6 август може би. Вижте, дано дотогава ми изпратите това, което ви исках – бели грехи (1 чифт) и лятната куртка или само куртката, защото досега не са ми дали още никаква. Утре ще видя пак за такава, но ако няма, ще трябва да ми пратите лятната непременно. А пък ако не мога да си дойда, тя ще бъде излишна – но за всеки случай пратете ми, както вече писах, и получените от Германия книги с изключение на тази, в която има картини. Но тях може и по-после, когато се разбере, че няма да

мога да си дойда, ако не ще мога. Пишете не си ли е дошъл бабаи Коло² в отпуската и Стефан³. Ако Стефан е дошъл и скоро ще се връща, пратете по него куртка. По същия, по когото пращам това писмо, пращам и 3 книги.

Много здраве Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ *От Скопската военна болница Гео Милев е претестен на лечение в Александровската болница в София.*

² *Д-р Никола Градеуки, лекар, първи братовчед на майката на Гео Милев.*

³ *Стефан Христатиев, учител математик, съпруг на Тана Кожухарова.*

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 3 август 1917

Тате, за препращането по-надалече¹ не ми писахте нищо вече. Д-р Пашев² си е дошъл отдавна и Димитър³ сигурно е говорил с него, но и досега — от 25 насам — нямам никакво писмо.

Както и да е — няма нищо да се загуби: и тук — почнах да се уверявам — всичко може да стане много добре. Докога още ще иде раната, не знам; все уж хамена-хамен че оздравее, а все още не е оздравяла. Но все пак не ще иде още много; останало е само 1–2 см неоздравяло място. След като оздравее всичко, ще трябва да минат *бездруго* поне 2 месеца — тъй че отпуската ми е сигурна.

Пратих ви по един офицер писмо и 3 книги. По-

лучихте ли ги? Пратихте ли ми каквото исках? Книгите (новите) и грехите.

*С поздрав
Георги*

Даже ако пратите работите по човек, пратете ми и 10–20 лв., че не ще ми стигнат тия, след като си поръчах и плат.

Подател: Офицерски кандигат Г. Милев, Александровска болница, София.

Съхранява се в НБКМ.

¹ *Става въпрос да бъде изпратен на лечение в чужбина.*

² *Акад. Константин Пашев, специалист по очни болести, който навремето е лекувал Гео Милев в Александровската болница.*

³ *Димитър Атанасов, втори братовчед на Гео Милев.*

До НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София
Ст. Загора, 10 август 1917

Скъпи ми Николаю,

Много ти здраве от твоя „на тъмен спомен град“! Писмото ти и устните поръчки до „твоя зет“ предадох; само че се удивиха (и з-на, и з-жата), че за един месец си излял 800 лева! И тук е гиво — никого не съм срещнал и няма кого да срещна освен някакви си велелепни пуяци. Но много ти здраве от „тъмнокръгравия крин“. Намерих тук моите хубави нови книги и

искам да те поутеша и поразвеселя малко (сред скуката и неизчерпаемостта на твоята „тежка“ работа!) с неща от гигантския (о, аз „ентусиаст“) Johannes R. Becher. Напр.: „An Zola“: „Um dich gruppieren sich die neuen Stadte. Zementene Quadern. Dacheruberfall“, etc.¹

Но да не речеш, че е натуралист: на Зола, който казвал: „Hinauf Menschen Heraus aus eueren Schmutz, denn ich nochmals...“ и пр. „Hinauf mit mir... wir sind Bruder“² и т.н. Но след това вече: „Verbruderung“³ (от 12-те строфи само 3)..... и т.н. Още една цяла книга „An Europa“, дето има едно парче „An Franz Werfel“, но да ти препиша неговата „Luzifers Abendlied“⁴..... и т.н.

Вярвам, че това ще ти се хареса повече, отколкото бруталностите на Becher'a, но тук наистина е само озадаченост, а откъде: разпокъсана, но стихийна мощ. Не разбираш: с м и с ъ л ъ т е убий! — но чувствуваш: мощ! Стихия! Ами „Fluch des Wortes“⁵ от Werfel..... и т.н.

По памет. Защото го няма в книгата от Werfel, която получих, а тази, която исках, заменили с друга. Ами - Kokoschka

*Herr Firdusi: Wie heisst du?*⁶

*Paragei: Anima, susse Anima*⁷

и пр.

Моите най-сърдечни приветствия. Любовик отиде ли в Пловдив?

(Пак ли ще се бие влахът?...)

Поздрав на всички познати там.

Твой Гео М.

Писмото е публикувано в сп. „Литературна писма“, 1963, кн. 4.

Печата се със съкращения. Редовете от точки означават пропуснати цитати от стихотворения на немски.

¹ „An Zola“. „Um dich gruppieren“ и т.н. (нем.) — „На Зола“, „Около тебе се групират нови градове. Циментови блокове. Надвиснали стрехи“ и т.н.

² „Hinauf Menschen...“ и т.н. (нем.) — „Нагоре, хора! Измъкнете се от вашата тръсотия, защото аз повторно... Нагоре с мене... ние сме братя.“

³ „Verbruderung“ (нем.) — побратимяване.

⁴ „Luzifers Abendlied“ (нем.) — „Вечерна песен на Луцифер.“

⁵ „Fluch des Wortes“ (нем.) — „проклятие на словото“.

⁶ „Heer Firdusi: Wie heisst du“ — „Господин Фирдуси: Как се казваш?“

⁷ „Paragei: Anima, susse Anima“ — „Папагалът: Аниме, саагка Аниме.“

43

До НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София¹
София, 25 декември 1917

София, 25.XII.1917
(Колега)

Николай,
Честит рождество, беи!²

Сърдечно те целуваме
Гео
Мила

Съхранява се в архива на Николай Лилив.

¹ Честитката е написана на илюстрирана картичка, която представява млад момък (Пиеро), свирещ на китара. На лицевата страна на картичката, под изображението, с ръката на Гео Милев е написано: „Ти си оня стешен Пиеро – Николай.“ Изразът е от стихотворение на Н. Лилив.

² С тази картичка Гео Милев честити не годежа на Н. Лилив, а вероятно му съобщава за собствения си годеж с Мила Керанова.

1918

44

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
София, 11 януари 1918

Тате,

Снощи след много време вече получих писмо от вас, от което разбрах, че пак сте вдигнали някаква тревога. Тия тревоги около мене са ми вече толкова омръзнали, че ви забранявам чисто и просто да се обръщате към други, чужди хора, да питате де съм и не зная какво още; дето съм – там съм; ако ще би и в джандема – какво ви трябва другите, аз не зная ли да пиша! Вече няколко пъти ми устройвате такива ненужни и срамни комедии: като че ли бебе някакво се е загубило, та го дирите! Този път пишеш на Подвързачов – не си ли и телеграфирал някъде?

Аз съм си все още в болницата – никакво изписване. Това е само някакво недоразумение с друг някакъв Милев, който е отдавна впрочем изписан¹. Книгата не съм наистина получил.

За Коледа не можах да си дойда – едно, защото не дадох отпуската, и, друго, че не ми се искаше твърде, тъй като и тук съм си добре. Чакам да се нареди докрай работата ми със заминаването², която е вече в по-горна инстанция (Военното министерство), и тогава ще си дойда за една неделя, преди да замина. Всичките поръчки, за които ми пишеш, не мога да взема и донеса, тъй като не се знае кога ще си дойда и няма как да ги донеса; куфарът ми и така е наблъскан, а освен това имам още и 6 м офицерски плат за вас – по 30 лв., тъмносиньо-зелен като Борисовите дрехи. Не ми пишеш нищо за печатането. Какво ста-

на? Ще се печата ли нещо, или не? Книгата намери ли се? Ако се почне работа, измени името на фирмата и библиотеката от „Меркур“ на „Везни“ или „Пантеон“, което повече ти се харесва.³

Работата ми със заминаването — надявам се да се нареди най-много до края на този месец. Повече няма какво да ти пиша; не вдигайте друг път такива празни, глупави тревоги — аз съм в болницата и няма да дръжам да ида, нито пък съм изписан. Забравих да пиша по-рано, за което ми бе писал, че Патак⁴ няма никаква книга, нито нещо друго. Борис прати ли си ботушите за мене, или не?

Ако не сте ми изпратили повторно „Л. Х. Л.“⁵, пратете ми ги пак, и то 2—3 екземпляра даже.

Много здраве на всички.

Честити празници.

Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Едно писмо, изпратено от родителите му до Гео Милев в болницата, се връща с надпис „изписан“. Това силно разтревожава семейството и Милчо Касабов пита с телеграма Д. Подвързачов къде се намира синът му.

² Отнася се за заминаването му на лечение в Берлин.

³ От настоящото писмо се вижда, че идеята да се организира едно издателство, се е зародила у Гео Милев още преди заминаването му за Берлин. Първоначално е мислел да го назове „Меркур“, но после се установява на „Везни“ и под това име то работи.

⁴ Самуел Патак, собственик на книжен склад в София.

⁵ „Лирични хвърчащи листове“, издадени през 1915 г. в Стара Загора от Гео Милев.

До МИЛЧО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 3 февруари 1918

Тате, след един час заминавам за Берлин. Тук ти изпращам предговорите към „Мъртвият Брюге“¹ и Боало². Недопреведената част от Боало ще ти бъде изпратена отделно след няколко дена. Толкова много време трябваше да тичам вчера и днес, че не успях да видя Екатерина Каравелова³ и да направя клишетата — везните и колелото⁴. Не зная какво ще стане с това. Може би ще накарам Николай Райнов да ги направи. Ако не — ще бъде на първо време без тях; или — дано някой направи колелото там от дърво. Нека се внимава с печатането (грешките). По 2—3 екземпляра от „Хамлет“⁵ и „Брюге“ да бъдат с бели корици — от тези, които има в печатницата, и да ми се пратят, когато бъдат готови книгите. Колетът не е получен още; ще се повърне.

Сбогом, поздрав на всички
Георги

На Екатерина Каравелова можеш да пишеш ти от името на издателство „Везни“ за „Пътуване по Харц“, но чакай малко; ще ти пиша може би друго.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Жорж Роденбах, Мъртвият Брюге, преведе Гео Милев. Излиза в Стара Загора през 1919 г. като №3 на библиотека „Везни“.

² Боало, Поетическо изкуство, предговор и превод на Б. Лавров (псевдоним на Гео Милев). Излиза през 1918 г. като №2 на библиотека „Везни“.

³ Гео Милев е мислел да напечата превода на Е. Каравелова

на „Пътуване по Хари“ от Хайне. Но намерението не се е осъществило.

⁴ Отнася се за етикетата на книгоиздателство „Везни“.

⁵ Шекспир, „Хамлет“, преведен от английски Г. Милев. Издадена през 1918 г. като №1 на библиотеката „Везни“.

46

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 9 февруари 1918

Тате, във вторник още, 5 т.м., след като тръгнах от София на 3, пристигнах тук¹, но едва днес успях да се наредя окончателно в една клиника; и то затова, че се предоставих на други — нашия комендант тук, — които обаче не свършиха нищо, докато аз не си свърших сам работата. Настанен съм в една реквизирана частна клиника, та можете да си представите дали и колко ще съм добре там; нещо като разкошна частна квартира. Утре или в понеделник ще срещна и професора, до когото имам препоръка от Голдамер, да видя дали той ще ме оперира; но изглежда той — според коменданта, който чрез друг немски доктор свършил и наредил тази работа.

В тази клиника, дето съм, ще ми трябва (май) грехи долни, та ако може, изпратете ми 2 чифта (н е п о в е ч е!). Тук ще си купя 1 или 2. Такъв бил обичаят на офицерите в тази клиника.

Нещо повече нямам да ви пиша засега. Поръчките ще гледам после. Не зная какво ще стане с печатането. Писах на Райнов от тук, защото го не видях в София преди заминаването си, за везните и кръга² — но, разби-

ра се, ще се забавят; ще се употребят за следните книжки. Много съм добре. После ще ви пиша повече.

Много здраве на всички
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ От един „Открит лист“, издаден за пътуване в Германия на 23 януари 1918 г., се вижда, че Гео Милев го е заверил на 5 февруари 1918 г. в Берлин и на 8 февруари — в комендатурата на Берлин.

² Отнася се за етикетата на „Везни“, която трябвало да изработи Н. Райнов.

47

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 17 февруари 1918

Тате, писах ви още по-рано, че се настаних в една много добра (в мирно време частна) клиника с всички удобства и пр. Храната е добра — с малко хляб, разбира се. Затова все пак ми изпращайте всичко, каквото може. Позволителното от дирекцията ще извади Николай¹ и ще ви го изпрати. Пратих му свидетелство, че съм тук. Николай ще ви прати и списък на работите, които могат да се пращат, и количеството, което може да се праща (за офицери, мисля, двоино). Разбира се, и други работи, които са без възбрана. Операциите ми ще почнат след 1—2 недели и ще траят може би 1/2 година. Ще бъда опериран от един холандски доктор², голям специалист по пластиката.

Писах ви да ми пратите грехи и чорапи; не искам,

намерих си и ако не сте ги пратили вече, не пращайте нищо освен 2—3 кърпи за нос. Чрез Тана ще пратя 1 набои за Борис, в случай че не му направят ботуши от полка.

Много здраве на всички
Георги

Съхранява се в НБКМ.

1. Николай Лилив действително урежда въпроса да се изпращат колетти на Гео Милев в Берлин.

2. Гео Милев е бил опериран от холандския хирург д-р Есер, един от пионерите в пластичната хирургия, на когото българският поет посвещава стихотворението си „Летящият холандец“, писано на немски в Берлин, 1919 г. Вкл. в I том на настоящото издание.

48

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 20 февруари 1918

Тате, писах ви вече няколко писма за положението си тук, от които сте разбрали, че съм настанен добре и че ще бъда добре лекуван (опериран). Николай ще ви прати от София позволително от Дирекцията (писах му да се погрижи за това), с което да можете да ми пращате позволеното количество хранителни работи; макар че съм доста добре с храната (хляба само...), все не ще е излишно и нещо друго.

Разни работи, които чакате от тук, не ще мога да ви изпратя май — всичко е с купон. Ще видим пак.

Какво стана с печатането?¹ На свършване ли е? Пра-

мете ми 1 екземпляр от моите Л. Х. Л. (заедно) и други 5-те поотделно с лентите (от хубавото издание)².

С поздрав на всички
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Отнася се за печатаните в библиотека „Везни“ преводи на „Хамлет“ и „Поетическо изкуство“.

² „Лирични хвърчащи листове“, всеки от които е бил издаден отделно, са се продавали и 5-те броя подвързани заедно.

Освен обикновеното издание, разпространявало се е и луксозно издание за библиофили, с хубава корица и сини ленти.

49

До НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София
Берлин, 4 март 1918 г.

Драги Николай,

Писах ти няколко пъти и сигурно си получил писмата ми, но защо не се обадиш още, не зная; или може би много бързам. Чакам нещо хубаво. Пратих ти един алманах на младите поети „Vom jüngsten Tag“¹ (вътре, между другото, има най-хубавите стихотворения на Werfel'я). Дали си го получил? Писах ти и за други някои интересни работи: ако не искаш да си ги изписваш оттам чрез немската книжарница, съм на твое разположение; разбира се! Днес ти пратих един идиомски превод на „Les Fleurs“² от великия поет Otto N. Пращам ти го за любопитството: да сравниш своя превод с този немски; разбира се, като вземеш най-напред своите „Те усетиха...“ от Бакалова. След това можеш да го изпратиш (превода си) до издателство „Везни“ в Стара Загора, дето ще бъде незабавно печатан. Същото може (и нека) да стане и с „La

mort de Tintagiles"³. Ето що ми дойде наум: това издателство може да свърши една доста голяма работа: да издаде постепенно всички грами на Mauris Maeterlinck или дори и прозаичните му съчинения. Като първа книга готвя „Избрани стихотворения“ и „Interieur“⁴ и полека-лека ще следват другите; когато излязат всички, могат да се съберат в 3—4 хубаво подвързани томчета. Но при тази работа твоят „Tintagiles“ е нещо, което не може да се пренебрегне; при наличността на един твой превод мисля, че би било безсмислено да се прави друг – от когото и да било... Затова нека твоят превод влезе в това общо издание: постарай се, моля ти се (знаеш, че от тази работа имам най-голяма полза; also⁵ – за мен...). Освен това: не зная дори дали не би могло да се вземе от Йордановия издател Н. Николаев неговият превод на „Азлабен и Селизет“ като готова работа; или не го намираш много добър? А за стихотворенията: ако имаш освен първото печатано и други някои, прати ми ги, моля ти се, за да ги прибавя, включа, към своята книга; авторството ти ще се запази, разбира се!... Или не си съгласен? Във всеки случай бих желал да чуя нещо от тебе по тези въпроси – но нещо по-интимно и откровено, не току-тъй, както си говориш обикновено... Ами Пишибишевски бе, Николай: дали не би могъл някак си да го довършиш сега, ако ти пратя например един нов екземпляр оттук? И така напътък. Ще се надявам да ми се откликнеш някак си добре и подробно по тези въпроси. Аз – тъй изглежда – ще стоя тук цяла една година – и то: в едно такова пустинно съществуване – та си мисля все за такива едни работи, чрез които да се използва времето, т.е. да не се остава хептен така – времето да ме използва. Например мисля да печатам сборка тук⁶: разкошно издание с пет цветни холцини (вместо заглавия на петте части на книгата) в английска кожа и пр. Дано не пропадне само „славната ми идея“ – като твоята сиреч... от глагола „сирене“... Иначе как живея – няма какво да ти се хваля:

можеш да си представиш сам много добре; искам да кажа: много добре! На 8 т.м. ще ми правят първа операция (ou bien⁷: операцията) и след това се започва пак един доста голям период от чакания по 1—2 и 3 месеца, сиреч – за да се напълни сумата 12. Но щях да забравя още една бела за тебе, Николай, писах ти още едно време (оттук), ако може Ник. Райнов да ми нарисува едно кръгче с везни⁸ в него и един груз кръг, които рисунки да се клишират и тъй напътък... Но сигурно това не е станало: тъй като може би не си ми получил писмото или Райнов не е искал, не е можал и т.н. Пращам ти тук рисунките, за които е дума: нека се направят на две клишета, които изпрати след това с наложен платеж до г. Мильо Касабов в гр. Стара Загора. Нали? Райнов още там ли е? Какво станаха неговите книги: напечатаха ли се, или още се печатат?

Много здраве на всички познати, които биха се зарадвали от моето „много здраве“, ако има въобще такива.

Твой сърдечен
Гео Милев

Публикувано в сп. „Литературна мисъл“, 1963 г., кн. 4.

¹ „Vom jüngsten Tag“ (нем.) – „За страшния съд“.

² „Les Fraïreues“ (фр.) – „Те усетиха“ от Шара ван Лерберг.

³ „La mort de Tintagiles“ (фр.) – „Смъртта на Тентажила“ от М. Метераинк.

⁴ „L'interieur“ (фр.) – „Вътре“ от М. Метераинк.

⁵ „Also“ (нем.) – значи.

⁶ „Да печатам сборка тук“ – Гео Милев е писал да издаде в Берлин модернистичните си стихотворения. Това му намерение не се осъществява. По-късно издава стихотворенията си в сборката „Жестокият пръстен“ (1920).

⁷ „Ou bien“ (фр.) – или пък.

⁸ „Кръгче с везни“ – етикетата на книгоиздателство „Везни“ на Мильо Касабов, ръководено от Гео Милев.

До МИЛЬО КАСАБОВ — Стара Загора
Бераин, 6 март 1918

142

Гео Милев. Том V

Тате, вчера получих първата ти картичка. За клишетата няма какво да ме упрекваш, че съм ги оставил на други (които сигурно не са получили писмото ми), а не съм ги направил сам тук и пр. Тук може, но мъчно (и бавно) е изпращането. Все пак завчера нарисовах кръга и емблемата и ги пратих на Николая да ги клишира и ти прати клишетата; сигурно ще сварят; ако не — почакайте ги; или пък — ще бъде и без тях. Боало не разбирам защо не е дошъл още; пиши веднага за това (но сигурно досега си го получил).

Забравих да ти пиша досега, че от София ще ти бъде изпратен 1 ръкопис: „Последният Абенсераж“ от Шатобриан¹, превод от 1 госпожица; не зная дали не е готов вече. Когато го получиш, печатай го веднага като №4. Пратих една руска книга: „Красный смех“ от Леонид Андреев. Ив. х. Христов ще дойде да я поиска от книжарницата — писал съм му; той ще я преведе: №5². Потърсете в книгите в килера (отзад) една книжка (подвързана тъмновинено) от сп. „Библиотека“³. Там има стария превод на „Красный смех“; дайте и него на Иван х. Христов да го има за справка при превеждането. Хамлет защо не излезе 12 коли? Ако го 108 страница са излезли 6, значи — 9. И защо 4 лв.? Няма смисъл. Паскалевата книга⁴ е за 3. Ако не искаш цената да бъде все една, тогава Боало трябва да струва 1 лв. Но Хамлет 4 е много.

За рокля на Гина⁵ — не зная: може да се купи само коприна. Но как да се прати? Невъзможно. Или чрез немци там? Ще видя. А за стоки: да не става и дума. След 2 гена (8-и) ще ме оперират. Иначе съм много добре. Добре съм настанен.

Поздрав на всички Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Франсоа де Шатобриан, Приключенията на последния Абенсераж, преведе Мила Дитова Керанова, Ст. Загора, книгоиздателство „Везни“, 1919, библиотека „Везни“, №4.

² Книгата излиза действително в превод на Иван Хаджихристов. Леонид Андреев, Червен смях, библиотека „Везни“, №5.

В ДБКМ — БИА се пази екземплярът на „Красный смех“ на руски език, издание на Ладижников в Бераин, откъдето вероятно е превеждано.

³ Библиотека — списание за литература, популярна наука и обществени знания. Редактор П. Генадиев. В кн. 1 от 1900 г. е напечатан романът „Червен смях“, превод от руски.

⁴ В издаваната от Ал. Паскалев „Всемирна библиотека“ като №219 — 222 излиза „Шекспир. Хамлет, принц датски. Трагедия в 5 действия. Превод от Д. Подвързачов“.

⁵ Гина (Евгения), сестра на Гео Милев.

51

До МИЛЬО КАСАБОВ — Стара Загора
Бераин, 9 март 1918

Тате, вчера ме оперираха; мина леко и добре (малка операция; както ви писах, главната операция ще бъде след 5—6 месеца). За Боало: тъкмо когато получих твое то писмо и ти писах, че ще пиша в София за това, получих от човека, на когото бях оставил Боало за допревеждане и когото не видях, преди да замина от София, писмо, в което ми пише, че един от листовите на оригинала, които му откъснах и дадох, той загубил, та затова не свършил нищо. За щастие можах веднага да намеря тук груг един Боало, допреведох го и преди да ме оперират, ти го изпратих.

143

Писма

Страниците не са означени, но това е краят, сиреч ще се прибави към онова, което оставих в Ст. Загора. Пратих 1 екземпляр „Красный смех“ от Л. Андреев; ще го иде да го подари Иван х. Христов; дайте му го, за да го преведе. То ще бъде №5. За №4 ще ти бъде изпратен от София „Последният Абенсераж“ от Шатобриан.

Писах, че изпращам една хубава кутия с парфюм (+2 шишета от Танината вода); в кутията ще турите 5 мускачета с розово масло и ще го изпратите на моя доктор. Агресът му е: Stabsarzt Dr Weyer, Chef d. Feldlazarett 358, D. Feldpost 228.

Пратих чрез Тана писмо до доктора по този случай, което да прибавите към розовото масло. За всичко това писах, но повтарям го пак. Ще видя за рокля на Гина (копринена, друго не може), но как ще я пратя; сигурно чрез Таниния немски войник.

Добре съм. С поздрав Георги

Получих сега затвореното ти писмо от 26. II. Кой ти каза да пишеш на Николая за Боало???¹

Съхранява се в НБКМ.

¹ Гео Милев се сърди на баща си вероятно за това, че той е издал псевдонима му Б. Лавров, използван в изданието на „Поетическо изкуство“ от Боало.

ДО ИВАН РАДОСЛАВОВ

Берлин, 10 март 1918

Драгий ми Иване, едва снощи – Мила¹ беше при мене – получихме първото ти писмо; най-сетне, много късно. Сега-засега съм в същата болница, в която си отправил писмото си, но то е само поради операцията, която ми направиха преди два дена, иначе, писах ти и по-рано, съм в друга болница, по-право, в друг „пансион“... Затвореното писмо за мене в София не съм получил, но получих една картичка, изпратена в София, която преди 2-3 дена Анюта² ми препратила тук... За хубавите пожелания за щастие и радост ти благодаря (им!), (sic), разбира се, безпределно: още повече, че твърде малко хора ни пожелаха искрено щастие – понеже (може би) ни завидяха на щастие... Но всичко наоколо ни интересува толкова малко! Нали така трябва? – Ами какво станаха нашите литературни работи? (Всички писателски кръгове в София погребали предварително таланта ми и литер. ми интереси въобще...) Питаш Анюта за моите издателски планове. Издателство „Везни“, което се консолидира на здрави основи – в Ст. Загора, пуца в края на този месец първите си книги и ще продължава. Ти – ако имаш време – можеш да направиш следното, като знаеш, че го правиш за нашето семейство, тъй като чакам за тази работа една крупна сума от 30 000–40 000 лв.; а именно: да прегледаш Бодлера³, Съкровището⁴ и др. каквото имаш. 2 – нещо ново: избрани маски от Le livre (des) masques от R. de Gourmont: напр. Метерлинк, Верхарн, Верлен, Маларме, Самен, Хюисманс и др., които биха интересували България. И друго, каквото намериш за добре от Анатола Франс, Р. Ролан, Маестерлинк, другите му прозаически работи или по-добре грами:

напр. *Sœur Beatrice et Barbe bleu* пр. Пиши ми за това
все пак. Много ти здраве от двамата ни.

Твой Гео Милев

Публикувано в сп. „Литературна мисъл“, 1971 г., кн. 3.

¹ Мила е бъдещата съпруга на Гео Милев.

² Анюта – Ана Керанова-Радославова, сестра на Мила Гео
Милева, съпруга на Иван Радославов.

³ „Да прегледаш Бодлера“ – отнася се за „Поети в проза“
от Бодлер, преведени от Иван Радославов, която Милев е искал
да издаде чрез книгоиздателство „Везни“.

⁴ „Съкровището“ – „Съкровището на стирените“ от М. Ме-
тераинк.

53

До НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ – София¹
Берлин, 17 март 1918

Тройната ви картичка получих². Райнов напечата
ли си книгите³? Алогмил да не е спаргосан от 1 диви-
зия⁴? Кажу ми, че съм му писал там, в дивизията – да
се не сърди. Ти ми пишеш много накратко, и то – „де-
лово“. Защо не пишеш нещо повече? Пратих ти разни
експресионистични книжки⁵ – получи ли ги? Писах ти
за сума мои литературни проекти (напук на твоите
и Димитровите⁶ пророкувания, че...!). Пиши ми нещо
по тези въпроси (за Тентажил и „Les Fleureurs“)⁷. Също
и за преводите на Б. М-ва: „Т. Тасо“⁸. Какво стана с
Димчовите стихове⁹? Наредихте ли я? Говори, моля
ми се, положително на Димитра, че тази книга би се
издала на драго сърце от „Везни“, още повече планът

ми е аслъ едно обединение на „епохата“; пък книга има
изобилно. Аз мога да направя една гравюра-портрет на
дърво¹⁰ (а la...) – но оригинално, сериозно! И т.н. Кни-
гата може да бъде издадена отделно или в серията „Вез-
ни“, където (както в Insel-Bucherei)¹¹ смятам да вля-
зам не само преводи, но и оригинални работи. Наесен
ще напечатам там 1 том мои разкази („От револвера
до Семирамида“)¹². Пиши ми, моля ти се, по този и
други въпроси; знаеш добрите ми и енергични намере-
ния. Преди 1 неделя ме оперираха I път.

Много здраве на всички
Гео Милев

Има още една поема от Кокоска: „Die traumenden
Knaben“, с цветни рисунки, посветена на G. Klimt in
Verehrung.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмото е написано на илюстрирана картичка, репродук-
ция на K. Jernapp: *Sehnsucht*. Датата е по пощенския щетпел.

² Тройната картичка е от Н. Райнов, Н. Лилиев и Л. Сто-
янов.

³ Н. Райнов печата през това време следните книги: „Гра-
дът“, „Книга за царете“, „Очите на Арабия“, „Савинчеви приказ-
ки“, „Видения из древна България“.

⁴ Л. Стоянов е бил военен кореспондент в Първа дивизия.

⁵ Става дума за експресионистическия алманах „Vom
jüngsten Tag“.

⁶ Димитър Подвързачов.

⁷ „Сатърта на Тентажил“ от М. Метераинк и „Те усети-
ха“ от Шара ван Лерберг, които по това време Н. Лилиев е пре-
веждал.

⁸ „Торквата Тасо“ от Гьоте, преведена от Б. Минчева.

⁹ Гео Милев е можел би първият, който след сатърта на Д.

147

Писма

146

Гео Милев. Том V

Дебелянов поставя въпроса да се издадат стиховете му. Той води преписка с приятелите на Дебелянов – Д. Подвързачов и Н. Лилив, а по-късно и с Мария Дебелянова-Григорова. Гео Милев не получава съгласие „Везни“ да издаде стиховете на Дебелянов. Те излизат през 1920 г. за пръв път под редакцията на Д. Подвързачов, Н. Лилив и К. Константинов като издание на Ал. Паскалев

¹⁰ Повечето илюстрации на издаваните от „Везни“ книги (портрети, гравюри и винетки) са рисувани от Гео Милев. В НБКМ – БИА, ф. 26, арх. ед. 41, а. 26, се пази портрет на Димчо Дебелянов, нарисуван с туш от Гео Милев.

¹¹ Известно книгоиздателство в Германия.

¹² Гео Милев не е издал въпросните разкази, нито е известно въобще да е писал такива разкази.

54

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
Берлин, 21 март 1918

Тате, от много време вече не съм ви писал. Писах ви обаче за първата операция, че ми е направена благополучно, успешно, много добре – на окомото. С окомото ще има да се правят още 2 операции може би, постепенно, но след 1–2 месеца. Засега съм настанен в друг лазарет; може би там ще остана завинаги, но не се знае, тъй като операциите ми се правят в университетската клиника, та при това местене, понеже не може да ми се запази мястото в клиниката, в която съм, трябва да се местя в нова клиника; но надявам се, че този път не ще бъде така. Но има време до тогава.

Завчера пратих работите, които иска Гина, чрез Танина човек Горкс; потърсете ги; дано не се забудят. Те струват 250 + 20 = 270 марки. Тъй че всичко около 300 м.

Тези пари ми изпратете веднага + повече, ако трябва да вземам и нещо друго (за мама), тъй като на мене ми са нужни; но веднага. По пощата може. Пратих и 1 колет (направо) с хубава кутия парфюм + 2 шишета от Таниното „бяло“ за Тана; ще пратя още. Писах ви за кутията по-рано: там ще сложите (в 5 хубави мускала) розово масло и ще го пратите на моя доктор; пратих ви и писмо, което да му приложите по този случай; на адрес: Stabsarzt Dr Weyer, Chef d. Feldlazarett 358, D. Feldpost 228.

Моят нов адрес е: Vereinslazarett Cecilienhaus, Berlinerstr. 137, Berlin = Charlottenburg, Leutn. G. Mileff.

Много здраве на всички
Георги

Ботушите на Бориса пращам в колет.

Съхранява се в НБКМ.

55

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
Берлин, 30 март 1918

Тате, вчера – след много време – получих картичката ти от 14.3., тя се е лутала няколко гена по болниците. 1) Колета, който сте пратили, още не съм получил, но ще го получа – ще ви пиша. 2) На Гина пратих всичко, което иска – по Танина немец – потърсете работите. Те струват 290 и няколко марки; изпратете ми ги веднага, защото, разбира се, че ми трябва. Ако искате други работи (мама, Цимерман¹ и пр.), пратете най-напред парите, аз не разполагам тук с хиляди. 3) Рисунки за клишета пратих на Ни-

колая на 5 т.м., трябва бездруго да си ги получил вече. На Хамлет цената да бъде 3, на Брюге 2, Боало 1,50². Остатъка от Боало пратих аз отпук препоръчано още на 8 т.м. Цените на книгите ще бъдат различни, но пак 1 книга 1 (един) №. 4) „Красный смех“ пращам да го гадете на Ив. х. Христов за превеждане (№5); той ще го потърси сам — писах му; намерете в книгите в килера една винена „Библиотека“, в която има стария превод, и му дайте и него за справка. Не си ли получил още от София „Последният Абенсераж“ от Шатобриан (№4)? Ще има вътре и ноти; ако не ти пратят клишето, а нотите, прати ги в София да се клишират. Тези двете книги печатай сега след Великден. 5) Парфюмите + бяло за Тана изпратих в колет. 6) Ботушите на Бориса повърнах с колет. 7) Пратил съм всичко 2 колета по пощата и 2 пакета по немца. 8) Да не си позволиш да натуряш в „Хамлет“ и пр. по кориците обявления за детските албумчета, С. Смайлс, Ам. Илиев и пр. Нищо друго освен за библиотеката!! Това е много важно! Иначе — гизам си ръцете. „Везни“ да няма нищо общо с М. Касабов, книжар. Предприятието да има сериозен външен вид. 9) Писах на Кюн за картинки за кубчета.

Много здраве Георги

Брашно, гевречета, песмет не искам, а повече други работи; може и боб. Масло не се ли позволява, защото не пращате?

Съхранява се в НБКМ.

¹ Цитерман — фирмата за производство на пиана.

² Фактически изброените книги се продават на по-скъпи цени: „Хамлет“ — 4 лв., „Мъртвият Брюге“ — 3 лв., „Поетическо изкуство“ — 3 лв.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 3 април 1918

Тате, твои три писма (от 16, 18, 23) получих днес изведнъж — бавили са се по пощата. Все за едно пишеш и все едно и също повтаряш; няма защо — разбира се: рисунки за клишетата пратих на Николая да ги клишира в София, но изглежда, че писмото ми е пропаднало и той не ги е получил. Пише ми днес — но нищо за това. Значи първите №№ ще бъдат без клишета. Ще направя тук и ще изпратя клишета за следующите. Писах ти за „Последният Абенсераж“ от Шатобриан, че ще ти бъде изпратен от София, но приятелката¹, която го превежда, ми го изпратила тук, за да го прегледам и поправя, и по-добре, защото поправих госта — на доверие тази работа не става, макар че момичето и друг път е вършило такива работи; все пак — женска работа, затова начерних превода с госта поправки и днес ти го изпратих препоръчан. Ще го печаташ веднага след първите 3 №№ (три номера) като №4. Така, както е поправен, преводът е добър и ще има успех. Печатай го сега: 1-во, за да излязат повече книги наведнъж, и 2-ро, за да не бъде всичко от мене, да има разни имена, което е важно — иначе ще заприлича май на Шанзов вестник². №5 ще бъде преводът на Ив. х. Христов. Чудя се защо не е дошъл да потърси книгата; сигурно и той не е получил писмото ми. Потърсете го, кажете му, че съм му писал за това, и му я дайте. Той живее успоредно с Караманови на следната улица (на изток) на ъгъла. Или: работи в полковото окръжие — може да го потърсиш по телефон от гарата. Но да се нареди и свърши тази работа. На Екатерина Каравелова ще пиша аз отпук; или ще подиря нов преводач.

Изпратих всичко: парфюм, Гинините работи, Борисовите ботуши и пр. На Цимерман не мога да пиша нищо, защото ако поръчката струва 300 марки, отде да ги взема. И без това дадох за Гина 300 марки, които чакам незабавно да ми върнете. Колета още го няма. Много се забави.

Много здраве на всички
Георги

Прати само на „Мир“, „Заря“, „Пряпорец“, също и обявления.

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Приятелката“ е Мила Дитова Керанова.

² Шангов, Стоян С. (1867–1925), български журналист, организатор на всекидневния печат, редактирал в „Вечерна поща“ (1900–1909) и други вестници. Гео Милев вероятно наглежда за това, че Шангов като редактор сам е списвал вестниците си.

57

До НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София
Шарлотенбург, 6 април 1918

Драги мой Николай, много си рязък и кратък! Зная колко работа имаш, но все пак — зная и това, че можеш да ми пишеш повече. Или искаш да ме отрежеш от нашия свят, без който не мога? Да не би пък да си помислиш, че тук ми е кой знае колко рахат и весело — като на риба във вода; пази, Боже! Каква ти вода — пясък... И т.н. Но пак — както обичаш: аз не

заявявам никакви права. Зная положението на твоите две работи (Tint + Van Lerb)¹, но исках да ти кажа: постарай се да сдобиеш ръцете си с тях. Ниже следущето дай на баща Митя² да го прочете, а на тебе най-сърдечно и многобройно много здраве! Много здраве на Райнов и на Асеня³, и на фон-деня!

Твой
Гео Милев

Публикувано в сп. „Литературна мисъл“, 1963 г., кн. 4.

¹ „Tint+Van Lerb“ — става дума за „La mort de Tintagiles“ от М. Метерлинк и „Les Fleurs“ от Шара ван Лерберг, произведения, които Гео Милев иска да бъдат преведени от Н. Лилиев, за да ги издаде чрез „Везни“.

² „Баща Митя“ — Димитър Подвързачов.

³ „Асеня“ — Асен Заатаров.

58

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 6 април 1918

Тате,

Завчера ти писах за всичко, но ще го повторя пак, тъй като изглежда, че някои писма се губят. Книгите сигурно ще бъдат отпечатани вече, когато получиш това: ще ги печаташ тъй, както може, според II чертеж за корица; но ти пишеш, че си сложил и напречни линии — язък, не е добре така! Дано обаче не си насложил обявления по кориците за „Детски живот“¹, Ам. Илиев² и пр. По кориците да няма никак-

во М. Касабов. За това писах. Иначе ще трябва да късаш кориците и да печаташ нови. На Николай³ бях пратил рисунки за клишетата, но явно е, че са пропаднали по пощата, тъй като ми пише, че не е получил нищо, и затова нищо не стана с тази работа. Днес ще поръчам тук търкало и везни и ще ти ги пратя за следующите №№.

Приятелката, която превежда „Последният Абенсераж“ от Шатобрцан в София, не ти пратила превода направо, но го прати предварително на мене, за да го презледам и поправя; поправен (здравата!), изпратих ти го препоръчан. Веднага ще го печаташ като №4 в 2000. Писах ти, че ще има и ноти, но видях, че не могат да се нарисуват, както трябва, опитах се и аз, но не излиза като печатано, затова ги оставих. Ако могат да печатат ноти в „Светлина“, да ти ги пратя. Пък може и без тях, разбира се.

Всичко на Гина изпратих по Танина немец, търсете го: 5 метра копринен плат, 1 копринени чорапи, 1 ръкавици кожени и 1 шише „бяло“; в колета до тебе: парфюма и 2 шишета „бяло“, друг колет — ботушите. Днес пращам още едно „бяло“ + 1 (едни) черни чорапи, тирени, чрез Танина човек. Всичката сума — повече от 300 марки — на тези работи писах да ми пратите веднага, защото нямам излишни. Дори телеграфически, за да не се забавят като колета по цял месец — още не съм го получил. На Цимерман не мога да пиша, докато не ми пратиш пари. На Кюн писах, но нямам още отговор.

Много здраве на всички Георги

На Хайне „Пътуване по Харц“ ще се направи нов превод; няма да пиша на Каравелова.

Съхранява се в НБКМ.

¹ *Детски живот* — картинна библиотечка, издавана от Мильо Касабов.

² *Ат. Илиев* — става дума за съчинения от стария старозагорски деятел.

³ *Николай Райнов.*

59

ДО МИЛЬО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 7 април 1918

Тате, едва днес получих колета: сандъчето раздробено на части и нещата изпадали, донесоха ми ги в чувал. Всичко е на мястото си, 2 яйца излязоха развалени, други поизпукани, но сами се залепили и останали здрави. Както виждате — ужасно бавно вървят колетите, затова трябва от по-рано да ми ги пращате, за да не чакам по 1 месец. Ориз, брашно и други такива боклуци не искам... Пращайте ми по-добре масло, яйца, кашкавал, саздърма и песмет. Може да пращате по повече; полагат ми се месечно 4 kg, а сега пращате 2—3.

За всичко друго съм ви писал неведнъж вече. Днес изпратих още 1 чифт чорапи (памучни) на Гина заедно с 1 шише „бяло“ за Тана. Чрез Танина немец търсете нещата. По него пращам вече 3 пакета. За работите, които съм ви пратил, съм дал повече от 300 марки, трябва да ми ги повърнете незабавно, а ако се бавят като колета — телеграфически. За поръчки на Цимерман прати пари, защото знаеш, че нямам излишни 300—400 марки + 300 сега, значи 600—700, които да чакам след това цял месец.

За „Красный смех“ писах: Ив. х. Христов работи

в полковото оръжие; потърси го по телефона от вашата канцелария и му кажи, че съм му писал, пиша му и днес пак за тази работа, т.е. че го моля да я преведе; тя ще бъде №5. Разбира се, ще му заплатиш около 20 лв. на кола, или кръгло около 100 лв. Ако се съгласи — да дойде да вземе книгата от книжарницата. Намерете между книгите в килера 1 № от „Библиотека“, подвързана тъмновишнева, дето има стария превод, и му го дайте за справка.

На Екатерина Каравелова няма да пиша, ще намеря друг преводач. Колко книга има още? Книги имам много готови. Коемо бях писал на Тана да ми прати, кажете ѝ да го прати. Какви цени сложи на №2 и 3? Не ги скъпи прекалено. Поръчах тук клишета. Ще ги пратя след 1 неделя.

*Много здраве
Георги*

Адресът ми е: Sanatorium Cecilienhaus, Berlinerstr. 137. Berlin, Charlottenburg.

Може би след 10-ина дена да ме оперират пак.

Съхранява се в НБКМ.

До АНА КЕРАНОВА-РАДОСЛАВОВА
Berlin, 10 aprila 1918

Уважаема М-ме Анлома,

Добре дошла (най-сетне — Gott sei Dank)¹ във възжеланата ваша Швейцария. Сега сигурно се чувствувате добре. Не можах да ви благодаря своевременно за услугата (преводите), тъй като не се знаеше сигурно де ще ви намери човек: в София или в Берн. Но сега ви благодаря, а по другия въпрос, към който проявявате трогателна готовност, бих ви казал следното — или по-добре: помолил за следното: „Harzreise“ от Н. Heine². Вашият маджарски писател (артък: влюбихте се в тези маджари!) и неговия „глух ковач“ не познавам, може да е много добър — вярвам, — но сега при липсата (!) на книга (печатна) в България издателят ще предпочете нещо друго, напр. „Harzreise“, за което вика с 4 гласа. За да не ви отнемам много време, мога аз да прегледам и поправя превода ви (ако ми имате, разбира се, доверие и ако ми позволите това). Стиховете, които са размесени в текста, ще преведа, разбира се, аз. Съобщете ми вашето съгласие и времето, което ви е нужно за тази работа. Дали ще си намерите там 1 екз. от „Н. Р.“ от „Универсална библиотека“? Ако не, да ви пратя отпук. Много ви е хубава фотографията, която ни пратихте. Ний и двамата сме много добре. Много здраве на цялото ви семейство и целувка на Лилянчето — поне писмено тя ще ми я позволи, я! Сърдечни поздрави

Ваш Гео Милаев

Съхранява се в архива на Иван Радославов в НБКМ.

¹ „Gott sei Dank“ (нем.) — слава Богу.

² „Harzreise“ (нем.) — „Пътуване по Харц“ от Х. Хайне.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 10 април 1918

158

Гео Милев. Том V

Тате, получих 5-те книги от „Хамлет“. Преди всичко печатът не е излязъл никак хубаво. Струва ми се, грешки няма, но има една безобразна; действие IV, сцена V във II песен (с курсив) — думата „злу“ вместо в 4-тия турена във 2-рия стих и излиза: Боже, ах колко са! (злу). Освен това не видя ли, че идиотът печатар печати някъде и прозата като стихове. А накрая бележката защо е?¹ Нали я изхвърлих, нали ти и писах? Само за да излезе 1 лист по-голяма книгата. По-добре да го изкъсаш навсякъде този лист. Клишетата поръчах; след 2 дена ги изпращам. Печатай веднага „Последният Абенсераж“ (№4).

За плат на Гина дигайте такава гюрултия, а сега ви се вижда скъп. Нали там струвал по 120 лв.? Нямаме право да ми натяквате. Той е 5 метра и най-добро качество. Парите си искам, не че съм останал без пари, но защото — *ако ги забавите* — ще остана може би без пари. От чужди нямам нужда. Колета получих цял разчупен; яйца развалени. Всичко друго на място.

Много здраве на всички Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ В края на „Хамлет“ е поместена кратка бележка за Шекспир.

До ИВАН ХАДЖИХРИСТОВ — Стара Загора
Берлин, 19 април 1918

Драги мой поете, писах ми завчера от Стара Загора, че си взел най-после „Красный смех“, който бях пратил за тебе да го преведеш. Разбира се, за тази работа те моля; бях ти писал за това — не получи ли какво писмо? Да не си помислиш, че постъпвам с тебе като с „редник“: т.е. „по заповед!“. Ни най-малко. Ако не ти е приятно, можеш да капитулираш. Но надявам се, че не ще е така. Разбира се, ще ти се заплати. Но обади се — по заповед! Разбираш ли?

Твой Гео Милев

Съхранява се в НБКМ.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 20 април 1918

Тате, получих и „Хамлет“, и Боало. Защо ми пращаш по толкова екземпляри (и от Боало хем! защо ми е?), Боало е почти без грешки, само 1 и другите все запетаи. Но „Хамлет“: писах вече за една голяма. Като го преглеждам тук-там, все нови и нови откривам: 1-во. Наврег, дето съм писал „свойто“ и други такива, е поправено от печатаря „своего“; това разваля стиха и на едно място стихът от 11 срички е станал на 14. Трябваше да се коригира с ръкописа пред очи: то-

159

Писма

ва е стихове, ще се печата точно както е писано! За други път да знаете. Друго: на страница 16 стои: „Това са деца, които...“ вместо (10 ред) „Това са неща...“ Тези грешки са ужасни! Но Боало е добър.

С немците (писмото на К. А.) работата ми ще се нареди веднага, затова изпратете ми препоръчано: „Клавиго“¹, Демел („Но любовта...“²) и Хайне (стихотворенията³) — намерете ги в чекмеджето на масата ми.

Гина ми пише онзи ден в една картичка, че Ив. х. Христов взел книгата. Какво каза? Скоро ли ще може да я преведе? Николай ми пише, че за „Хамлет“ говорили доста в София, Божан Ангелов⁴ намирал, че преводът бил модернизиран и тъкмо това му било ценното. Значи напразно се боеше, че критиката и т.н.

Клишетата изпратих преди 5–6 дена. За следните №№ ще употребиш тях. Дебелите криви букви на кориците (вън и вътре) да се изхвърлят; буквите да бъдат все едни, както е печатано: „преведе и пр.“, само че дето трябва — по-едри; заглавието напр. с по-едри.

Гина ми пише някакви глупости за парите, гадени за плата, и пр.; ако е инспирирано от вас, не вършете такива работи, ами ги пратете, ако не сте още, телеграфически; ето — искам да си направя грехи, а нямам пари.

Тана да ми изпрати по-скоро, което ѝ писах. Другите работи получихте ли?

Много здраве
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Гьоте, „Клавиго“, трагедия, преведе от немски Г. Милев. Издава от печат едва през 1922 г. в София като издание на „Хелус“.

² „Но любовта...“ — сборник от избрани стихотворения на Демел, преведени от Гео Милев. В ръкопис антологията се пази в НБКМ — БИА, ф. 26.

³ Вероятно става въпрос за сборника: Хайнрих Хайне. Избрани песни и романи, на български от Гео Милев, София, к-во „Цвят“, 1919.

⁴ Н. Алиев в едно писмо до Гео Милев от 8 април 1918 г. му съобщава, че преводът на „Хамлет“ бил посрещнат добре. Според Б. Ангелов той бил малко модернизиран, но тъкмо това било и хубавото в него.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Бераин, 21 април 1918

Тате, вчера получих писмо от тебе, с което ми съобщаваши, че си ми пратила 500 марки, които още не съм получил. Пишеш при това, че ми ги изпращаш за Цимерман, значи моите 300 и 10–15 м., които дадох за Евгения, не ми пращаш. Разбира се, аз ще си ги задържа, защото не мога да чакам още месец, или 2, или 4, докато ми изпратите и тях. Тъй че за Цимерман остават някакви 180–190 м., с които не зная какво може да се направи. Освен това не можах да намеря писмото ти с поръчката (1-вото намерих), но грубото изглежда, че съм го загубил. Затова пиши ми пак какво трябва; и ако искаш повече работи, прати повече пари. Намерих в едно писмо, което имам: 4–5 цигулки; ами само те правят 100 м.

Приготвили сте пак брашно и бисквити (т.е. гевречета), с 1 гума, работи, които не вършат работа;

брашното не мога по никои начин да употребявам (кой ще ми прави тук в болницата гевречета?!, и то с 1/2 kg — колкото за беля!). Също и гевречетата са само лизавене, а не храна. Писах би за песмет — и то не цял колет, разбира се; най-доброто се оказа саздърмата. Яйцата трябва да са съвсем пресни, за да не се развалят по пътя. Масло повече не може ли да се прати? Но брашно не искам по никакъв начин! Пращайте нещо, което може готово да се употребява.

Ив. х. Христов скоро ли ще преведе „Красный смех“? Можеш да му платиш по 15 лв. на кола, или за цялото около 100 лв.; не зная колко голямо ще излезе. Напразно се сърдиш за „Последният Абенсераж“ на „небрежните господиновци“; аз съм ти го пратила вече и сигурно сте го получили. Не зная дали толкова много сте се съсипали с 3-те книги. (Намерете едно момче да помага!) Но нека, ако може, №4 и пр. да се печатат веднага, 1-во, защото повече книги наведнъж дават повече тежест на работата и 2-ро, за да се загуби моето име между другите (както виждаш, не съм само против твоего име „да не загрози“ библиотеката! Криво си ме разбрал: работата е да се даде вид на нещо ново и сериозно започнато). Клишетата изпратих на 16.4. Ако се забави „Мъртвият Брюге“, може би ще сварят. Почакайте ги. №6 би бил готов, ако ми беше изпратила Тана работите, които исках: моите стихове заедно с преведените стихотворения от Метерлинк¹. Ще бъде №6: Метерлинк — стихове (около 20) и 1 малка драма, която е готова. Ще бъде като 1 книга от „съчиненията на Метерлинк“, които ще издадем последователно с течение на времето. Преди Метерлинк бих искал да излезе „Пътешествие по Хари“, но не зная дали ще бъде скоро готов.

Пратете ми всички портрети, каквито имам, че ми са нужни за рисунка; включително: с Людмила², детския с Борис³ и семейството⁴.

„Хари“ ще се превежда в Швейцария⁵. Ако се забави, №6 ще бъде Метерлинк.

Много здраве Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Морис Метерлинк, *Горещи цветарници*, Сборник от избрани поеми и стихотворения в превод на Г. Милев. Издава като №4 на „Книги за бибанофила“, к-во „Везни“, Ст. Загора.

² Л. Стоянов и Г. Милев се снимат заедно през 1914 г. Снимката е печатана в „Гео Милев, Възпоменателен сборник“, 1936.

³ Г. Милев и по-малкият му брат Борис са снимани като деца.

⁴ Семейството на М. Касабов е снето в двора на къщата им в Ст. Загора.

⁵ Гео Милев вероятно е имал предвид желанието на Ив. Радославов да участва в издателство „Везни“ със свои преводи.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 22 април 1918

Тате, вчера ти писах в отговор на писмото ти от 11 м.м., но сега ти пиша пак за някои работи, които забравих. 1-во. За Цимерман: от 500 марки, които ми пращаш, остават само 190; с тях ли само да поръчвам — и какво? Повтори си поръчката, защото съм я загубил. 2-ро. На Клон писах за кубчетата отдавна, но още нямам отговор. Ще му пиша пак, също и за албумчетата, или пък ще подиря друга фирма. 3-то. От Боало, а може би и от „Хамлет“ — възможно е да

се откупи някоя стотица от Министерството на народната просвета. Трябва да се подаде заявление и да се представят известно число екземпляри. Колко, не зная. Поразпитай — напр. Илиев¹, и направи този опит. От Боало освен това можеш да пратиш по 1 екземпляр до директорите на по-културните гимназии с надпис „за учителя по литература за презлед“, т.е. за препоръка на учениците. Питай Тана за това. 4-то. Съобщи ми колко книга има още, за колко хиляди коли. Не е ли добре да подиря тук книга, ако може да се намери. Пиши ми обаче колко струваше нашата, за да зная колко да давам. 5-о. Писах ви да ми изпратите преводите на „Клавиго“, Демел („Но любовта...“) и стиховете на Хайне; всички са в чекмеджето на масата. 6-о. Пратете ми и по 1 портрет от всички, които има, от детски до сега, включително с Бориса, дето сме и семейството. Трябват ми за художническата работа. 7-о. Брашно по никои начин недейте ми праща, защото не мога да го употребявам. Сазърмата най-хваща място. 8-о. Клишетата изпратих на 16. 9-о. Завчера се направиха постъпки за продължение на отпуската ми с 4 месеца още, всичко 8, до септември. Досега ми са правени само 2 операции (на около). Тана да ми изпрати по-скоро исканите работи.

Много здраве на всички Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Вероятно се има предвид Георги Илиев (1881–1961), писател от Ст. Загора и приятел на Гео Милаев.

До ИВАН РАДОСЛАВОВ

Berlin, 23 април 1918

Драгий Иване,

Преди известно време се получи от София едно отдавнашно твое писмо до мене, изпратено там; искаха да ти отговоря на него и ти отговорих, но днес ми повърнаха писмото, понеже „затворено не се допускало“ за странство. Пиша ти го пак — макар че ти вече съмлям замлъкна... Пишеш в онова хубаво писмо за разни литературни работи; това ме радва много — в смисъл, че моят баджанак — слава Богу! — още продължава да мисли за литература, а не е погълнат всецяло от нейните противоположности, политика напр., както е лесно да се помисли и повярва. „Антологията“, която изглежда, че продължава да те интересува, смятам да изменя в нещо като „Алманах“ на новата поезия, който да излезе наесен и в който да има и непечатани работи и критики, които да манифестират новата поезия (можеш да изобретиш нещо, нали?) — ето средство — да се избегне присъствието на твоя пагубен Яворов... А за другите ми „издателски планове“ — аз съм все „не мисля още“ върху тях: те са вече реализирани. Отпечатани са 3 книги: „Хамлет“ (мой превод), „L'art poetique“ от Боало и „Brugue en Mort“¹ (нак мой превод). Ще следвам непосредствено и други 2–3 готови за печат. Изпратих ти (отдавна) екземпляр от „Хамлет“ да го видиш. Външността не е бог знай какво чудо, но в следните книги ще се поправи, ще бъде решително по-добра; за тези първите книги закъсняха (не свариха) клишетата. Твоя „Бодлер“², както знаеш, го имам предвид; говорил съм в София и с Анюта за него; тя ще ти го донесе или ти го е донесла вече, ако е дошла: бих те молил дори да го презледаш и поправиш (колкото се може по-скоро) и ми го

изпратиш, за да може да излезе като №6 на библ. „Везни“. И „Murger“ също тъй бих ангажирал, само че книгата е май голяма, а в сегашното време... хартията е малка, искам да кажа: малко. Затова – нека остане за „по-благоприятни дни“. Пиши ми (както си се бил уж накарал – от толкова време вече!) не би ли се заел, не би ли умал време да се заемеш и с нещо друго – и какво например. Смятам да принудя библиотека (издателството) „Везни“ да започне да издава постепенно, едно след друго, разните съчинения на М. Maeterlinck (най-напред драмите). Твоите „Humbles“³ ги имам, разбира се, предвид. Първа книжка от Maeterlinck ще бъде: стихове (избрани) и 1. от малките драмички („Les Aveugles“⁴ „или „Interieur“), които имам готови; ще бъде №7 или 6, ако не ми изпратиш скоро „Бодлера“. Ти не би ли взел напр. „La princesse Malein“⁵ или „Joyzelle“⁶, или нещо подобно („Monna Vana“). Писах на Анюта в Швейцария, като смятах, че е вече там, за работи от немски, тя изяви мерак за тази работа: на първо време, ако може да ми приготви „Пътуване по Харц“ от Heine; издателят много рита за тази работа; със стиховете в това съчинение се ангажирам аз. От издателско гледище е твърде важно да се изкарат в самото начало маса книги наведнъж, за да се популяризира издателството с 1 замах; т.е. с всичките тези преводи (искам да кажа, Анютиния) би трябвало да се бърза – желание, разбира се, на което не може да не се отговори с недвусмислено дело. Но както и да е: ако може – добре, ако не – здраве! След това (но яваш-яваш) бих желал да предложа на Анюта и: един избор от „Единственият“ на Щирнера. И т.н. Смятам освен това да влязат в тази библиотека и оригинални работи, както са напр. Немските библиотеки: напр. Димчовите стихове, ако надменният брадел Погвързачов ми ги даде, един том мои разкази и пр.

Тук с Мила си живеем разкошно, ходим по театри и концерти, тъпчем се с опиянение (от щастие,

не от вино!) и т.н. Ами: какво станаха нейните обуца; бедната! Тя все още чака. Мене пък от време на време току като ме режат и порят – няма що: трай, бабо, за хубост. Досега ми са правени 2 операции (на окомото); втората обаче, преди 10-ина дена, беше ужасно болезнена. Но нищо: все имам възможност да мисля и за други работи: глася да печатам разкошно издание на стиховете си тук, с цветни гравюри и фронтиспис, подвързана в кожа, тираж 100 екземпляра, и т.н. Пиша освен това една книга за театъра, тъй като за тази работа се глася – ще ти разправам или, по-право: ще се разправаме после с нея... Разказах ти впрочем всичко вече; ще чакам едно по-голямо писмо от тебе. Пратих ти (ви) – на вашето семейство – един предан подарък, който ви дължих: моите „Лирични хвърчащи листове“. Ако Анюта е вече там; моите най-сърдечни приветствия с „добре дошли“ в Швейцария. Агресът ми е: Frau Мила... – така да пишеш, разбираш ли?

Твой искрен Гео Милев

Писмото се съхранява в архива на Иван Радославов в НБКМ.

¹ „Brüge en mort“ (фр.) – „Мъртвият Бръге“ от Ж. Роденбах.

² „Твоя „Бодлер“ – отнася се за „Поети в проза“ от Шара Бодлер, преведени от Иван Радославов и издадени през 1910 г.

³ „Humbles“ (фр.) – съкратено от „Le Tresor des Humbles“ („Съкровището на смирените“).

⁴ „Les Aveugles“ (фр.) – „Слепите“.

⁵ „La Princesse Malein“ (фр.) – „Принцеса Мален“.

⁶ „Joyzelle“ (фр.) – „Жуазел“.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 27 април 1918

168

Гео Милев. Том V

Тате, днес получих писмото ти, с което ми съобщаваши, че си получил „Последният Абенсераж“. Писах ти, че го изпращам аз, защото преводачката не го изпратила направо, а го прати до мене, аз да го презледам предварително и поправя, което съм и направил. Според мене — наскоро след като излезе „Мъртвият Брюге“, да се постави и тази книга; 1-во, за да не се натрупва много работа наведнъж, а да върви по малко и постепенно, и 2-ро, да не се губи време с чакане на другите. Писал съм за „Пъттуване по Харц“ от Хайне, нов превод, и ще се направи. №6 ще бъде той, но не ми се вярва да бъде тъй скоро готов, или II издание на „Поети в проза“ от Бодлер, превод от Ив. Радославов¹; ще ми ги прати след 1–2 недели; или пък: Стихове и драмата „Вътре“ от Метерлинк², мой превод, готов; ще видя. За №5 — дано Ив. х. Христов свърши превода по-скоро; писах му. Клишета (везни и кръг) изпратих още преди 10-ина дена. Ноти няма да пратя (за Абенсераж), защото не могат да се рисуват тъй, че да изглеждат като печатани, а може и без тях — не са нужни.

Изпратените 500 марки получих, но от тях остават 190 м. за Цимерман. Какво да поръчвам с тях? Повтори ми и поръчката, защото съм я загубил. За колета писах, че съм го получил отдавна. Но чудно, че моите колетни още не сте получили. Тана защо не ми изпрати работите, които ѝ исках?

Онзи ден ми правиха 3-та малка операция на окомото; мина и тя добре. Остава още 1 на окомото (кленката, долната). Направиха се постъпки за прогледение на отпуската ми с 4 месеца.

За друго, за живота ми тук, писал съм ви, че е доб-

ре; имам си отделна стая, излизам често и т.н. Работата с препоръката на К. А. се донарежда вече. Писах ви да ми пратите превода на „Клавиго“, Демел и стиховете на Хайне — всички в чекмеджето на масата. Кръгът³ може да се печата и черен. Добре съм.

Много здраве на всички Георги

169

Писма

Съхранява се в НБКМ.

¹ В писмото от Берн, Швейцария, Иван Радославов предлага на Гео Милев да бъде издаден във второ издание на „Везни“ преводът му на „Поети в проза“ от Шара Бодаер. Гео Милев е съгласен да възложи на Ив. Радославов превода на „Пъттуване по Харц“ от Хайне. Но изглежда, че Радославов не е направил искания превод, а второ издание на поетите на Бодаер се прави не от „Везни“, а от „Хелус“, 1921 г.

² В архива на Гео Милев се пази ръкописът на превода на драмата „Вътре“ от Метерлинк. Тя обаче не излиза от печат.

³ Отнася се за емблемата на книгоиздателство „Везни“.

68

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 15 май 1918

Тате, писах ви, че колета и ръкописите (също и тези от Тана) получих. След това две писма от края на април. Много ви е разтревожила последната операция и както винаги — пак си разсъждаваши: още тъй, още иначе... Боли, няма що: разбира се, че ще боли, защото операцията беше във вътрешността на окомото. С местна упойка — може ли без такава? Тъй че

няма какво да казвам на лекаря да ме упоява.

Печатарят като иска 300 лв. на кола, какво ще правим? Ще фалира ли издателството? Значи — само дето дигнахме тупурдията... Аз съм писал на толкова места за ръкописи и ми са обещани — от Любимил Стоянов, Ив. Радославов, Николаи Лилюев¹ и пр. — и сега скръстваме ръце! Писах и на г-р Кръстев² за един негов превод на Ибсена. Затова нека да се уреди цялата работа, както трябва, положително, а не да си играем със случайности. Ако продаваш книгата, запази поне 500 листа. Но по-добре за това да не се говори: уловили сме се на хорото и трябва да го играем. И как така от 130 на 300 лв.? Не е ли излязъл „Брюзе“ още? Сигурно клишетата са го сварили, щом като сте го получили вече. Чудя се какво е станало с парфюма и ботушите — дали са пропаднали, или още пътуват.

От Кюн нямам никакъв отговор; ще търся друга фирма за кубчета и албумчета. Парите писах, че получих (500 марки), но задържах от тях моите 300 и толкова. С останалите какво да правя? Поръчката ти съм забравил. Писах за това. Пишете на Борис, че ще му изпратя лятна куртка там, на фронта.

С поздрав на всички Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Въпреки желанието на Гео Милев да разшири кръга на сътрудниците на книгоиздателство „Везни“ с известни поети и преводачи, с две-три изключения, и то на неизвестни имена, преводите са правени само от Гео Милев.

² Д-р Кр. Кръстев се съгласява да бъдат издадени от „Везни“ неговите преводи на Ибсеновите драми. Обаче намерението не се осъществява.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 19 май 1918

Тате,

Получих писмото ти за пианата. Не пишеш и не мога да разбера какви и защо са тези 2 пиана. Цялата работа ми се вижда съмнителна, тъй като две пиана са голяма стока, а транспортът сега е тъй мъчен, че едва ли ще бъде възможно да дойдат за 2-3 или 4 месеца. Все пак тъй си мисля, не зная нищо положително по този въпрос и ще видя как стои работата. Най-напред — дали е възможно да се изпратят. Освен това и самото избиране не е лесна работа. Ще трябва да намеря човек, а не всеки, който знае да дрънка на пиано, каквито познавам тук 2-3 българки. Ще видя за всичко и цените ще съобщя. Чудно, че едва сега се е отпечата „Брюзе“. Дано поне да излезе с нови корици, с клишетата, които изпратих и които са се получили, както ми беше писал. А за №4 „Последният Абенсераж“ аз не знам кога го е печата Атанасов¹. Има го в „Бисери от чуждите литератури“, но те са май изчерпани. Или искаш да кажеш, че сега го е препечатал отделно? То е друга работа, но не ми се вярва да е тъй. Сигурно говори за „Бисери от чуждите литератури“, което не значи нищо, тъй като е отдавна и ги няма. А дали това или онова ще има успех, няма защо много да разсъждаваш; аз го зная най-добре. За „Красный смех“ е опасно само да не го забрани цензурата, тъй като описва „ужасите на войната“; но не вярвам: то е художествено произведение, литература и там цензурата няма какво да се бърка². А за №6 не зная. Дано преводът на Ив. х. Христов излезе като №5, тогава може да излезе №6 мой. Но дотогава има време. Може би ще бъде друг някой превод, каквито чакам 2-3. А за „Макбет“³ — то не е тъй лесна работа, както си го мислиш,

и нямам възможност, нито ищах. Затова и дума да не става. Впрочем аз не мисля да се превръща „библиотека-та“ на библиотека за ученици, както Паскалевата⁴ и пр.

Не разбрах за какви „зетъо-шуръо-баджанакизми“⁵ говориш и от какво „се боиш инстинктивно“. Ако се боиш за работата — няма защо, доколкото зависи от мене; опасното е книгата и печатницата. Гледай там да бъде работата наредена добре. Писах за дебелите букви на кориците да се изхвърлят. Изхвърлиха ли се? Въобще всичко да има по-красив вид.

За тревогите ви около операцията ми ви писах вече; тя отдавна мина; скоро ме чака нова, но не тъй болезнена (ще правят долната клепка).

Тук приложено ви изпращам едно Борисово писмо⁶. Виждате ли сте го подгучили да ми пише такива нахални писма, не нахални, но просто идиотски? И защо е било нужно това? Не разбирам. А ако той сам си е позволил да каже нещо от себе си, опънете му ушите, защото тези нахалства не ми са никак приятни и за да не бъда заставен аз да го изругавам. Просто безсрамие е едно такова писмо, без да се гледа на това, че е неуместно и ненавременно.

Много здраве на всички
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Последният Абенсераж“ от Шатобриан в превод на С. А. Излиза през 1918 г. като издание на Ст. Атанасов, приложение на „Маяк“.

² Романът „Червен слях“ от Леонид Андреев е насочен срещу жестокостта и безспасието на войната. В България по това време е съществувала цензура. Гео Милев се е страхувал да не би тя да забрани издаването му. То действително е било забранено временно, но по-късно романът излиза като №5 на библиотека „Везни“.

³ Ръководен от по-тясно търговски съображения, бащата на

Гео Милев е искал да издаде „Макбет“ от Шекспир, защото щял да се разпродаде бързо между учениците. Обаче Гео Милев е преследвал с библиотеката художествени цели и не се е съгласил нито сам да преведе „Макбет“, нито да бъде издаден в друг превод. По въпроса за подбора на издаваните книги между двамата често възникват разногласия.

⁴ Ал. Паскалев издава „Всемирна библиотека“, в която се печатат класически произведения, ползващи учениците.

⁵ Вероятно опасенията за „зетъо-шуръо-баджанакизма“ на М. Касабов идват от намеренията на Гео Милев да привлече към по-тясно сътрудничество като преводач Ив. Радославов. Радославов е женен за сестрата на Мила Керанова, съпругата на Гео Милев — т.е. двамата са били баджанаци.

⁶ Според сестрата на поета П. Касабова във въпросното си писмо по-малкият брат Борис му писал, че родителите им са много разтревожени от съобщението на Н. Лиалиев, че е заминал за Берлин с някаква приятелка, за която щял да се жени. Тази приятелка е Мила Керанова, за която Гео Милев действително се оженва след завръщането си в България. Както се вижда от някои по-сетнешни писма, семейството е било против тази женитба.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 26 май 1918

Тате, вчера изпратих на втория адрес, който ми даде Тана, 1 пакет, съдържащ работи за бабювата Колюва Тинка¹. Потърсете го, защото може би докторът, до когото е изпратен, да не е вече там, та пакетът да пропадне. И вижте, дано изпратите по някакъв начин работите на Тинка. Ще ги видите, но скъпи са: по 30-40 марки, всичко за 120 и няколко.

За пианата намерих една българска певица, която

разбира и от пиана, а тя ми намери и друга пианистка от консерваторията, с които ще видя утре за пиана и ще съобщя веднага цените. Вдругиден, вторник, ще ме оперират за 4-ти път.

Борис си бил в отпуската; да му опънете ушите за онова нахално и невъзпитано писмо, което ми беше писал и което ви препратих.

На Цимерман няма да поръчам още сега нищо. Защото: 1-во. Ще ме оперират. 2-ро. Парите ми за новите 3 месеца още се бавят, не са дошли, а може да се забавят и повече, та в такъв случай да остана без пари, затова ще пиша на Цимерман, когато ги получа; надявам се това да бъде скоро. За поръчката останаха само 190 м. Много се забави „Брюге“. Сега, през лятото, печатарите ще бъдат сигурно без работа — защо тогава се двоумят? За №4 бях писал: Атанасов като отделна книга ли е печатал също нещо, или говориш за това в „Бисери от чуждите литератури“. Ако е като отделна книга, тогава няма смисъл наистина и язък за труда². Ако не — печатай я: тя ще има успех и не е малка, не е по-малка от Боало, а може би и по-голяма.

*Много здраве на всички
Георги*

Какво само, като ме питате за колетите: и двата дойдоха за 3 недели, това им е тарифата. Може да се праща в горещината твърдо месо, шунка и др. Брашно не ща!!! Какво да го правя? С една дума и за последен път, не ща!

Съхранява се в НБКМ.

¹ Тинка — съпругата на д-р Никола Градецки, втори братовчед на тайката на Гео Милев, който се е погрижил за лекуването му на фронта.

² За изданието на „Последният Абенсераж“ — „Везни“ издава романа като №4 на библиотеката.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 29 май 1918

Тате, вчера получих 3-тия колет, изпратен на 14 т.м., значи дошъл е за 2 недели. Другите идваха за 3. И този път беше поразчупен. Яйцата — всички изчупени, само 6 здрави. Кашкавалът червясал, почти всичкия — за хвърляне. Другите работи добре. Сладкият песмет е много хубав. Целият колет да бъде само с такъв песмет (пандишпан). А брашно писах вече 5 пъти, че не искам! Няма какво да го правя. Вий недейте разсъждава какво може да се направи от брашно, защото няма кой да ми го направи в болницата. Не съм в частна квартира! Недейте праща и яйца, за да не се трошат, или ги свивайте хубаво и да бъдат в тенекия. Шунката е също много хубава.

Вчера следобед ме оперираха 4-ти път, но пиша ви днес, за да се чудите как мога да пиша; и то — макар че и здравето ми око е замижало и едвам се отваря; тъй като от горната част на веждата ми отрязали кожица с косъмчета за клепка на другото око, която ще пришият след 1 неделя; сега само отрязали материала за клепката. Добре съм.

Вчера преди обед свърших работата с пианата и телеграфирах. Две малки от прочутата фирма Krause по 2500 марки, с опаковка и пр. по 2700, с пътни разноски ще излязат 3500 лв. Сега са въобще скъпи. Но в София трябва да са още по-скъпи. Тези бяха най-евтините и най-хубавите.

*Много здраве на всички
Георги*

Съхранява се в НБКМ.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Бераин, 10 юни 1918

176

Гео Милев. Том V

Тате, преди 2 гена ме оперираха наново — продължение на по-първата операция. Сега зашиха клепката, която изрязаха от здравата вежда, а двата края на мястото, отдето е изрязана веждата, съшиха заедно, тъй че здравата вежда се дигна по-нагоре наравно с ранената. Сега ще трябва пришитото парче да се срасне с мястото, дето е пришито, а след това ще има още една малка операция — и клепката е готова; тогава ще може да ми се тури и изкуствено око.

Получих писмото ти от края на май: напразно ми описваш как е бил нареден II колет. Мога ли да го помня? А за печатарската мас — ще видя, когато изляза, защото сега, разбира се, не мога да излизам. Но да не би печатарите да лъжат и да гледат да използват и те моето стоеие тук и да се снабдят със запаси от мас? Ще видя все пак, но нека да не се спира работата, а да се почне „Последният Абенсераж“. За пианата телеграфирах, но никакви не се обадохте. Защо не ми отговорихте телеграфически? Ами ако се продадат избраните? Или ви се видяха скъпи по 2700 марки (netto 2500)? Добре съм.

Много здраве на всички Георги

Съхранява се в НБКМ.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Бераин, 13 юни 1918

177

Писма

Тате, преди няколко дни ви писах, че ме оперираха наново: отрязаха ми парче от горната вежда (с косъмчета) и я зашиха на раненото око като долна клепка; но още операцията не е довършена. Мястото, отдето отрязаха клепката, го съшиха, тъй че здравата вежда се вдига по-високо, наравно с ранената, която си беше вдигната. Всичко мина добре, само че все трябва да стоя в стаята, тъй като раната ми трябва да стои открито.

Вижд с печатарите да се натъкми работата веднъж завинаги и да върви тъй, както е натъкмена. Издателството, ако е издателство, да бъде сериозно издателство. Защото много хора ми дават обещанието си, та да не отивам след това да им връщам обещанието. Д-р Кръстев дава 5—6 Ибсенови драми, които има готови. Намерете в книгите в килера една книжка от „Мисъл“, 16-годишнина (1906), в която е печатано „Кога ний мъртвите се пробудим“, и я имайте готова като №6; може би сам д-р Кръстев ще пише на адрес: Книгоиздателство „Везни“, Ст. Загора (предупреди пощата!), или ще пише до мене: и ако може да се печата тъй, както е в „Мисъл“ (без поправки) — печатай. Ще трябва, разбира се, да имаш предвид, че тази работа не ще е без хонорар — аз зная какъв. На печатарите кажи, че ще им намеря мас, само че сега, разбира се, не мога — когато изляза от стаята. Но работата да върви.

Сложи „Последният Абенсераж“ под печат. Какъв е успехът на другите, за това не си писал нищо. Струва ми се, че не се постара да рекламираш рабо-

мата добре; видях само веднъж обявление. От работите, които са за ученици, пращай по гимназиите по 1 екземпляр (Боало напр.). Това сигурно не си направил. Поне до по-големите гимназии. Работата е веднъж да се *популяризира* името на „Везни“!

Писах: вижте у Таниния д-р Петри за 1 пакет с работи за бати Колловата Тинка. Изпрати ми поне 200 марки назаем, тъй като дневните ми за новите 3 месеца се забавиха ужасно, а парите ми се свършват вече; затова на Цимерман не съм писал нищо.

*Много здраве на всички
Георги*

В №4 да се употреби кръгът и везните. И най-важното: внимавайте с печатните грешки, да се копира по ръкописа!

Съхранява се в НБКМ.

74

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 20 юли 1918

Тате, днес получих 2 твои писма отпреди 10 дена. Няма какво да отговарям на тях, защото е безсмислено да давам само кавга, без да се разбираме, както трябва. Много голяма тревога дигаш и като че ли искаш да кажеш, че не искаш вече да ме видиш. Защо? Защото не съм искал да ми се дават съвети, ко-

ито не разбирам какво значат, и още по-малко разбирам защо ми се дават. Това като казвам, искам пак да си сложа моята точка, за да не си доставям излишни тревоги, за които нямам излишна сила и търпение, тъй като силата и търпението ми са необходими за други работи, по-важни от тази.

Днес е събота, но не ме оперираха — ще ме оперират идната събота; писах, че до 20 август, значи до един месец, всичко ще се свърши и ще се върна вече — направен. След 2—3 дена ще ми турят око вече. Остава след това челото — инжекция с парафин, защото не искам да ми чупят ребра за кост и т.н.¹, което ще трае кой знае колко.

След колетата с песмет, който сте ми готвели сега, друг вече не искам, защото няма да ме свари тук.

Пращам за печатане една моя книга върху театъра². Ще я печаташ само за мене, защото ми е необходимо това — чакам театрална командировка след това, та тази книга е нужна като атестат един вид³. Ще я печаташ само в 200—300 екземпляра с външността на библиотека „Везни“, но не като № от библиотеката; цената да не е голяма, 1 лв. например. Внимателно и веднага; ако се е почнало друго, да се прекъсне и да се изпечата — бързо — тази книга, защото, както казах, потребна ми е, преди да се върна в България. Да няма грешка, да се внимава с чуждите немски и френски гуми и имена.

*Поздрав на всички
Георги*

Книгата, разбира се, ще се пусне в продажба — не е „за мене само“. 200 екземпляра от книгата за театъра ще се разпродават рахат, защото има много хора, които се интересуват от тази работа, има само 200 актьори в България.

Съхранява се в НБКМ.

¹ При раняването му на фронта Гео Милев получава многобройни рани. Най-тежката от тях е на главата. Част от черепа е била отнесен и тозъкът откъм дясната страна на челото е била открит. Макар и да не е искал да се взема кост от реброто, за да се подпаати челото, такава операция по-нататък е била направена. Рязано е от реброто, за да се повдигне веждата. Но челото му над дясната вежда остава покрито само с кожа. Със спуснатия кичур коса Гео Милев е закривал тая част от челото си.

Заедно с челото е било отнесено и дясното око. Гео Милев е носел протеза на негово място. Притежавал е две протези. Едната сега се пази в къща музей „Гео Милев“, Стара Загора, а другата — в Националния исторически музей, София.

² Книгата излиза под заглавие „Гео Милев, Театрално изкуство“, №1 от Философско-критична серия „Вezni“. Макар в книгописа да е отбелязано „1919“, тя е издадена фактически през 1918 г., както е обозначено на самата книга.

³ Както се вижда от писмото, в Бераин Гео Милев много сериозно се е готвел за театрална дейност, с която е възнамерявал да се занимава в България. Книгата му „Театрално изкуство“ съедователно не е плод на дилетантски занимания, а на „професионални“ интереси. Тя е трябвало едновременно да разкрие готовността му по театроведческите въпроси, както и да представи неговата театрална естетическа програма.

75

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Бераин, 30 юли 1918

Тате, получих завчера една сума от 2700 марки от Пловдив от някой си Лафчиев; разбирам, че са от Ганя за пианото. Днес ходих пак да търся и да избирам пиано, тъй като първите, както е лесно да се разбе-

ре, не стоят. Намерих едно също тъй хубаво и евтино. Сега ще видим да се нареди въпросът с позволеността за износ, а то трае най-много; казват ми 2—3 недели. Значи пианото ще бъде изпратено оттук, когато си замина и аз. Ганю — кажи му — ще трябва да ми даде и една известна комисиона, тъй като не малко труг и бела е тази работа.

Получих и изпратените от тебе 504 марки.

Не са ме оперирали наново. Надявам се утре. Оставам още 2 операции.

Много здраве на всички Георги

Съхранява се в НБКМ.

76

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Бераин, 1 август 1918

Тате,

В отговор на писмото ти от 17. VII за библиотеката ще кажа следното: ще върви, тъй както аз я реда. От г-р Кръстев нямам още отговор за „Кога ний мъртвите се пробудим“ и може да не бъде №6, но после, когато е готов, може да се печата; тя е изчерпана и няма толкова много преводи, колкото си мислиш. Сега ще гледам №5 да се напечата. А за №6, ако няма друго, имам 2—3 мои готови работи. Не ги пращам, защото

докато пристигнат по пощата, аз ще се върна и ще ги донеса сам. Най-напред обаче да се печата моята книга за театъра, която изпратих и за която писах: веднага и бързо. Николай не може и няма да преведе „Гартлоф“, а, от друга страна, не мисля да произвеждаме само учебни пособия. Ще видя, ако намеря друг преводач, добре.

Парите — 504, изпратени телеграфически, получих. Получих и 2700 марки от Лафчиев, Пловдив, за Ганювото пиано. Купих го и сега нареждам въпроса с изпращането му (позволенията), което ще трае, както ми казват, дълго — 2—3 недели. Като не може по-скоро, ще се чака.

Вчера ми правиха нова операция (малка) — довършване на окото; остава сега само челото. Да видим дали ще свърши до края на отпуската ми (23 авг.)¹, когато се готвя да се върна. Но уж ще се свърши. Може да трябва да лежа малко в София до окончателното оздравяване, но операцията ще бъде направена.

Добре съм. Дневните ми още ги няма. Подагох 2-ри рапорт. Превеждам тук филми (кинематограф), да изкарвам пари за книги.

*Много здраве на всички
Георги*

Деца не са ли на баните?² Пратихте ли нов колет за юли? Повече не ща. Тинкините работи не са получени още?

Съхранява се в НБКМ.

¹ Отпускът на Гео Милаев е продължен до следващата година.

² Чинакийските бани, близо до Ст. Загора, където семейството на М. Касабов често е ходило на курорт през лятото.

До АНАСТАСИЯ КАСАБОВА — Стара Загора
Берлин, 8 август 1918

Драга мамо, твоеето писмо получих завчера — всичко е много хубаво нагласено и парите си прашах, но не вземах предвид дали може да се вземе оттук това, което искаш, и дали може да се донесе там. Нали знаеш, че тук всичко е с купони? Аз не можах и не мога да си направя грехи тук, та къде да донеса нещо там. А чадърите — как да ги изнеса? Пък и те не струват по 20—30 лв., а по 60—70 марки. Така че няма сметка. Ще видя все пак да направя, каквото мога, ако може. Аз все още съм с надежда, че ще се свърши всичко до 22 авг. — пък и нова отпускате не съм искал, тъй че не мога да остана повече тук и ще трябва да си отида; затова трябва да се свърши всичко дотогава и ще се свърши. Остават ми още 2 операции. Утре ще ми правят едната, другата — на челото — след това, към 15. Може да трябва да стоя в София още малко, докато изздравее операцията окончателно, но тя ще се свърши.

За Ганювото пиано тате пише да било луксозно; а по-рано ми бяхте писали да не бъде голямо и луксозно. Впрочем луксозно ще струва много скъпо, около 4000 марки, затова ще бъде добро и това, което съм взел; то е малко (т.е. небисоко), черно, със свещи и много хубаво.

*С поздрав
Георги*

Колета още не съм получил. Също и изпратените 200 марки.

Съхранява се в НБКМ.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 10 август 1918

184

Гео Милев. Том V

Тате, получих ти днес писмото от 21-ви, в което разсъждаваш да си харча парите; работата беше там, че дневните ми за новите 3 месеца не идваха, но най-сетне дойдоха — едва завчера, след като подадох II рапорт. Получих днес и последния колет с песметите, които са много хубави, маслото, сладкото и ябълките, някои от които са развалени. Днес не ми направиха никаква операция, но идната неделя ще ми правят едно след друго 3 операции (в понеделник, сряда и събота), тъй че до 16 ще се свърши всичко, значи ще мога да си замина на 23. Всички операции и тези на челото, които ще се правят сега, ще бъдат все с местна упойка. На веждата ще ми се тури хрущялче от долно ребро, а отгоре мас. Веднъж само да се свърши, че ми е омръзнало да стоя в болница — и тук пък...

За №5 мисля, че нямаше нужда да се пита цензурата, тъй като то е литературно произведение, а не политическо. Пък въпрочем, както писах, преди това ще се печата моята книга, която пратих на 22 юли (за театъра). За №6 ще видим, ще се намерят работи. Каква конкуренция в избор имало? От моя по-добър избор здраве!

Пишеш за 4-тия колет; отговорил съм, че съм го получил отдавна и съм го изял. На мама надали ще мога да взема нещо.

Много здраве
Георги

Съхранява се в НБКМ.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 16 август 1918

Тате,

Завчера (сряда) ме оперираха наново. Това бе първата голяма операция. Срязаха ми гърдите и извадиха ребров хрущял за повдигане на веждата. След това ще се изпълни челото с мас. Боли — на гърдите, но ще мине. Само че няма да мога да се върна на 25 т.м., както смятах. Ще ми се дадат още 3 месеца отпускат.

Много здраве
Георги

Съхранява се в НБКМ.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 21 август 1918

Тате, писах ви преди 1 неделя, тъкмо когато ме бяха оперирали — колкото да знаете, че съм опериран и че няма да си дойда, както бях писал. Отпуската ми ще се продължи с още 3 месеца. Направиха ми сега 1-вата голяма операция: срязаха гърдите, взеха хрущялно ребро, което сложиха във веждата, за да се издуе. Мястото над веждата ще се запълни с мас. Тази операция беше болезнена — болката е в рязаните ребра. И досега съм в легло и не мога да се движа. Всяко движение ми причинява болка.

Но ще мине, разбира се. Пък и в 1 дни се появи отичане и загниване (вследствие кръвотечението), та ми посбута докторът раната (на гърдите) наново и я изчисти. Мина. Тези дни сигурно всичко ще мине. Важното е, че в главата нямам никакви болки и усложнения.

Много се бяхте разтревожили за покупки. А отде и как ще ги взема — хич не мислите! Хем всичко да било вълнено! Ами купони защо не пратите? И как ще ги изнеса оттук? А пък на Димитра все донесат... може, хем и за 100 лв.! Чагърите струват по 50—70 марки. Също и другото е скъпо. Да не мислите, че тук е яма. А на панаира в Лайпциг ще уда друг път. Как ти удам такива на ума? Но както и да е — ще видя какво може. Днес ми паднаха някои работи контрабанда на ръка и т.н. Парите изглежда да са дошли — имам известие от банката, но не мога да уда да ги получа.

*Много здраве на всички
Георги*

Съхранява се в НБКМ.

81

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 24 август 1918

Тате, от вас писма вече не получавам, тъй като си мислите сигурно, че ще си дойда. Но писах ви, че оставам още 3 месеца. Операцията, която ми се направи преди 10 дена на челото, премина добре — боли ме още, разбира се (ребрата), и лежа, но след 2—3 дена ще стана вече.

Какво стана с печатането? Не се ли е почнало още? Да излезе №5, че оттам нататък ще се нареди вече, 6, 7, 8 и пр. са готови. Много пречи и това, че не съм в България. Но ще се нареди.

Не забравяйте да ми изпратите веднага моя екземпляр „Богомилски легенди“ (не новото издание!)¹, но препоръчано и бързо.

С покупки пак искам да ви намаля големите надежди отведнъж, за да не се сърдите после; но пак ще видя какво може да се направи.

За септември ще може пак да ми се прати колет, ако има какво.

*Много здраве на всички
Георги*

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Богомилски легенди“ от Н. Райнов излизат в първо издание през 1912 г.

82

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 1 септември 1918

Тате, сигурно сте получили вече писмата ми, с които ви съобщавам, че ми се направи главната (голямата) операция и че ще остана тук още 3 месеца. До днес (от 14.8.) още лежа в легло и не мога да стана — боли ме мястото, отдето ми извадиха реброто. Но след 3—4 дена сигурно ще стана вече.

За Ганювото пиано: не можело да се издаде от нем-

ските власти позволително за износ, тъй като българското финансово министерство забранило вноса; затова трябвало да се издейства от нашето финансово м-во позволително за внос, което да ми се изпрати тук, и тогава ще стане; ако може да се издейства позволително оттам. Опитайте. Ако не, ще взема парите обратно. Може би да трябва от Дирекцията — осведомете се от финансовия началник. Но ако е от Дирекцията, да не се помислиш в право да обременяш Николая. Ганю да си бере грижата — чрез свой човек в София. Пианото е купено и ще се прати на твое име, затова позволителното от министерството трябва да бъде на твое име.

Пратих 4 страници допълнително към книгата за театъра — разбира се, ако не е отпечатана цяла; ако е отпечатана, значи свършило се е и 4 стр. ще артусят.

С поздрав
Георги

Пианото е от фирмата Krause и има №11576/4140.

Съхранява се в НБКМ.

83

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Берлин, 2 септември 1918

Тате, вчера писах за Ганювото пиано, а днес повтарям за по-сигурно. Немските власти не издават разрешение за износ, тъй като вноса в България бил

забранен от нашето финансово м-во. Затова трябвало оттам (от м-вото) да се издейства разрешително за внос, което да ми се изпрати тук, и тогава щало да се издаде разрешително оттук (за износ). Затова Ганю да види, ако може да се издейства разрешително за внос (от София). То трябва да бъде на твое име (М. Касабов, Ст. Загора), защото на твой адрес ще се прати (е купено) пианото. Ако не може да се издейства нещо оттам, ще си взема парите обратно и Ганю ще остане без пиано.

Мисля, че трябва да използваме случая да си доставим оттук книга¹ (дори и за продаване), и ще видя за тази работа, когато стана тези дни от леглото. Но ще трябва да можеш да ми изпратиш пари, които ще са голяма сума (чрез немската банка, Deutsche Bank в София). Парите (500 марки) получих.

Много здраве на всички
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Става дума за хартия, която Гео Милев разговорно в писмото нарича книга.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Бераин, 12 септември 1918

190

Гео Милев. Том V

Тате, първото ти писмо от 2.9. получих тази сутрин. Много късно сте получили първото мое писмо от 16.8. (операцията беше не на 16, а на 14). След това ви писах още няколко писма. Писах главно за Ганювото пиано, че не позволяват оттук износ, защото вносят у нас е забранен. Пратих на 28.8. 4 страници допълнение към „Театрално изкуство“, но щом, както пишеш, е било вече готово за печат и не сте получили новия ми ръкопис (допълнителния) — значи не ще сварят тези 4 страници и, както писах, ще артисат, т.е. ще мине без тях, и книгата ще остане тъй, както си беше по-рано.

За цензурата: хич не трябваше да се пита, защото „Червен смях“ е художествено произведение, а старозагорските гъртели не разбират от такива работи, а само от писма. Можеш да се обърнеш към Главната цензура в София, но във форма на оплакване. Няма защо да пращаш ръкописа. Ще кажеш само: това и това художествено съчинение. Те, ако разбират, трябва да го знаят. И ако не са като старозагорските — ще позволят. Пращам препоръчано №6. Отзад на корицата ще напечаташ тъй: Библиотека „Везни“ №1, 2, 3 и пр. и какви са книгите; после №5 „временно забранен от цензурата“, без да пишеш каква е книгата. Това ще е реклама малко нещо, защото е любопитно.

Много здраве
Георги

Съхранява се в НБКМ.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Бераин, 14 септември 1918

Тате,

Завчера получих първата ти картичка и отговорих; писах, че изпращам — и пратих веднага препоръчано ръкопис за №6. Вътре при ръкописа са приложени наставления за печата, но повтарям ги пак накратко: книгата е малка (2 коли), затова трябва да се разпростре, за да стане 3 коли. И то така: всяка ръкописна страница представлява отделна глава и почва на нова страница; но при печатането почва не в началото на страницата (отгоре), а в средата на страницата; ако е малка главичката, каквато има, ще заеме 1 страница, ако е голяма 2 страници. Първата глава (почваща с многоточие и малка буква) ще заеме 1 страница (не от средата, а отгоре да почва), а следната страница ще се остави празна. Въобще наборът да бъде красив. Печатай 1000 или 1500 (както искаш). Ще има успех, като напр. „Рози би трябвало...“ Но да се икономисва книгата¹, защото ще следват обемисти книги (300—400 стр.).

Плати на Ив. х. Христов за ръкописа му, който ще запазиш, под предлог „засега“ 100 лв. Кога да е „Червен смях“ ще се печата, тъй че не губим нищо. Аз все още лежа, бавно върви оздравяването.

Много здраве на всички
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Ина предвид хартията.

191

Писма

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
Бераин, 21 септември 1918¹

Тате,

Получих днес писмото ти, с което ми съобщаваш, че сте получили II ми писмо от 31.8; много бавно ги получавате. От религиозните мисли, в които си се впуснал в тази карта, разбирам, че много сте се уплашили и сте си помислили кой знай що за тази ми операция. Аз и досега лежа и не мога да стана, но другояче не може: мястото, отдето ми е извадено ребро, е рана, която трябва да оздравее, а рана не здравее тъй бърже, има, разбира се, и температура; освен това раната ми е отворена на слабо, чувствително място — между гърдите (белия гроб) и стомаха, та ми пречи на дишане, кашляне, движение и пр. (т.е. боли ме). Но всичко вече мина, след няколко дена се готвя да стана вече от леглото — болки вече почти нямам.

Друго: 1-во. От книгата, която изпратих за №6 (Рилке), да се отпечата един хубав екземпляр, на дебела хубава книга или ако няма — на тънка рисувателна; корицата да бъде от попивателна като на Маларме, ако има още от същата. 2-ро. Не забравяйте да ми пишете за Тинкинните работи получиха ли се. 3-то. Печатай №5, без да питаш цензурата — нали цензура за художествени произведения няма? Това е художествено произведение! Печатай! „Червен смях“ и без това съществува на български; какво ще го забраняват сега идиотите?

Получих „Богомилски легенди“. Внимавайте с печатни грешки, сравнявайте с ръкописа!

С поздрав
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Годината и датата са по пощенския щепел.

Писмото е написано на илюстрирана картичка с репродукция: Е. А. Харта: Der Maler Egon Schiele. Aus dem Egon Schiele — Heft Aktion. (Е. А. Харта: Художникът Егон Шиле. Из книжката на „Акцион“, посветена на Егон Шиле.)

Към репродукцията има приписка с ръката на Гео Милев: „един подценен немски художник: Шиле“. За същия този художник Г. Милев пише кратка белажка в сп. „Вezni“, год. I, кн. 3, стр. 72.

1919

87

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 23 март 1919

Тате,

Тук пристигнах завчера, 21-ви сутринта. За завръщането си ви телеграфирах от Вудин и сигурно сте получили вече това известие. Оттука не съм ви се обадил още, тъй като смятах да дойда към вас тези дни, обаче имам да уреждам тук известни работи, за които ще разправам, като си дойда, и затова оставам тук още за няколко дена — може би, във всеки случай, да замина още в сряда-четвъртък за Ст. Загора. Но може да се забавя и повече. Сега съм настанен в болницата училище „Т. Минков“, клон от Александровската болница, колкото да бъда в болница (както искам и аз по съображения по въпроса за парите); операции няма да ми правят никакви, а ще имам само някакво лекуване с „виолетови лъчи“ — лекарят ми е д-р Станишев, който е бил и в Стара Загора при д-р Козаров. Впрочем за това ще разправам, когато си дойда. Аз съм засега много добре и няма какво да се грижите за мене — ако не се върна, преди да получите това писмо. Да ви съобщя и това, че съм тръгнал от Берлин на 1 март, значи пътувал съм 20 дена — с почивка в Будапеща, Оршова и пр. Пътувахме (210 души българи) с български параход от Оршова до Лом. За всички други въпроси, важни и неважни, ще говорим впрочем, когато си дойда. Тъй че довиждане.

Много поздрави на всички
Георги

P.S. Научих се за вас, че сте всички живи и здрави — както и аз — затова няма какво да се грижим едни за други.

Съхранява се в НБКМ.

88

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 17 април 1919

Тате, тъй като работата не ми позволява да си дойда там за Великден, ще остана тук, макар че ми се иска да бъда там. Обаче вижте, дано ми изпратите някои от великденските особености, защото тук май всичко е по-малко и няма го. Също тъй — да ми изпратите, ще повторя пак, свидетелството¹; ще го чакам идната седмица. Изпратете ми гребенчето и ножчето, които съм забравил там, ако може и шишето за топлия чай, моя ковчег, плата ми и 2 екземпляра от Рилке². Още и рисуваната гаванка в приемната под разпятието (жената с червеното було). Искам всичко това, тъй като няма да мога да се върна скоро към Ст. Загора. А от новия плат искам да си направя поне 1 ново палто. Много здраве на всички за Възкресение Христово.

Георги³

Не е ли добре да се рекламира библиотеката пак?⁴
Писах и дано сте ми получили вече „Елга“ от Хауптман⁵, издание на Бакалов.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Г. Милев е искал да му пратят вуал за венчаване, за да встъпи в законен брак с Мила Керанова.

² Райнер Мария Рилке, „Повест за любовта и смъртта на корнета Крестов Рилке“, преведена на български от Г. Милев и издадена от книгоиздателство „Вezni“ като №6 от библиотека „Вezni“.

³ Подател: Г. Милев, София, Цар Самуил 14.

⁴ Отнася се за библиотека „Вezni“, издавана от М. Касабов в Стара Загора и редактирана от Гео Милев.

⁵ „Елга“ – драма от Герхарт Хауптман, преведена от руски Ж. Финчев, издава Г. Бакалов, Ст. Загора, 1909.

89

До АНАСТАСИЯ КАСАБОВА – Стара Загора
София, 29 април 1919

Мамо,

Днес получих Гининовото писмо, а също тъй и пратените книги. Очаквам свидетелството, без което не може. Ако ти го донесеш, добре. Само че: да предупредя още веднаж: ако (може би) ще идваш с недобрите намерения¹ и други такива, по-добре хич недей идва. Ако ли не – т.е. ако дойдеш като майка на сватба – добре дошла! Толкоз казвам и разбирайте ме добре. Друго: сваковата работа с пенсията си върви по каналния ред, но, както обикновено, бавно; заявлението му е постъпило в края на март.

Ако дойдеш, телеграфирай.

Много здраве на всички
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Гео Милев се е страхувал да не би майка му да дойде, за да го разубеждава да се жени за Мила Керанова. Това са „недобрите намерения“.

90

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
София, началото на май 1919

Тате, на твоят затворено препоръчано писмо няма какво да отговарям, или по-добре – би трябвало с нищо да не отговарям, тъй като всичко в него са празни приказки¹, с които нямам никаква работа, които не ми влизат в работа. Ти говориш, както винаги, много и за много работи, работи обаче, от които не разбираш нищо, за които нямаш никаква ясна представа. Ако мислите, че театърът е позорен за вас – на добър ви час! Така може да говори само... Също тъй и за футуризма; ти какво разбираш от това, видял ли си футуристически картини, като се произнасяш за тях? И т.н. Всичко, което си награскал в писмото си, е нищо друго освен – нищо! Приказки на вятъра! Престанете най-сетне да ми се месите в работата, от която нямате хабер. По-добре побързайте да направите онова, за което писах и повтарям – свидетелството.

Много здраве
Георги

Може да ме сметнете пак за много лош син, щом като не се разтревожвам от вашите „тревоги“, но – тъй си е: безсмислени и излишни, за мене те са само смешни.

Свидетелството да ми довтаса телеграфически или поне с първата поща. Иначе –

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Празните приказки“ се отнасят вероятно за упреци на бащата заради ранната му женитба с актрисата Мила Керанова, както и за модернистичните му увлечения.

91

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
София, 15 май 1919

Тате, това, което писах онзи ден за „Китайски новели“, коюто да се слоят с „Китайски легенди“ (№7)¹, се потвърждава – т.е. ще печаташ само „Кит. легенди“, тъй както ти ги дадох. Впрочем, ако се печата нещо, сега се печата „Манфред“² и има още време. Към „Легендите“ смятам да прибавя и няколко илюстрации (китайски гравюри), коюто ще трябва да се цинкографират; тъй също и №8: Едгар По³, ще съдържа един портрет; за тези цинкографии трябва да ми пратиш пари: около 300–400 кв. см X 25 стотинки (= 100 лв.). Прати ли на Стефана книги? Той още не е дошъл да прибере оставените при мене, ако си му писал за това, пък и аз не съм го срещнал. За преводите, коюто трябва да откупя или да поръчам, трябва да ми депозираш известни суми за хонорар.

Много здраве на всички
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Двете въпросни работи излизат в една книга („Китайски легенди и новели“, превели М. Дитова и В. Бояджиева) като №8 от библиотека „Везни“.

² „Манфред“, драматическа поема от лорд Байрон, превод в стихове от ангаийския оригинал на Гео Милев, е излязла като №9 от б-ка „Везни“.

³ Едгар По, „Избрани поети“, издава книгоиздателство „Везни“ като №1 от серията „Книги за библиофили“. Разкошно издание, украсено с лика на Едгар По от френския художник Феликс Ваалтон и една цветна илюстрация на „Гарвана“ от Николай Райнов. Превод на Г. Михайлов.

92

До АНАСТАСИЯ КАСАБОВА – Стара Загора
София, 23 май 1919

Мамо,

Излезе, че ми е потребно и кръщелното свидетелство¹. Затова вижте да ми го изпратите веднага препоръчано. Ако искаш да гойдеш, пиши ми, за да ти телеграфирам точно за датата. Ще бъде във всеки случай другата неделя, след една неделя, но кога точно, не се знае. Зависи от това кога ще получа кръщелното свидетелство.

Много здраве на всички
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Сватбата на Гео Милев е станала на 13 юни 1919 г. Култувал е артистът Никола Икономов.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 31 май 1919

200

Гео Милев. Том V

Тате, току щях да отивам да нося някои от преводите си на други и получих писмото ти с кръщелното свидетелство. Не е работата там, че не можем да се споразумеем с писма, но че въобще не можем да се споразумеем и разберем. Онзи ден ми повръщаш преводите и ми пишеш едно, а сега — друго. Затова — да си поставим ясно и категорично въпроса и да си отговорим положително: да или не; ще вършим ли някаква работа, или ще сложим точка на всякакво издателство и пр. Ако ще продължаваме работата на „Везни“, трябва да ти кажа следното: 1-во. Мострите от цветна хартия, които ми пращаш, не стават за нищо; то е хартия за корици, но не и за печатане. 2-ро. В такъв случай — няма да започваме никакви „Прочетни библиотеки“, а трябва (ако може и ако искаме) да продължим библиотека „Везни“. 3-то. Никакви правописни и пр. речници не мога да сглобявам; защото не ми е то работа и защото няма нужда от такива (има и у „Глобус“¹, и у Паскалев²). 4-то. Трябва да се разберем по въпроса за хонорара: ако тук плащат повече, никой няма да се съгласи да ти превежда за 30 и 50 лв. кола; това беше едно време, но не и сега. Тук плащат средно по 100 и най-малко по 80 лв. кола от 32 малки страници; така че мога да намеря преводи само на тази цена — между 80 и 100 лв. за кола. За стихове по 50 стринки на стих (така пазарих за Хайне³ — 350 лв. всичко, 30 стихотворения — 500 стиха, реда). Така че трябва да си направиш тази сметка и да ми предоставиш да намирам преводи на тази цена (80 до 100 лв.), като смятам, че нашата кола е по-малка (и по-едър шрифтът, а не гъст като Паскалевата напр.). 5-о. Цената на книгите можеш и трябва да повишиш, тъй като хартията ни е

по-хубава от хартията на другите издатели и тъй като неотдавна Атанасов⁴ напр. пуца в продажба Шопенхауер⁵ от размер 3 коли за 5 лв. Така че нашата кола би трябвало да бъде най-малко по 90 стр. — 1 лв. Значи: „Манфред“ — за 4 лв., Хайне — за 3 лв., „Китайски легенди“ (3 коли) — за 3 лв., и пр. Ако ти се вижда, че на такава цена книгите няма да вървят, можем да намалим формата наполовина, т.е. да стане колата двойна по 32 стр., за да изглеждат книгите по-дебели. Но не бих поръчал това менене на формата.

Така че, виж и разпреди за продължаване на библ. „Везни“ и при пълно съгласие с това, което ти изложих тук, отговори ми телеграфически с едно „да“, за да зная да не си давам преводите другаде. За моя хонорар лично ще гледам да се задоволя най-малко със 100—120 лв. Не мога да пропусна да не ти възразя на последната забележка в писмото ти: че ако не уредиш тази работа (за която пишеш), не знаеш какво бих направил при тази скъпотия. Много се грижиш за мене, а това не ми е потребно. Ако не дам преводите си на тебе, искат ми ги отсякъде и имам дори две предложения за „Хамлет“⁶. Паскалев ми дава по 200 лв. на кола за него, т.е. всичко 2000. Получих 500 лв. за „Манфред“. Ще чакам отговора ти за продължението на работата ни.

Много здраве на всички
Георги

Печата ли се „Манфред“?
Отговори за всичко незабавно.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Книгоиздателство на Захари Футеков.

² Александър Паскалев — известен книгоиздател.

³ Хайнрих Хайне, Избрани песни и романи, превод на Гео

Милев, издание на книгоиздателство „Цвят“, 1919.

⁴ Стоян Атанасов – книгоиздател.

⁵ Артур Шопенхауер, „Що е човек, любов, смърт?“, превод на Н. Райнов.

⁶ У. Шекспир, „Хамлет“, трагедия, превод от английски на Г. Милев, издадена през 1918 като №1 на библиотека „Везни“.

94

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
София, 2 юни 1919

Тате, колета получихме; получих също и писмото, с което ми съобщаваш, че пращаш „Манфред“. Защо се забави работата досега? Много дълго. Какво става с „Китайски легенди“? Напечатано ли е нещо от тях, или не? Трябва да се работи бързо. Днес пратих още 1 (само 1, а не 2, както бях писал) новела, която ще се прибави към другите – последна поред. Стриндберг¹ щях да изпратя досега, но от завчера съм болен – настинка и гърло, та не мога да работя. Ако не утре – всигурен ще го пратя заедно с клише: портрет. Той ще бъде 6-7 коли. Само че да се работи по-скоро. Ако съм добре утре, ще подам рекламата.

За хартия: писах да купиш от хартията, която ми беше пратил за образец. Тя ще ни служи за „Книги за библиофили“². 2-ро. Не можеш ли взе за библиотека „Везни“ от хартията, на която бяха коректурите на „Манфред“?

Много здраве на всички
Георги

Утре ще склѳча пазарлък за Едгар По³.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Аугуст Стриндберг, „Мъртвешки танц“, II книга от избрани драми на Стриндберг, №11 на библиотека „Везни“. По същия превод той поставя драмата на сцената на Народния театър.

² Наред с библиотека „Везни“ Гео Милев започва луксозни издания „Книги за библиофили“, от които излизат няколко номера.

³ Гео Милев се договаря с известния преводач на западните символисти Георги Михайлов да преведе поемите на Едгар По. Излизат като №1 на „Книги за библиофили“.

95

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
София, 5 юни 1919

Тате, в отговор на твоя отговор относно продължението на „Везни“ няма какво особено да ти кажа; само това: че не трябва да ми се бъркаш в редакционната работа, т.е. ще печаташ всичко, което ти препоръчам аз, и няма да ми препоръчваш ти това, което си си поставил на ум. Аз зная най-добре какво трябва да се печата, за да се закрепят библиотеката. Засега никакъв „Тартюф“, защото той трябва да бъде в стихове; също тъй и „Шилонският затворник“. А „Китайски легенди“ + приложение „Китайски новели“ ще печаташ като №8, „Манфред“ №9, а №7 ще бъде или една драма от Стриндберга (I от „Избрани драми на Стриндберг под редакцията на Г. Милев“), или Едгар По, ако не провърви работата с „Библиотека за библиофили“, за която ти писах. Обаче: пиши как стои въпросът с печатането, печата ли се №9 „Манфред“? Щом се съгласим за работата, няма да си давам преводите другде. Но трябва да се съгласим тъй, както каз-

вам аз, а не да предлагаш това и онова.

Поздрав Гео

„Шагреневата кожа“¹ ще започне да се превежда сега, не е готова. По-рано ще бъде готова „Поява на живот“.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Шагренева кожа — роман от Баазака. Не е издаван от „Везни“.

96

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 7 юни 1919

Тате, получих „Манфред“. Защо няма на корицата и „София“?¹

Пазарлъкът за Ед. По възлиза общо на сума 3400. Хартия намерих отделно: грапава канцеларска, която ще получа (надявам се) по 55 лв. тона, 400 листа. Печат: за кола 8 страници 280 лв. = 1680; за цветните клишета (печат и хромова хартия) 400 лв.; за корица мека (но оригинална), черна — 295 лв. Клишетата мисля, че ще струват около 300 лв., т.е. всичко 3400.

Телеграфирах снощи за още пари, поне 1000 лв. Цените на печатницата (Придворната) са същите, които получава акционерът Ал. Паскалев; управителят на Придворната печатница ми е приятел². Хартията струва 660 лв.

Обявление за „Манфред“ не съм дал, понеже не стигат парите.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Макар книгоиздавателство „Везни“ да е действало от Стара Загора, където са се печатали и книгите, Гео Милев е имал амбицията изданията му да имат не провинциален, а столичен облик.

² Управител на Придворната печатница е бил Борис Анев, познат на поета от Германия.

97

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 12 юни 1919

Тате, получих отворената ти картичка от вчерта. С нея ти ми съобщаващ, че си получил I повърната коректура; аз изпратих и II; III не съм получил още. Ще забележа пак: „I действие“, „II действие“ и пр. трябва да бъдат без изключение на отделна страница, а не както ми беше изпратил „II действие“, напечатано на страница, върху която има няколко стиха от I действие¹. Това е невъзможна и некрасива икономия. По никоя начин подобно нещо!! За „Хамлет“ — може и добре е да се сменят кориците. Обаче дали е добре да се пише „II издание“ при грешките на I изд.? А цената да не се увеличава повече от 5 лв. (вм. 4), защото иначе може да не се похарчи. Тъй мисля. За „Библиотека на библиофилите“ не съм намерил хартия, но ще потърся още. Цената ще зависи от цената на хартията. Аз съм на мнение да не дигим печалба от нея, а — само за реклама. Парите си ще изкараме, разбира се. И ще се продаде скоро, сигурен съм. Хонорари няма да плащаме за това хубаво издание — уговорих. „Манфред“ не можеш да пуснеш още сега, преди да се дигне възбраната.

Георги

Телеграфирах вчера да дойде мама. Дали ще дойде?

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

¹ Тези наставления вероятно се отнасят за „Опиянение“, трагикомедия в 4 действия от А. Стриндберг, която се печата по това време от издателство „Везни“.

98

До НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ

София, 20 юни 1919

Драги Николай,¹

Защо да не признаем, че дори и ний, които сме познали вече образа на абсолютното изкуство, сме били някога увлечени и заплени в сантименталния свят на романтиката – в сантименталната поезия на Хайнрих Хайне; някога: в отдалечените години на ранното юношество, когато жадното сърце застава неотклонно върху единствения път на изкушение – да бъдеш влюбен. Поезията на Х. Хайне е била винаги сантиментална съблазън за мечтателни юноши – още повече че тази поезия е примесена с любопитните скокове на остроумието и хумора. Обаче този хумор – знаменитата до популярност ирония на Хайне – нали тя не е прекрачила нито веднъж обикновената лекота на съвременните хумористични листове, не е гораснала нито веднъж до размерите на един ироничен мироглед на презрението? У Хайне няма горчивина; въпреки изобилието от „сълзи, въздишки и скърби“ – неговата поезия е сладка като всяка сантиментална романтика. Една сантиментална безстиленост. Обаче –

утеха за влюбените мечтатели и любители на лековерното остроумие.

И как да не бъдем увлечени от лекотата на тази поезия – някога, когато дори и онзи, в когото сме впитали всичкото свое доверие на ученици, Пенчо Славейков – увенчаваше пред нашите очи образа на Хайнрих Хайне с привлекателната заря на своето непростоимо заблуждение. Защото лириката на Хайне, тъй близка още до примитивната наивност на своите извори – немската народна песен, – далеч не е това, което е лириката на някой друг от немските романтици; нито Хьолдерлин, нито Брентано, нито Новалис, нито Ленау, нито Щорм дори. Хайне е само един сантиментален лекомисленик – нещо като бляфон в поезията. Той лъжеше света със себе си, излъга и лъже и до днес, че е роден на самия „праг на новия век“, т.е. 13 декември 1797 г., а така също излъга света, че той – Хайне – е един лирически поет от първа степен. И как да не вярваме на тази лъжа, когато под нея се подписваше и онзи, когото бяхме избрали за учител – Пенчо Славейков?

Днес обаче ний знаем и вярваме това, което казва Стефан Георге: Шилер и Хайне са незначителните немски поети; знаем и вярваме дори и това, което ни казва виенският критик Карл Краус в своята книга „Хайне и последиците“: че Хайневата поезия е началото на днешната европейска журналистика, на днешния репортьорски стил. Затова книги като тази на Карл Хенкел „Die deutsche Dichtung seit H. Heine“², които поставят Хайне като начало на цялата нова немска поезия, са само плод на едно журналистическо схващане на поезията.

Но нали, драги Николай, ще се съгласим, че ако Хайне притежава някакви качества на добър поет, те не лежат в неговата любовна лирика, а в неговите неоценени *балади*, които са едни от най-хубавите в немската романтика, една от които си превел и ти.

Баладите на Хайне – доволно лирични като балади – биха били единственият оправдан избор от неговата лирика. Но защо да отнемаме една от радостите на нашите мечтателни гимназисти? – каквато радост ще бъде тази книга избрани стихотворения от Хайне.

За мене, Николай, беше твърда нужда да изкажа по-не на тебе това свое извинение, преди тази книга да изпълни своето предназначение – книга за младежта.

Твой
Гео Милев

¹ Хайнрих Хайне. Песни и романци. На български от Гео Милев, София, к-во „Цвят“, 1919“. Това „писто“ няма лично-епистолярен характер. То е предговор към книгата и е предназначено не толкова за приятеля Николай Милев, колкото за читателите. Оттук и неговият стил.

² „Die Deutsche Dichtung seit H. Heine“ (нем.) – „Немската поезия от Х. Хайне насам“.

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
София, 26 юни 1919

Тате,

Аз очаквам от тебе пари, за да склоча пазарлък с Придворната печатница за Ег. По, а ти пишеш послания – дълги и широки, пълни със съмнения и сметки, като че ли се боиш, че ще те изиграя. Аз казах на мама главното и тя ти го е предала. Няма какво да

ти пращам образец от книгата – защо е нужно това? Щом аз я харесвам, значи хубава е. Дебела като тази отворена картичка (разбира се, не е картон), бяла с кремав оттенък, 56/76, т.е. от 1 лист – 2 коли; колата ще бъде (хартия и печат) по 400–450 лв. Какво повече? Трябва да имаш доверие и да знаеш, че сам аз ще гледам да излезе всичко по-евтино, най-много до 3000 лв. Затова трябваше веднага да ми пратиш пари. Телеграфирам ти днес да ми пратиш предварително за тази работа 800 лв. Дано ги пратиш, ако не: след получаването на настоящето прати ги веднага. Не трябва да се губи време, защото книгата (хартията) в Придворната печатница е в ограничено количество и може да изчезне. А трябва непременно да почнем „Книга за библиофила“.

Още не съм получил ръкописа на другите 2 китайски новели, но чакам го днес-утре.

Георги

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
София, 28 юни 1919

Тате, получих запис от 1000 за Едгар По. Книгата носи заглавие: „Поеми от Едгар По, на български от Юрий Михайлов“. Цена не мога да ти съобщя. Защо ме питаш за такава? „Китайски легенди“ (№8) ще излязат 4 коли (4 лв.), а „Опиянение“ (преводач няма да се пише на афиша) – 6) 6 1/2 коли.

Може да пишеш на афиша „I книга от избрани грами на Стриндберг“.

*Много здраве
Георги*

210

Гео Милаев. Том V

Ег. По ще бъде 3 коли, но ще струва повече от 2100 лв. с подвързията.

Съхранява се в НБКМ.

101

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 3 юли 1919

Тате, получих изпратените циркуляри и пликове. Пликовете обаче са ужасно безвкусни! Какви са тези великански букви? По-добре е да напечаташ нови. Изменил си края на писмото тъй, че е добило всецяло търговски характер; а аз имах намерение то да служи за прашане и на книжари, и на писатели като покана. Разбери от това, че всичко трябва да се печата тъй, както го давам аз.

С Ег. По не съм направил нищо, тъй като хартията, която намерих в Придворната печатница, се е свършила; хората са напечатали на нея акции. Причината е твоего дълго и фатално двоумение, поради което не ми прати парите веднага след като ти е казала мама. Всичко беше на сметка: и качество, и цена. Ще подиря по складовете. Ако не намеря, ще печатам на дебели листове канцеларски формат (8 стр. кола). Пак ще бъде добре. Ясно е, че не можем да се

откажем, след като сме вече обявили в каталога. Днес ще дам обявленията във вестниците. Друг път не обременявай мене с тази работа, а Стефана¹.

С поздрав Георги

Писмото се съхранява в НБКМ.

¹ Стефан Стефанов — син на пътуващия книжар Спас Стефанов, който е помагал на Гео Милаев и баща му в разпространяването на библиотеката „Везни“.

211

Писма

102

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 8 юли 1919

Тате, днес ти изпратих препоръчано, 1-во, ръкописа на „Опиянение“ и, 2-ро, клише: портрет на Стриндберга. Но не зная до де сте стигнали с печата на „Китайски легенди и новели“. I кола получих и повърнах. Съмненията ти относно изпратения ръкопис от новелите (само 1) са неоснователни: пратих една само и толкова ще бъде. Тя ще бъде на последно място в книгата, т.е. прибавена просто към другите. Никакви вътрешни подразделения на „легенди“ и „новели“; всичко е едно, общо: „Легенди и новели“. Затова при коректурата на първата кола изхвърлих печатаното „Китайски легенди“.

Друго: всяка легенда или новела да почва на нова страница! Нужно е за по-красиво и за да стане книжката по-голяма. Само че работете всичко по-бързо! Няма защо да се забавя работата със „Сребърното звънче“¹, което не съм получил. Трябва да гледаме да изкараме наведнъж повече книги. Писах и повтарям: хубава-

та хартия, която ми беше пратил за мостра, купи я!

Тук няма по-хубава. Ег. По се започна днес (нарежда-
нето). Цената му ще бъде 7 лв. Ще пиша по-подробно.

Георги

Ако не си пратил парите — веднага. Телеграфически!
Чакам парите за Ег. По. Трябват, за да купя хар-
тията.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Стихове за деца от Паула Детеа.

103

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 10 юли 1919

Тате, вчера ти писах подробно в отговор на пос-
ледната ти отворена карта, а тази сутрин получавам
телеграма, с която ми съобщаващ, че не си съгласен
със сумата 280 лв. за 8 стр. Такива са цените тук —
никъде не работят по-евтино. Аз нямам никакви ос-
нования да мисля, че съм измамен, напротив: печатни-
цата смята plus това и 5% увеличение, когато изда-
телите сам си доставя хартията, а това на мене не е
сметнато. Нещо повече: сега тук всеки ден печатни-
те цени се увеличават, след 3-4 дена ще бъдат увели-
чени още с 20%. Така стои тази работа. А 280 не е
скъпо още и за това, че е петим, 40 реда на страница.

Но не е печатът, който ще хвърли сумата, а илюс-
трациите — клишетата и отпечатване на хромов хартия.
Писах ти вчера, че ще видя за литография, но не излезе,

понеже имат много работа; впрочем клише е по-хубаво.

Според последната ни сметка ще ни струва ек-
земплярът по 4,62. Цена 7—7,50 Ег. По може спокойно
да понесе. 800 дор 1000 екз. не са никакъв риск.
Ако ти се вижда скъпо 280 лв., можеш да възразиш са-
мо едно: че не бива да печатаме при тази скъпотия;
обаче, както казах толкова пъти, трябва! Трябва за
реклама на самото издателство.

Впрочем нищо не рискуваме, а за достигане на рек-
ламната си цел трябва да печатаме тази книга. Подпи-
сал съм условие с Придворната печатница срещу предп-
лата 600 лв. Трябват ми сега пари, за да купя хартията.

Георги

Смятам, че може би всичко ще излезе 5 коли по 8
стр., а не 6, т.е. по-евтино. Знай, че ми е известно
как печатат други издатели.

Съхранява се в НБКМ.

104

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 11 юли 1919

Тате, получих днес писмото ти, в което се ужа-
сваш от скъпата цена на печата. Вчера аз ти писах
по този въпрос и повтарям днес, че не мога да пред-
положа нито грешка, нито изиграване от страна на
Придворната печатница. Така си е. Скъпо не скъпо,
както ти съобщих, аз съм свързал условие за тази ра-
бота, която е започната и трябва да се довърши. Ако

ми (както се досещам по тона на писмото ти) въпреки това се откажеш от работата, аз ще я печатам на свой гръб с парите, които ще получа днес от Военното министерство и от които се готвех да изплатя пианото на Ганя. Сметката за книгата е такава: ще ни дойде 1 екземпляр по 4 лв., ако печатам 1000 (и затова ще печатам 1000). Цената ѝ може да бъде 7 или 7 1/2, дори 8 лв., за да остане повече печалба и да може да се плати 100—200 лв. хонорар на автора. За красотата на изданието отговарям аз.

Очаквам да ми пратиш парите, нужни за хартията и пр.

*С поздрав на всички
Георги*

P.S. Отде си узнал, че съм получил пари от полка?

Съхранява се в НБКМ.

105

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 14 юли 1919

Тате,

Телеграфирах ти да ми пратиш парите, нужни за Едгар По, тъй като 1-во и главно: не е възможно да се развали сключеното условие, срещу което съм внесъл и 600 лв. аванс, 2-ро, че макар и скъпо, пак трябва да изкараме книгата, само за рекламиране името на

издателството. Парите поисках телеграфически, понеже трябва да се купи вече хартията, защото тези дни ще се печата 1-ва кола. При тази скъпотия ще трябва занаят да намалим малко лукса на бъдещите номера „За библиофили“.

За „Китайски легенди и новели“ писах вече, че това, което изпратих, то е всичкото. Няма да пратя нищо повече. Дали книгата ще излезе 64 стр.? Да се сложи на края „съдържание“. Гледай да излезе по-скоро. Колко хартия има още от нашата? Образец, който ми изпрати, писах, че одобрявам за „Книги за библиофили“; тъй че няма да се печата на нея хартия Стриндберг. Ако няма достатъчно от нашата, купи от тази, на която ми пращаше коректурите. От Стриндберг ще следват още 10-ина книги, но бавно и постепенно. Тъй че хартията не може да бъде все еднаква. Трябва обаче да се запази формата на библиотеката.

*С поздрав
Георги*

Трябва да се изкара и Стриндберг колкото се може по-скоро, защото е обявен за излязъл. А трябва и други още №№ да се пуснат едно след друго бързо и скоро!

Съм пак в болницата, но спя вкъщи. До края на юли ще се уволня.

Съхранява се в НБКМ.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 22 юли 1919

216

Гео Милев, Том V

Тате, получих вчера „Китайски легенди“. Отначало останах възхитен от хубавата корица. Но след това — що да видя! — една ужасна гербова марка; нещо, което е ужасно некрасиво, нехудожествено, недопустимо и което издава провинция!!! Това от липса ли е направено, или от икономия? Сигурно последното! Кое е най-лошото в случая. И ний се хвалим с хубави издания и пр., и пр.!! Тежко ни! Не можа ли да вземеш поне чиста бяла канцеларска книга?

Беше ми излязъл 1 сляп цирей на здравата вежда, който вчера трябваше да се оперира. Мина благополучно. Но още не е минал отокът, та не виждам добре.

Много здраве
Георги

Трябва да ми изпратите в санджък книгите, защото ми трябва, особено ако речем да прострем по-голяма преводна работа.

Там е Икономов¹; пратете ми по него ковъора и боите ми.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Никола Икономов, артист, приятел и кум на Гео Милев.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 24 юли 1919

Тате, тъкмо тогаз, когато аз кроя и смятам по какъв начин да се закрепя здраво, издигне и реномира издателството, получавам от тебе картичка, смисълът на която е: че трябвало, вместо да разширим малката си досега работа, да я ограничим; не трябва да забравяш едно обаче: че и 100 книги да изкараме, изкарваме ли ги по едничка в 2 месеца, всяка една ще минава незабелязано и издателството — също тъй незабелязано. А само тогава можеш да налагаш на книжарите книги срещу наложен платеж и те ще ти приемат. А колкото за обезкуражителните писма, които си щял да ми изпращаш, това не трябва да значи за нас нищо: сега е летен сезон, а от септември е пак сезон на книгата. И затова (зная положително това!) никой от тукашните издатели (Паскалев, „Мозайка“, „Цвят“, Атанасов) не прекъсва работата си, а се готви трескаво за приближаващия сезон!

От това, което казвам, следва, че: безсмислено би било да спираме работата, а, напротив, трябва да я усилим; иначе — значи пак да пропуснем още един сезон. Печалбите идат не от една книга, която да чакаш да се изпродаде, а от много едновременно, защото книги не се продават наведнъж.

Аз гори мисля: за популяризиране и закрепване на издателството да започнем едно малко литературно-художествено списание от една кола с име „Везни“, което ще обърне внимание върху името си чрез избраното си сътрудничество. Този въпрос е належащ, тъй като септември приближава. Трябва да се реши и подготви работата. Отговори. Ако хартията ни е свър-

217

Писма

шена, ще трябва да се намери нова; имало тук по 9 лв. Сондирам да видя дали не ще можем да печатаме тук по 200 лв. кола. Получихме крушите. Пратихме помагата.

Георги

Съхранява се в НБКМ.

108

До ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ — Дедеагач¹
София, 24 юли 1919

Людмиле, пиле шарено,

Какво замълча този път? Писах ти отдавна и пратих ти за превеждане „Отрок Линъ“ от Ф. Сологуб — но ти не се обади. Сигурно си затънал в някаква афера пак, както впрочем се чува и мълви „че щял си да се жениш“ (радиотелеграфна станция Ст. Загора). Слушай що: обади ми незабавно заглавието на бъдещата си нова книга стихове, за да я обявя като бъдещ № на новата серия „Книги за библиофили“, първата от които „Избрани поеми“ от Ег. По, превел Михайлов Г., излиза наскоро от печат — красиво издание. Здравей и говори най-сетне!

Много ти здраве и от Ботю Савов
Твой Гео

Съхранява се в архива на Института по литература при БАН.

1. Както личи от адреса, Людмил Стоянов е бил по това време делегат на комисията по преселването в Дедеагач, Тракия.

109

До ИВАН ХАДЖИХРИСТОВ — Стара Загора
София, 24 юли 1919

Драги Иванчо,

Докато се мъчех да те издира — оттук, оттам — ге си, ето че ти (сякаш по давление на някаква индукция) ми изпращаш сам ехо. Ами какво правиш в Шипка? Какво те е завлякло тъкмо там? Любов ли, страст ли, отчаяние ли? Изненадай ме с нещо! Нещо ново, неизвестно. Но слушай що: за к-во „Везни“ имам предвид твоите стихове или пък отделно „Гибел“¹ — за новата разкошна серия „Книги за библиофили“, дето излиза Ег. По (не мой превод обаче!) и дето ще следват оригинални стихотворни сборки от Л. Стоянов, Ясенов, Яворов и пр. Така че — стягай се! Здравей

Твой Г. Милев

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

¹ Гибел — поема от Ив. Хаджихристов. „Везни“ не издава стихосбирка от Хаджихристов, нито отделно поемата му. Обаче по-късно Гео Милев я вкаючва в „Антология на българската поезия“ (1925).

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 27 юли 1919

Тате, в отговор на днешната ти отворена карта съобщавам:

1. Няма какво да не харесваш формата 14/19. Той е таман формат за стихове. Още по-малко цената 400 лв.; това е евтино. Очаквам парите, които си изпратил за тази работа.

2. На „Опиянение“ от Стриндберг няма да се пише преводач. Тази и всички следующи „Избрани драми на Стриндберг“ ще бъдат „под редакцията на Г. Милев“¹.

3. На „Китайски легенди“ няма да се пише „от френски или немски“, тъй като не са от китайски. Писане е В. Бояджиева.

4. 2-те китайски новели ще изпратя заедно с „Опиянение“ след 3-4 гена.

5. Възбраната е дигната от 1 неделя. Не четеш ли вестници! Сега всяко печатане и търгуване с книга е свободно.

6. Пуцай веднага „Манфред“.

7. Бързай с „Китайски легенди“ и другата.

8. За Ед. По ще нареда всичко, както трябва. Аз сам по-добре зная тази работа.

Добре сме всички. Много здраве на всички

Георги

Афиша, който пратих, печатай. Също и „циркуляра“.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Натерението на Гео Милев да издаде избрани драми на А. Стриндберг не се осъществява. Издават само две драми: „Опиянение“, №7, и „Мъртвешки танц“, №11 на библиотека „Везни“, превод от самия него.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 30 юли 1919

Тате, изпращам ти отделно пробен отпечатък от Ед. По + пробен отпечатък от рисунката на Николай Райнов¹. За цветната рисунка: тя не е хубаво отпечатана от цинкографите, тъй като не е тяхна работа — печатницата ще го направи, разбира се, по-хубаво и както трябва; на хромова хартия, отделен лист (формат на книгата), който ще бъде прилепен към 2-ра стр., като не се смята първият празен лист, който (както и последният празен) ще бъде прилепен към корицата — черна, твърда. Прошнуроването с коприна ще струва не 1000 лв., както мислиш, а 75 или 100, ако сложим повече. До 1 неделя книгата ще бъде готова. Исканите пари 600 лв. ми изпрати веднага, собствено — прати ми 800, защото ще трябва да платя 1/2 от хонорара за следните 3 номера от библиотека „Везни“. За всичко ще ти дам, разбира се, подробна сметка. В отговор на писмото ти (голямото): аз лично не съм на мнение да се ограничава издателството, а напротив — да се разшири, поне в продължение на известно време, за да се популяризира и затвърди, което не може да стане никога със случайни 2—3 книжки от време на време. Затвърдено и популяризирано, издателството само тогава ще може

да носи приходи. За тази цел главно искам и списанието „Везни“. Само че неудобно ще бъде с печатането там, а редакцията тук. Ще намеря и ще ти съобща адресите на вероятните сигурни абонати, от които ще зависи всичко.

Според сметката ми 700 абонати ще покрият разноските, останалите повече от 700 ще бъдат печалба. Списанието ще бъде месечно², 1 кола: за печат 200 лв. + хартия 450 = 650–700 лв. за 1000 екземпляра.

Съобщи ми точно какъв е форматът на оризовата книга.

Ще пиша пак

Георги

Ед. По ще струва 6, —

Съхранява се в НБКМ.

¹ Рисунокът на Н. Райнов е илюстрация към поемата „Гарванът“ в книгата „Избрани поеми от Ед. По“, издание на „Везни“.

² Първоначално сп. „Везни“ започва да излиза като двуседмично в обем 1 печатна кола. От трета книжка то се превръща в месечно, като увеличава обема си на две коли.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 3 август 1919

Тате, циреят, който ми беше излязъл и който най-сетне е на оздравяване, ми попречи да свърша досега много работи, които трябваше да свърша и които се забавиха. Работите стоят така:

1. За Едгар По. Отпечатан е вече цял, включително и корицата (черна: отпред подписът на Ед. По, отзад везничките, със златно); утре се доизпечатва цветната илюстрация и скоро ще бъде всичко готово. Само едно: поради някакво недоразумение в печатницата — макар че беше уговорено — отпечатани са 800 вм. 1000 екземпляра, което за нас има това значение, че се намалява печалбата от 1000 на 800 лв., тъй като 1000-та екз. щяха да ни струват почти толкова, колкото и 800. Но свършило се е вече. Ако можех лично да надзиравам печата, това нямаше да стане — но не можех. Всичко друго е хубаво и наред. Книгата ще бъде с много хубав вид — особено я отваря корицата, а също и цветната илюстрация.

Цената ѝ ще бъде 6,50 лв. или 7, —

Приблизително сметката е следната:

Печат — 1400

Клишета — 435

Хартия — 600 (без нещо, понеже ще артиса от купената за 1000 екз., която — артисалата — ще видя да сменя с друга за писане за себе си; това ще може да стане)

Корица — 1295

Тел за подшиване — 80

Червен печат на вътрешната корица (Ед. По) — 75

Шнур — 75

Хонорар — 240 (условил съм 300, но ще видя да го

намали на 240, които съм дал, като туря за причина това, че в м. 1000 излизат 800 екз.)

Всичко — 3200, т.е 1 екз. щеше да струва по 3,20 ако бяха излезли 1000 екз., сега обаче ще струва по 4, — ; ако оставим цена 6,50 (30%, остава печалба на екземпляр 55 стотинки = 440 лв.; ако оставим цена 7 лв., печалбата ще бъде по 90 ст. = 720, — или кръгло 700.

За всичко това (за това изменение на сметката) е виновна печатницата и моят цирей, който не ми позволи да надзиравам работата, както трябваше. Съобща ми сега — само по-скоро, преди да разгадем книгата тук по книжарниците — каква ще бъде цената и, дали 6,50 или 7, — макар че то е много, но все пак не прекалено много, тъй като това не е обикновена книга, а със златен, червен и цветен печат; още повече, че онези, които ще купят тази книга (която не е за всички), ще дадат и 7, и 6,50 по еднакъв начин.

2. За печат на библиотека „Везни“ тук едва ли ще се намери някъде по-евтино от 300 лв. на кола (правих справка). За хартия не съм имал досега време да видя; но ще видя. Трябва да се намери, щом като нашата се е свършила вече. Имам 4-5 готови превода, които ще трябва да се печатат. Само че

3. Защо се бави толкова печатницата? Ако нареждането с петит на Стриндберг ще трае толкова дълго, оставете го, макар че беше по-добре да бъде с петит (както е „Хамлет“ и „Манфред“. Не се ли усетихте?). Ако не се прередят местата в скоби с петит, ще трябва и следните книги да не бъдат с петит.

4. Тук ми обещаха оризова хартия — надявам се: по-евтина от 15 лв.; ще видя. Важен е форматът, който ще бъде форматът на списанието. Освен това: от тази оризова, която е там, има ли достатъчно, за да се изкара една цяла годишнина, защото е ужасно да се мени хартията на 1 списание. Писах ти да ми съоб-

щиш точно формата. Защото форматът на списанието трябва да бъде по-особен, както ще бъде и самото списание — не като обикновените днешни списания: литературно-политико-финансови и пр. Аз искам списание, каквото днес няма в България; нещо средно между „Мисъл“ и „Художник“, но най-вече прилично на някои модерни европейски списания: вътрешно смислено и дълбоко, външно — семпло, но все пак красиво.

За външността на списанието:

1. Хубава хартия. 2. Особен формат, напр. кватерен. 3. Без корица, една кола. 4. На външната 1 стр. името на списанието (напр. Везни) с червено мастило, бр. 1, год. 1 и под него — съдържанието на книгата. 5. На II стр. почва съдържанието — хубав печат, рядък, ненашибан едно в друго — въобще с вкус. 6. Годишно да се дават 3—4 художествени приложения (цветни и черни) — напр. в кн. I рисунката на Н. Райнов в „Ег. По“, на която клишетата са готови; следующите илюстрации няма да бъдат скъпи, понеже няма да бъдат 3-цветен печат, а може би рязани на дърво от художниците. Въобще тези художествени приложения ще дадат особена цена на списанието и ще го сдобият с повече абонати¹.

За абонатите: чакам да ми дадат адресите на вероятните абонати, читалища, книжарници и гр.; от техния брой ще зависи тиражът на списанието. Писах ти, че според моята сметка списанието с 500 или 700 абонати ще си покрива разходите; но ще чакаме, разбира се, повече (минимум 1000) и ще пуцаме около 200 в ръчна продажба. Цена 10 лв. годишно, отделен № — 1,50, № с приложение (отделен) — 2 лв. Понеже печатът там е по-евтин, ще трябва да се печата там, макар че това е много неудобно. Списанието ще фигурира обаче като софийско, а не провинциално, тъй че печатницата няма да слага фирмата. Това ми е планът. Сътрудници ще бъдат: Н. Райнов, Н.

Лилев, Л. Стоянов, Ив. х. Христов, Ив. Бояджиев, Ив. Радославов и гр.

Чакам отговора ти по този въпрос. Ще трябва да се бърза, за да излезе списанието на 1 септември или до 10 септември. Съобщи ми: а) твоето съгласие; б) условията на печатницата за 1 кола, половина стихове, половина проза + името с червено мастило; в) формата на оризовата хартия.

Аз ще изпратя скоро числото на вероятните абонати (след 1–2 дена). Това за списанието изобщо.

5. Писах за пари за Ег. По и за закупуване на преводи; още не съм ги получил; след получаването на това писмо, ако не си ги изпратил още — чакам ги телеграфически, понеже Ег. По излиза тази неделя от печат.

6. Аз още не съм си получил парите от Военното министерство, защото всички наши управници са ударени по главата. Ще ми дадат по 40 лв. златни швейцарски, или всичко 12 000, но кой знае кога — сигурно след 12 месеца; тъй вървят работите в нашите министерства. А онези пари, които ми се полагаха от по-раншните наредби (по 600 лв. на месец), също не искам да ми дадат, понеже трябвало да ми се продължи най-напред командировката за времето след погрома, което е една идиотска формалност, която министърът, който знае защо (защото е идиот), не искал да реши сега още. Ще получа само 900 лв. за 1 1/2 месеца, която командировка ми бе разрешена преди погрома (септември), а за другите — ще чакам, додето се разреши въпросът с 40-те златни лева дневно².

Тъй стои този въпрос и съвестно ми е, че Ганю³ може би ще си мисли, че умишлено го изгряя. Разбира се, и на мене ми е зле: тъй като стоя (явно е) без пари.

7. Въпросът с моя режисьорски дебют в Народния театър е разрешен благополучно и много лесно; разреши се завчера и вчера положително, утре ще си подам заявлението до директора (Божан Ангелов). По-

неже преди самия дебют (репетиции с актьорите) директорът иска да направя едно малко писмено изложение на плана си за поставяне на пиесата, която ще режисирам, имам надежда, че само въз основа на това писмено експозе (което ще направя подробно) ще мога да бъда назначен направо за главен режисьор⁴; това значи — още сега до средата на август. Това не е невъзможно за това, че Б. Ангелов иска да повика като рецензенти на експозето ми Боян Пенев и Вл. Василев (критик), които са мои хора⁵; ще им кажа да действат пред директора в смисъл: да се реши дебютът ми за издържан само въз основа на писменото ми изложение и следователно да бъда направо назначен. Ще опитам това, че дано стане! Надявам се!

Тъй стои сега работата с Народния театър: тъй или иначе, за мене тя е свършена, понеже в успеха си не се съмнявам ни най-малко. Само че кажете на свакови да не разправят на децата си още отсега, че съм режисьор на Народния театър, защото не съм назначен още за такъв: Евгения⁶ ми изпратила 1 сватбена покана на адрес „режисьор на Народния театър“, която е стояла 10–15 дена в театъра, и ако са я видели някои хора — остави я: резултат!! Донесе ми я от театъра Икономов.

Много здраве на всички
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Първата година сп. „Везни“ излиза почти така оформено, както го е виждал Г. Милев и както го описва тук на баща си.

² Отнася се за парите от командировката на Г. Милев по лечението му в Бераин и за сумите, които имал да взема като офицер в армията, но които не получава.

³ Понеже пианото не могло да се внесе в България, двайги

години въпросът за връщане на сумата остава неразрешен. Изплатена е от баща му.

⁴ Надеждите на Г. Милев, че ще бъде назначен „направо за главен режисьор“ в Софийския народен театър, не се осъществяват.

⁵ Гео Милев в случая показва младежка наивност към живота. Нито Б. Пенев, нито Ва. Василев са били „негови хора“, както си е тислял. В записките на Б. Пенев, запазени в архива при БАН, се намират бележки за „Жестокият пръстен“, които не са много аскави за него. Резултатът от кандидатстването му в Народния театър показва, че аспирациите му не са натерили сериозна подкрепа.

⁶ Евгения К. Попгеоргиева-Минова, първа братовчедка на поета, му била пратила покана за сватбата си.

До ИВАН ХАДЖИХРИСТОВ — Стара Загора
София, 4 август 1919

Драги Иване,

Получих писмото ти, в което ми заявяваш своите хубави желания и надежди; само че напразно си въобразяваш, че коректорството при к-во „Вezni“ ще може да бъде доход за тебе; още повече че аз проектирам прехвърляне и на печтарската работа на издателството от Стара Загора в София. Обаче — Ботьо ти е писал, че в Министерството на правосъдието има вакантна длъжност за библиотекар, която можеш да заемеш ти. Не се бави! Защото време е вече да напуснеш провинцията. Почваме списание, чакам материал от тебе за I книжка (оригинален и велик материал!). Изданието обикновено. Какво ти прави булката и бебето?

Твой Гео Милев

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 6 август 1919

230

Гео Милев. Том V

Тате, сигурно си се завърнал вече от Търново Сеймен и затова ти телеграфирах вчера до Ст. Загора да ми изпратиш веднага 1000 лв. за Ед. По, тъй като днес (сряда) излизат вече първите екземпляри — готови. Ще ти изпратя 1 екз. и ще видиш: книгата има изящен вид според някои, които видяха вчера първия готов екземпляр — дори това е най-хубавата българска книга. А когато им казах, че цената ѝ е 8 лв., отговориха ми, че не зная какво правя; по мнението на много сериозни хора цената трябва да бъде 10 лв. и 800 екз. ще се разграбят като топъл хляб. Затова реших и се установих цената да бъде 10 лв. Днес или утре може би ще я разнесем по тукашните книжари.

Нямам от тебе още последен отговор за списанието. Но нека се вземат мерки за печатането, тъй като остава малко време. Както писах, искам към първата книга да има приложение илюстрацията на Н. Райнов към Ед. По¹. Дали ще могат да я печатат там печатарите? Най-добре беше да се отпечата тук повече екземпляри от нея — но то се свърши и ний закъсняхме с решението си за списанието; тъй че сега ще трябва да се печата наново. Във всеки случай не трябва да се отказваме от тези художествени приложения, тъй като те ще бъдат една примамка за абонатите.

Обещаните агресии още не са ми ги дали; ще печатаме от бр. I 1500. Дочух за една хартия по 9 лв., ще видя дали ще излезе вярно. Хартията отново е поскъпнала; спаднала била за няколко гена, но когато бях болен. Тук печат на една кола от библиотека „Везни“, гармонд, най-евтино 240 лв. Какво ще кажеш? Ако се

намери хартия тук, няма ли сметка да се печата тук, като се спестят разноските за превоз на хартията от тук до Ст. Загора.

С поздрав
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Илюстрации към книжка I на сп. „Везни“ са Едвард Мунк — „Стърт“, Ваню Бояджиев — „Езда през нощта“.

115

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 18 август 1919

Тате, не зная защо са пак тия съвети и наставления за явашлък. Няма нужда да се грижиш толкова много за моите „разходки и почивки“. Аз зная много добре кое как трябва да правя. А ти трябва да знаеш, ако имаш намерение да вършиш работа, че веднъж решено I кн. от списанието да излезе на 15 септември, не остава много време и ще трябва да се бърза, защото няма време за размайване.

Какво ще печатаме поканата там и ще я разпращаме оттам? Това значи списанието да не излезе и на 15 октомври!! Впрочем аз съм я поръчал тук и утре е готова; трябва ми само пари да я платя. Поръчах също и квитанции, които и там да се печатаха, едва ли щяха да бъдат по-евтини. Зная за твоята тактика и твоя начин на действие: винаги бавно до заплата. Така работа не се върши. Ако ти не можеш вече да работиш бързо, остави това на мене. Двоуме-

231

Писма

нето е порок! И с Ег. По беше работата така, но тук за 2—3 дена са продадени вече 100 екз. Много двоумене и бавност са излишни. Напротив: бързо. Чакам пари, но без двоумене! За всичко отговарям аз.

С поздрав
Георги

Да не би с бавенето да изчезне пак хартията, както при Ег. По? За Пеша¹ съобщете телеграфически. Чакам пари, за да не телеграфирам.

Ако аз отпук карам бързо, а ти оттам яваш, ще стане орел, рак и щука...

Съхранява се в НБКМ.

1. Пеша е сестрата на Гео Милев Пенка Касабова.

116

ДО МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 19 август 1919

Тате,

В допълнение и разяснение на вчерашната ми картичка ще прибавя: когато беше тук, даде ли обявление във вестниците за книгите, или не? Такова още не се е появило, а трябва да има, защото все е реклама. Тая работа с бавене не става, защото от бавенето полза няма, а може да има вреда. 2-ро. Говори ли с Николая? 3-то. За Пеша¹. Тя да не бърза да идва още сега, защото няма какво да администрира още, списанието ще излезе на 15 септември, а за университета е още рано. Тя може да дойде към 10 септ. Още пове-

че че знаете, че у нас сега мястото е малко; ще трябва, от друга страна, да се види окончателно какво ще стане с мене в театъра — кога ще бъде назначен и кога ще можем да си намерим отделна къща, аз и Мила². Тогава за Пеша ще има място. Но сега нека не бърза, защото мястото ни сега е малко.

Друго: тя ще трябва да си донесе грехи за спане, юрган, дюшек, чаршафи, възглавница, защото ний нямаме излишни. Имайте това предвид. Така че сега Пеша да не идва, а към 10 септ.

За списанието чакам парите. Не печатайте там никакви покани и квитанции — аз ги напечатах тук. Списанието ще го карам аз сам, както знам и както мога — за тази работа не се грижи. Виш там гледайте да изкарате „Опиянение“ по-скоро.

Много здраве
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Уговорено било втората сестра на Гео Милев — Пенка (Пеша), току-що завършила гимназия, да застане за София, за да следва и в свободното си време да се грижи за администрацията на списание „Везни“.

² Мила — съпругата на Гео Милев.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 23 август 1919

Тате,

Получих изпратените 800 лв. и картичката по този случай. Задаваш разни въпроси и правиш разсъждения и съвети, когато всичко това е излишно. Нали знаеш положението, нали говорихме тук надълго и широко? Защо ме питаш колко пари трябва? От друга страна: какво трябва да значи: „ще видим след втора книжка дали ще продължим списанието“, т.е. ако не намерим до 2-ра кн. достатъчно абонати — ще го спрем! Т.е. една несериозна работа. Нима сам не знаеш, че абонатите ще се намерят тъкмо след 2-ра кн., към 5-6-а кн., т.е. след 2—3 месеца? Е — тогава? Защо да не се ангажираме с печатницата? Аз мисля, че този ангажимент ще бъде повече ангажимент за печатницата, отколкото за нас. Прочее сега са нужни пари за капаро (което аз поддържам) и за първата книжка. Дай ми капитала и аз сам ще се постарая после да покрия другите разноски — не ме е страх. 1000 бр. струват 955, 1500—1205 лв., 2000—1525 лв. При 1000 бр. остава печалба минимум 400 лв. на книжка. Смятам да печатаме I кн. в 2000. В София ръчната продажба може да бъде до 200—300. Така че сега трябва 2500 лв. като начален капитал за I кн. Чакам още 2000 лв., и то по-скоро, за да не закъснеем с I кн.

Вчера и завчера четох работата си в Народния театър; тия дни ще се нареди въпросът окончателно. Вероятно (до назначението ми) ще ми плащат на репетиция.

С поздрав
Георги

Николай се е върнал; говори с него.
Какво стана със Стриндберг?

Съхранява се в НБКМ.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 30 август 1919¹

Тате,

Получих последните ти писма с коректурите, които повръщам днес, и адресите. 60 адреса в Ст. Загора и 12 в Търново Сеймен — това не е малко. От други градове още не съм получил адреси; чакам ги към 5 септември, както съм писал. Сега се нарежда вече материалът за 1-ва книжка². По всичко изглежда, че ще има успех. Всички тук, които се интересуват от литература, чакат с нетърпение 1-ва книжка. Същите сведения имам и от Варна. Писах в коректурите, които повръщам днес, и пиша и тук: „Пролет“³ да не се нарежда, няма да се печата, тъй като била отпечатана вече от „Слънце“, както узнах днес. Да не се печата! Ще пратя „Могенс“ от Якобсен⁴. Но не пишеш дали печатницата ще може да го печата бърже. Сега изпращам една част от Якобсен; другата ще изпратя после. За следните №№ ще съобщя кои ще бъдат; не, не е всяко предизвестие излишно, щом като печатарите бавят толкова много работата? Дали 3 №№ ще могат да излязат до средата на октомври? — Друго: мисля, че успехът на Ег. По е насърчителен за „Библиотека за библиофила“ и ще трябва да изкараме нова книга (хартия от същата има). Дори в тази библиотека има повече сметка може би, отколкото в библиотека „Везни“. №2 от „Библиотека за библиофила“ ще бъдат стихотворенията на Дим. Бояджиев⁵, има го в „Антологията“ на Подвързачов; разноските ще бъдат максимум 3000—3200 лв., цената 7 лв. (48 стр.). №3 е „Песните на Билитис“ от Пиер Луис⁶, автор на „Афродита“. Ще има голям успех — може да печатаме 2000 екземпляра с цена 10 лв.

С поздрав
Георги

Ще се погрижа за превода на „Шилъонският затворник“⁷.

Съхранява се в Къща музей „Гео Милаев“, Стара Загора.

1. Датата е по пощенския щетпел.
2. Отнася се за първата книжка на сп. „Везни“, год. I.
3. Пролет – от Йоханес Шлаф, превел от оригинала Чавдар Мутафов. Издава книгоиздателство „Слънце“, №3 от библиотека „Чужди писатели“.
4. Могенс – новела от Йенс Петер Якобсен, прев. Н. Толев, издава като №10 от библиотека „Везни“.
5. Книгоиздателство „Везни“ не е издало стихотворенията на Димитър Бояджиев.
6. Тази книга не издава във „Везни“. Издава я к-во „Китка“.
7. „Шилъонският затворник“ – поема от Байрон. Не е издадена от „Везни“.

119

ДО ЛЮДМИЛА СТОЯНОВ
началото на септември 1919¹

Получих писмото ти и новия м а т е р и а л за списанието. И „Иштар“ не е особено хубаво, но за други път ще имаш предвид, че: понеже сп. „Везни“ ще бъде нещо като списание на бълг. модернисти, което ще ги рекламира чрез техните собствени съчинения, че по тази проста причина бълг. модернисти ще трябва да се явяват в това списание с работи, които наистина ги рекламират, т.е. най-хубавото, каквото те (б. модернисти) могат да измудрят, респ. са измудрили... От друга страна, ред. комитет, който ще се състои почти от всички сът-

рудници (включително и ти, когато дойдеш тук), ще трябва да бъде строг към работите на всекиго от колегите – т.е. тези работи ще бъдат критикувани от всички заедно и в случай на нужда повръщани с приятелски съвет, който авторът трябва да вземе под внимание; с други думи: един вид „другарски съд“... Това е добро, мисля аз, тъй като никой не може да бъде безпристрастен към себе си – включително и аз, който съм уж „главен редактор“, но по силата на обстоятелствата, без да изпълнявам тази служба в такава форма и вид, както е било друг път, при други списания; аз съм само технически „главен“. Така че – най-хубавото за „Везни“; нека всичко бъде най-хубаво – лошо никой да не пише! Впрочем: трябва сътрудниците да се съсредоточат и з к л ю ч и т е л н о във „Везни“ и да не сътрудничат никъде другаде – аман от този навик на безпринципност! Нека в „Съвр. мис.“ пишат социалисти, в „Общ. подем“ – идиоти, а във „Везни“ – модернисти; всеки да си знае къщата и мястото.

Сигурно ще получиш покана за участие в някакъв сборник „Жътва“ (к-во „Слънце“). Съветвам те да се въздържаш сега-засега. По следните причини: в този сборник ще има всякакъв буламач – та въпрос е как ще бъдем поставени „ний“ там. Редакторът му (В. Добринов) смятал да ни тури в главата „Кораби, които скитат през нощта“ (така ми разправя Б. Савов). Ще се мъчим да повлияем на „редакцията“ в известна благоприятна смисъл и само в такъв случай бих препоръчал и на тебе да участвуваш там; участието е, разбира се, все пак реклама.

Твой
Гео Милаев

¹ Писмото е печатано в „Гео Милаев. Възпомянателен сборник, 1936“. Там писмото не е датирано, но по съдържанието сочи началото на септември 1919 г.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 2 септември 1919

Редакция „Везни“, София, 2.IX.1919

Тате, в отговор на последното ти голямо писмо няма какво особено да кажа освен това, че са излишни всякакви големи пререкания, тъй като сега-за-сега аз не виждам никакви пречки на работата. Списанието се реди в печатницата и вярвам, че ще могат да се намерят поне толкова абонати, с които ще може то да съществува без загуба (minimum 1000), но мисля, че ще се намерят и повече, до 2000, мисля, че тиражът няма да спадне под 2000. А 2000 струват печат 1550 + клишетата и пр. едно на друго 1800. Т.е. 970 (1-ва хиляда) + 580 (за 2-ра хиляда).

Агресите още не ми са съобщени, чакам ги тези дни, защото така съм писал на онези, на които съм пратил да събират абонати. Но от Варна напр. очаквам до 80—100 абонати, Людмил е събрал в Дедеагач 15 и пр. Тук в София на първо време ще се намерят не по-малко от 200. Абонатите ще излязат главно след I книжка, когато се види списанието.

Сега сметката е следната: получил съм от тебе $800 + 300 = 1100$. Дал съм: капаро в печатницата 500 + за покани, кочани, пликове, печат и пр. 367 + за клишетата за I кн. 130, всичко 997, остават още 103. Това са първоначалните разноси заедно с 500 лв. предплатата, което не е разноси.

Стефана не съм срещал, за да видя дали има у него пари; но ще трябва още 1500 + за печат на цветното приложение около 200—250. 103-те лева ще дам за реклами на книгите и списанието. Писах да напе-

чатате там афиш за списанието; дали ще дойде днес-утре? Абонаментите ще събирам главно чрез познати лица в градовете (доверени настоятели), а не чрез пощата. Чрез пощата само там, дето нямам познати. В Ст. Загора издавайте квитанции и събирайте след I кн. Читалището в Раднево предплатило ли е 10, —, или ще плаща по 10, —; издали ли сте му квитанция? В Ст. Загора събират абонати Кертев и Ив. Мирчев, подканете ги да изпратят агресите на събраните.

С поздрав
Георги

Повръщам последната кола от „Опиянение“. Ще се печата ли „Могенс“ бързо и скоро? Прати ли покани по книжарите? (10%).

Съхранява се в НБКМ.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 4 септември 1919

240

Гео Милев. Том V

Тате, завчера повърнах последната коректура на „Опиянение“; дано другата неделя книгата да излезе по книжарниците, че много дълго стана вече... Ами дали ще може да се печата „Могенс“ там? Ако за в бъдеще не ще може да върви работата със „Светлина“, както трябва, ще трябва да печатаме тук, т.е. да намерим хартия, а печатът — както ти казах — ще бъде 240—250 лв. кола + корицата (печат). Ти все не искаш бързване, но трябва сега през есента да пуснем поне 4—5 книги, за да не се загубим между другите, които (като Паскалев напр.) ще пуснат по 10—20.

Друго: №2 от „Книги за библиофили“ трябва също да излезе, защото тъкмо тия книги ще ни реномират и рекламират (хубавите!). А от тях няма да загубим нищо — защото: публиката гири хубава книга!! Там му е цака! Досега имаме само преводна литература; трябва (за да заприличаме на издателство) да издадем и оригинални български книги (както едно време Паскалев, който издаде Яворов, Пенчо Славейков и пр.). А книгата на Д. Бояджиев е отлична (един много добър поет) и ще обърне внимание върху издателството. Отговори.

Списанието е под печат. Мисля дали Пеша ще може да води администрацията, или пък — дали не е по-добре да се наеме със заплата опитен администратор, който ще принесе тази полза, че ще събере хем повече абонати, хем абонаментите им. То е важна работа. Тези дни ще излязат обявления във вестниците за книгите и списанието.

Георги

Съхранява се в НБКМ.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, септември 1919¹

Редакция Везни, София

Тате, получих затворените ти писма с малко закъснение едва днес, също и спестовната книжка. Не аз, а пощата е забавила и последната коректура на „Опиянение“. Видях го днес по книжарите. Сега: 1-во. Защо ми пращаш спестовната книжка? За да изтегля оттам сумата и да я употребя за I кн. на списанието? Ами тези 1706 лв. мога да получа едва след 25 гена, тъй пише в самата книжка; а освен това тя е с име Касабов и аз не ще мога да си удостоверя лесно самоличността. Писах ти, че за I кн. ми трябва 2350 лв. — много, понеже турих художественото приложение на паспарту — за съблязън на абонатите, които биха се отказали, и за да се привлекат и нови абонати; нищо от това — повечето, което ще дадем за I кн., ще го прихванем от другите книжки, които ще излязат по-евтини. Затова: чакам веднага 2350 лв., тъй като I кн. излиза от печат след 2—3 гена. Дано си ми ги пратиш вече.

2-ро. За намирането на абонати: още не съм получил от всички градове, отдето чакам. Грешката за това е може би моя, защото не съм писал на някои да изпратят абонатите до 15 т. м. А събирането на абонаментите чрез пощата не зная дали е най-добро. Във всеки случай така ще направя. За първа книжка администрацията ще наредим ний оттук, а Пеша да дойде по-после, когато си намеря своя къща, тъй като тук нямаме място, още повече че завчера Митю, шурейт², се годи и след две недели ще се жени. Сега търся къща³.

Режисьорството в Народния театър (което впрочем още не съм поел) ми открива нови големи доходи:

241

Писана

часни уроци по граматично изкуство; имало много младежи, които искат да им давам аз уроци; готови да платят по 500 лв. на месец; 10 такива ученици правят 5000. Така ще мога да отговоря без страх на сегашните големи наеми. А Пеша ще дойде, когато намеря къща.

Друго: за библиотека „Везни“ и пр. Ако започнеш да ми разправяш: не харесвам „Могенс“, не харесвам това, не харесвам онова, прати ми да харесам, че тогава и гр. такива, дигам си ръцете от цялата работа. Аз най-добре зная кое е за харесване! „Могенс“ ще се печата и трябва да се печата веднага. Ако печатарите там не могат да печатат, ще трябва да работим тук: т.е. — да се намери хартия тук (по 15 лв. килограмът) и да се печата (по 250 лв. кола). Отговори веднага по този въпрос и ако „Могенс“ не може да се печата там за 3 недели (3 коли), повърни ми ръкописа да го печатам тук. За печата тук ще събера положителни оферти и ще ти пиша. Колко ни струва 1 кола сега? Паскалев продава вече 1 кола по 1,50 (32 стр., малки). Също и за „Книзи за библиофили“; отговори ми да започна ли с Д. Бояджиев? Ти няма какво да го познаваш — аз го зная кой е и какво е. Също и за „Песните на Билитис“⁴, няма какво да ги четеш и одобряваш от морално гледище. В изкуството няма морал!

С поздрав
Георги

Чакам 2350 лв. За писмото до книжаря в Кюстендил: то е много наивно и няма защо да бъде от твое име. Ще пратим по 1 покана с молба и с 10% отстъпка.

Защо да не събирате квитанциите (абонаментите) от Ст. Загора вий? Нали ти пратих квитанции? Издавай и събирай. Това може да направи и Пеша, и Мария⁵! И таз добра! Досега да сте събрали половината.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Датата е приблизителна.

² Митю, шурейт — брат на съпругата на Гео Милев Мила Керанова.

³ Семейството на Гео Милев е било първоначално на квартира у родителите на съпругата му Мила на ул. „Цар Самуил“ 14. Но понеже в къщата са се събрали няколко семейства, било е много тясно и неудобно за живеене там. Положението особено се утежнява след женитбата на брата на Мила.

⁴ „Песните на Билитис“ от Пиер Луис излиза в превод на Димитър Хр. Велев през 1920 г. като издание на книгоиздателство „Цвят“.

⁵ Пеша и Мария — сестри на Гео Милев.

123

ДО МАРИЯ ДЕБЕЛЯНОВА-ГРИГОРОВА
София, 10 септември 1919

Уважаема Госпожо,

Получих новото Ви писмо и съжалявам, че не сте ме разбрали ясно и недвусмислено, макар че Ви писах доста ясно и недвусмислено. Искам да кажа, че нямаше нужда да пишете на г. Подвързачов какво съм Ви писал аз, защото това без съмнение няма да го зарадва (той е акционер в к-вото „А. Паскалев и Сие“) и може да доведе само до лично недоверие между мене и него — както и стана. Безспорно, моето предложение, направено Вам, ще се види на г. Подвързачов като „издателска конкуренция“ — макар че то няма този смисъл и значение, защото, както Ви писах, к-во „Везни“ не иска да отнеме Димчовите стихове от к-во „Паскалев и Сие“, за да „спечели нещо“, а само поради го-

лямото и искрено уважение към паметта на покойния Ви брат и от желание да даде на неговата книга едно по-хубаво, *разкошно* издание – каквото к-во „Паскалев и Сие“ *няма да даде*. В интерес на това *хубаво издание* аз Ви молих и моля пак да дадете *правото за печатане* (което е Ваше!) на к-во „Везни“, т.е. предварително *да отнемете* това право с две думи от к-во „Паскалев“, което досега (вече 2 години) не намери възможност (макар че я имаше, има я и сега!!) да напечата Димчовата сбирка. А думите на Паскалев, че ще „чака хартия“, казани пред Вашия мъж, показват, че той *няма намерение да печата* сбирката! Защото от устата на Д. Подвързачов знам, че хартия имат, а, от друга страна, ако чакат хартия за в бъдеще, тя няма да дойде и до една година! Това е цялата истина и смея да Ви кажа, че всичко, което е казал г. Паскалев на Вашия мъж, е само заблуждение – и то умишлено. Като имате всичко това предвид, мисля, че можете *с пълно право* да отнемете от к-во „Паскалев и Сие“ *правото за печатане* на Димчовите стихове и да ги дадете, ако обичате, на к-во „Везни“, което Ви обещава разкошно издание и без бавене. Процедурата е кратка и проста – нужна е само една отворена карта и смелост от Ваша страна, още повече че правото за печатане е *В а ш а* собственост! А колкото за доверие Ви в г. Д. Подвързачов, бих могъл да Ви съобща факти, които са възмутителни, факти, касаещи се до паметта на покойния Ви брат и неговата сбирка. Вярвайте ми, че не кляюкарствувам, защото не ми е свойствено. И знайте освен това, че и аз съм не по-малък приятел на Димча, отколкото Д. Подвързачов; приятелството се познава след смъртта – а след смъртта на Димча г. Д. Подвързачов не може да намери възможност (макар че я имаше!) да издаде работите на покойния... Мисля, че това приятелство е нещо по-друго от приятелство! Това е моето лич-

но впечатление. А ако отнемете от „Паскалев и Сие“ правото за печатане и г. Подвързачов не Ви повърне събраните стихове, нищо от това – те могат да се съберат отново, а непечатаните (оставаха още 2 само, предадени от гр. командир на Димча) ще ми дадете Виѝ – вярвам, че имате препис от тях.

С поздрав Ваш
Гео Милев

Р. С. За непечатаните 2 стихотворения: г. Подвързачов, след Вашето писмо до него, отказа да ми ги даде за сп. „Везни“, в което – както Ви писах – ще има помен за Димча и снимката на гроба му. Защо? Какво говори това? Пратете ми ги Виѝ, ако можете. Поменът ще бъде във 2-ра книжка (30.9.19).

Р. С. II. Съобщете ми събраните 3 абонати, за да им се изпрати 1-ва кн. от списанието; събраните след това ще ми съобщите после.

Из Димчо Дебелянов, спомени, писма, документи, София, 1956 г.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 12 септември 1919

246

Гео Милев. Том V

Тате,
Получих днес едновременно 2-те ти отворени писма от 9 и 10. Няма защо да повтарям адресите, адресите. По-добре да беше направил това, за което ти писах и за което дори трябваше пак да телеграфирам вчера; пари за 1-ва кн.¹, която е готова утре по обяд. А ти вместо пари ми пращаш само писма с излишното „адреси, адреси!“. Утре уж ще има пари в Спестовната каса и ще мога да изтегля оттам 1777; ами ако няма пак и не изтегля нищо? От печатницата може би ще ми дадат екземплярите и на доверие; но честно ли е това, търговско ли е? И ний уж сме издатели. Страшно и ужасно е, че никой в този свят не е точен и акуратен като мене!!! Аз казвам едно, а ти си грънкаш своето — и работата ни е все без ред... Веса² не зная дали ще може да върши работа; тя ще има уроци; по-добре Пеша. Ще пратя адресите за преписване.

Георги

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“.

¹ От това писмо се вижда, че първата книжка на сп. „Везни“ излиза на 15 септември 1919 г., както е означено на самата книжка.

² Веса — сестра на Гео Милев.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 24 септември 1919

247

Писма

Тате, говорих за работата с Бонча; той е съгласен с нашето становище. Остава да поговори днес и утре с другите лица и след това, ако и те са принципиално съгласни, ще ти телеграфирам да дойдеш, за да се уреди работата. Той ще говори между другото и с печатаря Стайков, който бил също тъй наклонен да влезе като акционер в едно ново издателство. Това ще бъде добре — защото ако той влезе като акционер освен с хартия още и с печатарски труд, издателството ще има на разположение една печатница и издаваните книги ще струват на издателството много по-евтино, отколкото ако се печатаха в други (чужди) печатници. Още повече че, след като уплашим Паскалев с работата си, Придворната печатница, в която той е акционер, може би ще повиши цените си.

Пратих ти вчера 10 книжки от „Везни“ и реклами. Пратих и на чича¹ 5 екземпляра „Везни“, а на М. Иванов, Сливен, 10 екз.

В София има продадени на ръчна продажба около 500 екземпляра.

С поздрав
Георги

Бончо има малко собствени издания; повече чужди книги.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Чичото на Гео Милев Христо Касабов е управлявал книжарницата на брат си Милъо Касабов в Търново Сеймен (Симеоновград).

До ГЕОРГИ БАКАЛОВ

25 септември 1919

248

Го Милев. Том V

Драги Бакалов,

Пращам ти списанието в замяна и ще очаквам твоето. За обявлението обаче не зная какво да кажа: ако обичаш, можеш да печаташ в твоето списание обявление за моето списание, но аз не мога да ти направя същата услуга, тъй като не печатам в списанието н и к а к в и обявления; мога най-много да пиша в хрониката като „получена книга“, но нищо повече. Ти обаче можеш да сложиш на своите корици (просто от приятелство) следното.

„Везни“

Литературно-художествено списание — излиза двуседмично, дава лирика, худож. проза, критика, илюстрации и във всяка втора книжка по едно цветно художествено приложение. Абонамент годишно 30 лв. Урежда редакционен комитет.

София, ул. Цар Самуил 14

Твой Милев

Писмото е публикувано в сп. „Платък“, кн. 4, април 1959 г.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора

София, 26 септември 1919

Тате,

Бончо още не е говорил с всички заинтересувани лица, тъй че ще почакаме още малко. Печатарят Стайков бил на мнение да влезе в едно издателство на учебници и др. такива. Остават да се сондират д-р Пачев и хаджи Алексов, който (последният) не е дал още положителен отговор, тъй като съдружният му не бил тук.

Когато дойде време да дойдеш тук, ще ти телеграфирам.

Абонати капят всеки ден на големи партиди; днес експедирам наведнъж 60 екземпляра.

Събран е и нареден материалът за 2-ра книжка¹.

Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Втора книжка на сп. „Везни“ излиза на 30 септември според обозначената дата на гърба на списанието.

249

Писма

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 3 октомври 1919

250

Гео Милев. Том V

Тате, списанието се забави; днес едва го разпращаме. Нужен е администратор, но ще трябва да му плащаме, а сега още, при непълно число абонати, не зная дали бива. Веса да не идва обаче. Ще видим да я наредим тук сами.

Аз съм зает вече с репетиции¹.

Бончо не е направил нищо още. При сегашното политическо положение всички мънкат; но аз сам търся други хора.

„Могенс“ печата ли се? Ако не съставим дружество, какво ще правим? Ще спрем ли? Какво ще направим с албума на Стоян Райнов² и пр.

С поздрав
Георги

Трябва да ми пратиш едно пълномощно, заверено от нотариуса, от което да се вижда, че аз съм представител на к-во „Везни“, което издава сп. „Везни“, за да мога да получавам записите за списанието.

Съхранява се в НБКМ.

¹ На Гео Милев е било възложено от ръководството на Народния театър да постави на сцената „Мъртвешки танц“ от Аугуст Стриндберг.

² Албумът от картини на Стоян Райнов излиза като № 2 на „Книги за библиофили“.

До ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ
Октомври 1919

Др. Людмиле,

Преди няколко гена получих картичка от теб, в която ми се сърдиш, че съм престанал да ти пиша; но, братко, ако да знаеш колко много работа имам и колко малко време за тази работа – и колко полза от тази работа!... Впрочем – хайде, връщай се по-скоро, за да няма нужда от писмено общение между душите ни; пък и години вече минаха, откак не съм виждал очите ти...

Аз бях две недели в Ст. Загора, с булката; оттам домъкнах Николая, който е сега тук.

Смятаме да обърнем списанието на месечно.

Пратих ти новата 2-ра кн.: там влезе вместо *Аганатис*, *В отговор* и *Рамзес*¹; те бяха намерени за похубави; но ти изобщо си превел от л о ш и т е работи на Валерия... Дали след 10-ина дни ще бъдеш тук?

Чакам те, Гео

Писмото е печатано в „Гео Милев. Въспоминателен сборник, 1936“. Не е датирано. Писано е вероятно около първата половина на октомври 1919 г.

¹ „В отговор на едно признание“ и „Рамзес“ – стихотворения от Валери Брюсов, в превод на Людмил Стоянов.

251

Писма

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 10 октомври 1919

252

Гео Милев. Том V

Тате, в отговор на последните ти картички: 1-во. Не разбирам защо не е почнато печатането на „Могенс“. Нали хартията, която имаме още, ще бъде представена на акционерното дружество като печатна книга? Печатай. И веднага, и бързо; останалата част от ръкописа ще изпратя.

2-ро. Говорих в печатницата за албума на Ст. Райнов. Върху дебела илюстрационна (нехромова) хартия, формат 63/95, разрязан на 3 части, от които ще се получат 3 коли по 16 стр. формат 15 1/2 (15 1/2 + още 4 стр. = 20 стр. + корица ще струва 2200 лв.; + клишетата 350 лв. (не вярвам повече), всичко = 2550 лв. Ще бъде в 1400 екземпляра и тези цени са за 1400, защото няма повече от тази хартия; има само 600 листа 63/95. Аз я ангажирам, като смятам, че ще се согласиш с тези цени, защото при цена 3 лв. печелим 1,82 на екземпляр, т.е. всичко 1600, а при 4 лв., което е възможно, защото албумът ще бъде много хубав, 2,82 на екземпляр — всичко 3000 лв.

Освен това: отделно 50 разкошни екземпляра върху хромов картон (за печат същите пари, а само за хартията, картона, по 2,80 на екземпляр), които 50 екз. ще се продават по 100 лв. (и ще се продадат!), те ще бъдат с едно приложение офорт (гравюра върху мед), работен и печатан на ръка от художника, т.е. оригинална картина. Тези екземпляри (50) могат да бъдат и подвързани; ако подвързията струва по 10 лв., пак ще ни останат по 90 лв., т.е. всичко 4500 + 3000 = 7500 лв. В случай че художникът предяви някакво искане, смятам да му платим оригиналните 50 гравюри по 10, най-много по 20 лв. екземпляра. Така че засе-

га трябва 2550 лв., а на първо време 350 за клишетата, които ще поръчам в понеделник. За другите книги, за които писах (Роден и стихове от Якобсен), върху хубава хартия (бледокремава), формат 13/17 искам 1170 за 1-ва хиляда и 780 за 2-ра хиляда, кола 32 стр. Мисля да почнем и тях постепенно, докато бъдат готови те, ще изкараме парите и печалбата на албума.

Георги

Аз намерих един акционер с 80 000.

Съхранява се в НБКМ.

131

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 19 октомври 1919

Тате, писах ти преди няколко гена подробно за работите тук. Писах ти, че ще трябва да ми изпратиш пари и за 3-та кн., понеже квитанциите, които предаваме на пощата, не могат да бъдат събрани по-рано от един месец — тъй казват от пощата; така че пари ще имаме (от квитанциите) за 4-та кн., не обаче за 3-та. Пари обаче още не съм получил, нито за списанието, нито за албума на Стоян Райнов. 3-та кн. ще бъде готова към сряда, четвъртък¹.

За акционерното дружество: намерил съм вече около 4—5 души акционери — Бончо с 50 000 в брой; А.

253

Писма

Панев с 80 000; директорът на „Астра“ Айзеншрайбер или самото дружество „Астра“; литография „Росица“ с 50 000 (засега), от които 30—40 000 хубава хартия, 50 кг.р. 63/95 и двоен канцеларски, която можем да употребим за „Библиофилски книги“, и груги някои с по-малки суми, но тези могат да влязат като основатели. Може би ще се привлече и д-р Лазаров, едър акционер, но не зная още. Мисля, че можеш да дойдеш вече, за да се тури основа на дружеството, да се открие подписка, а после ще се намерят и останалите до 500 000 лв. пари; но сега да се тури начало и да се почне². Знай само, че едва ли ще може дружеството да бъде командитно — всички, тъй усещам, искат акционерно дружество с управителен съвет.

С поздрав
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Финансирането от Милаво Касабов е продължило до спирането на списанието.

² Въпреки големите надежди на Гео Милев акционерно дружество не се е основало.

До ИВАН РАДОСЛАВОВ
Октомври, 1919

Драги баджанак,

И ти нямаш време да пишеш и не пишеш! И аз нямам време да пиша и не пиша! И най-сетне! Получих днес хаир-хабер от тебе. Радвам се, че всички сте добре, но не се радвам много, че ще стоиш там още година. Ами ти поне не ще ли можеш да прехвъркнеш насам като куриер? И ний сме криво-ляво добре, но все още не сме се наредили. Едва тия дни ни е оживила надеждата, че ще можем да си намерим квартира — евтина и без предплата за една година или 6 месеца. (От тия ми гуги можеш да разбереш какъв епитет заслужава квартирният въпрос в София!) Режисьорството ми е почти наред: сега „дебютирам“ в Народния театър... т.е. режисирам една чудесна модерна пиеса „Мъртвешки танц“ от Стриндберг (участие: Кр. Сарафов, Огнянов, Бугевска и др.) и чакам въз основа на резултатите от този дебют да бъда назначен (по представление на директора Б. Ангелов), което може (и надявам се) да стане преди края на репетициите; само че сега съм още в началото им. С Б. Ангелов съм, разбира се, много добре — той се отнася с уважение дори към моите модерни идеи... А освен това и секретарят на театъра е наш — Ботлю Савов. Ще се нареди всичко. — Сега се занимавам с репетициите, от една страна, а от друга — с новото сп. „Везни“, издание на к-во „Везни“. Първата му книжка ти е изпратена. Пращам ти и 2-рата. След няколко дни излиза и 3-та (месечно вече, а не полумесечно, както беше досега). Предвиден си и ти като сътрудник. Можеш да пратиш по куриера някакъв материал, напр. критика върху общи литер.-естетически теми или пък кореспонденция за нещо ново във френската литература. Или

пък – да не е унищожила политиката литературните ти интереси? Но писмото ти не ми дава право да мисля такова нещо... Николай¹ е добре. Ще му кажа да ти прати книгата си „Птици в нощта“. Гьончо² пие – днес е спал до 12 ч. в Копривщица³. Людмил⁴ беше досега в Дедеагач делегат в комисия по преселването на бежанци, но тия дни – пише ми – пристига тук. Всички груги са живи и здрави. Хр. Ясенов печата книга стихове „Рицарски замък“, наше издание, в разкошната серия „Книги за библиофили“, от които е излязъл №1 „Избрани поеми“ от Ед. По, превод на Джорето⁵. Въобще издателството вирее и се сдоби с име на най-хубаво издателство в България. Успехът му е толкова голям (моралният), че мнозина предлагат да влязат като акционери в него. С една дума, модерното почва да се проявява по-интензивно в България: и издателството, и списанието – което буди интерес, но и вражда, разбира се, от страна на тъпоумните; не можели да ни разбират – особено моите поезии. Но ще почнат да ни разбират полека-лека! Трябва само упорство в начинанието – нали? Пък аз съм анджък за упорство! Чакам само да се върнеш ти, за да се дигне по-усилена критическа кампания в защита на новото, чистото изкуство. Виж, сега, дано можеш да изпратиш нещо за списанието, както казах: на обща тема. – Мила е добре, оправена ужасно и мъти бебе, което ще провряка след 3 месеца (...) Ами, Иване, не ще ли можеш да ми изпратиш по куриера френските ми книги, които стоят у тебе? Също тъй и гругите вещи? И преди всичко и винаги, когато имате възможност, 3–4 кутии „Нестле“, които ще трябва за бебето. Всички сме добре, живи и здрави. Старият⁶ е в Козлуджа при Жорж. Митю⁷ се ожени за Надя Ненова. И т.н. Обаждайте се, бъдете здрави и весели и – ще чакам „материал“ и от тебе.

Много здраве
Твой Гео Милев

Писмото е публикувано в сп. „Литературна мисъл“, 1971 г., кн. 3. Не е датирано. Датата е приближителна.

¹ Николай – Николай Лилиев.

² Гьончо – Гьончо Белев.

³ „Копривщица“ – известна кръчма, в която се събирали бохемстващи творци.

⁴ Людмил – Людмил Стоянов.

⁵ Джорето – Георги Михайлов.

⁶ Старият – татът на Гео Милев и Иван Радославов, Димитър Керанов.

⁷ Митю – Димитър Керанов, брат на Мила Гео Милева и Ана Керанова Радославова.

133

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
София, 13 ноември 1919

Тате, на новите абонаменти (Краварев) пратихме 1-ва, 2-ра, 3-та книга. Ще пратим и на книжарите, които съобщаваха, от албума, тъй като, както ти писах, не върви тъй, както го смятахме. Сметката беше да забавя плащането и от събраните от албума пари да го платя, но не става. Албумът стои още неплатен, а трябва всичко $3400 + 150 = 3550$ лв. Имам налице 3000. А не мога да давам от своите. От квитанциите парите още не са пристигнали. Очаквам първите от София и Варна – около 1500 лв. От друга страна, завчера Ганю ми пише за парите си, въпреки че съм му чел писмото.

Направен е доклад да ни се дават по 40 лв. швейцарски, но министерското постановление не е излязло още, а и Стамболийски (военният министър) за-

мина за Париж. Ще взема 13 000, но ще се забавят. Ако можеш, плати на Ганя за моя сметка 2000 лв., като му кажеш, че съм ги пратил чрез тебе — за да не гизга повече глорутия.

Днес си намерихме хубава квартира, мобилирана (р а з к о ш н о), 2 стаи и кухня, 1000 лв. Ще се мес- тим в събота¹.

С поздрав
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Гео Милев наема квартира у Н. Капакчиева на ул. Лом- ска №26. В НБКМ — БИА, ф. 26, арх. ед. 2, л. 2, се пази адрес- ната карта за нанасяне в новата квартира, попълнена от Н. Капакчиева на 18 ноември 1919 г. От данните на тази „ад- ресна карта“ се вижда, че писателят Гео Милев отива да живее на ул. Ломска 26 от ул. Цар Самуил 14. Като отаичителни чер- ти е отбелязано: „Ръст — среден, лице — обикновено, очи — зеле- ни, уста — обикновени, нос — правилен, коса — черна.“

134

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 18 ноември 1919

Тате, получих голямото ти писмо от 4 листа, ко- ето показва, че пак не можем да се разберем. Писма- та вървят със закъснение и изглежда дори, че някои мои не се получават.

1-во. По въпроса за Пеша: все много разсъждава- те и само надувате оттам. Мила писа, че е намерила

временно пансион другаде, доде си намерим ний къща; виш това не сте разбрали и почвате: „Тъй не може, кажете подробно и пр.“ Но най-сетне — намерихме си квартира — 2 стаи и обща кухня, мобилирани, 1000 лв. месечно. Сега Пеша може да дойде и живее при нас. В този смисъл телеграфирах вчера да дойде веднага. А дали ще може да кара и списанието — то е друг въп- рос; тя ще има почти цял ден уроци!... Ще видим.

2-ро. По въпроса за квартирата ни. Пеша ще трябва да ни плаща 500-600 лв. или приблизително толкова — ще видим колко ще ни излезе. Предплатил съм за 3 месеца — намерих назаем, за сметка на бъде- щи приходи, каквито очаквам — 13 000 от Военното министерство, театъра, после театър „Ренесанс“, де- то искали да ме викат, както се говори, и пр. Стаи- те ни (2) са мобилирани разкошно и за 1000 лв., съоб- разно със сегашните наеми, е евтино; гледахме до Рус- кия паметник 4 стаи, немобилирани — искаха 2000, т.е. 2-те за 1000, но немобилирани; а тук са мобили- рани и в центъра се казва, близо до Постоянната ко- мисия по прехраната, между Цар Симеон и Кирил и Методий. Добре сме сега.

3-то. За дружеството: работата съвсем не се е раз- валила още, напротив, реди се. Чакам тези дни отговор от стопанина на сп. „Земя“, който иска да слее своето списание с нашето, понеже и двете били с еднаква тен- денция. Казах му, че това е възможно само ако влезе ка- то акционер в дружеството, т.е. да погълнем списание- то му, а не да се слоят. Той има пари и хартия. Но бил обещал да го подари на поетите и художниците (наивен човек!), та сега щял да види как да им откаже. Тия поети и художници въпрочем (Нук. Райнов, Сирак Скитник и пр.) са сами на мнение да се слоят 2-те списания; Н. Рай- нов ми говори това преди 1 1/2 месеца още; също и С. Скитник и Тр. Кунев, та и тази работа ще стане; днес този господин (Абрашев) сигурно ще ми даде отговор.

След това ще свикам събрание за приемане на устава, нашите условия и съставяне на протокол, който ще ти се изпрати за подпис. Уставът е готов.

4-то. За албума на Стоян Райнов: Ако той не върви тъй, както смятахме, значи, че сметката ни е крива. Т.е. пред вход на изложба не могат да се продават книги. Цената му не е голяма (5 лв.), но хората просто не са научени да купуват, когато отиват на изложба. Казах впрочем да се продава по 3 лв. Ще видим дали ще върви по-добре. Разбира се, и от него ний няма да имаме загуба — пак ще го продадем (за Нова година особено, като подарък), но работата е там, че пред входа на изложбата не се продава; досега са продадени около 200 екземпляра и около 25 от разкошните, заедно с 4—5 от провинцията. Е, как тогава да платя в печатницата? Как да му прибера парите, когато не се прибират?? Сметката (3550 лв.) стои още неплатена и ме е страх и срам да ходя в печатницата. Парите, които имам, гържа за списанието. Е, ами за албума? Ти все бързо и лесно, и остро отсичаш: точка, и се боиш от телеграми; но тъй или иначе — оставяш ме да върша една работа, като ми казваш: ще я продадеш, ще вземеш парите и тогава ще платиш; добре, но хората не могат да чакат — и не е търговско; ето вече 10 гена и сметката на печатницата стои неплатена. Рисувам всеки ден, когато ида в печатницата, да ми кажат: „Кога ще платите за албума?“ Това, слава Богу, още не са ми казали. Ето това е положението на работата, на което не се помага с „точка“!

Веднъж да се направи това дружество, че и аз да се отърва от тия главоболия! Разпънал съм се като грешен дявол и не зная за кое по-напред да мисля!...

6) (5) По въпроса за Николая ще видим; той ми казваше, че може да бъде свободен към Нова година. Ако не, ще намерим друг — Ив. Радославов¹.

7) (6) Писах и телеграфирах: пратете ми кожух-

чето (с Пеша) и книгите. Те ми трябва за списанието! Също пратете моя ковчег.

8) (7) Уреди ли нещо с Ганя, както ти писах — да му дадеш за моя сметка, която ще ти платя до 1 месец, 2000 лв. Пиши ми това, за да му пиша на този мапир!, който ми иска и някакви 12% лихви, като че ли съм го молил да му купувам пиано! Идиот такъв!

Списанието 4-та книжка (месечна) ще излезе тази неделя от печат.

Роген се реди и тази неделя ще са печата 1-ва кола. За тази книга много не се боя, понеже смятам, че ще я продадем за изплащане на дружеството. Смятам всичко около дружеството (подписка, устав и пр.) да се свърши вътре в 2 недели, така че в началото на декември то да функционира вече.

Пратете ми, 1-во, книгите в санък, 2-ро, кожухчето, защото нямам друго палто освен малкото тънко пардесю — а Борис ми е взел тужурката, която смятах да направя късо зимно палто, 3-то, ковчегора.

*Много здраве на всички
Георги*

Излезе ли „Могенс“? Цената му? За да го пишем в списанието.

Ще ти дам днес-утре подробна равностметка. От квинтанти пари (от пощата) още не съм получил!

Съхранява се в НБКМ.

¹ Вероятно е ставало въпрос да се привлече за паатен администратор към издателството Н. Лилив или Ив. Радославов.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 26 ноември 1919

262

Гео Милев. Том V

Тате, просто нямам време да ти пиша и затова едва днес ти пиша в отговор на няколко твои писма.

1-во. Сметката ти за парите, които имам, е крива, защото това, което ти писах, че имам, имам го заедно с парите от продадените албуми. Затова: платил съм 2000 лв. на печатницата за албума (3-та кн. от списанието съм платил отдавна), платил съм и клишетата, подвързията на албума, също и клишетата на 4-та кн. на списанието с едно 3-цветно клише 500 лв. Сега остава да платя още 1500 лв. за албума, които ще намеря (от албума, имам ги), но за 4-та кн. на списанието нямам. А с квитанциите въпросът е отвратителен — много ги бави пощата! Получил съм само 200 лв. от квитанции. Четвърта книжка ще струва 2500 лв. Белята е главно там, че се бавят квитанциите, затова ще трябва да ми пратиш още 2000 лв.

2-ро. За дружеството. Всеки ден гласим събрание, но не можем да срещнем г-р Лазаров, за да го поканим. Но днес-утре ще бъде.

3-то. Тия дни ще дам ултиматум на директора на Народния театър да разреши веднага въпроса за назначението ми. Работата ми е напреднала и имам право да искам това. Какво мога — това е вече налице.

4-то. Сказките, за които пишеш — за тях аз съм се досетил вече. Но двоумя се дали не ще повредят нещо на дружеството — да не би да кажат акционерите: „Ах, този ли ултрамодернист!“ Но ще ги започна в началото на декември (5 конференса върху съвременната литература в Западна Европа).

5-о. Списанието почва да се печата днес.

6-о. Пращам мой превод на „Мъртвешки танц“,

който да се печата незабавно, веднага!!! Понеже г-р Малеев дал своя превод на „Цвят“, а те са наредили вече 2 коли, та не можеше да ми го отстъпят. Ако се нарежда в Стара Загора бързо, форца, ще успеем да изпреварим „Цвят“, тъй като те ще печатат сигурно и 2-те части на пиесата наведнъж. А сега ще се играе само първата. А моят превод ще има може би повече успех, като пишем на афиша и във вестниците, че е от режисьора на пиесата. Бързо!! Веднага да се почва работата в печатницата!!! До неделя ще изпратя целия ръкопис.

Много здраве
Георги

Съхранява се в НБКМ.

136

До ИВАН РАДОСЛАВОВ
ноември 1919

Драги Иване,

Получих ти и новото, второ писъмце, в което изказваш големите си възторзи от „Везни“ — списание на българските модернисти. Писах ти и по-рано и пак ще кажа, че добре би било да гадеш (да пратиш) нещо оттам — някакви критични работи на обща тема или някаква кореспонденция за забележителни литер. факти из френската литература или въобще из френското изкуство. Твоите поздравии се предадоха на всички страни — и за тях ти се връщат други подоб-

263

Писма

ни: много здраве от всички. Стойно Стойнов пита често за тебе — и все по един и същи начин: какво прави онова магаре в Берн? — Той е страшен болшевик. А също и Ясенов, който получи преди 1–2 месеца бой и рани в едно бунтовно събрание, щяха да му избият лявото око — ходи цяла неделя превързан. Колкото за книгите, издадени от „Везни“, пратил съм ти почти всички. Сега ти пращам 3-та кн. от сп. „Везни“ и новата, 2-ра книга от серията „Книги за библиофили“ — албум от Ст. Райнов (Цанко) — брат на Ник. Райнов, който открива на Димитровден изложба. Сега ще се печатат „L'art“ от Роген и „Рицарски замък“, стихотворенията на Ясенов. — След 2–3 дена ще бъде най-сетне и Людмил тук. А колкото за Ем. П. Димитров — неговото отсъствие дразнеше Людмила — работата стои така: съмнително беше неговото участие в модерностичното списание „Везни“, тъй като от 1–2 години той се е обявил май за реалист; пише за някакво здраво, незабулено с мистични пари изкуство и пр. Известно ли ти е това? Но все пак надявам се, че за в бъдеще и той ще влезе като сътрудник. — Ще чакам от тебе бушата, едни малко носени грехи и материал.

Хиляда поздравя на тебе и на всички.

Гео

Писмото е публикувано в сп. „Литературна мисъл“, 1971 г., кн. 2. Не е датирано. Датирането е приближително по съдържанието му.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 3 декември 1919

Тате,

Хилядата лева телеграфически получих със забележката „няма повече“. Списанието от печатницата взехме и днес разпратихме част и разпращаме още. Но тази тактика на навременно плащане бих желал да предоставя на тебе за изпълнение.

Утре в 3 часа след пладне свикваме събрание¹ на основателите за одобрение на приготвения устав и подписване протокол, който ще ти бъде пратен за подпис. За резултата ще ти телеграфирам, разбира се. Дано стане по-скоро!!

Трябва да ми пратиш подробен инвентар; аз ще искам 100 000. Но мисля, че стоката ни ще бъде не 30 000, а 40 000 с албума Стоян Райнов и другите. „Могенс“ и бъдещата хартия сметнати ли са в 30 000?

Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Въпреки категоричния тон събранието не се е състояло, и дружеството изобищо не се е основало.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 9 декември 1919

266

Гео Милев. Том V

Тате, изпрати ми веднага клишето от портрета на Стриндберг; трябва ми за програмите на моята пиеса, която ще бъде поставена към 20—25 т.м.¹

Няма да излезе никаква книжка от списанието на 15 т.м. Няма да си играем само. Обърнахме го на месечно и така ще го караме. 4-та книжка закъсна по вина на печатницата — натрупа им се много работа, понеже им спряха тока. Платил съм албума изцяло вече. 4-та книжка обаче не.

С поздрав
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Претриерата на „Мъртвешки танц“ се е състояла по-късно.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 31 декември 1919

Тате,

Стачката¹ прекъсна съобщенията, та със закъснение ще ти съобщя туй, което следва: платил съм всичко в печатницата, с изключение на новата кн. 5², която излиза днес. От това ти може би пак ще се ядосваш, като не вземаш предвид, разбира се, че съм платил целия албум³ + плат и подвързия за разкошните екземпляри; 2-ро, клишетата на албума; 3-то, хонорари за „Могенс“, „Изкуството“⁴ (900) и др.; 4-то, като живеят 3-ма души (с Пеша⁵) от списанието. Така че без разноските, които не принадлежат към списанието, аз бих имал пари най-малко за още 2 книжки. А сега освен това имам да плащам и за клишета за „Изкуството“, около 500 лв. — това е то!

С поздрав
Георги

Надявам се да бъда назначен скоро с помощта на новия началник на културното отделение Тр. Кунев.

Стачката забави и „Мъртвешки танц“. В събота ще се играе (3 ян.).⁶

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“.

¹ На 27 декември 1919 г. била обявена обща стачка от транспортните работници. Железопътните, телеграфните, телефонните и пощенските съобщения в страната били парализирани. Стачката завършила неуспешно на 19.II.1920 г.

² Книжка 5 на сп. „Везни“.

³ Стоян Райнов, *Албум от картини, №2 от „Библиотека за библиофили“*, издание на „Везни“.

⁴ „Изкуството“ от Огюст Роден. Беседи, събрани от Пол Гсел. Авторизиран превод от Любен Пинтев. Издателство „Везни“.

⁵ Тримата души са поетът, съпругата и сестра му Пенка.

⁶ Премиерата на „Мъртвешки танц“ всъщност е на 11 януари.

1920

140

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 20 януари 1920

Тате, спрените пощенски съобщения, които има наредба да се възстановят тези дни, ни разбъркаха съсем сметките. С изключение на 200—300 лв. не съм получил никакви записи от квитанции, нито други пари срещу абонаменти. Сега, разбира се, пари нямам на ръка никакви и ако не бе донесъл Борис 1000 лв., нямаше може би какво да ядем... Борис ще ти разправи и устно как стои работата. Именно: имам да плащам за 5-а кн. печат плюс 600 лв. от 4-та кн. Всичко около 3000 и 100—200 лв. Други повече нямам да плащам. Трябва да имаш предвид, че от парите, които съм имал досега на ръка (от списанието), съм плащал и за: клишетата за Стоян-Райновия албум; клишетата за „Изкуството“ (около 500 лв.); за печат на албума; а други приходи освен от списанието съм получил 900 от Стефана и 1200 от албума, собствено 2000, но Ст. Райнов съдържа 800 лв. за хонорар, с които 800 лв. ликвидираме с него.

Общата сметка, както ще ти я каже Борис, гласи:

разход общ - 17 843,35

приход общ - 20 185,55 заедно с получените от тебе. Само за списанието похарчени около 10 000.

След прекратяването на стачката очаквам да получа от провинцията (от един ревностен абонат) още няколко стотици абонати, може би 1000; ще трябва да печатаме 2-ро издание от досегашните книжки. Общият баланс на списанието в края на годината ще бъде, разбира се, приход. Както казах, имам

да давам на печатницата още 3000 и няколко лева.

Освен това скоро се привършва, излиза от печат „Изкуството“ в обем от 9 печатни коли и 1 кола илюстрации. Ще струва 9 X 1170 лв. + 800 за илюстрации и около (400) – 500 за корица. Ще трябва да се плати. Аз имах предвид, ако се състави и...¹

Съхранява се в НБКМ.

¹ Краят на писмото липсва.

141

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
София, 27 януари 1920

Тате,

Неудобно е да събирам поръчки за бюстовете¹ и после да се изпълняват. Обаче разбрах, че ще могат да се пласират (взех поръчки по 20-30 от Чипев и „Златолира“). Затова ти телеграфирам да ми пратиш 150 (по 50 от 3-те вида). Ибсен и Ленин недейте почерня отстрана (ръба) на главите им, защото главите им са бели. Пиедесталът на Ленин да не е червен. Телеграфирах да пратиш на Ф. Воднянска в Лом 10 Роден с наложен платеж, понеже, колкото имах (30), продадох ги на Чипев, за да платя на печатницата. Пару за списанието има доволно у книжарите. Тия дни пиша квитанции за недоборите от II годишнина.

*С поздрав
Георги*

Сега печатам списанието в 1000.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Според Пенка Касабова издателство „Везни“ изработва по от дърво талки (около 20–25 см) бюстове на Ибсен, Ленин и др. по идея на Гео Милев.

142

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
София, 4 март 1920

Тате, в твоите писма има или съвети, или сръдни – и все на вятъра. Защо не съм писал досега? Защото бях болен и едва от завчера съм станал и защото – просто не зная за кое по-напред да мисля... Бих желал изведнъж, в 1 момент, да си разменим ролите и да дойдеш ти на мое място да се разправиш и да се справиш между залисиите, които имам тук; главно с печатницата... Идва Пеша и ми съобщава: „Казаха... тъй и тъй...“ Идва Люгмил¹: „Разни сметки в печатницата и т.н.“ А на всичко отгоре изглежда, че ти оттам съмсем и не мислиш за това. И дори ми пишеш днес да видя да намеря пари и да платя... Отде?

„Изкуството“ не може, разбира се, да се продаде в 1 ден, за да взема и да платя веднага останалите срещу него 6118 лв. дълг на печатницата. Аз чакам всеки ден поне 3–4000, ако не 6000; и тия 1500, които имам в джеба си – докато чакам да станат повече – съвсем ще хвъркнат. Така че просто не зная що да мисля, що да правя – а до печатницата хич и не смея да припаря... Хората чакат вече цял месец!!

*С поздрав
Георги*

За Пена въпросът е ясен: сега се хранят от списанието 3 гуши!² Изядохте ушите на това списание!

Съхранява се в НБКМ.

¹ Любим Стоянов.

² Семейството на Гео Милев се е било увеличило с още един член. На 5 февруари 1920 г. се ражда първата му дъщеря Леда-Евгения.

143

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 31 март 1920

Тате, от писмото ти чрез Стефана разбирам следното положително: 1) че искаш да се печатат не 2000, а 1200 екз. и 2) че ти се вижда скъпа дадената цена. По първия въпрос мисля, че може би печатницата ще се съгласи да печата 1200 за 1000 лв. вместо 1030 — т.е. хартия, печат, брошуровка — но не и корица. По 2-рия въпрос: скъпо е наистина, но това са сегашните цени. Може би ще стане по-скъпо. Г. Христов („Цвят“¹), който постоянно взема и дава с хартия и има своя печатница, отива да печата на същата цена в Придворната печатница; той е страшен спекулант и все пак отива там; значи по-евтино от това не може да се намери другаде. При 2000 тираж колата ще ни струва по 70 стотинки, или 73—74 ст. с корици и хонорар. Друга по-евтина хартия няма. Ти пресмяташ с разни големи и малки формати, но форматът е един и аз ти го съобщих: 55/80; от този формат не може да се получи малка кола, защото той

е малко по-малък от нашия. Реши и ми събщи. Можем да направим опит с тези цени.

*С поздрав
Георги*

Джорето² иска да прави другаде второ издание на Ег. По. Събщи ми: продадени ли са всички екземпляри от Ег. По, или са на консигнация, т.е. можем ли да правим II издание?

Съхранява се в НБКМ.

¹ Книгоиздателство „Цвят“.

² Джорето — Георги Михайлов, преводач на стиховете на Едгар По и Бодлер.

144

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 29 април 1920

Тате, получих вчера 3000-те и изплатих остатъка за хартията. А 170-те? Трябваше да ги взема от другаде, защото Стефана не мога да срещна веднага, а трябва да го чакам да дойде при мене.

Както говорихме тук, уговорих с Джорето 900 лв. хонорар за 2 издания по 1000 екземпляра, като второто трябва да се появи след 2 години. В такъв смисъл ще напиша и контракт с него. Той иска, а ще трябва и да му изплатиш тия 900 лв.; ако може това да стане — според неговото желание, защото няма пари — по-скоро.

Говорих, че печатането на новото издание няма

да стане амен сега веднага, а по-после.

Дали няма в Стара Загора няколко екземпляра от 3 брой „Везни“? Тук нямаме от него, а трябва за новите абонати. Предадохме колетите за С. Василев и му пиша.

Пена се пренесе при Кларк¹. Получена ли е там хартията? Сигурно да.

Много здраве
Георги

Вижте там добре дали няма 3-та книжка. Трябва за новите абонати, които пращаш, и други, които имаме, 6-7 души; а явяват се от време на време и нови.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Елисавета Кларк, директорка на Американската детска градина (и на двегодишния педагогически курс към нея) в София, при която Пена (Пенка Касабова) е следвала за детска учителка.

145

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 30 май 1920

Таме, вчерта изпратих — вследствие телеграмата ти — още една част от ръкописа, до 50 страница включително. Но коректури не съм получил никакви освен до 29 страница печатна, т.е. II кола непълна. Забавих ръкописа, понеже изхабих време със сказките, а след тях трябва да бързам списанието, защото и то закъсня (ще излезе към четвъртък-петък). Сказките се свършиха с изкарани разности + 6 лв. печалба. Другата неделя ще

говоря в Кюстендил. След това може да дойда (или дойда) към Стара Загора, отдето ще продължа нагоре.

Да сложим ли моите стихове¹ под печат? Само че тук на друга хартия, не на филтровъчната, която е там и която ще употребим за друго в малък формат 32 стр. кола, който формат за моите не уйдисва. Моите стихове искам да бъдат издадени най-разкошно, т.е. на хубава холандска хартия (кремава, 51/65, съзната на 16 стр.). С две бои текста. Ще струва — набор и печат 2 коли 1616 лв. + 3176 за хартия (2000 листа) = 4792 лв. Всичко, без корици и без една рисунка (цветна), която смятам да сложа като приложение. Но с кориците и пр. не ще бъде повече от 5500 лв. — 2 коли, но луксозно, така че ще носи цена и до 15 лв. Съобщи ми съгласието си.

Ръкописа на „Полска гуша“² смятам, че ще изпратя тази неделя. Понеже нашата хазайка се изсели, не се знае дали ще останем в досегашната си квартира. Искан да я вземе някой си бъдещ министър Караджов. Ще видим.

С поздрав
Георги

Купи ли аптекарската хартия? Тя е скъпа впрочем, защото тук 1 лист 50/65 струва 1,50—1,70, а тази идва по 1,60.

С 1 боя само (черна) 200 лв. по-малко за двете коли. Пена не иска да пише квитанции и пр., а трябва.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Става въпрос за стихотворенията му, които издава в бирката „Жестокият пръстен“.

² „Душата на Полаша“ от Ст. Пишибишевски. Издава като №12 на библиотека „Везни“.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, около 15 юни 1920.

276

Гео Милев. Том V

Тате, след 2-неделното чакане за отговор едва вчера получих отговор на въпроса за печатането на моите стихове, и то — както очаквах — обикновения отрицателен отговор¹. Обаче книгата е вече наредена и ще се печати. Ще се печати в 1000 екземпляра, но разкошни в пълния смисъл на думата: хартия кремава, големичък формат, холандска, дебела, с 2 цвята текста — резедавозеле-никав (заглавията) и тъмновиолетов (останалото). Макар и 2 коли, тя ще заслужава цената си 15 лв. и съвсем не е опасно, че ще стои „на склад“. Аз зная колко почитатели имам и как би се продала книгата. Впрочем сега се продава всяка книга в 1000 екз.; а още повече такава една явно разкошна книга и от един човек, който дига най-много шум днес. Има модни писатели и такъв съм аз тъкмо сега. Впрочем ще напечатam около 100 покани за записване на абонати, които същевременно да предплащат, и съм сигурен, че от тия покани, пратени до познати и някои книжари, ще излязат не по-малко от 4-500 души. Ще обявя също тъй и във вестниците, че излиза наскоро книга „Жестокият пръстен“ — само за записали се абонати и т.н. Оня ден „Цвят“ е пуснал нова книга (уж разкошна), преводна, 40 стр., грозна външно и вътрешно, и пак с цена 15 лв., като не се бои, че не ще се харчи, защото я печата в 3000 екземпляра; а тая книга няма да се продаде толкова лесно и скоро, колкото моята.

Но защо ли се мъча да те убеждавам? Ти и за Иван-Радославовата книга не ми позволяваше да я печатам, а излезе, че трябвало да я печатам в 2000 екз., защото тия дни Военното министерство откупнува цялото издание.

Щом ти не си съгласен да се печатат моите стихове, макар че не рискуваш нищо и макар че аз имам нужда от бързи активи, ще я печатам на свой риск и отговорност, а парите ще подиря отнякъде сам. Ще струва 4800 лв. + корица 5500.

С поздрав
Георги

277

Писма

Подирете тия 2 абонати. Прибран ли е абонаментът от Девическата гимназия? Дали си ми напечатал афиши за сказките?

Съхранява се в НБКМ.

¹ Поради модернистичния характер на стихосбирката „Жестокият пръстен“ бащата се е опасявал, че тя няма да се разпродаде. Стихосбирката се приема от критиката отрицателно, но поради тогвия ѝ експресионистичен характер и поради популярността на Гео Милев като борец за „ново“ изкуство се разпродава бързо.

147

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 14 септември 1920

Тате, съвсем не ме зарадва известието, че досега не е записан нито един абонат в Ст. Загора. Впрочем до днес не съм получил още никакви абонати, т.е. сума, но имам от по-рано съобщения от мнозина, че желаят да бъдат абонати за II год. Имам съобщение също тъй, че в Габрово има записани вече 20 души,

но не съм ги получил; разбира се, че и другаде трябва да има записани, но във всеки случай желаното число 2000 едва ли ще се получи.

Решавам: в случай че до края на месеца не получа повече от 200-300 абонати, ще печатам 1000 екземпляра, 500 от които ще пуцам в ръчна продажба тук и в провинцията чрез книжари, цена 10 лв. и 20%, както прави „Златороз“¹; затова прати ми адресите на по-важните книжари. 1000 екземпляра — 3 коли — ще ми струват всичко най-много 4000 лв., по 4 лв. екземпляр; netto продажба 8 лв., значи пак ще остава печалба по 4 лв., нека бъде 3, нека бъде 2 — значи пак ще имаме месечно по 2—3000 или 4000 лв. Ще печатам не в Придворната печатница, защото борчът там не ми позволява, а, от друга страна, искат да им предплатя хартията за цялата година; а ще печатам в една нова печатница, която ще конкурира Придворната печатница — бившата Балкан-Цайтунг; там нямам тия тежки условия с хартията, а понеже хората ми са познати, ще имам кредит².

Изглежда, че големият абонамент, 80 лв., не ще ни донесе много абонати — тогава ще гържим ръчната продажба; така ще върви.

Ний сме добре; Леда има зъбче. Надявам се да си намерим постоянна квартира.

Петър³ да не се учудва на своя приятел Омарчевски, комуто подадох едно остро изложение⁴.

Много здраве
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Сп. „Златороз“ (1920—1944), редактори Вл. Василев, С. Скитник и Н. Лианев, списание за художествена литература.

² Първоначално сп. „Везни“ се печата в Придворната печатница, а по-късно в Дружествената печатница „Меркур“ — София.

³ Петър Минов, земеделец, народен представител, съпруг на братовчедката на Гео Милаев Евгения Попгеоргиева-Минова.

⁴ „Изложението“, за което става дума, не е открито. Вероятно то е първото изложение за състоянието на Народния театър.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 24 септември 1920

Тате,

Книжарят Ст. Попов в Твърдица иска с наложен платеж всички наши книги — по колко неизвестно. Прати му ги. Събра ли абонати в Ст. Загора или нито един?

Много здраве
Георги

P.S. Маларията повтори Леда отново завчера и днес. Даваме ѝ хинин. Изпратеният ръкопис ще излезе 48 стр. Ако не печаташ него, имам за луксозни издания работи (М. Метерлинк: стихотворения¹).

Ще ми трябва 3—4000 лв. за корици, които да купя предварително от другаде.

Другата събота излиза 1-ви брой².

Съхранява се в НБКМ.

¹ Морис Метерлинк, Горещи цветарници, Избрани поети и песни, преведе от френски Гео Милаев, Ст. Загора — София, 1920, „Книги за библиофили“, №4.

² Отнася се за първи брой на втората годишнина на сп. „Везни“.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 26 октомври 1920

280

Geo Muel. Tom V

Тате, най-сетне твоите големи страхове за мое-то заборчяване със списанието не се осъществиха и аз намерих изход из тежкото положение, което толкова те тревожеше.

Намерих издател на списанието, т.е. човек, който да финансира изданието сега в началото, когато не са събрани още абонаменти, а трябва пари. Това е едно младо еврейче с любов към литературата — особено модерната — и е готово дори да жертва оня капитал (около 10 000 лв.), който ще внесе като подкрепа за издаването на списанието. Сключихме преди няколко гена контракт с него: той става издател и администратор, а аз оставам като редактор. На мене ще плаща месечно около 1500—2000 лв., той няма да взема нищо, а ще води цялата административна работа — така че съм спасен и от нея. Досегашната сметка ликвидирахме тъй: той ми повръща това, което съм платил за първа книжка (5466 лв.), а аз му повръщам (т.е. приспадаме от разхода) прихода 3056 лв. без 1500, които задържам за себе си като запламя за месец септември; остава да получа 3910 лв. (на 2 пъти). С първата част доплатих в печатницата 1 кн. Другите ще получа след няколко гена заедно със запламята си за октомври. Това е то — не вярвам да не ти се хареса. Името му е Данон¹ — а за компенсация може да печатаме нещо от него (поправено от мене) — колкото да си види името. Така че от паричните грижи съм освободен; ще си имам отделна запламя, към която смятам да прибавя и други приходи от уроци по граматическо изкуство (за каквито ме молят) и по немски език — (от тях мога да имам доста пари)². Ос-

тава само да намеря квартира — това е най-голямата ми болка и мъка засега. А и уроците не мога да водя без квартира. Сега водя борба за 1 квартира, за която искат да ме изиграят от комисията — но ще си послужа с полиция. Дано се нареди!

За Гаврийски: работата е опечена; само че не ще стане по-рано от Нова година. Това ще бъде кооперация на едро и естествено не могат да се заловят най-напред с книгоиздателството, преди да имат складовете с продукти, уредена доставка от Европа и главно — широка покрита погнуска. Но за самия Гаврийски главно е книгоиздателската работа — издание, книжарница (всемирна), печатница и пр. На всичко това аз ще бъда директор. А със сто хиляди дял ний ще можем да влезем, като пресметнем и авторското право за около 60 коли (проза и стихове) X 500 лв. (за винаги) = 30 000 най-малко — стока и фирма „Библиотека Везни“, „Книги за библиофили“, сп. „Везни“ — все ще излязат 100 000. Разбира се, нашето влизане още сега е прибързано; ще влезем, когато кооперацията „Обединени народни сили“ започне да действа.

Клишетата за М. Метерлинк ще изпратя утре. Също и дървото за корица с 2 цвята от Валентина. Корицата трябва да бъде на бяла хартия (може от нашата бяла, но ако има по-дебела — по-добре).

Боите на корицата ще бъдат: листата с черно, цветчетата с ултрамарин (малко по-синкаво от цвета на този молив). Вътрешните илюстрации с черно, разбира се.

Чакам коректури.

Мила иска да ни пратиш 1 санджък за багаж (празен) — че няма да си държим гребелиите. Прати го до „Цар Самуил“ 14³.

Много здраве
Георги

281

Писма

Съхранява се в НБКМ.

¹ Буко Данон — Боян Дановски, театрален деятел, през двайсетте години на двайсети век увлечен от модернизма. И от тази комбинация нищо не излиза.

² Гео Милев не е преподавал уроци по театрално изкуство и по немски език.

³ Поради това, че апартаментът на ул. Ломска 26 е бил купен от други лица, семейството на Гео Милев остава без квартира и се връща отново при родителите на съпругата му Мила Керанова на ул. Цар Самуил 14.

150

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 2 ноември 1920

Тате, днес ти изпращам с колет клишетата на гърбо за корицата на М. Метерлинк. При печатането да се има предвид следното: 1. Боята е — за листата и стеблата черна; за цветчетата — ултрамарин, т.е. тази на приложените отпечатъци, примесена с малко червена, за да стане по-виолетова — ще се получи от синя (2/3), червена (1/4) и бяла (1/5). 2. Клишето №1 (цветчета) ще трябва да се отреже от горната страна с 1/2 см, защото е малко по-дълго; въобще да се гледа фигурите цветчета и стебла (листа) да се съвпадат — и да се нагласят добре на машината. Заглавията вътре в книгата ще бъдат със същия ултрамарин цвят на цветчетата. Очаквам коректури на целия материал, за да го нареда. Книгата ще бъде №4 от „Книги за библиофили“, затова, макар и 40 страници, не е скъпа за 10 лв. — има цветен печат, илюстрации, особена корица и пр. Клишетата изпратих вече.

С поздрав
Георги

Съхранява се в НБКМ.

151

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 4 ноември 1920

Ред на материала по страници:

Заглавие — страница 1

На гърба „Книги за библиофили: първа“ — стр. 2

Предговор — стр. 3-4

Из „Горещи цветарници“ заглавието е на стр. 5, а на гърба: 2-те мога с френски букви — стр. 6

Дотук 3 листа = 6 стр.

Редът на стихотворенията е означен с римски цифри (червени).

Първото стихотворение („Горещ цветарник“) носи № II; то идва на стр. 7-8.

№ III стр. 9

№ IV „ 10

№ V „ 11-12-13

№ VI „ 14

№ VII „ 15-16

№ VIII „ 17

№ IX „ 18

№ X (Амин) „ 19

№ XI (Водолаз) „ 20-21

№ XII „ 22

Заглавието *Песни* на стр. 23

На стр. 24 почва

песен I стр. 24-25

„ II „ 26

„ III „ 27-28

„ IV „ 29-30

„ V „ 31

„ VI „ 32-33

песен VII стр. 34

„ VIII „ 35-36

„ IX „ 37–38

„ X „ 39

Стр. 40 остава празна, т.е. всичко 2 1/2 коли.

При това разпределение в 40 стр. (2 1/2 коли) портретът и рисунката трябва да се печатат на отделни листове и да се турят като приложения – портретът между стр. 2 и 3, рисунката между стр. 16–17 (между 1-ва и 2-ра кола)¹.

Може да се направи друго: емблемата на издателството (цветна) да бъде на 1-ва стр. горе вдясно, 2-ра – празна, а чак на 3-та стр. идва заглавието на книгата, на 4-та стр. „Книги за библиофили“ и пр., а на стр. 5 (6 празна) – портретът; стр. 17–18 – рисунката.

В такъв случай ще имаме цели 3 коли, като стр. 47–48 ще бъдат празни, а песен I ще почва не на гърба на отдела, а на нова страница. Но иначе ще бъде по на сметка и ще бъде хубаво, защото илюстрациите (портрет и рисунка) ще бъдат на груга хартия. Тя да бъде по-дебела, хубава. Всичко подчертано със зелен молив да бъде цветно напечатано (ултрамарин).

За *Куриер*²: те ми отказаха не преди 9-и, а преди 10-и брой; 9 брой им е даден за разпространение. Уравниха сметката по 6-и брой с 981,50 заедно с взетия аванс (т.е. всичко 981 лв. от 3 до 6 брой). Остава да уравняваме още за 7, 8, 9. Казах им да изискат всички останали книжки.

С комунисти, симпатизиращи, говорих да разпространяваме списанието чрез частните настоятели на „Работнически вестник“. Ще опитам тази мрежа чрез един циркуляр; може би да може. Зависи дали всички настоятели на „Работнически вестник“³ ще вземат разпространението присърце. Ще опитам.

Главно – абонати обаче. Иван Мирчев да подкани своите хора с 1 картичка.

Борис пита за някакво гърво – какво гърво? За бюстовете? Нали намерил там? Клишетата сте получили; не се ли работят вече?

Съхранява се в НБКМ.

¹ Между наставленията на Гео Милев за художественото оформление на „Гореци цветарници“ от М. Метерлинк и самата изаява от печат книга има някои различия. Общо взето, редът на подредбата на материала е същият, но в книгата е включен и портретът на автора, емблемата на книгоиздателство „Везни“, вътре в страниците – заглавието на книгата с обозначение на преводача и вместо 6 страници материалът преди стиховете заета 10 страници без корицата. Стиховете в изданието започват от 11-а страница.

Всъщност книгата се печата по втория даден в писмото вариант.

На стр. 7–8 е поместен кратък предговор, написан в есеистичен стил бележка за поезията на Метерлинк.

² „Куриер“ – дружество за разпространение на периодическия печат.

³ „Работнически вестник“ (1897–1924) – орган на Българската комунистическа партия (тесни социалисти) – се е разпространявал главно чрез местните партийни организации и определени за това от тях партийни членове. Под „комунисти, симпатизиращи“ Гео Милев има вероятно предвид близките до списанието Хр. Ясенов, Н. Хреков и др.

152

До МИЛЪО КАСАБОВ – Стара Загора
София, 5 ноември 1920

Тате, вчера изпратих обратно коректурите с бележка вътре за разпоредбата на страниците. Забравих обаче да пиша следното: 1-во. Страниците ще бъдат по 30 реда, но предговорът да се събере непременно само на 2 стр.; 2-ро. Разстоянията между куп-

летите да се направят по-големи с 1 ред, т.е. да бъдат по 3 реда. 3-тият куплет на стихотворението „Зимни желания“ да се коригира и измени така:

*В душата ти стръкнала съзират,
с очи през тиналото впити,
кръвта на агнета, които
отдавна връх леда утират.*

Заглавията на стихотворенията с ултрамарин мастило.

За корици изпратих вече клишетата с колет. Ако може да ми се прати проба. Внимавай да се нагласяш правилно на машината. Корицата ще бъде така: 2-те коли и 1/2 обвити с една чиста корица (може от зелени-те), по-плътна, а върху нея тънката, печатана с шарките и етикета; краищата на тази шарена корица ще се презгнат върху долната дебела също както Едгар По. Тази долна, вътрешна корица може да бъде и от същата хартия, на която е печатан текстът. Така че корицата ще бъде двойна. Въобще трябва всичко да бъде красиво (да оправдае името „Книзи за библиофили“). 2-те илюстрации на отделни (по-дебели) листове като приложения.

Цена 10 лв.

Единственият ми кахър (освен квартирата) сега е Придворната печатница. Какво да се прави? Изложен съм на неприятности!

*Много здраве
Георги*

Ст. Атанасов и „Хемус“ искат да разпространяват наши книги.

Във II кн. на „Везни“ ще видиш откъслец от поемата „12“¹. Искам да я печатам. Цялата (2 коли) ще има голям успех — тесни социалисти и разни други.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Откъси от поемата на Ал. Блок „Дванадесетте“ се печатат в превод на Гео Милев в кн. 2 на сп. „Везни“, год. II. В отделно издание излиза на 16.XII.1920 г.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 11 ноември 1920

Тате, вчера, преди да получа твоеето писмо с полицата, получих друго от Придворната печатница. Ултимадум: ако до 1 неделя не уредя сметката, ще се обърнат към съда. Занесох им полицата — и наполовина ги убедих да се съгласят на изплащане чрез полици. Обаче — искат следното: сега да им внесем изцяло 1/2 или поне 1/3 от целия дълг, т.е. около 5 хиляди, а остатъка — в полици със срокове до 20 декември, тъй като до Нова година трябва да се приключи тази сметка. На първо време даже искат една полица с по-близък срок до 5 декември — за успокоение на управителния съвет. От друга страна, искат, ако може, полиците да бъдат платими в София. Полицата за Търново Сеймен във всеки случай приека. Това е положението. Аз оттук ще мога да им внеса след няколко дена 1400 лв. от 200 екз. „Под знамето на България“, откупени от Постоянната комисия.

За печата на Метерлинк: нека бъде материалът нареден така, както си го наредил ти; само че последните страници няма ли да бъдат много гъсти — именно: „И към двореца иде тя“ и „И вашите лампи тук горят“. Освен това — не е добре, дето материалът свършва на 40-а страница; трябва да остане 1

лист празен накрая — иначе не е красиво.

Емблемата да бъде също с ултрамарин. Под портрета ще пише само „М. Метерлинк“, но може и без това — по-добре да го няма!

Хартията: по който начин тънката бяла, защото е тънка; ако може — канцеларска 10–12 кг. Не слушай печатарите! Изданието трябва да бъде к р а с и в о. Корицата вижте да нагласите добре. Етикетчето отгоре да бъде оранжево или жълто¹. Цената най-малко 8 лв.

Много здраве
Георги

Уравних Чупевата сметка с 300 лв.; албуми не иска.

Имам орден гражданска заслуга V степен².

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Етикетчето“ на корицата е бяло каре, останало непънчено от виолетовите квадратчета, а хартията е тъмно „тънката бяла“, която Гео Милев поръчва да не се изпозва.

² По случай 50-годишната литературна дейност на народния поет Иван Вазов наред с много културни дейци е бил награден с ордена „За гражданска заслуга“, V степен, и Гео Милев.

1921

154

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 5 октомври 1921

Тате, коректурите на Пишибишевски¹ повърнах веднага. Ще се печата тъй, както съм коригирал, заедно с критическия каталог на 2-те по-раншни книги на Пишибишевски, ръкописа на който пратих преди това. Ще бъде 32 стр. (2 коли, а не 2 1/2). За списанието работата спря при хартията — въпрос, за който ти писах. Утре ще се разреши и той; ако не можем да вземем от Придворната печатница хартия, ще възприемем може би същата, каквато бе миналата година. С „Елит“² не съм говорил за премахване на тяхното условие за „6-месечна гаранция“, понеже: 1-во, те няма да се съгласят, понеже ще закупят за нас хартия за цяла година; 2-ро, ако ще го спираме по средата, хич да го не почваме. „Курьер“ с контракт не можем да обвържем, но базирайки се на това, че можем да изискваме „специално“ нужните нам артисали книжки, мисля, че можем да си изискваме по този начин почти всички.

Гео

Съхранява се в НБКМ.

¹ Отнася се за книгата: Ст. Пишибишевски, *Афоризми и прелюдии*, превел Гео Милев, София, к-во „Вezni“, Философско-критична серия №5, 1921. Другите две книги от Пишибишевски са: „Душата на Полаша“ и „Шопен и Ницше“, и двете издания на к-во „Вezni“. Втората е в превод на Дим. Велев.

² „Елит“ — печатница в София.

289

Писма

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 17 ноември 1921

290

Гео Милев. Том V

Тате, получих от Ив. Мирчев от Ст. Загора писмото, което ти препращам тук. Срещни се с него и виж какви намерения има той. Предполагам, че може би има предвид по-крупни хора (готови да внесат пари за издателска работа). Говори с него. Аз му пиша да се яви при тебе и надявам се да дойде. Той предлага акционерно дружество само за списанието, но пиша му, че това дружество би могло да бъде въобще за книгоиздателството и затова ще се срещне с тебе¹.

Този брой 6 ще бъде 32 стр. на проста хартия.
Пишете за Леда².

Много здраве
Георги

Съхранява се в НБКМ.

¹ Иван Мирчев — поет от Стара Загора — дава идеята да се създаде едно акционерно дружество „Везни“, което да набере средства от ценителите на хубавата книга.

² По това време Леда, дъщерята на Гео Милев, е на гости у дядо си и баба си в Стара Загора.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 30 март 1922

291

Писма

Тате,

Хартия купих 40 кгр., само че по 16 лв., а не по 15, —, както ми бяха казали по-рано. Казах ти, че вследствие на закъснението ни възможно е да повишат цената. Освен това тази хартия излезе малко по-друга, по-малка на формат (70/108), а не 70/112, каквато беше хартията на последните броеве от „Везни“, каквато е и тази, която взех от Чипев (и от която пращам останалите 250 листа). Днес чрез бюро „Експрес“ ти изпращам в един сандък купените 40 кгр. + останалите 250 листа от Чипевата хартия. От друга страна, хартията, която купих от Котев, понеже е по-малка (70/108), е и по-лека. Теглих я — излиза 34 или 35 гр. листа; т.е. в тия 40 кгр., които взех, има не 1000, а 1400 или 1500 листа. Плюс тях пращам значи още 250 листа от по-голямата. Значи имаме повече, отколкото ни трябва. Употреби колкото е нужно, а другата нека остане за друга някоя малка книжка (2 коли в 1000 екз.). Така поне мисля аз.

Сметката е:

40 кг X 16 лв.	= 640 лв.
за пренос	10, —

всичко	650 лв.
от тебе взех	400, —

	250, —

от бугките събрах 219, —

дагох от себе си 31, —

За сандък от Чупев, с който изпращам
хартията — 50, — не съм ги платил

81, — да вземам

II. За хартия за луксозни екземпляри: такава намерих пак у Чупев и пращам ти тук приложено мостра. Гледах и в Придворната печатница, но е по-скъпа и е неподходяща по формат (или не стига, или ще трябва много да се изрязва). Тази, която намерих у Чупев, е подходяща по формат — малко по-дълга, но нищо: може така да остане — за различие от обикновените екземпляри.

От 1 лист хартия излизат 2 коли, значи за 100 екз. в 5 коли ни трябва 250 листа. За тях иска 650 лв. Мъчих го да отстъпи на 600 лв., но не ще. Така листът идва по 2,60. В Придворната печатница ми искаха по 4—5 лв., а най-слабата по 3 лв. (много по-слаба от Чупевата!).

Смятам да не печатаме 100 луксозни екземпляра, а само 50; тогава ще ни трябва 125 листа = 325 лв.

III. Хартията за корици (100 листа) Чупев ще даде срещу екземпляри от Верлен¹. Обаче не я изпратих със сандъка, понеже нямаше повече място. Ще чакам да ми отговориш на горния въпрос (хартията на луксозните екземпляри), т.е. да ми пратиш нужните пари и тогава ще изпратя и двете хартии заедно в пощенски колет (до 10 кг. Х 1 лв. = 10 лв.).

Тук ти пращам на отделно листче списъка на абонатите, предплатили за III год. Отбелязано е кой колко е дал.

Там, дето е писано 70 или 100 лв., значи, че абонатът е платил толкова за цялата III год., т.е. има да

взема (след като е получил до 20 книжка) още 30 или респ. 60 лв. (понеже от 1—20 книжка правят 40 лв.).

Там, дето е писано още 40, — , значи, че абонатът е от миналата II год. (платил е за II год. 80 лв. и сега е доплатил още 40 за III год.); следователно има да взема тия 40 лв.

Бистра² изглежда, че ще се шару. За шанките: ще се боядисват ли и с каква боя?

Много здраве
Георги

P.S. Сега форматът на Верлен ще бъде точно както моя на бр. 12 от „Везни“ — хартията точно същата.

Мострата от корицата е 1/16 от целия лист. От 1 лист излизат 11 корици. Мострата от луксозната хартия е 1/2 от целия лист (= 1 кола).

Съхранява се в НБКМ.

¹ Поа Верлен, Избрани стихотворения, превод на Гео Милев, Ст. Загора, к-во „Везни“.

² Бистра е втората дъщеря на Гео Милев, родена на 17 април 1921 г.

До КИРИЛ КРЪСТЕВ — Ямбол
София, 3 април 1922

Млади приятелю,

Драго ми е, че има младежи като Вас, които си задават някои от големите въпроси на изкуството. А техният отговор е следният:

Думите на Верхарн съвсем не опровергават моите¹. Тъкмо душата (или Духът, ако обичате) е ядката на този пантеизъм, за който говори Верхарн. Новото изкуство (и изкуството въобще) — в противоположност на науката — отрича материята, като я подчинява на духа. Цялото човешко развитие до днес е одухотворение на материята от духа. Материята е материализиран дух. Духът изпълва, крепи, движи целия вселен. Това е пантеизъм: пантеизмът не е материализъм. Вашето внимание към новото изкуство ще бъде може би полезно, като се постараете да съберете абонати за III годишнина на сп. „Везни“, редактирано от мене. Ще Ви пратя покани.

Гео Милев²

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

¹ В бележките си към това писмо, които предава в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора, К. Кръстев обяснява: „Отговор на мое запитване за някои противоречия между писанията на Верхарн и Гео Милев по въпроса за пантеизма и спиритуализма.“

² Подател: Гео Милев, ул. Сан Стефано 30. Всъщност Гео Милев не е живял на този адрес, нито редакцията на сп. „Везни“ се е помещавала там. Адресът е на Стефан Спасов Стефанов.

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 4 април 1922

Тате,

Писах ти подробно по въпроса за хартията (обикновената), която купих и изпратих, и за луксозната, която трябва да се купи и от която пратих мостра. Очаквах да получа пари за тази цел, но пратих ми бюстчето, което да съм прогадал и пр. Де ще ги продам? Дал съм по-рано на Чупев и „Златолира“¹ и те още не са ги продали, за да мога да ги накарам да купят нови. Мога най-много да дам 5-10 Ибсен на „Златолира“, понеже от тях не им дадох — но с това нищо не става... Как тогава ще купя хартия за луксозни екземпляри; поне 125 листа, които струват 325 лв.? Затова чакам да ми пратиш пари. Утре ще изпратя допълнително ръкописа и преговора.

С поздрав
Георги²

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

¹ „Златолира“ — книгоиздателство в София.

² Подател: Гео Милев, „Мария Луиза“ 23.

До ГУСТАВ КЮН — НОЙРУПИН (Германия)
София, 2 май 1922

296

Гео Милев. Том V

Ich bestätige Ihnen den Empfang Ihres Schreibens vom 11 April. — Leider jedoch, bei der Absage, uns 10 900 St. 1/4 Tierbilder, auf ganzem Boden (4/4) gedruckt, zu dem von Ihnen zuletzt ausgetretenen Preis zu liefern, haben Sie es unterzuteilen, zu welchem Preise konnten Sie nun die gewünschten Bilder abgeben.

Es ist Ihnen ja wohl bekannt, daß wir die Titelbilder „Hahn“ in Zusammenhang mit den übrigen Tierbildern bestellt haben, so daß wir die (schon erhaltenen) Titelbilder ohne die Tierbilder nicht gebrauchen können; die letzten sind ja die Hauptsache für uns. — Deshalb bitte ich Sie uns sobald wie möglich mitteilen zu wollen zu welchem Preis, bei einer bestimmten Valuta der Mark konnten Sie uns die in Frage kommende Zahl (10 900 St.) der Tierbilder abgeben — und dies so schnell wie möglich um die Bilder noch vor dem Herbstsaison hier eingetroffen zu haben.

Ich hoffe, daß diesmal endlich werden wir klar und richtig verstanden sein und die ganze Sache, nach einer jahrelangen Korrespondenz, erledigt.

Hochachtungsvoll G. Milew
i. S. der Firma M. Kassaboff — St. Zagora

(Превог)

Потвърждавам получаването на писмото Ви от 11 април. За съжаление в отказа си да ни отпечатаме 10 900 броя 1/4 картини на животни на цял лист хартия (4/4) за предложената напоследък от Вас цена

пропуснахте да ни уведомите на каква цена бихте ни предали исканите картини.

На Вас Ви е добре известно, че картината за корицата „Петел“ е поръчана във връзка с останалите картини за животни, така че същите (вече получени) картини за кориците без картините на животните не бихме могли да употребим; последните са даже по-важни за нас. Затова Ви моля да ни съобщите колкото Ви е възможно по-скоро на каква цена при установена валута на марката бихте могли да ни предлагате въпросното число (10 900) броя картини на животни — и това колкото е възможно по-скоро, за да можем да получим картините преди есенния сезон.

Надявам се, че този път най-после сме се разбрали ясно и точно и че цялата работа, след едногодишна кореспонденция, е уредена.

С отаично почитание: Г. Милев
За фирмата на М. Касабоф — Ст. Загора

Съхранява се в НБКМ.

297

Писма

До КИРИЛ КРЪСТЕВ — Ямбол
София, 8 май 1922

298

Гео Милев. Том V

Драги Кириле,
Благодаря за поздравлението на Гергьовден¹.

Тук изпращам едно пиянско стихотворение от Рихард Демел² (из сборника избрани стихотворения, който готвя сега)³ като подарък и спомен от мене за жителите (пияниците) на „Yellow Hall“⁴, ако не се е разтурил вече: да си го турят в рамка и да го окачат на стената. Същевременно: много здраве на всички тях.

За моя инцидент със стражаря⁵ било писано в ямболския вестник „Тунджа“⁶. Кой го е писал — и какво е то? Изпрати ми моя брой да го видя.

За *сказките*, за които говорихме и за които Тончо особено настояваше: след 2 недели тръгвам в обиколка из Южна България — Чирпан, Казанлък, Ямбол, Сливен, Бургас. В Ямбол ще бъда на 21 май (неделя) и ще говоря 2 сказки:

1) 21, неделя, 6 ч. след пладне: „Символизъмът в изкуството“;

2) 22, понеделник, 6 ч. сл. пл.: „Футуризм, кубизъм, експресионизъм“.⁷

Във вторник (срещу Кирил и Методий) ще бъда в Сливен, на Възнесение (25) в Бургас.

Наредете всичко необходимо за тая дата (21 и 22 май), като разгласите усърдно, особено между учениците, т.е. се постарайте да разпродадете билетите (както говорихме) и изобищо да подготвите един по-добър успех.

За парите, които сте изпратили в Ст. Загора (абонамент за сп. „Везни“) и след това сте искали книги — питях, когато бях там, но въпросът е малко объркан. Кой е пратил парите? Колко? и пр. Пишете в Ст. Загора и се обяснете.

Много здраве на всички познати, на тебе и домашните ти!

Гео Милев

299

Писма

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

¹ Гергьовден е именният ден на Гео Милев, чието кръщене името е Георги.

² „Пиянското стихотворение от Рихард Демел“, както съобщава Кирил Кръстев, е „Вакханална песен“, печатано за пръв път в ямболското списание „Crescendo“ (редактор К. Кръстев) през 1922 г.

³ „Но любовта...“ от Рихард Демел.

⁴ „Yellow Hall“ — „Жвятият салон“. Кръстев обяснява това място от писмото така: „Жвятият салон“ е тогавашният клуб на ямболските интелектуалци, където Гео Милев държи интимна сказка върху същността на експресионизма, поседвана от голяма пиянска друта до сутринта.“

⁵ За този инцидент Кръстев дава следните подробности: „Разхождайки се из Ямбоа, Гео Милев бива заподозрян от един полицаи като странна личност и отведен при подначалника на участъка. Извикаха те веднага. Заварих го ожесточен от деянията на полицията, настояваше, че полицията трябвало да го „свърже“ с афишите и да разбере веднага кой е: „Български писател, който държи сказки.“

⁶ Гео Милев е бил в Ямбол около 18 април 1922 г. и е изнесъл две сказки в читалището. По това време става и „инцидентът със стражаря“. За неговите сказки и за въпросния инцидент в хрониката на местния вестник „Тунджа“ се появява следната бележка:

„Гео Милев пред ямболци.

Г-н Гео Милев, известен млад писател, даде на 18 т.м. в читалище „Съгласие“ две сказки на теми: „Борбата против материята“ и „П. К. Яворов“. И двете сказки на софийския гост, един от проводниците на новите литературни течения у нас, бяха изтънчени със спели, оригинални мисли и останаха възнаградени от заинтересуваното внимание на посетилата ги просветена аудитория.

Към горната бележка прибавяме с неудоволствие и следната около пребиваването на Г. Милев в Ямбол. Някой си полицейски стражар посред бял ден задържал със свойствената на българския стражар нежност и откарал писателя в участъка под предлог, че го намерил „съвниетелна личност“. Полицаят бил подведен от вида на буйните коси на външния човек. Янгавишкът (грешката) бил, разбира се, лесно отстранен, но не знаем каква награда е получил стражарят за показаната от него прозорливост.“ (В. „Тунджа“, бр. 15–16 от 28.IV.1922 г.)

7. Въз основа на горното писмо във в. „Тунджа“ се появява, вероятно написана от сатия К. Кръстев, следната бележка за предстоящото ново посещение на Гео Милев в Ямбол:

„К у а т у р н о х у д о ж е с т в е н а с е д м и ц а.

През текущите дни ямболци ще имат голямото щастие да се запознаят с неколцина от най-видните представители на научната и литературната мисъл у нас. (След като се съобщава за предстоящото идване на Асен Златаров, бележката продължава:)

Предстоят литературните конферанси на г-да Чавдар Мутафов, известен естет модернист, майстор на гротеската, и Гео Милев, помолени от многобройните си почитатели в града да го удостоят с посещението си. И двамата ще говорят също в читалището: първият на 19 и 20 т.м. на теми: „Новите проблеми в модерното изкуство“ и „Бъдещите очертания в изкуството“, вторият на 21 и 22 за „Символизъмът в изкуството“ и „Футуризмът, кубизмът и експресионизмът“.

Гео Милев, един от най-видните проводници на експресионистическото направление, редактор на сп. „Везни“, орган на това направление у нас, автор на „Жестокият пръстен“, ще конферира вече за втори път в Ямбол.“ (В. „Тунджа“, бр. 20 от 21.V.1922 г.)

Гео Милев действително отива в Ямбол и изнася споменатите беседи. По този повод във в. „Тунджа“ отново се появява бележка.

„Из читалище „Съгласие“.

(След като се отбелязва големият успех на беседите на Ас. Златаров и Методи Попов, бележката продължава:)

„Не можем, от друга страна, да не скърбим, гдето гражданството не се притече достатъчно охотно на беседите на г-да Чавдар Мутафов и Гео Милев, устроени помимото инициативата на читалището. Не притежавайки официалните качества на гореотбелязаните лектори (Ас. Златаров и М. Попов), те допринесоха не по-малко за осветяването на материите, избрани за предмет на беседите им. Трудно би могло да се потисаи по-съвършено конферирание от това на г. Ч. Мутафов: мъчнодостъпен, поради естеството на предмета, сказчикът даде два истински chef-d'oeuvre'a на академическо красноречие. Коакото за Г. Милев, тоя баестящо изнесе защитата на експресионизма пред своите слушатели — немногобройни, както и у предишественика му — без съмнение поради липсата на общежитейски интерес у третираните от тях въпроси и поради предубеждението на масата спрямо непонятните за нея тежнениа на застъпваното от тях модерно изкуство.“ (В. „Тунджа“, бр. 21-22 от 4.VI.1922 г.)

161

До КИРИЛ КРЪСТЕВ — Ямбол¹

София, 25 юни 1922

У група досегашни сътрудници на „Везни“ зрее идеята да се превърне досегашното книгоиздателство „Везни“ със седалище в София — в кооперативно дружество „Везни“ със седалище в София. Непосредната цел на това превръщане е:

1. Да се увеличи издателският капитал.
2. Да се свържат по-тесни връзки между писател, читател и издател, като се създаде една обща организация на ония хора в България, които милеят и радаят за хубавата и съдържателна българска книга.

По тоя начин се стремим да организираме една

книгоиздателска работа, която ще позволи да се реализират всички хубави намерения, които досега поради липса на необходимите по-големи средства са били и останали само намерения: така например ще се даде възможност на първо време да се поднови списание „Везни“ във вида на първата му годишнина, дори в един по-хубав (черни и цветни илюстрации), нещо, което — както е констатирано — е дълбоко и живо желание на сериозните български писатели. Редом със списанието ще се направи възможно издаването на ценни и изящни по вид книги (преводни и оригинални) при сътрудничеството на всички, които вземаха участие във „Везни“ през изтеклите досега три години. Това са общите ръководни мотиви при развиването и осъществяването на идеята за едно кооперативно дружество „Везни“.

Предстоящо е учредителното събрание за изработване на устава, след което ще се открие подписката за записване на дялове.

Дяловете ще бъдат по 50 лв. За записването на дяловете ще се апелира към всички читатели и съмишленици на „Везни“, защото, както се казва по-горе, целта е да се създаде една организация от читатели, писатели и издатели, т.е. като сами читателите станат свои издатели, ще апелираме към всеки, който съчувства на тази идея, да внесе колкото може и обича — един дял само (от 50 лв.), ще бъде също така полезен и също така дава право на членство в кооперацията. Членовете ще се ползват с особени права — отстъпка в изданията².

Познавайки и ценейки Вашата симпатия към „Везни“ и надявайки се на Вашата искрена ревност за създаването на нещо хубаво, поверяваме Ви идеята, която ни занимава в този момент, като Ви молим да ни съобщите в най-близко бъдеще какъв брой дялове се надявате да се запишат чрез Вас във Вашия град.

Сведението Ви да бъде по възможност точно и сигурно. Съобщете на адрес: София, Мария Луиза 23, „Везни“.

С искрен поздрав:

Здравей
Гео Милев

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмото е написано на пишеща машина и представлява циркуляр. Отгоре на листа е написано: „Поверително.“ Един екземпляр, адресиран до К. Кръстев, се пази в Къща музей „Гео Милев“, Ст. Загора.

² Идеята за създаването на записаното кооперативно книгоиздаване не се осъществява.

162

До КИРИЛ КРЪСТЕВ — Ямбол
София, декември 1922¹

Драги Кириле,

Никак не се обади и не благоволи да ми изпратиш „Кресчендо“². Но нейсе. Аз все пак дадох за II брой непечатани мои стихове³, които може би си получил вече.

Тук имаш новия брой на „Sturm“⁴ и 20 екземпляра от моето последно съчинение⁵ с молба да ги разпредиш между моите ямболски приятели. Струват по 10 лв. екземпляра. Изданието е бенефис⁶ за автора — така че по-скоро ги пласирайте, та за Нова година да им получа парите.

„Sturm“ следната година, която почва от януа-

ри, желал ли да го получаваш? Редакцията приема само абонаменти за I годишнина; абонаментът за I е 50 лв. Кога ще ме викате да ви дойда на гости?

Много здраве на всички
Гео Милев

P.S. Екземплярът от „Яворов“ вътре в „Sturm“¹ е надписан за тебе. Внимание!

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

¹ Пистото не е датирано, но по съдържанието личи, че е написано в края на декември 1922 г.

² Сп. „Кресцендо“ излиза в Ямбол през 1921–1922 г. под редакцията на Кирил Кръстев. Направлението му е модернизтичско.

³ Изпратените непечатани стихове от Гео Милев, както си спомня К. Кръстев, са две стихотворения от „As dir“.

⁴ „Шурм“ – немско модернизтично списание, излизало в Берлин. Свързано с експресионизма.

⁵ Отнася се за поетата на Гео Милев „Панихида за поета П. К. Яворов“, писана през 1914 г., но издадена в края на 1922 г. от „Везни“.

⁶ Бенефис – театрално представление, доходът от което е в полза на чествания артист. Оттук и бенефисно издание, т.е. целият доход от него щял да бъде в полза на Гео Милев, автор на книгата.

⁷ Гео Милев е бил официален представител на сп. „Шурм“ в България. Той е записвал абонатите и разпространявал списанието, бил е застъпник на авторските права на писателите от „Шурм“.

1923

163

До КИРИЛ КРЪСТЕВ – Ямбол
София, 30 януари 1923

Любезни редакторе,

Моего безкрайно съчувствие към сполетялото те нещастие, усилено с обидата, нанесена от г. Милев, като не поместил от „лявата“ страна на рубриката в Алманаха¹ Crescendo-мо².

Няма какво, жестокост!

Кр. Мурски

Не разбирам, дали сериозно съм длъжен да обявя за „ляво“ изкуство Израил Кемалов, Лео Коев, Петър Спасов и т.н.³ ...?

Гео Милев

Купи ли 8-и брой на „Маскарад“?⁴

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

¹ Алманах Везни (1923), съставил Гео Милев.

² В „Алманах Везни“ Гео Милев представя списък на списанията на „лявото“ изкуство. В този списък редакторът на алманаха не поставя сп. „Кресцендо“. За повода на картичката К. Кръстев пояснява: Редакцията на сп. „Кресцендо“ се бе много засегнала, че Гео Милев не е упоменал „Кресцендо“ между списанията на „лявото изкуство“ в списъка, публикуван в „Алманах Везни“ (1923).

³ Български писатели, тогава модернисти, сътрудници на сп. „Кресчендо“.

⁴ „Маскарад“ – седмично художествено-хумористично списание (1922–1923), създадено по инициатива на Хр. Спирненски и Т. Измираниев. В бр. 8 от 21 януари 1923 г. в рубриката „Литературен живот“ има бележка за сп. „Кресчендо“. В нея се описват модернистичните позиции на списанието и се загатва за връзките на Гео Милев с него, „който и тук, в това „Crescendo“ е нещо като водач“.

164

До КИРИЛ КРЪСТЕВ – Ямбол¹
София, 5 юни 1923

Моля, внесете веднага чрез мене абонамента за III тримесечие на сп. „Der Sturm“ = 42 лв. български, а ако обичате и за IV = също 42 лв., всичко 84 лв. С това ще имате списанието редовно до края на годината. С тия 2 книжки (май и юни) свършва II тримесечие.

Правя Ви освен това бележка, като редактор на сп. „Crescendo“, че не можете без мое позволение да превеждате и печатате работи от „Der Sturm“. Аз съм представител на „Der Sturm“ в България и застъпник на авторските права на писателите от „Der Sturm“ – съгласно с международната литературна конвенция, в която влиза и България съгласно Ньойския договор. За публикуваното от Вас стихотворение „Анна Цвете“ (Anna Blume) от K. Schwitters ще трябва да заплатите чрез мене на автора авторско право от 100 лв., които, моля, изпратете ми заедно със стойността на абонамента за III и IV тримесечие на сп. „Der Sturm“.

Като се извинявам за неприятната изненада, която ще Ви причини може би горесъобщеното, съжалявам крайно за това, че трябва да Ви припомня още веднъж, че превеждането на произведения из „Der Sturm“ не е безрезервно позволено и че за това ще трябва да искаме разрешение от мене – представител на „Der Sturm“ и застъпник на авторските права на неговите автори.

Гео Милев

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“.

¹ Писмото е написано на бланка на „Везни“.

165

До КИРИЛ КРЪСТЕВ – Ямбол
София, 1 август 1923

Уважаеми 2-га редактори,

Поканвам Ви още веднъж незабавно уреждане на въпроса за авторското право за стихотворението „Anna Blume“, без този въпрос да се превръща в спор, както изглежда, че желаете Вие. Като редактори Вам би трябвало да е добре известно, че според Ньойския мирен договор България влиза в така наречената Бернска конвенция, според която са запазени авторските права на чуждите автори. Колкото за това, че аз представлявам „Der Sturm“ в България – това Ви е, струва ми се, твърде добре известно, та всички други приказки са само отводи от Ваша страна, т.е. напълно неуместни. Моля и настоявам да се уреди въп-

росят за 100-те лв. авторско право, за които ще получат, разбира се, разпуска. Също и за абонамента на „Der Sturm“. Новата книжка от списанието излезе, но не Ви е изпратена.

С поздрав Г. Милев

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

166

До КИРИЛ КРЪСТЕВ — Ямбол
София, 11 септември 1923¹

Кириле,
„Sturm“ът продължава да излиза. Интересни приложения в последните книжки.

Не желаш ли да го получаваши?

Абонаментът до края на годината 84 лв. + разноси по чека и писмото = 16 лв., всичко 100, —

Много старателно ме избягна, когато беше тук.

Чакам и 100 лв. за „Der Sturm“, Негг. Всичко друго беше много детинско.

Много ти здраве
Г. Милев

По-скоро да уредим тия въпроси.

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“.

¹ Датата на писмото е поставена по пощенския щетпел.

167

До БОРИС ГАЙДАРОВ — Лом¹
1923

Г-н Гайдаров²,

Постарах се да изпълня желанието Ви, доколкото можах, бързо: последните три изпратени ми от Вас песни Ви повръщам тук преведени. За другите (12) дано не бързате толкова. Обаче едно нещо: трябва да ми изпращате не само текста, а и нотите. Защото, макар и преведени точно по стихотворната мярка на оригинала, текстът може да не съвпада с музикалната мярка на песента. Напр. в песента „Полевой цветок“³: третият ред от началото аз съм превел:

„Скоро ще се разделя.“

Ами ако музиката е използвала двете „скоро, скоро“ на оригинала в смисъл да ги отделя, да ги подчертая с паузички? Т.е. ето как:

СкороII, скороII мне с тобой... и т.н.

Или още повече в „Родимый край“⁴. В оригинала всеки два реда дават завършена мисъл; у мене не излезе така. Ами ако *музикалната фраза* (която аз не зная, понеже нямам нотите) завършва след всеки два реда? Както виждате, в такъв случай моят превод не ще уйдиса напълно към музиката. Ето защо при превод на музикален текст добре е да има човек на ръка...

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмото е без дата. Краят му липсва.

Наред с поетически преводи Гео Милев е превеждал и текстове на музикални произведения. Както съобщава Борис Гайдаров в писмото си до Леда Гео Милева (от 15.III.1946 г.), поетът превеждал доста текстове на песни и по-големи работи (орато-

рии и др.) за Еврейското певческо дружество с диригент Цади-ков. Съпругата на Гео Милаев, Мила Г. Милева, си спомня, че той е превеждал либрета за Кооперативния оперетен театър.

² Борис Гайдаров е бил издател на песенни сборници в Лом. Както съобщава в писмото си до Леда Г. Милева, Гео Милаев му е превел доста текстове на песни. Това се потвърждава и от самото писмо на Гео Милаев

³ „Поаско цвете“ – песен от Фр. Зиахер (1789–1860).

⁴ „Роден край“ – песен от Фр. Шуберт (1797–1828). Не е много ясно защо цитираните стихове на песни от немски композитори, които в оригинала са на немски, тук са на руски (превод). Очевидно изданието, от което Гео Милаев е превеждал, е било руско!

1924

168

До АНГЕЛ КАРАЛИЙЧЕВ – Гара Стражица
София, 14 август 1924

Драги Ангеле,

Мога ли да очаквам от тебе нещо подходящо за специалния септемврийски (двоен – 7–8) бр. на „Пламък“? От което се разбира, че „Пламък“ ще продължава да излиза и занапред, въпреки разиграната му преди месец и половина мизерия¹; само 6 бр. артиса – другите ни повърнаха...

Така че: това е предметът на настоящето ми послание: ако обичаш и ако можеш, изпрати² нещо такова, каквото казах. Срок: краят на август.

Здравей
Гео Милаев

P.S. Подобна покана отправям до всички пр. [олетарски] поети³; надявам се, че всички ще бъдат застъпени.

Съхранява се в архива на Ангел Каралийчев.

¹ Гео Милаев говори за конфискацията на бр. 6 на сп. „Пламък“ от полицията.

² Ангел Каралийчев не изпраща свой материал за списанието. След много години в краткия си спомен за Гео Милаев ще признае, че новопътци по „стар навик гледаха на списанието с големи червени цифри с подозрение и недоверие.“ – „В ония тревожни дни“, възпоминателен лист „Гео Милаев, 1895–1960“ – Стара Загора, 1960 г.

3. По всяка вероятност Гео Милаев е изпратил сходни писма и на други пролетарски писатели, но те не откликват на поканата му по същите причини, които изтъква Караалийчев. А и сп. „Нов път“ и неговите сътрудници по това време са повече критично и подозрително настроени към „Платък“.

169

До МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
София, 15 октомври 1924

Тате, писах ти вчера и днес за „Панихидата“¹. Корица литографирана не може — скъпо е. Пращам 80 листа черна хартия (от 1 лист 8 корици) = 640 корици. Остава да намериш допълнително за 300 екз. там някоя хартия, ако не черна, поне т ъ м н о с и в а, тъмносиня или тъмнокафява. В краен случай може и бяла, по-дебела, и върху нея заглавието ще се печата черно. Заглавието е рисувано с дебели букви — клишетто ще бъде утре вечер готово. В краен случай може да печатаме и само 640 екз. + 8 с по-хубава корица (черна, по-дебела, пращам 1 лист). За всичко ми съобщи телеграфически веднага: в колко екземпляра, и парите прати телеграфически. За портрета: поръчах да се изработят *фотографически*, формат 6 на 9 см. Така ще бъде много по-хубаво — и, разбира се, книгата ще носи по-голяма цена. Портретите ще бъдат по 70 стотинки парчето, значи 1000 за 700 лв. Сега ти телеграфирам и затова да ми пратиш нужните пари телеграфически, за да ги платя навреме и да не се забави работата: ще бъдат готови в събота. За корицата писах, че ще бъде сребърно на черно (камо „16 поеми от Верхарн“)². Клишетто ще бъде утре готово³.

Цялата сметка е
80 листа корица черна X 3,50 = 280 лв.
1 лист „ „ X 7, — = 7, —
клишетто заглавие = 50, —
1000 портретчета X 0,70 = 700, —

Всичко 1037, —

Тук прилагам образец от формата на портретчетата — но хартията е малко по-тънка. Ще се лепят на празна страница. Ще се лепят нависоко по левия ръб, т.е. ето как (на стр. 5). Лепилото (с к о р б я л а) ще се маже на мястото, дето е червената черта (а не отгоре).

Сметката на страниците:

1—2 стр. празни
3—4 заглавие
5—6 портрет
7—14 текст
15 — гледай приложения лист
16 — празна

Коректури да ти се пратят. Правопис: най-стар, с „ъ“ и „ѱ“ навсякъде⁵.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Поемата „Панихида за поета П. К. Яворов“ е написана през 1914 г. В първо издание тя излиза през 1922 г. В писмото се говори за нейното второ издание, което излиза през 1924 г. по случай 10-годишнината от смъртта на Яворов.

² Еми Верхарн, Поеми, авторизиран превод на Гео Милаев. „Книги за библиофили“, №7. Издава к-во „Вezni“, Стара Загора — София, 1923.

³ Книгата се печата точно по указанията в писмото.

⁴ Книгата е отпечатана по обикновения тогава правопис

с в и ъ, но не най-стария, т.е. църковнославянския правопис.

5. Вероятно краят на писмото не е запазен, защото липсва подписът на Гео Милев.

170

До ЛАМАР
2 декември 1924

Др. Лальо,

Получих ти двете картички относно готвената сбирка „Железни икони“ (заглавието много добро!), но не можах да разбера добре какво смяташ да правиш. Смяташ там да печаташ въпросната сбирка? Това е жива глупост. Ще бъде язък за барута! Затова ето що: сбирката можем да ти издадем тук, като номер от библиотеката на „Пламък“, същия формат, същата външност, но ако искаш по-добра хартия, също и 1–2 илюстрации (ако искаш, но аз мисля, че са излишни), така че изпрати сбирката (ръкописа) и до Н. Г. може да излезе. Ще получиш и хонорар за тази работа.

„Пламък“, който закъсня малко, излиза най-сетне. Закъсня по печатарски причини.

Здравей:
Гео Милев

Писмото е публикувано във в. „Литературен фронт“, бр. 44 от 1 ноември 1973 г.

1925

171

До ЛАМАР
Януари 1925

Др. Лальо,

Ти отгавна не си се обадил. Какво стана с твоята сбирка? Нали през януари щеше да бъде готова. — Както ти писах, ще я издадем в библ. „Пламък“. Така че изпрати си ръкописа.

Утре излиза 1 кн. от год. II на „Пламък“.

Очаквам от тебе стихове за следния брой, който ще излезе към края на февруари.

Стана дума за тебе в администрацията на списанието: записаните от тебе абонати не били си доплатили абонамента за I годишнина. Така че би трябвало да се погрижиш малко за тази работа; бъди добър.

Прочее, здравей — много здраве на цялото ти домочадие —

Твой Гео Милев

Публикувано в „Гео Милев. Вспоменателен сборник, 1936“. Писмото не е датирано. Вероятно е писано през месец януари 1925 г.

До ЛАМАР

краят на януари, началото на февруари 1925

316

Гео Милев. Том V

Др. Лальо,
Получих ти „Желез. икони“. Разбира се, че може да бъде издадена сбирката ти от издат. „Пламък“. Обаче ще ти направя следните забележки по отношение съдържанието на книгата: 1. „Война“ трябва да се извади и издаде отделно, тя си е готова отделна книга. 2. Всичко останало ще трябва да се пресее, т.е. някои работи, писани в стария ти маниер (с правилни стъпки и рими), да се поизхвърлят... най-добре е да се откажеш съвсем от тях – включително и „Мойсей“. Вместо тях – 2–3 стихотв. – да се вземе печатаното във „Вezni“ III г. („Америка). Но тая работа, вярвам, ще имаш доверие да предоставиш на мене, като не се съмняваш ни за минута в моите симпатии към тебе, което значи, че ще се постарая да дам такъв вид на сбирката, какъвто дори и ти не си и дал! 3. Сега има нов Зе; вземаш ли това предвид, че е опасно да се печатат някои работи (напр. „Война“ и края на „Вика на Роб“). Вземи всичко това предвид, прочети и реши – и ми пиши своето становище към Зе-то. Чакам писмо от тебе и веднага се слага под печат първата част на „Жел. икони“. Ще излезе 32 стр., а може би и 40 стр.

Твой Гео Милев

Писмото е публикувано в „Гео Милев. Въспоминателен сборник, 1936 г.“. Не е датирано. Отнася се към началото на 1925 г.

До ОТО РЮЛЕ – Германия

София, 11 април 1925

317

Писма

Werter Herr,

Durch einen mir unbekannten Herrn erhielt ich dankend Ihre w. Adresse und freundliche Grüsse – von einem dergleichen unbekannten Freund, der wie mir mitgeteilt wird, gute Erinnerungen von mir habe, dessen aber ich mich – meinerseits – gar nicht erinnern kann, ihn je in meinem Leben getroffen zu haben. Der Name Otto Ruhle ist mir an der Zeitschrift „Die Aktion“ bekannt. Jetzt schreibe ich nicht mehr; möchte nur die erwähnte Identität festgestellt wissen, bevor wir weiter zum schriftlichen Verkehr übergehen.

*Mit bestem Gruss
Ihr Gheo Milev*

(Превод)

Уважаеми господине,

Чрез един непознат за мене господин получих с благодарност Вашия скъп адрес и приятелски поздрав – от един също така непознат приятел, който, както ми се съобщи, пазел добри спомени от мене, с когото обаче – от своя страна – не мога да си спомня да съм се срещал някога в живота си. Името Ото Рюле ми е познато от списание „Акцион“¹. Засега повече няма да пиша, бих искал да съм сигурен в упоменатата идентичност, преди да преминам към по-нататъшно писмено общуване.

*С най-добър поздрав
Ваш Гео Милев*

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Акцион“ (1913–1933) – немско списание, издавано в Берлин от Франц Пфетферт. Заета опозиционна позиция против Вилхелмовата монархия. През Първата световна война се изказва против шовинизма и милитаризма. На страниците му са печатали Кара Либкнехт и Роза Люксембург. В областта на изкуството е бил орган на експресионизма. Негови сътрудници са били Й. Бехер, Л. Рубинер, Е. Мюзам, Ф. Верфел, Х. Ман и др. Съставът на литературната група около „Акцион“ е бил разнороден. Мнозина от сътрудниците му по-късно се оформят като представители на революционната поезия в Германия.

И през време на престоя си в Берлин, и след завръщането си в България Гео Милев е бил свързан със списанието, печатаал е в него свои работи и преводи, а по-късно препечатва материали от него във „Вezni“ и „Платък“.

Б. ПИСМА ДО ГЕО МИЛЕВ

1913

174

От ГЮСТАВ КЮН – Нойрупин (Германия)
Нойрупин, 25 ноември 1913

GUSTAV KÜHN

NEU-RUPIN

gegründet 1445

Telegramm-Adresse: Gustav Kühn

Fernsprecher 76

Reichbank

Giro-Conten: F. W. Krause § C. Bankgeschäft

Berlin S. W. 19

Ihre gef. Karte vom 22. d. M. habe ich erhalten und bin ausnahmsweise bereit, für Sie die kleine Auflage von 5 000 Stück eines Buches kombiniert aus 291 und 301 herzustellen. 291 ist zwar in 8 Farben, 301 nur in 5 Farben gedruckt.

Der Preis für 1 000 Bücher nach Ihrem Vorschläge beträgt 120 M, bei Abnahme von 5 000 Stück. Falls Sie sich entschließen können, gleichzeitig je 5 000 Stück von 2 verschiedenen Kombinationen aus 291 und 301 zu bestellen – also im Ganzen 10 000 Bücher, so werde ich Ihnen den Preis auf 100 M. pro 1 000 Bücher erniedrigen.

Aus Ihrer Karte kann ich nicht genau ersehen, welche Bilder aus 291 und welche aus 301 Sie in das Buch aufgenommen haben wollen. Ich bitte Sie deshalb mir ein Buch einzusenden, in welches Sie die von Ihnen gewünschten Bilder aus den Mustern, die Sie dort haben, einkleben. Auch würde es sich empfehlen, daß Sie die Bulgarischen Schriften in dieses Probenbuch einkleben.

Die Schriften auf Umdruckpapier mußen Sie ebenfalls einsenden.

Bezahlung ist — wie die meinen früheren Leiferungen — vor Absendung der Waare nach Bulgarien* zu leisten.

Hochachtungsvoll:
Gustav Kühn

(Превод)

Вашата любезна картичка от 22 т.м. получих и по изключение съм готов да доставя за Вас малкото издание от 5000 броя на една книга, комбинирана от 291 и 301. 291 е в 8 бои, 301 само в 5 бои отпечатана.

Цената за 1000 книги е според Вашето предложение 120 марки при спадането за 5000 парчета. В случай, че решите своевременно да поръчате по 5000 броя от 2 различни комбинации от 291 и 301 — значи всичко 10 000 книги, — тогава ще Ви намалая цената на 100 марки за 1000 книги.

От картичката Ви не мога точно да заключа колко картини от 291 и 301 искате да бъдат вместени в книгата. Затова Ви моля да ми изпратите една книга, в която да залепите исканите от Вас картини от образците, които притежавате. Също би било желателно да налепите в тази пробна книжка българския шрифт.

Шрифтовете, отпечатани на хартията за печатане, трябва също така да изпратите.

Заплащането ще става както при моите по-раншни доставки, преди изпращането на стоката за България.

С голямо уважение:
Густав Кюн

Съхранява се в НБКМ.

1915

175

От ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ - София
28 януари 1915

321

Писма

Бях малко болен, милий Милев, та затова не ти отговорих навреме. Получих и портретчето, и писмото до Верхарна¹, заедно с писмото до мене. Още на другия ден изпратих първото на великия му агресант, а второто четох и препрочетох много пъти. Благадаря за всичко. Стихотворението на Молберта сега по ми се хареса, отколкото Демеловото. Пиша ти от „Цар Освободител“². По това можеш да разбереш, че в моя живот, както и в живота на моите приятели не е станала никаква промяна. Каква въпрос може да стане? Удивителна или въпросителна трябва да се туря след такова....., не зная. Пиши ми, когато почнеш да печаташ „Хвърчащите листове“³. Дано намерят разпространение. Много лоши са времената, особено за литературата, та затова не мога да мина без това благопожелание... „Звено“⁴ сам не зная ще излезе ли. Уж правим материал за двойна книжка, но кой знае какво ще стане. На всеки случай ти прати нещо. Пиши по-често — ти си по-свободен.

тв[ой] Д. Дебелянов

За посвещението — лесна работа⁵. Направи както ти знаеш. Поздрави от всички тук.

Съхранява се в НБКМ.

¹ През август 1914 г. Гео Милев, по това време студент в Лайпциг — посещава Лондон. Там се запознава с големия белгийс-

ки поет Емиа Верхарн. Между двамата се създават по-близки отношения. Гео Милев, който още преди това е бил във възторг от Верхарн, спянал го е за свой учител, е превеждал много произведения от белгийския поет. След раздялата между двамата се разменя кореспонденция. Писмото, което споменава Д. Дебелянов, ще да е изпратено през януари 1915 г., защото в картичка от 21.II.1915 г. Верхарн отговаря на Гео Милев, че е получил неговото писмо.

² Известна по онова време кафе-сладкарница, в която се е събирала литературната общественост в София.

³ След завръщането си от Германия Гео Милев започва да издава в Стара Загора една поредица малки стихосбирки на свои преводи от изтъкнати западноевропейски поети модернисти: №1 Стефан Малаарте, №2 Рихард Демел, №3 Емиа Верхарн, №4 Поа Вераен, №5 Фридрих Ницше, които озаглавява „Лирични хвърчащи листове“.

⁴ „Звено“ е месечно литературно списание, първият орган на модернистите. Отговорен редактор е бил Д. Подвързачов. Първата книжка излиза в София през януари 1914 г. Излизат всички пет книжки (май 1914 г.). Двойната книжка, за която говори Дебелянов, не излиза от печат.

⁵ Всеки брой от своите „Лирични хвърчащи листове“ Гео Милев посвещава на един от своите приятели поети символисти: Николай Лиалиев, Теодор Траянов, Димчо Дебелянов, Людмила Стоянов и Николай Райнов.

От ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ София, 3 февруари 1915

Милев,

Писмо, с което да ми съобщаваш някакъв адрес (чрез твоя братовчед или нещо подобно) не съм получавал. Сигурно е пропаднало някъде. „Панихида“¹ та¹ не съм дал в „Демокр[атичен] преглед“², защото не ми се случи да намеря Влайкова през свободното си време и защото мислех, че би могла да остане на „Звено“, ако излезе. Пак се заплете работата. Няма книга, Йор. Йовк. [Йордан Йовков] отиде на обучение като запасен поручик, Николай³ нямал нищо готово, аз също почти нямам и пр., и пр. Но пак ще видим. Аз чакам по-голямо успокоение, за да ти напиша дълго писмо върху някои работи. Иска ми се да поспорим — ей така, от любов към спора само. Пиши и ти повече.

тв. Димчо Дебелян

Съхранява се в НБКМ.

¹ Отнася се за поемата на Гео Милев „Панихида за поета П. К. Яворов“, написана още през 1914 г., но излиза от печат едва през 1922 г.

² „Демократически преглед“ е списание на Радикалната партия, излизало под редакцията на Т. Г. Влайков.

³ Николай Лиалиев.

От ЕМИЛ ВЕРХАРН
началото на март 1915

324

Гео Милев. Том V

Драги поете и приятелю,

Получих Вашето писмо. Отговарям Ви само с една картичка, защото искам да дочакам Вашия отговор, който да ми каже, че сте я получили. Тогава ще бъда сигурен във Вашия адрес.

Ваш Е. В.

Публикувано в Алманах Везни, Литературен сборник под редакцията на Гео Милев, 1923 г. Не е датирано.

В писмо до Верхарн от 9 март 1915 г. Гео Милев пише, че е получила картичката, и веднага му отговаря.

От ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ - София
15 февруари 1915

Бях ти написал дълго и широко писмо, но то пропадна с цялата ми джобна архива през една страхотна нощ, когато с пламенна ревност изпълнявах една от заповедите на един от моите учители: „не отрекайся от любви, бросайся в пропасти греха, пятнай себя священной кровью во имя лиры и стиха...“ И аз не искам да го пиша отново, защото това би било ропшение против волята на боговете. „Звено“-то по много причини не ще може да излезе скоро. И да се намери материал, няма книга — да се намери книга, няма да

има материал. Върху цялата тая работа изобщо лежи печата на едно голямо безволие. — Не зная, право да ти кажа, как да уредя въпроса за „хонорарчеца“. Повечето от книгите, които искаш, ще трябва да се купят, защото Паскалев¹, от когото би могло да се вземат на кредит, е на обучение в Хасково, а ти навярно не би се усъмнил в искреността ми, ако ти кажех, че нито Митьо², нито аз, нито който и да бил от „редакцията“ не е, уви!, достатъчно богат да купи макар и две-три от поръчаните книги. Се пак, аз ще се постарая да наредя някак си работата. — Доста много се смях на твоето, така шумно изразено нежелание да те титулувам „студент“³. Та това са дребни работи, драги мой! И струва ми се, има голяма доза поза в такова едно възмущение. Впрочем по такъв въпрос ние с теб хептен не можем се разбра, защото аз се още гържа за реализма... във от изкуството напр. аз бих могъл да бъда иреалист, но по чисто реалистичен начин бих си дал обущата на поправка. Не може всичко да бъде изкуство, както и науката си е наука, била тя стара или нова. Напр. анатомията не може, уви! да стане иреалистична лирика.

тв. Димчо

Не е до „безволие“ въпроса. Това е един предразсъдък за моята персона. Въпросът е в това: да хвърли ли на въздуха „Звено“ няколкостотин лева в тия размирни времена, или да почака до по-благоприятни времена. Това е всичко.

Д. Подвързачов

Съхранява се в НБКМ.

¹ Паскалев Ал. е известен наш книгоиздател в София.

² Димитър Подвързачов.

³ По това време Гео Милев е студент в Лайпциг. В адреса на писмото си от 3 февруари 1915 г. Д. Дебелянов титулува Гео Милев „студент“. По този повод Гео Милев изразява нежеланието си да го титулуват „студент“. Причината вероятно е самочувствието му на писателя, а може би и във факта, че вече у него е назрявала мисълта да се откаже от науката.

179

От ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ
6 март 1915

Много се зарадвах, като намерих тая заран на масата си писмото ти и втория от хв.[хвърчащите] листове. Защото разбрах, че ти си недоволен от мене. Мина ли ти вече? И Николай някога ми се понасярваше за тия работи. Какво да правя? Аз не живея — аз горя, не, аз се пържа. Страдам от „ненужна любов“ („безильные строки ненужной любви“) и пианствувам неустово. По всички по-големи книжарници и будки в София са изложени Хвърчащите лирични листове. Виждах ги у няколко души, студенти. Изглежда, че стотина екземпляра ще се продадат в София. Може и повече. Пак ти обещавам, че ще опитам да грасна в някой вестник няколко реда. Зная, че това не би било без значение, за продажбата особено. Клишето навярно е вече изпратено от цинкографията направо тебе. Ще отида на обед да проверя. Слушай! Колкото и да ми е неудобно за тия работи, моля ти се, ако поставяш посвещение на №3, пиши цялото име, а не съкратено (на „ян“)¹. Като прочитях преди малко „Преображенията на Венера“², сякаш повторно живях прекаранияте заедно с тебе вечери в Со-

фия. О, тази малка и зла София. Вчера и завчера времето беше пролетно и аз едва се съържах в своята зимна, тясна, прашна канцелария. Люлеех ме спомени за онези дни, прекарани миналото лято тамо — хей далече и високо в планината, и ми се иска да тръгна пак за там, без да се обръщам назад. И когато дойде време да се сбогувам с платежните заповеди³, ще изляза през прозореца, а не през вратата — за да се разбере, че бягам и че ме е страх да ме не върнат. По Великден ще бъда на село, при сестра си.⁴ Тъкмя се да искам отпущек десетина гена. Ако ми дадат, ще бъде великолепно. Е-хее, колко хубаво се мечтае тука за тъмните клисури, дето при връщането на месеца някой глас пее при някой водопад... Ще пиша пак. Не се сърди, когато се забавя. Поздравя от Митя.

Твой Димчо Дебелян

Страшно ме интересува какво ти е писал Верхарн и какво си му писал ти пак. Ще бъдеш ли добър да ми кажеш? На Николай агресът е: Николай Михайлов⁵, у-л в Търговската гимназия, в Свищов.

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Пиши цялото име, а не съкратено (на „ян“) — Приятелите наричат Дебелянов „Дебелян“. И той самият така се подписва в писмата си до тях, както и в някои до Гео Милев. В писмо Гео Милев му съобщава, че №3 от „Лирични хвърчащи листове“, в които влизат четири поети от Емиа Верхарн („Бунт“ и др.), ще бъдат посветени нему. По този повод Дебелянов го моли в посвещението да постави цялото му име, а не „Дебелян“. №3 от „Лиричните хвърчащи листове“ излиза през пролетта на 1919 г. с посвещение „На поета Димчо Дебелянов“.

² „Преображенията на Венера“ — Поета от Рихард Демел.

Излиза като №2 на „Лирични хвърчащи листове“, посветена на Николай Лилив.

³ „Да се споговам с папитежните заповеди“ — По това време Дебелянов е бил чиновник в Сметната палата.

⁴ „Ще бъда на село при сестра си“ — Отнася се за село Долна Бана, където сестра му Мария Григорова е била учителка.

⁵ Николай Михайлов — Николай Лилив.

180

От ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ — София
9 март 1915

Драги мой Милев,

Идущия месец април ще бъда в Ст. Загора, на гости у доктор Козаров. Ще се видя с добрия Ботю¹ и с теб. Туй малко пътешествие ще бъде за мен „якорь спасения“ от скуката, която взема образа на единствен и най-страшен враг — както казваше авторът на „Parallelement“² — и като черв разяжда сочните плодове на моя живот.

Ще кажеш, гушата остава... Да, тя е бездънна и, казано математически, тя е като вечността — всяка частица е равна на цялото; тя е равноценна като златото и неуязвима като адамант³, и тя е неизчерпаема, защото нейните извори са непресушими. Да, всичко това е тъй, но има нещо, печално до смърт!

Защото времето минава — *tempi passati!* — и както е написано за часовете на една италианска кула „раняват всички, последният убива“, тъй и стрелките на времето звучат в моя мозък злобещо и застрашително. И колкото аз съм по-спокоен, толкова повече тая ръжда расте, убива волята и прави пътищата на

гушата все по-безизходни. Стоицизмът у мене е маска — и нима няма умни хора да прочетат това върху лицето ми? — макар че аз в нищо не вярвам, освен в невероятното. Тук, струва ми се, ний се схождаме с теб на почвата на иреалното, т.е. когато съзнание то лети по най-високите върхове на мисълта, заплашена всеки миг да се сруне в бездънна пропаст. Тази възможност поне за мен е твърде вероятна...

Впрочем подобно състояние е напълно естествено. Художникът — особено когато той носи орисията на превъзходството — е бил винаги безсъзнателен (а понякога и съзнателен) „враг на народа“⁴. Дори да би скривал това свое проклятие — това съзнание за превъзходството над своята раса — враждата не би била по-малка, а и за него ще бъде още по-зле. У такъв човек силата на ума се взема за слабоумие и на всяка негова рицарска постъпка ще гледат като на най-последна низост. Такава чудна работа!

А тези твърде посредствени мисли излагам пред теб, не за да бъда оригинален, а защото *откъснат от великото лоно на живота, в това най-д и в о от всички възможни общества, и устремен към своята звезда, ти ще бъдеш също такъв злощастен Икар⁵, каквито сте всички ний.*

Колкото до мен „на медленном огне“ горя и не изгарям — намирам се в положение на най-плачевен декаданс. Призрак е вече онова, което е било, и онова, което очаквам, не ще дойде. Спомни си Мойсея, който умира, преди да види обетованата земя, или спомни си Азар в пустинята...

Ще попиташ какво прави „плеядата“⁶. С нея аз не съм добре — тия хора не ме обичат. Отгде произхожда тая студенина, не зная. Може би аз я нося в себе си, твърде, твърде възможно. Това, разбира се, никак не ме наскърбява, защото аз зная, че винаги съм прав, и във всеки случай изпитвам много по-малко ра-

зочарование от всеки друг. А сам аз как прекарвам? Моето положение може да се определи с две думи:

„Сижу за решеткой в темнице сырой“⁷

Хиляди поздрави.
Винаги твой Людмила Стоянов

P.S. Днес съм „не в духе“ и тия нерадостни редове ти пиша в отговор на твоята любезна картичка. Прощавай!

Съхранява се в НБКМ.

¹ Ботю Садов.

² Авторът на стихосбирката „Parallelelement“ е Пол Вераен.

³ Остаряла форма на „диамант“.

⁴ „Враг на народа“ – израз, конструиран по заглавието на Ибсеновата драма „Народен враг“.

⁵ Според древногръцката митология Икар, син на Дедал, избягал с баща си от пленничеството на остров Крит върху криле, скрепени с восък. Тъй като се устремил високо към слънцето, восъкът се стопил, криелите се разпаднали и той загинал в морето.

Л. Стоянов използва образа на Икар, за да изтъкне обречеността на стремеженията към духовна висота.

⁶ „Плеяда“ – група от изтъкнати писатели (личности), свързани в своята дейност с общи възгледи, задачи и пр. По подобие на великата френска плеяда от XVI в., представлявана от поетите Ронсар, Дьо Беле, Баиф, Бело, Дора, Жоден, Понтюс дьо Тиа, в шеговит тон Л. Стоянов нарича „плеяда“ приятелската група на писателите Т. Траянов, Д. Дебелянов, Н. Лилив, Н. Райнов, Г. Райчев и др.

⁷ Стих из стихотворението „Узник“ („Затворник“) от Пушкин.

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ – Свищов
11 март 1915

Уважаеми г. Милев,

Не от някакво лошо чувство към Вас и към Вашето творчество забавих да Ви благодаря за честта, която сте ми направили. Аз съм зает доста много со своите делнични грижи на учител в провинцията¹ – и ако знаехте това, бихте ми простили. При това, мисля да ходя след седмица в Стара Загора и си казах, че ще мога да Ви срещна там.

Ще бъдете ли Вие още дълго в Заара?²

Сърдечен поздрав
Ваш Николай Михайлов³

Съхранява се в НБКМ.

¹ От 1913 до 1915 г. Лилиев е учител в Свищовската търговска гимназия по търговски дисциплини: икономическа география, търговско счетоводство и др.

² Стара Загора.

³ Навсякъде в писмата Николай Михайлов е Николай Лилиев.

От ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ - София
27 март 1915

Големи благодарности и големи извинения.

Милий Милев. На 14 м.м., когато ти си пратила книгите от Ст. Загора, аз отпътувах за Долна Баня на почивка при свои хора. Завърнах се завчера и едва днес ми връчиха пратката. С истинска радост разгърнах листовете, с истинско възхищение четох великолепно сложения на български Верхарнов „Бунт“ и с истинско съжаление съжалях, че не успях да ти се обадя до днес. Впрочем не знаех и де да те диря — в Ст. Загора ли, дето си минал празниците с Николая навярно, или в София, дето се готвиш да идваш. Се пак аз мислех за тебе на село, дето поради много безобразни реалности, както знаеш, и вечер, като скитосвам из улиците, се ми се струва, че ще срещна някой ненадеен драг гост на София и на мене, който ще внесе малко услада и тишина в нашите (на всички от „компанията“) горчиви и пълни с гръмогласие дни. Ти как живееш там, у дома.

Не мислите ли с Николая да дойдете заедно на сам. Жадно се надяваме — и аз, и Митьо.

*Много поздрави ще пиша пак
Д. Дебелянов*

Съхранява се в НБКМ.

От ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ
7 април 1915

Чудя се какво да ти пиша, драги Милев. Чувствавам почти пълна притъпеност — и физическа, и душевна. Не ме бива, значи, ни за реализъм, ни за иреализъм. Николай Райнов си получи екземпляра с преводите из Ницше¹, благодари за честта и в един случай разговор каза, че преводът бил верен. Какво друго? Радвам се, че Николай е бил толкова дълго време на гости на Стара Загора и че ти си останал с хубави впечатления за него. После? После бих ти казал, че е време вече да се прошетнеш до София, макар и за малко. Ще измрем от скука в София, дявол да го вземе! Много подли времена! Аз чакам със стиснати от нетърпение зъби и юмруци настъпването на велики събития по нашенско. Омръзна ми всичко, особено сам на себе си много омръзнах. Не ми се ни гледа, ни слуша, ни мисли, ни желае, ни люби, ни мрази, понякога не ми се диша, особено като си помисля някога, че за 28 години аз съм издишал въздух, който би могъл да върти всички ветрени мелници на света — за една величайша нелепост.

Твой Д. Дебелян

Съхранява се в НБКМ.

¹ № 5 от „Лирични хвърчащи листови“, с преводи от Ницше, е посветен на Николай Райнов.

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — Свищов
7 април 1915

334

Гео Милев. Том V

Сърдечна благодарност, гр. Милев, както за 2-те книжки¹, така също и за общата карта. Ако Людовик² е още в Заара — предайте му моите далечни приветствия.

Случайно съм разтворил книгата на Ем. Верхарн „Les rythmes souverains“ и в „Le peuple“ намирам следното:

*Et plus loin, du côté bassins et du port,
tous les navires
Hissaient leurs pavillons, leur bord
Et, doucement,
Leurs cordages vibraient au vent
Comme des lyres.*³

Какво ще кажете — не напомнят ли горните стихове — „де ветрове свирят на мачти от лири“?⁴

Много поздравя Н. Михайлов

Много здраве на Раша, ако е в Ст. Загора.
Н. Михайлов.⁵

Съхранява се в НБКМ.

¹ Вероятно се отнася за първите две книжки от „Лирични хвърчащи листове“.

² Людвига Стоянов.

³ „И по-нататък към доковете и пристанището всички кораби вдигаха флагите си и украсяваха своя борт, и вължетата им нежно свиреха на вятъра като лири.“

⁴ Стих от стихотворението на Емануил Попдимитров „Буря“.

⁵ Подателя: Н. Михайлов, ул. Черневска №42, Свищов.

От ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ — София
22 април 1915

Драги Милев,

Не ти отговорих навреме, защото бях зает с много важна работа: мъчех се да убедя себе си и другите, че е време вече да познаем своето нищожество и между другото — и по твой съвет — да устроим на столичани невиджано досега зрелище — да се избегнем всички по електрическите стълбове¹ на бул. „Цар Освободител“. Но какво да правиш, о камък удариха увещанията ми: ни мене, ни на другите не им се иска да погинат още млади и зелени, и то по литературни причини, което би било най-смешното. — Питам Димитра за Берлинската работа. Нищо не е станало. Не се е срещал с Коларова и изглеждало, че не бързат много с назначаване на такъв чиновник. Пак ще питам и ще ти пиша. Ти какво правиш, как живееш. Обаждай се по-често. Ние тука караме по стария път. Чакаме някакво невероятно чудо и т.н., и т.н.

Много поздравя и на тебе
Д. Дебелян

Съхранява се в НБКМ.

¹ Своите иреални схващания за литературата и живота по това време Гео Милев споделя „сериозно“ и с останалите си приятели — най-вече с Николай Лилиев. По всяка вероятност в писмо, недостигнало до нас, Гео Милев „предлага“ на Димчо Дебелянов своя „проект“ за несъгласие, съпротива и бунт срещу социалната жизнена логика, която пречи на литературата, с идеята млади поети да се „избесат“ по електрическите стълбове на булевард „Цар Освободител“. Явно Димчо Дебелянов е направил опит да „развие“ проекта

335

Писма

на приятеля си, но в крайна сметка - с чувство за хумор - признава, че ни на него, ни на приятелите му (им) не се ще да „погинат още младия и зелени, и то по литературни причини...“ Предложението на Гео Милев обаче и породилите го причини - очевидно повече литературни, отколкото жизнени - са любопитни за изследване на оригиналните идеи на младия все още Гео Милев.

186

От ЕМИЛ ВЕРХАРН
краят на април 1915

Драги поете и приятелю,

Това е третото писмо, което Ви изпращам. В първите две аз Ви писах за Вашите преводи, чийто избор ми хареса и които (преводите) ще накарам да ми преведат тук. Аз съм Ви твърде благодарен за тях, но, разбира се, не мога да съдя за тяхното качество на български. - Но аз имам голямо доверие във Вас и Вашия талант. Ако бихте превели още някои от моите поеми - аз ще бъда щастлив. Във Вас - уверен съм в това - е жив пламъкът и поривът.

Изпратих Ви една съвременна книга върху войната в Белгия; тя съдържа статии, публикувани тук и там.

Благодаря Ви пак и оставам Ваш Е. В.

Писмото е публикувано в Алманах Везни, Литературен сборник под редакцията на Гео Милев, 1923. Не е датирано.

В писмо от 19 април 1915 г. Гео Милев пише на Верхарн, че му е изпратил „Лирични хвърчащи листове“ с преводи на поетите му.

187

От ЕМИЛ ВЕРХАРН
краят на май 1915

Драги поете,

Закъснях да Ви пиша - а трябваше да сторя това отдавна. Извинение? Понеже работих извънредно много, от което пострада цялата ми кореспонденция. Преди всичко благодаря Ви за преводите на мои стихотворения, които сте издали. Помолех един приятел русин да ми ги преведе, но той не можа да стори това така, както би желал. Във всеки случай той ме увери, че чувства моя ритъм във Вашия. Защото - за мене ритъмът е най-важното в поезията. - Сега пиша поеми върху войната: те ще бъдат издани след една година от „Mercure de France“. Аз ги обажрам с всичките мои възжелания, но същевременно ги и почерням с омразите си. От тези последните аз не мога да се запазя: моята искреност ги разпалва и проявява. След като Ви видях в Лондон, през зимата аз ходих на боевия фронт между Ипр и Диксмюг. Там вдъхвах и поглъщах войната почти с опиянение. Не мога вече сам да се позная - същият ли съм какъвто бях преди десет месеца. Чувствувам се едновременно и много малък, и много голям. О, тия страхотни часове, които ние живеем!

Моите живи приятелски чувства и
Вам предан Е. В.

Писмото е публикувано в Алманах Везни, Литературен сборник под редакцията на Гео Милев, 1923 г. Не е датирано. Отнася се към края на май 1915 г.

От ЕМИЛ ВЕРХАРН
средата на юни 1915

Драги мой поете,
Аз отговарям на всичките Ви писма и картички.
Тази картичка дали ще стигне до Вас?
Също така за втори път Ви изпращам „Окърва-
вена Белгия“. Изпращам Ви я „препоръчано“.
Понастоящем съм малко болен – вследствие пре-
умора – но почивам си и мисля приятелски за Вас.

Ваш Е. В.

*Писмото е публикувано в Алманах Везни, Литературен сбор-
ник под редакцията на Гео Милев, 1923 г. Не е датирано. От-
нася се към средата на юни 1915 г.*

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ – фронта
5 октомври 1915

Велик иреалисто¹,

От полето на върховната реалност ти праща
сърдечен поздрав един от многото, за които реал-
ността беше може би кошмар.

Н. Михайлов²

Съхранява се в НБКМ.

1. Писмото е адресирано: „Ст. Загора, Книж. на М. Каса-
бов, г. Г. Милев, поет-символист.“

2. Подателя: Н. Михайлов, 8 тунджанска дивизия, III бри-
гада, 56 полк, I рота.

От ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ – фронта
6 ноември 1915

Проверил:
поручик: (n)

Драги мой,

Пиша ти от 1700 м над морското равнище¹, къ-
дето ни духа ужаснейшият Верхарновски вятър² и де-
то природата носи застрашителната грозота на пра-
историческите епохи. Ти даже не вярвам да помисляш
за мен, излегнат в топлата стая³ с Демеля в ръка –
за мен, който вече не приличам на човек. Ако можеш,
прати няколко „кадра“ от ония, софийските, за да се
видя, преди да изгубя окончателно човешки образ. Съ-
що прати – моля те! – Верлена и Ницше от „Хвър-
чащи листове“⁴. С това моите претенции се изчерп-
ват до дъно. Ожудаю!

Твой Людяна⁵

Съхранява се в НБКМ.

¹ Л. Стоянов се е намирал тогава на връх Кел над Нев-
рокоп.

2. „Верхарновски вятър“ — по поемата на Верхарн „Вятърът“.

3. Гео Милев тогава още не е бил мобилизиран във войската и затова писмото е адресирано до Стара Загора.

4. В началото на 1915 г. Гео Милев започва да издава в Стара Загора серията „Лирични хвърчащи листове“, в които помества свои преводи на изтъкнати западноевропейски модернисти. № 4 и 5 (последните излезли) са посветени на поезията на Поа Верлен и Фридрих Ницше.

5. Адрес на подателя: III батарея, II нес. с. отделение, III арт. полк, II дивизия.

191

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — фронта
6 декември 1915

Разбирам твоята голяма скръб, скръбни корнети¹, и ако тя може да даде един великолепен превод на „Мъртвият Брюге“², да бъде благословена! Аз съм здрав — живея засега като писар от щаба на полка — и ако ти си вече „под знамената“ — навярно си узнал, че туй не е още най-лошото.

Ами ти какво правиш?

Най-сърдечни поздрав
Николай Михайлов

Съхранява се в НБКМ.

¹ Изразът „скръбни корнети“ е по творбата на Р. М. Рилке „Повест за любовта и смъртта на корнета Кристоф Рилке“,

която по-късно Гео Милев превежда на български. Скръбта, за която говори Лилиев, вероятно иде от предстоящото мобилизиране на Гео Милев.

² Мъртвият Брюге — роман от белгийския поет и романист Жорж Роденбах. „Мъртвият Брюге“ излиза като № 3 на библиотека „Везни“ в превод на Гео Милев.

192

От ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ — фронта
7 декември 1915

Драги мой Милев, твоеето писмо беше голяма радост за мен — то е първото и единствено писмо, което съм получавал от България. Засега не може да се каже, че прекарвам много зле. Длъжността ми е батареен наблюдател, имам си кон, въобще не чувствам тежестта на походите. Сега, след като войната е към края си, възможно е да се срещнем в школата¹. Поздрави когото можеш от приятелите; тук, в тая обстановка на най-първобитното човечество, всичките ми мисли са за тях.

Твой най-добър брат Людмил

P.S. Пиши на М.², че не съм получил ни едно нейно писмо, или просто прати тази картичка за сведение. Он-же

И от мен безчет привети. К. Кнауер

(От ръката на Гео Милев има приписка):

„Тия дни ще тръгна да пропътувам някои български земи; най-напред София и пр. Тъй че отсъствам. Милев.“³

(Друга приписка с друг почерк):

Чувствам се задължена да върна писмото — тези безчет целувки на Кнауер ме малко смушават.

Не просто получиш. Много по-хубаво. М (n)⁴

Съхранява се в НБКМ.

¹ Гео Милев е трябвало скоро да постъпи в Школата за запасни офицери в Княжево. Л. Стоянов също се е надявал за там. Но той е бил пратен в офицерските курсове при Военното училище, където е престоял 1–2 месеца. Бил приваечен за военен кореспондент на „Военни известия“ и прикрепен към I дивизия. Надеждата да се срещнат с Г. Милев в школата не се е осъществила.

² Мара Караовска, първата съпруга на Л. Стоянов.

³ Гео Милев е осъществил намерението си „да пропътува някои български земи“. На 15.II.1916 г. той изпраща до Дебелянов пощенска картичка от Одрин. Тази картичка, както и картичката, изпратена до Дебелянов на 18.II.1916 г. от Ст. Загора (и двете са печатани от Н. Лианев в сп. „Изкуство“, 1946, стр. 602), показват, че Гео Милев е постъпил в Школата за запасни офицери в Княжево не по-рано от 20 февруари 1916 г.

⁴ Подписът е на Мара Караовска. Вероятно Гео Милев, както поръчва в писмото си Л. Стоянов, ѝ е предал картичката и след като я прочела, тя я е върнала с горната приписка.

От ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ — фронта
16 декември 1915

Драги мой,

Получих портрета, който е компроментирующ документ за мен — толкова лошо съм излязъл. Моля те, пиши ми някои новости от София, прати ми някоя книга, събщи ми адреса на Тодор¹, с една гума, зарадвай ме с нещо, тъй като тук умирам от невъобразица скука. Как отива Антологията?²

Твой Людмил

P.S. С Коста Кнауер писахме писмо на Димчо³. Бяхме пияни, Коста настояваше, тъй че, ако на Димчо му е станало неприятно, не съм аз виновен.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Теодор Траянов.

² „Антологията“ е серията „Лирични хвърчащи листове“.

³ Димчо Дебелянов.

От ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ — фронта
26 декември 1915

344

Гео Мисел. Том V

Драги мой,

Ти не знаеш колко ме зарадва твоята любезност. Никога не ще забравя един такъв рядък сюрприз пред Коледа. Той е израз, без съмнение, на твоето прекрасно сърце. Аз изведнъж се почувствах не съвсем изоставен от света, още повече че се нуждаех твърде много. Не ще те излъжа, ако кажа, че за миг се пренесох в света на Андерсеновите приказки, особено като имах предвид, че аз съм на 2000 м близо над морското равнище сред водовъртежа на стихииите и хората на най-ужасната зима.

Често даже ми се струва, тъй дълго трае вече моя живот! — често ми се струва, че вековете са някакъв сън и човечеството пребивава още в своята първобитност, щом даже и аз, отблясък уж на висока култура, който нося в душата си величието на времената, седя вечер до огнището в землянката, подпирал глава на ръцете си, по подобие на своя далечен праотец, човека на Огъня!

Ти не можеш да си представиш всичката трагичност на моето положение, всичката дълбока безсмисленост на моя живот, чужд на всеки разум.

Впрочем *Morituri te salutant, Caesar!* — Тия, на които предстои да умрат, те поздравяват, Цезар! — казваха римските гладиатори, минавайки край ложата на Цезаря. Същото или почти същото трябва да кажа и аз, за да бъда угоден Богу — и на почитаемия цензор¹.

Сега друго.

От Димчо² получих малко писъмце с няколко любезни думи. Прегай му, моля ти се, моята благодар-

ност. Аз вярвам, че той съжалева за изгубените часове на гружеска радост не по-малко от мен³. Но сега всичко се поправи, слава Богу!... Накрай, ако можеш, ми изпрати някоя книжка, макар и четена, ще те разцелувам. Сега е затишие, нашите топове мълчат и времето минава страшно скучно. Поздрав на твоите благоверни родители.

Винаги твой приятел
Людмил Стоянов⁴

345

Писма

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмата от фронта се проверявали от военните командири.

² Димчо Дебелянов.

³ По това време Дебелянов не е бил взет във войската и не се е намирал на фронта. „Писъмцето“, за което споменава Л. Стоянов, ще да е изпратено от София. Следователно съжаленията за „изгубените часове“ се отнасят не затова, че и Дебелянов е на фронта, а затова, че се е разпръснала гружеската компания и че когато са били заедно, е имало някои извъншни недоразумения, които са им пречели да изживеят напълно „гружеската радост“.

⁴ Агресът на Л. Стоянов е бил: III нес. с. батарея при 21 п. полк, II дивизия.

1916

195

346

Гео Милаев. Том V

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — фронта
17 януари 1916

Mon cher Gheo, получих ти писмото и се радвам,
че ти си жив и здрав. И аз съм добре и се мъча да
живея. Докога?

Поздравя Людовика¹, — де е той — в тия снежни
зими?

*Бъди винаги здрав
Николай Михайлов²,*

който няма нищо общо с Н. Михайлов от „Оте-
чество“³.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Людмила Стоянов.

² Подателя: Николай Михайлов в щаба на 56 полк, 3 брига-
да, 8 тунджанска дивизия.

³ Н. Михайлов от „Отечество“ е бил някой си офицер, сът-
рудничещ в списанието.

196

От ЛЮДМИЛА СТОЯНОВ — фронта
18 януари 1916

Драги мой,

Получих новогодишната ти карта, която обаче
никак не ме разсмя. Аз изобщо отвикнах да се смея.
Разбира се, не искам да ме представляваш настръхнал,
с облика на строгостта върху лицето. Аз просто пре-
карвам една мечешка летаргия, съзерцавайки своя път,
яко Буда. Всичко в мене спи дълбок зимен сън.

Само твоите писма ми напомнят — като някой
далечен камбанен звън, някой мистичен Angelus¹, — че
аз имам и друг живот, живот на душата, на любовта,
на мистичното страдание. Някакъв вихър отнася глу-
постта на гения — странно, неизпитано чувство сви-
ва сърцето ми — безутешното се прегръща с безнадеж-
ното — и душата пролива сълзи над някакви дълбоки,
глухи долини, едвам усмихнати с усмивката на пролет-
та... Чувстваш, че си от друг свят, далечен, нереален
и все пак действителен, защото душата с нейните
печални борби е най-великата реалност. Ако бях по-
сантиментален, бих плакал в такива минути...

Пишеш, че си писал нещо за Димчо, но такова
писмо не съм получил. Също не съм получил и книги-
те. Да-ще Бог занаят. Аз чакам от ден на ден — един
прилича на друг — сякаш махалото на часовника е спря-
ло неподвижно.

Поздравя Николаевците², ако им пишеш, също и
Димчо, също и мадам Х. С една дума, в твоите ръце
предавам духа си.

*Винаги твой
Людмила Стоянов*

347

Писма

Съхранява се в НБКМ.

¹ Л. Стоянов има предвид творбата на френския художник Жан Франсоа Миле (1814–1875) „Анжеаус“ (анжеаус – молитва в чест на Въпавъцието; биене на камбаните в чест на тази молитва).

² Николай Лилив и Николай Райнов.

197

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ – фронта
29 януари 1916

Tout se comporte-t-il là-bas comme il te plaît?¹ – Besten Dank² за картата. Защо мислиш, че не пиша, от скромност? Но кажи ми какво бих можал да ти кажа аз, който животувам – как нелъзя лучше – от месеци вече? Димчо³ не се е обаждал. Още в София ли е? Ами Людовик⁴ де е – и как би могло да му се пише?

Бъди здрав и весел и пр!
Николай Михайлов

Благодаря също за „сърдечния поздрав“. – Какво правят твоите книги? Сигурно си превеждал нещо ново – и не обаждаш. Gide чете ли? Какво ще ми кажеш за него? Виждаш ли – аз още не съм му забравил името, а се има надежда – повярвай ми!⁵

Съхранява се в НБКМ.

¹ Всичко там така ли е, както ти харесва?

² Много ти благодаря.

³ Димчо Дебелянов.

⁴ Людмила Стоянов.

⁵ Подател: Николай Михайлов в щаба на 56 полк, 3 бригада, 8 тундж. дивизия.

198

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ – фронта
20 февруари 1916

Уви, mon cher Ghéo, аз не мога да се позная или, за да се приближа още повече до твоя израз, аз сам не се чувствам – не само в писмата, които пиша на близки и далечни, но и в живота си!

Бих искал да прочета твоя превод на „Le vent, le vent sauvage de novembre“¹ – ще ми направиш ли това удоволствие? От мене не чакай нищо! – По цял ден пиша „рапорти“ и „заповеди“ и едва имам време да мисля само за своите ненаписани „стихи“². Прочее за мене „Das ist eine alte Geschichte, doch bleibt sie immer neu!“³ Как ми е мъчно, че при себе си нямам никакви книги! Но само това ли ми липсва, Господи?! „Seigneur, vous m'avez blessé d'amour et la blessure est encore vivante.“⁴ „Bien a toi.“⁵

Димчо бил вече в 22-ри п. полк⁶, а Райнов⁷ – кореспондент в 9-а дивизия⁸.

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Вятърът, вятърът, ноеврийският яростен вятър“ – стих от поемата на Етил Верхарн „Вятърът“, преведена от Гео Милев.

² „Стихи“ – стихове, стихотворения.

³ „Това е стара история, но тя остава винаги нова.“ (нем.)

⁴ „Господи, ти ме нарани с любов и раната е още жива“ – стих от Пола Вераен.

⁵ „Винаги твой.“

⁶ Димчо Дебелянов се явява в своя полк на фронта на 29.I.1916 г.

⁷ Николай Райнов.

⁸ Подател: Николай Михайлов в щаба на 56-и полк, 3-а бригада, 8-а п. тундж. дивизия.

199

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ – София
20 май 1916

Mon cher Gheo,¹

Заминавам за нашия град. Ще се върна скоро и тогава ще гойда при тебе.

Довиждане
Николай Михайлов

Съхранява се в НБКМ.

¹ Пистото е адресирано до Георги Милев Касабов, 5-а рота, 4-ти взвод, Школа за запасни офицери, Княжево.

200

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ – София
30 май 1916

Драги Г. Милев,

Бях в Заара. Виждах твоя баща. От него разбрах, че ти ще останеш за няколко месеца в „школата“. Утре заминавам за 2-ра дивизия. Жално ми е, че не можахме да се видим. Ще повярваш ли?

Много здраве Николай Михайлов¹

Съхранява се в НБКМ.

¹ Подател: Николай Михайлов в щаба на 2-ра дивизия.

201

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ – фронта
8 юни 1916

Mon cher Gheo,

Напразно се гневиш! Ако знаеш колко много бях... – но защо да се извинявам. Моята „стражгуца“ гуша живее същите ужаси; да ти повтарям и аз това, което знаеш сам или което би лесно отгатнал, ще бъде излишна услуга.

Бъди здрав и понасяй с коравината на българина всички несгоди!

Николай

Съхранява се в НБКМ.

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — фронта
28 април 1917

Mon cher Gheo,¹

Може би скоро си се завърнал от своите „21 мизерни“² и се радвам, че най-после ще получиш няколко гуми от един стар другар, който много често мисли за тебе и ти съчувства искрено...

При нас е студено, кално, глупаво и макар да е спокойно, чувстваме, че живеем есента на своята последна пролет — аз и оня, който е винаги с мене.

Ще ми бъде особено драго, ако получа едно по-дълго писмо от тебе, за да видя и аз как се мириш с делничната „реалност“, която властва в тия тревожни дни над всички ни и бавно се настънява в последното съкровище, което ни остава — гушата.

Сърдечни приветствия
Николай Михайлов

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмото е адресирано „Ст. подофицер Г. Милев, чрез щаба на 34-ти п. полк, 9-а дивизия“.

² Любим израз на Гео Милев.

От НИКОЛАЙ РАЙНОВ — фронта
28 май 1917

Драги Гео,

Чух, че станало с тебе нещо недобро¹, но подробности не знаех. Твоето писмо ми уясни. Баща ти ме запита за тебе; с малкото, което знаех, успокоих го. Добре, че тогава още нямах твое писмо! Дохожда днес 2. гр Градецки, замоли ме за твоя багаж. Ще се загрижа и ще го намеря: бъди спокоен, братко! Жал ми е от сърце за тебе. Ала — ще ти мине скоро, па ще те евакуират по-назад и ще оздравееш съвсем: недей скърби! Хората живот дадоха, братко: живот — за химера²! Радвай се, че и ти гаде най-скъпото, което ти поискаха!

Ще гледам да дойда към тебе и ще те повидя тези дни: много ми се ще да те видя. И така не сме се виждали отдавна!

Желая ти от сърце всичко добро, а най-вече — скоро оздравяване. Жалко е да боледува зле човек като теб. Но нищо! Ще мине, скоро ще мине!

Поздравя те и ти желае скоро придвижане

твой Николай Райнов³

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмото е по повод раняването на Гео Милев на фронта. След раняването е бил откаран в Deutsches Feldlazarett 358, Zelt №3, докдето е адресирана и картичката.

² Същия този израз Гео Милев използва после в своя „Историята“ за Дебелянов, за да характеризира безсмислеността на неговата гибел.

³ Подглед: Nik. Rainov, Stab 9, Bulgar. Division.

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София
19 август 1917

354

Гео Милев. Том V

Дорогой Г. Милев, твоего писмо, твоите пари, твоята карта ме намериха на VI етаж — малко с мъка наистина, но все пак ме намериха. Говорят хора, които могат да говорят, че не е мъчно да стане това, което искаш. Но Григор Василев не бил тука и нему не е казано още нищо.

Моите големи благодарности за двата стиха — Und ich bin Mensch im Leben dem Schein ein Sein, dem Unsinn Sinn zu geben¹.

Чакам те да дойдеш, чакам да донесеш и някои от книгите, за които ми говори, за които ми писа.

Най-сърдечни поздравии Н. Михайлов²

Любовник замина за някъде.

Съхранява се в НБКМ.

¹ „И аз съм човек — в живота на светаината битие, на безстислието стисъва давам.“

² Подателя: Николай Михайлов, бул. Фердинанд № 138, София.

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София
10 октомври 1917

Драги Георги Милев,

Получих всичко. Ръкописите се пазят и ще ти се предадат, щом дойдеш („Хамлет“¹ и пр.). Плодовете се изядоха с голяма благодарност. „Немските балади и песни“ се предадоха на ф. г. Щайнер². Ако работата дойде до печат, разбира се, ще се коригира с вниманието и любовта от „нашата скромност“, както пишаш хуморист. писатели в страната.

Н. Райнов замина днес за своята дивизия. Поздравите се предадоха на всички страни.

*Най-сърдечни благопожелания
Николай Михайлов*

Съхранява се в НБКМ.

¹ Ила се предвид преводът на „Хамлет“ от Шекспир, направен от Гео Милев.

² Фон дер Щайнер, общ познат на Гео Милев и Н. Лилиев — бил е човек с литературни интереси.

355

Писма

1918

206

От ИВАН РАДОСЛАВОВ — Берн
6 февруари 1918

356

Гео Милев. Том V

Мило момче и баджанак,

Навярно си получил вече и писмата ми, и телеграмата — поздравите и благопожеланията ми за вашето щастие. Разбира се, особено ми е приятно, че „наш човек“, както се казва, литератор ми става близък. Значи много повече от обикновеното ще ме свързва с него.

И сега искам да ти пиша малко литература. Тук е наводнено с Бодлера, т.е. с нови издания на съчиненията му, монографии за него, спомени и т.н. Иде ми на ум за твоите литературно-издателски проекти. Ако продължаваш да мислиш върху тях, не би било зле да се преиздаде моят превод на „Поеми в проза“, който е изчерпан вече¹. Нищо не значи, че сега е война — мисля даже, че светът, изморен и отвлечен от тия ужаси, с удоволствие би се спрял на този голям индивидуалист. Изданието, разбира се, да бъде много по-хубаво от това, което аз направих преди осем години. Хубаво — т.е. семпло, но елегантно. Ами какво стана със замислите ти за една „Антология“ модерна?² Тя е също една хубава инициатива.

Мене, както виждаш, като по-улегнал човек ме интересуват такива работи, които сигурно едва ли сега те занимават! Пък и може да не си вече в София. Но ако един ден се повърнеш наг тия проекти, а аз бих желал това да станеше по-скоро, напиши ми.

Хайде сега сърдечни, мили привети на двамата ви.

Ив. Радославов

Съхранява се в НБКМ.

¹ Радославовият превод на „Поеми в проза“ от Бодлер излиза в първо издание през 1910 г. Гео Милев не го е преиздавал в книгоиздавателство „Везни“.

² Ила се предвид започнатата през 1915 г. от Гео Милев серия „Лирични хвърчащи листове“.

207

От НИКОЛАЙ РАЙНОВ — София¹
4 март 1918

На линия, отново на линия! Берлинът ми е още далечко, драги Гео. Поздрави Ханс Кукла (от корена „див“) — и себе си от твоя обожател (в любовна смисъл).

Николай Райнов

Храна ще може да ти се изпраща до 4 кг месечно, стига да има кой да изпраща. Много здраве.

Н. Михайлов

Откакто ти ме забрави, аз често мисля за теб. Но докога?

Твой Любим

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмото е написано на илюстрирана картичка. Картичката е отрязана в ъгъла и началото на текста липсва.

357

Писма

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София
13 март 1918

358

Гео Милев. Том V

Leiber Georg,

Ти знаеш как безцветно и сиво живея аз и ще ми простиш, заето не мога да ти пиша по-нагълаго. При нас, тук, няма нищо особено. Николай Райнов не е заминал още за пустинята¹. Неговите книги се печатат полека-лека. Благодаря ти от сърце за изпратения „алманах“² и за превода на Ван Лерберга³.

*Бъди здрав и честит:
Николай*

За „колетите с хранителни припаси“ ти писах вече, че съм изпратил, каквото трябва в Стара Загора.

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Пустинята“ е село Фурка, Дойранско, където е била дивизията на Райнов.

² „Алманахът“ е стихове от млади немски поети: „Vom jüngsten Tag“.

³ „Те усетиха“ на Шара ван Лерберг, в немски превод от Ото Х.

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София
24 март 1918

Драги Гео Милев,

Пишеш ми за писма, които не съм получил. Мисля, че ще бъде хубаво да се преведе наново „Аглавена“¹. Ти знаеш, че моят превод на „Смъртта“² е у Бакалов³, а той не е тук. По мое мнение „Смъртта“ не е от първите пиеси на Метерлинка, та може да се мине и без нея.

Аз не мога да работя нищо сега — а може би никога да не може да се заломя за нещо. По тая причина не ти пиша нещо за това, което би могло да те интересува.

Райнов е все още тук. Неговите книги все още се печатат. Ако можеш да издадеш своя сбирка в Берлин⁴, ще бъде великолепно. Тук няма никаква свясна хартия.

*Поздравявам те сърдечно
Николай Михайлов*

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Аглавен и Селазет“ — драма от белгийския драматург ситвоалист Морис Метерлинка.

² „Смъртта на Тентажила“ — драма от Метерлинка.

³ Георги Бакалов.

⁴ Гео Милев не успява да издаде стихосбирка в Берлин.

359

Писма

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София
30 март 1918

Скъпи Гео Милев,

Не зная, как бих можал да ти се отплатя за хубавите книги, които ми пращаш. Аз получих вече „Die Aktion“ и „Resurrection“¹ и имах вече малката радост да прочета: „Chaque jour nous voila prostitues, haineux et ivres“²...

Бих ли можал да очаквам и 2 брой на „Resurrection“, гето ще продължи статията на Pansaers'a — „La jeune Allemagne“³ или „Autour de la litterature jeune Allemande“⁴?

Какво станаха твоите операции? Започнаха ли вече? Хайде, да се свършват, та да се върнеш пак при нас!

Райнов е все още тука и ти праща много здраве, разбира се.

На стария адрес ти писах няколко пъти — получи ли моите „скупни карти“.

*Бъди възторжен и млад
Н. Михайлов*

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Възкресение“.

² „И ето как всеки ден ние се покваваме, ставаме озлобени и пияни.“ (фр.)

³ „Млада Германия“.

⁴ „За младата немска литература“.

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София
8 април 1918

Leiber Gheo,

Не съм още видял първата книжка на библиотеката „Везни“, но чух вече да се говори, че на Хамлета бил даден „модерен дух“. И това било ценното на превода. Тъй казал и г. Божан Ангелов.

По „литературните въпроси“, които си повдигнал, отговорих на стария адрес. Навярно си получил картата.

Сега уреждам книгата, за да ти се прати втори колет от Ст. Загора.

*Сърдечно те поздравява
Николай Михайлов*

И от мене здраве

Ас. Заатаров

Белгийското и немското списание получих, но алманаха, за който споменавах, още не съм. И той ще дойде навярно.

Ако не ти струва нищо, пращай ми сегиз-тогиз по едно уверение от болницата, което да се прилага към износния лист. Думата ми е за твоите „колети“ с „хранителни предмети“.

Може ли да се (нечетливо) така.

Николай

Съхранява се в НБКМ.

От г-р КРЪСТЮ КРЪСТЕВ — София
10 април 1918

Любезни г-н Милев,
Сигурно отдавна са Ви оперирали, но аз като не Ви се обадох по с време, не можех да очаквам да ми се обадите втори път и да ми кажете какво става. Пък и Подвързачева не съм видял много отдавна. Пишете ми докога ще останете там. Това лято и мен много ми се иска да изляза малко от България, че аз съвсем ще забравя немския. Но в Берлин не смея да гойда — страх ме е от глада.

Искрени поздравии
Ваш К. Кръстев¹

Съхранява се в НБКМ.

¹ Подателя: (проф. К. Кръстев), ул. Аспарух 63 (София). Д-р Кр. Кръстев е оказал сериозна помощ в изпращането на Гео Милев на лечение в Германия след раняването му на фронта.

От ИВАН ХАДЖИХРИСТОВ — Стара Загора
17 април 1918

Драги Георге,
Повече от месец има, откакто получих писмото ти. Не можах да отговоря досега, че бях претрупан с много работа, а и една пролетна болест прекарах, обаче веднага вземах книгите, които ми изпрати, и вече пристъпих към работа¹. — Няма ли нови и хубави книги, дошли из Русия в големия град²? Много благодарен ще ти бъда, ако би могъл да ми изпратиш още книги, защото тука е много пусто.

Какво правиш там? Здрав ли си вече и скоро ще си дойдеш ли?

Райнов печата „Виденията“ си наред с други „големи кристали“³ — както каза Ботю Садов.

За Вашите издания нищо не знам.

Ще поздравии ли Демел от мен?!

Сърдечни поздравии
Иван х. Христов

„Хризантеми“⁴ (pardon) излезе от печат — не сборника — там е интересна само малката бележка на Б. Садов за младия Ив. Мирчев.

Същият

Съхранява се в НБКМ.

¹ Отнася се за превода му на „Червен страх“ от Л. Андреев. Хаджихристов превежда повестта и тя излиза от печат като издание на книгоиздателство „Везни“ — М. Касабов в Стара Загора.

² След революцията в Русия Берлин става важен книгоизда-

теаски център на руската литература — не само класическа, но и съвременна. Там се е издавало почти всичко значително, което е излизало по онова време в Съветска Русия. Освен това там са се паасирали и много съветски издания. Берлин и по-късно е един от пътищата, по които Гео Милев и българската общественост се е запознавала с новостите в съветската литература.

³ „Видения из древна България“. Другите „големи кристали“ са книгите, които по това време печата Н. Райнов.

⁴ „Хризантеми“ — списание за художествена литература. Излиза през 1916–1919 г. в Ст. Загора.

214

От ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ — фронта
25 април 1918

Драги Гео,

На връщане от отпуск намерих твоята карта и сега ти пиша, без да зная дали си още в Берлин. Наистина минаха вече няколко дена, но аз съм все още зает с тази глупава книга за дивизията¹. А какво е това книгоиздателство в тия скъпи времена? За „здрав и художествени начала“ вярвам, но за „солидно предприятие“... Може би бащата? Във всеки случай можеш да разчиташ на мен напълно, макар че засега нямам нищо готово. С Паскалев имам лоши сметки, мога без страх да си взема ръкописите в случай на упорство. — А ти бодърстваш значи и благополучно здравствуваш? Радвам се. Писма не получавам никакви — приятелите ме забравят един по един. На теб особени благодарности! А що да мисля за това „с моята Мила К.“? Ей Богу, прощавай, но ти си луг!

Твой сърдечен Людмил

Съхранява се в НБКМ.

¹ Книгата е „I софийска дивизия“. А. Стоянов е завършил тази книга, но тя не е излязла от печат. Пази се във Военно-историческия музей.

² Мила Керанова, бъдещата съпруга на Гео Милев.

215

От ДИМИТЪР ПОДВЪРЗАЧОВ — София
7 май 1918¹

Гео, колкото и да мислих, не можах да реша въпроса за Димчовата книга в полза на твоеето предложение. Ще я издадем ние тука, и то много скоро. Работата около нея се почва. И безспорно е, че само тука книгата ще има по-добър изглед. Защото, ще прощаващ, но твоят „Хамлет“ — въпреки вътрешните си достоинства — никак не ме задоволява откъм външност: букви, печат, общ вид. Стара Загора — уви! — си остава Заара, която „нигде га няма“ —

Много поздрав и пожелания
Д. Подвързачов

Mon cher Gheo, полска-лека получавам всичко, що ми пращаш, и не зная как да ти благодаря. Бих искал да ти пиша по-нагълно, ала съм така погълнат във всекидневие то, че се боя да пристъпя към себе си... Радвам се, че поне ти си добре и можеш да живееш по-висок духовен живот.

Правя постъпки да ти се изпрати скоро колет, но изглежда, че по-рано от 9 май не ще подпишат „искането“.

Бъди здрав и бодър
Николай Михайлов

Съхранява се в НБКМ.

¹ Картичката не е датирана. Датата е поставена по пощенския щетпел, който обаче не е много ясен.

216

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София
9 май 1918

Дорогой Гео,
Току-що изпратих „разрешението“. За „цигарети“ — не позволяват. Ще прощаваши.

Да почна сега отговора на зададените въпроси:

1. Ако може, ще взема от Бакалов преводите. Но „този мъж“ не е в София.

2. Димитър ти писа вече какво мисли за издаването Димчовите стихове.

3. Зает съм с работа повече, отколкото можеш да допуснеш; при това не се знае дали ще мога да останан на сегашното място; за „школата“ искат „строєвите“ до 35 год. и „нестроєвите“ до 40 год. При това положение бих ли можал да превеждам? За мене моя въпрос е решен — не мога. Защо да те лъжа?

4. При първа възможност ще ида, ще взема и ще ти изпратя исканото — „Егмонт“¹ и „Eripsyhidion“².

5. Идеята за „алманах“ е хубава, разбира се. Райнов замина за пустинята. (Неговата книга „Видения“ и пр. излезе.) Людмил е в щаба на 1-ва дивизия. Щом се срещна с тях, ще им предам твоите гуми.

Получих доста работи от тебе — и съм ти благодарен, разбира се. Неловко ми е — но бих те помолил да ми обадиш — какво ти дължа, за да ти се изплатя.

Най-сърдечно те поздравява
Н. Михайлов

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Егмонт“ — трагедия от Гьоте, преведена по-късно от Гео Милаев.

² Eripsyhidion — лирическа поема от големия английски поет Шели.

217

От ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ — фронта
29 май 1918

Драги Гео,

Твоята очарователна срѣдня ме трогва.¹ Не, мойто момче, не съм искал да те обидя. Виждам, че си влюбен до уши. Не помня точно фразата, която те е засегнала, но вярвай, работата не е тъй ужасна. Никога не съм мислил да те прашам в „лудница“, прости ме, Боже! Вярно е, че останах изненадан от твоето съобщение: „Тук съм с моята Мила К.“ Нямам ли право да се учудя? Признай, че и друг на моето място не би останал равнодушен. Най-после това е тъй неочаквано, тъй романтично, че да наречеш един романтик „луд“ е, ако не извинително, във всеки случай обяснимо. Нали помниш у Хорация (ако не се лъжа): „Този там е или поет, или луд.“ Една фраза, която употребяваме тъй често, когато сме дъама, написана, прави фурор и е способна да ни скара — не е ли странно това? И тъй ти разбираш, че не те обвинявам в болестта на Хамлета, макар че за твоя чест голяма трезвост не ти е присъща. Драги, драги Гео, колко си пленителен!

Но стига за „лудите“. Повече бих се интересувал за теб, за здравето ти и за твоето душевно настроение. А за това ти нищо не пишеш. Как излезе опе-

рацията? В първото си писмо беше ме оставил да те съзерцавам „клан-недоклан, гран-недогран“. Не дай, Боже, това ужасно деяние да е отишло докрай... Колкото до „Везни“², поздравявам! Жал, че не съм виждал още излезлите номера. При първа възможност ще гледам да застана до теб — това ще бъде за мен една чест. Сега-засега — уви — аз трябва да съзерцавам суровата фигура на бай Марс (той отдавна не е между боговете) и в погледа му да гиря вдъхновения от рода на „Бае Марин от село Аврен“ — ех!

Тук в щаба е Т. Кунев. Той завежда яхните, пачите, салатите и пр., т.е. гастрономическия отдел³. Както и трябва да се очаква, ний не сме добре с него. Убедих се нагледно, че умът не е свойствен на атлетите. Тия дни навярно ще замина за София да подготвя печатането на моята „книга“ — „Първа дивизия на пет бойни полета“ или нещо подобно. Също да видя и своето семейство (хо-хо-хо-хо!).

Предай на Мила моите поздрави и извинения.

Твой сърдечен Людмила Стоянов

Съхранява се в НБКМ.

¹ Повод за сръдната на Г. Милев са думите на Л. Стоянов „Ей Богу, прощай, но ти си луд!“, изказани от него в писмото от 25.IV.1918 г.

² Ила се предвид книгоиздателство „Везни“.

³ Трифон Кунев е завеждаа офицерския стол.

От г-р КРЪСТЮ КРЪСТЕВ — София
6 юни 1918

Любезни г-н Милев,

Нямам нищо против да издадете „Wenn wir Toten erwachen“¹, но не само него, а и преводите на други 4—5 отдавна преведени Ибсенови драми! Призраци (вече издадени), Розмерсхолм, Дивата патица, Подпорите, Съюз на младостта. Може да се прибавят още 2—3.

И на мен често ми минава през ума да дойда нататък, но причините, които ме отпъждат и отблъскват, са много повече от тия, които ме викат там.

Ако би се случило — Ваш познат, немски или български офицер — да пътува за Мюнхен и обратно за Берлин или за тук, задължете го да се обади на гъщеря ми: Arisstr. 44, Pansion Thirber. Ще му поиска малка услуга.

Вий как сте — има ли изгледи да намерите там това, заради което отидохте.

Искрен поздрав от Вашия К. Кръстев

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Когато ние, твъртите, се пробудим“ — драмата от Х. Ибсен.

От НИКОЛАЙ РАЙНОВ — фронта
25 юни 1918

370

Гео Милев, Том V

Добре, че се обади. Бях ти записал адреса, на го изгубих. Телеграфирах веднага на Атанасов да ти прати книгите, макар да „не ме молиш“. Какво прави Дойчланът? Ръга ли се? Дано твоите хирургически ужаси престанат и те видя цял и здрав, за да пия за здравето на Б. Лавров¹ (ама си гявол, беи! — от корена „шмекерия“). Ще ти пиша утре-другиден що правя, т.е. ще ти поверя в словеса известната тебе скука на фуркунстването. Боря се с малария (от корена „Маларме“) и с комари. От Йоканаана² (от корена „мръсник“) получих сумата...³

Сърдечно те приветствам
твоят Николай Райнов

Много здраве на Ханс Кукла и на Оскар Кокошка.

Съхранява се в НБКМ.

¹ Под името Б. Лавров Гео Милев издава своя превод на „Поетическо изкуство“ от Н. Боало през 1918 г. В писмо до баща си от 9.III.1918 г. той се сърди, защото псевдонимът му е разкрит.

² Николай Лилиев.

³ Нечетливо.

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София
11 юни 1918

Драги Гео Милев, Ризов ходи във военно-санитарната част. Твоят капитан бил в отпуск. Друг любезен капитан направил справка и намерил, че ти не си между ония, на които се продължава командировката. Той казал, че навярно Главната квартира не е съобщила още за това. Трябвало да подадеш рапорт — работата се усложнява, както виждаш — до военно-санитарната част или до Глав. квартира — не важи до кого — и да донесеш, че въз основа решението на Гл. квартира ти оставащ още месец-два-три-година в Берлин. След това да молиш да ти се изпрати сумата.

Така стои тая работа, за която си се сетил да пишеш най-сетне.

*Аз съм добре и те поздравявам
Николай*

Поздравявам те, драги Гео, и желая по-скоро да получиш париците, за да има за кафе. Поздрави г-ца Мила¹ от мен, Цвета², Райна³ и т.н.

*Дим. Ризов⁴
Коляо⁵*

Сърдечно Ви поздравявам

Съхранява се в НБКМ.

¹ Официално Гео Милев сключва брак с Мила Керанова на 13 юни 1919 г. в София, след завръщането им от Берлин. (В къ-

371

Писма

ща музей „Гео Милев“, Ст. Загора, се намира свидетелството за венчаване.)

² Цвета Атанасова, приятелка на Мила Г. Милева.

³ Райна Кузманова, приятелка на Мила Г. Милева.

⁴ Не се отнася за Димитър Ризов, по това време дипломатически представител на България в Берлин, а за друг познат на Гео Милев със същото име.

⁵ Подписът не се разчита сигурно.

221

От НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — София
24 юли 1918

Драги Гео Милев, не ти остава нищо друго, освен да подадеш нов „рапорт“. Инак тая работа няма да се уреди. От Райнова са излезли досега 4 книги — другите две, за които питаш, са под печат.

Много поздравя Н. Михайлов

Поздравя теб и г-ца Мила

Дим. Ризов

Съхранява се в НБКМ.

222

От РИХТЕР — Берлин
25 юли 1918

Sehr geehrter Herr Leutenant, bestätige Ihnen hiermit, dass Sie das Bild „Akrobatin“ von mir künftlich erhalten haben.

*Mit vorzüglicher Hochachtung
Ihr ergebener Richter — Berlin*

(Превод)

Многоуважаеми г-н лейтенант, удостоверявам Ви с настоящето, че ще получите от мен книгата „Акробатката“.

*С отаични почитания
Ваш предан:
Рихтер — Берлин¹*

Съхранява се в НБКМ.

¹ Адресът на подателя е: Friedenau, Wiesbadenstr. 12.

От ФРАНЦ ПФЕМФЕРТ — Берлин¹
16 август 1918

Sehr geehrter Herr Milew,
Die Legenden gefallen mir absolut! Danke, bald will ich mit dem Drick in der Aktion beginnen. Und noch vier Legenden — dann kann auch der Band werden.

Ihnen ergeben
bin ich:
Franz Pfemfert

(Превод)

Многоуважаеми г-н Милев,
Легендите² ми харесват изключително! Благодаря, скоро ще започна отпечатването в Акцион³. И още четири легенди — тогава ще може да стане том.

Оставам Ваш предан
Франц Пфемферт

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмото е написано на илюстрирана картичка, издадена от „Акцион“ под названието „В древната гора“. Изобразява древна гора. В дъното се появява човек. Гигантът, тигърът, пантерата, полярната мечка и лъвът се разбягват. Към изобразението надпис: „Лъвът: човекът идва.“

² Отнася се за Гео-Милевия превод на „Боготилски легенди“ от Николай Райнов.

³ Някои от легендите в превод на Г. Милев са печатани в сп. „Акцион“.

От СТЕФАН ЦВАЙГ — Швейцария
20 декември 1918¹

Sehr geehrter Herr, ich hatte gerne Ihren Wünschen entsprochen, leider habe ich in der Schweiz selbst meine Bücher nicht zur Hand: sie liegen in Wien, verschlossen und verpackt, unerreichbar für mich selbst.

Ergebents Ihr
Stefan Zweig

(Превод)

Многоуважаеми Господине, с удоволствие бих задоволил Вашето желание, за съжаление тук, в Швейцария, самият аз нямам книгите си под ръка: заключени и опаковани, те лежат във Виена, недостижими за самия мен.

Ваш предан:
Стефан Цвайг

Писмото се съхранява в НБКМ.

¹ Не е датирано. Датата е по пощенския щетел.

1919

225

376

Гео Милев. Том V

От СТЕФАН СВИЛАРОВ¹ – София
27 октомври 1919 г.

Уважаеми господине,
Изпращам настоящето² не толкова поласкан от надеждата, че то ще бъде одобрено и поместено³ – това би било премного за мене и, струва ми се, мъчнодостижимо – колкото от желание да чуя няколко думи от един по-вещ ценител. Може би тия няколко листа съвсем не са за пред хора. – Затова именно се обръщам към Вас, защото вярвам, че Вие най-правдиво ще ми кажете⁴ истината. Ако в тая малка работа намерите само отделни недостатъци, които могат се поправят – сторете, моля Ви, това. А ако ли сметете за най-уместно да смачкате всичко и го хвърлите в панера, аз ще ви бъда едновременно благодарен и за това.

С почит Стефан Свиларов

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

¹ Млад човек, пишещ стихове, не оставил име на поет.

² С писмото Свиларов изпраща кратка поема – изляло в духа на символизма – за сп. „Везни“.

³ Поемата на Стефан Свиларов не е поместена от Гео Милев във „Везни“.

⁴ Няма сведения дали редакторът е отговорил на младия човек, но тонът на писмото подсказва авторитета и влияние на Гео Милев сред модерно мислещата младеж.

1920

226

От МАКС МЕЦГЕР – Рум¹
8 май 1920

Leiber Herr Milev!

Wie Sie sehen, bin ich schon in der heiligen Stadt angekommen. Am meisten moderne Kunst weisen auf: Frankreich, Deutschland, Russland und Belgien. Wollte von den Belgien eine interessante Reproduktion schicken. Karten vergriffen. Brief folgt. Viele Grüße an die Familie!

Ihr M. Metzger

(Превод)

Мили г-н Милев,

Както виждате, пристигнах вече в светия град. Най-много модерно изкуство показват Франция, Германия, Русия и Белгия. Искан да изпратя една интересна белгийска репродукция. Картичките разпродадени. Следва писмо. Много поздравя на семейството.

Ваш:

М. Мецгер²

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмото е написано на илюстрирана картичка на Seconda biennale romana – изобразява седнал работник пред стена – „Адолф Федер – работник“. Същата репродукция Гео Милев препечатва в сп. „Платък“ (год. I, кн. 6, стр. 192, от 26 юни 1924 г.). Пис-

377

Писма

ното не е датирано. Датата е по пощенския щетел.

² Адресът на подателя е: М. Metzger, Roma 27, Via Ancona 21, int. 17.

378

Гео Милев. Том V

227

От КОНСТАНТИН СТЕФАНОВ¹ – Плевен
9 септември 1920

Господине,

Прочетох „Жестокият пръстен“. Жестокият пръстен на Вашата мисъл скова чувствата ми и душата ми – един кръг в кръга на страшна пустота – разпери мъчително, но безплодно криле за полет...

Видях неясни отражения на предмета без очертания; черни пламъци и звън от падащи кристални здания; пътища – хиляди, неизброими – заключени в лабиринта на едно съзнание, неогрени, обвързани с черна печал; безсърдечни хризолитови пламъци на самотна издихвающа – на прага на чие ли съзнание? – луна; разрушение на стихийно развили се сили (кой би измерил техните действия!) и тоя гигантски неврасменичен сплин, наред с топлото органично чувство, породено при вида на умиращия Нарцис! Не е ли странно! – това съзнание, избодено, разрушено – аз усещам острието на стъклените му парчета – може да почине с леката въздишка на „благодаря ви, лебед мой!...“ Къде е човечното? Къде е стихийното?

...

Красотата никога не е била достигната по един разумен път – от началото на творчеството.

Изкуството винаги е било ирационално. Форми-

те на красотата са били всякога абстракции, защото ще допуснем действителността да ни внушава, но не и да ни диктува. Всичко, което е постигнато в творчеството, постигнато е по свръхразумен нерв. И повече – в изкуството, отколкото във всяка друга проява, важи правилото, че идеята най-настойчиво предопределя опита.

Вие вярно избирате пътя. Всичко, що разказвате, е едно вярно отражение на еволюцията на душата.

Вашето поетично дело – без да измествате задачата му – трябва да прокламира на българския свят, че изкуството не е действителност, а обективация на мистичните откровения на чувствата и че ако действителността е отразена в него, то е само с цел – както говори Ницше – да се покаже нейната негодност.

И не важи, Господине, че Вашата книга слага една тежка умора на душата: най-сетне ние трябва да Ви благодарим, че тя не е от моя род книги, които, като разгърне някоя сантиментална дама, да намери предлог леко да въздъхне...

Може би и Вие ще си останете от ония жреци на страданието, разбрали, че само в огъня на личната мъка се твори истински. Какво важи тогава останалият свят?

Господине, приветствувам появата на Вашата книга. Тя събужда виденията на душата. Тя почти донася пред вътрешното ни зрение онова, за което нашите чувства само са бленували.

Господине, аз бих се радвал, ако имам Вашия отговор².

Приемете уверение за почитта
ми към Вас –

Константин Стефанов,
Текийска улица, Плевен

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

379

Писма

¹ Константин Стефанов е млад адвокат по онова време. Писмото свидетелства за влиянието на Гео Милев върху писателската млада интелигенция.

² Няма сведения Гео Милев да е отговорил на горещия си почитател, но е запазил в архива си писмото.

228

Ом ХЕРВАРТ ВАЛДЕН — Берлин
19 ноември 1920

Der Sturm — B e r l i n W 9
Postdamerstrasse 134-a Fernruf Amt Lutzow 4443
Direktion Herwarth Walden

Kunstaussstellung (Buchhandlung) Verlag
Monatschrift (Kunstschule) Verein für Kunst
Geschäftszeit: 10-6 (Sprechstunden von Herwarth
Walden:

Dienstag) Sonnabend von 4-5 Uhr
Berlin, den 19.II.20

Sehr geehrter Herr Milev!

Besten Dank für Ihren Brief und das neue Heft Ihrer Zeitschrift. Die bulgarischen Zeichnungen sind noch zu illustrativ, es fehlt ihnen noch an organisatorischer Gestaltung.

Abzüge und Klichees Chagall konnten wir nur in der Grösse des Formats des Klichees lt. Beilage liefern, Papier wie Muster. Sie mussten die Drucke in die Zeitschrift einkleben, wie wir es auch tun, es wäre am einfachsten und am schnellsten, wenn Sie hierzu die fertigen Sturmkarten verwenden, die wir Ihnen bei Abnahme von 1,000 Stück noch für 500 M überlassen konnten. Ein neuer Druck wurde jetzt erheblich teurer stellen, da alle Herstellungspreise sehr gestiegen sind.

Mit gleicher Post sende ich Ihnen das Programmheft der Aufführung von „Trieb“ im Albert-Theater zu Dresden. Auf Wunsch bin ich gern bereit Ihnen das Buch zu übersenden. Eine Aufführung würde mich natürlich sehr interessieren.

Hochachtend grüssend:
Herwarth Walden

(Превод)

Многоуважаеми г-н Милев,

Най-голяма благодарност за писмото Ви и за новия брой на Вашето списание. Българските рисунки са все още твърде илюстративни, липсва им все още художествено (организаторско) оформление.

Извадките и клишетата на Шагал можехме да доставим само в големината на формата от клишетата на литературното приложение, хартия, както и мостра. Вие трябваше да залепите отпечатаното в списанието, както правим и ние, би било най-просто и най-бързо, ако можехме да употребите готовите Щурм-картички, които при спадането до 1000 броя Ви преотстъпихме за 500 марки. Едно ново отпечатване би струвало много по-скъпо, тъй като всички разноски по отпечатването са се покачили много. Със същата поща Ви изпращам програмата от премиерата на „Импулс“ в Алберт театър в Дрезден. При желание съм готов с радост да Ви изпратя книгата. Едно поставяне, разбира се, би ме интересувало твърде много.

С отаично почитание
Ви поздравяват:
Херварт Валден

Съхранява се в НБКМ.

1921

229

382

Гео Милев. Том V

От ИВАН МИРЧЕВ — Стара Загора
8 ноември 1921

Драги Георге,

Получих 3-та и 4-та книга от „Везни“. Благодаря. Надявам се да има успех и в този формат, при все че за предпочитане би бил форматът на I годишнина. Аз мисля, че трябва да се положат усилия за постигане техниката на I годишнина. В това направление ще помогна и аз: предлагам да се направи акционерно дружество „Везни“, което ще издаде например 2000 акции по 100 лв. номинални, платими в два срока, и с получения капитал 200 хиляди (изпърво 100 хиляди) ще може да се почне четвъртата годишнина на списанието в по-голям формат, художествена изработка, каквато бе първата годишнина. Напечатването на акциите няма да стори много пари, а пласирането им ще е много по-лесно от записване абонати. Ако по принцип си съгласен с това предложение, веднага ми пиши, да зная. Купувачи на акциите ще се намерят.

Сърдечен поздрав
Ив. Мирчев

P.S. Изпращам ти две стихотворения. Ако ги харесах, напечатай ги заедно; ако ли не — върни ми ги, моля ти се, с отговора.

Съхранява се в НБКМ.

1922

230

383

Писма

От МИЛЪО КАСАБОВ — Стара Загора
17 февруари 1922

Георге,

Получих по Б. Савов писмото ти — сметка. Показаните пера, приход — разход, минаха по водената от мене сметка. Намирам сметката ти нередовна: току си гледал да я погравниш.

Пари аз със записи съм ти пратил	6398,30
От Стефан си взел	500, —
От продажба на книги на Чунев	
на два пъти и бюстове	1173,20

Аз съм броил всичко	8071,50
От „Куриер“ получено вс.	1825, —
„абонаменти“	1310, —
„ръчна продажба“	2276,40
	5411,40

Предадено ти е всичко приход	13 482,90
Разходвано от тебе всичко	10 975,10

У тебе остатък	2507,80
----------------	---------

Това е сметката.

В дадените от мене пари влизат, разбира се, и изпратените ти 600 лв. за хонорара 1—4 кн. и 300 лв., които ти дадох лично, когато бе тук през ноември.

Получените 1825 от „Куриер“ са: за 1 и 2 бр. 642, аванс 500 и сега съобщените 683 = 1825.

Получените от ръчна продажба в София са:

Първо 114,- — 545,50 и сега съобщените 1617,40 = 2276,40.

Лехах, презледах, никакви грешки няма, това е сметката.

Пишеш за 11, 12 и пр. бройки по 400 лв. Разбирам, че това е печатът с хартията. Защото никъде не пишеш броени за хартия. Сега гребните задължения: на „Хемус“ и пр., ги оставям така открити, когато ги разправиш, ще минем в разход. Доста е да бележиш редовно това, което харчиш, и това, което получаваши (разход — приход). Какво ще направим за напред? Отгде ще вземеш тези 2507 лв. да ги внесеш? Или за твоя труд? Почти! Нъ на Ганя? Па какво материално има за тебе от тази главоболна работа? Не сме ли по един амбициозен нагон, пред който жертваме? Струва ли си жертвите? Такива въпроси и друг път съм ти задавал и ти на тях нищо не отговаряш.

Сега за II част на сметките:

1. Прибра ли от „Куриер“ книжките и какво още има за прибиране оттам.

2. Накарай Пеша да преброи по брой всичко останало у тебе и ми събщи по брой количеството на останалото, също и по колко екземпляра е получено от печатницата от всеки брой и по колко е изпратено на абонати (стари и нови) от всеки брой.

Сега за организацията! Книжарите са ненадеждни: на така категоричните ми писма са се отзовали 10-ина души и са изпратили около 1000 лв., в които има пари и срещу сметка за книги. Какво направи ти за организиране момчетата. Вчера мина Ас. Кабаев от Ески Джумая и казва, че можъл да събере 10—15 абонamenta. Той не е само. Такива само могли биха да вършат тая работа, но трябва да ги знаеш, да си във връзка с тях, да им пишеш, да ги задължиш, организираш и пр. Ето защо да се оповести, че се открива подписка само за абонати от №21 до №50, сиреч за

30 броя, с намалена цена 40, — лв., на настоящите 10%. Това като се оповести в 19 и 20 брой едновременно, да се пише по една картичка до момчетата да съберат такива абонати. И този резултат само ще ни покаже какво да се прави. Книжарите са ненадеждни. Ще ги дурим един ден, мисля, това лято ще направим обиколка да приведем всичко в изправност — книжари, абонати...¹

Съхранява се в НБКМ.

¹ *Краят на писмото е изгубен.*

231

От ДРУЖЕСТВО ТЕАТЪР — Стара Загора.
16 май 1922

Съобщава Ви се, Господине, че настоятелството в заседанието си на 12 май т.г. се занима с даденото от Вас изложение¹ за сформирание на една постоянна граматична трупа при Дружеството и реши:

1. Предвид това, че Общото годишно събрание на Дружеството не разреши кредит за организиране на трупа,

2. И че Дружеството не разполага с никакви суми за субсидия,

3. Че е необходим общ ремонт на театралното здание и специално на сцената, а средства за това няма

4. И благодарение на това, че гражданството не е отзивчиво и не оценява жертвите, които Дружес-

твото прави за издържане на трупа, настоятелството въпреки своето желание остава изложението Ви без последствие.

Председател:
Секретар:

Съхранява се в Държавен архив, Стара Загора.

¹ Гео Милев по идея на близки и приятели от Стара Загора прави писмено предложение пред Общината и пред Настоятелството на Дружество Театър за сформирание на постоянна театрална трупа, като предлага помощта си като режисьор. Тази идея не се реализира.

232

От РУДОЛФ БЛУМЕР — Берлин
8 юни 1922

Sehr geehrter Herr,

Wir empfangen Ihr Schreiben vom 17. Mai und haben uns entschlossen, für Ihre 5 Abonnenten unsere Zeitschrift zu dem früheren Preis vom Mk 100 — zu liefern. Wir wollen dies erstens deswegen tun, damit Ihre aufopfernde und sehr aner kennenswerte Tätigkeit nicht vergebens sei, und zweitens, weil wir diese Lieferung dann eben als eine Propaganda für unsere Zeitschrift betrachten müssen. Leider sind jetzt hier die Herstellungskosten so grob, daß wir mit 100. — Mk nicht einmal diese Kosten bezahlt bekommen. Wir bitten Sie also, die gezahlten Beträge uns einzuzahlen. Vielleicht versuchen Sie Ihren Kunden begreiflich zu machen, daß es nicht zuviel verlangt ist, wenn Sie bei unserem Entgegenkommen wenigstens die Portospesen

übernehmen. Wir warten also Ihre Nachricht ab und werden Ihnen dann nach Einsendung des Betrages die Hefen zu gehen lassen. Wir nehmen an, daß wir alle bisher erschienen Hefte und auch die noch erscheinenden nicht an Ihre einzelnen Kunden, sondern stets an Sie senden.

Hochachtungsvoll:
Rudolf Blumner

(Превог)

Многоуважаеми госпoдине,

Получихме писмото Ви от 17 май и решихме да доставяме списанието¹ за Вашите 5 абонати на по-раншната цена от 100 марки. Това искаме да правим, първо, за да не отиде напразно Вашата пожертвувателна и достойна за висока оценка дейност, и второ, защото ще таксуваме тази наша доставка като пропаганда на списанието ни. За съжаление разноските по издаването са сега така големи, че 100-те марки едва ли ще могат да заплатят тези разноски. Ние Ви молим следователно платената стойност да ни изплатите. Може би ще се опитате да изясните на Вашите клиенти, че искането ни не е голямо, ако при нашата отзивчивост те приемат поне пощенските разноски. Ние ще изчакаме отговора Ви и след изпращане стойността ще Ви изпратим брошурите. Предполагаме, че всички досега излезли броеве и още неизлезлите ще изпращаме не на Вашите клиенти, а винаги на Вас.

С отаично почитание:
Рудолф Блаумер

Съхранява се в НБКМ.

¹ Отнася се за сп. „Щурт“.

От НИКОЛАЙ РАЙНОВ — Пловдив
21 декември 1922

388

Гео Милев. Том V

Драги Гео,

Получих и благодаря ти върже много. Само че Верлена исках за директора, г. Борис Дякович, който желаше да го има, дадох му го; той пита колко трябва да ти прати за него. Затова пиши с една карта или нему (в библиотеката), или мене колко струва книгата, за да ти се изгължи.

„Панихидата“¹ е много хубава; благодаря за подаръка. Не бях я виждал досега; тя нова книга ли е? И в библиотеката я няма. Понеже библиотеката разполага с малко държавни пари, не е зле да съобщиш какви разкошни книги² имаш за продан от твоите издания и какви им са цените; ще ги доставим и ще си прибереш парите веднага.

*С много здраве на тебе и на домоцатието
Твой Николай³*

Съхранява се в НБКМ.

¹ „Панихида за поета П. К. Яворов“ от Гео Милев.

² Става дума за серията „Книги за библиофили“, изд. на „Везни“.

³ Подателя: Николай Райнов, главен библиотекар на Народната библиотека, Пловдив.

От ФРАНЦ ПФЕМФЕРТ — Берлин
10 март 1923¹

389

Писма

Werter Genosse, ich habe Ihren Botenbrief erhalten und mich gefreut, von Ihnen zu wissen, daß Sie die Aktion nicht vergessen haben. Ihre Zeitschrift habe ich nie erhalten.

Ich sende Ihnen die ersten Hefte dieses Jahres und hoffe, von Ihnen bald mehr zu hören.

*Ihr
Franz Pfemfert*

(Превод)

Уважаеми другарю, получих Вашето писмо и бях радостен да узная за Вас, че не сте забравили Акцион. Вашето списание² не съм получавал никога.

Изпращам Ви своевременно първите книжки от тази година и се надявам скоро да чуя за Вас повече.

Ваш Франц Пфемферт

Съхранява се в НБКМ.

¹ Писмото е написано на илюстрирана картичка, издадена от „Акцион“; представява репродукция на картината „Рур“ от Феликс Мюлер. Същата тази репродукция по-късно Гео Милев печата в сп. „Плажък“, год. I, кн. 3, стр. 112 от 25.III.1924 г. Писмото не е датирано. Датата е по пощенския щетпел.

² Отнася се за сп. „Везни“.

1924

235

От ЛЮБОМИР МИЦИЧ — Белград
15 януари 1924

Sehr geehrter Herr Milev,
heute in der Früh, habe ich Rc. Rachel mit Bilder
bekommen. Nach der Reihe und nach der Nummer am
Rückseiten der Bilder, fehlt № 3.

Ich kann es gar nicht bestimmen, weil im Packet kein
Brief oder Zettel war, nach welchem ich das feststellen
konnte. Vielleicht haben Sie ein Brief geschrieben. Ich werde
Nachmittagspost warten.

Viele Grüsse
Ihr
Любомир Мицич

(Превод)

Многоуважаеми г-н Милев,
Тази сутрин получих Р. Рахел¹ с картините. По ре-
да и по номерата на гърба на картините липсва №3.

Със сигурност не мога да определя, защото в па-
кета нямаше писмо или листче, по които да можем
да установя това.

Може би сте писали писмо. Ще чакам следобедна-
та поща.

Много поздравя
Ваш: Любомир Мицич²

Съхранява се в НБКМ.

¹ Името е нечетливо.

² Любомир Мицич е сръбски модернист, създател на школа-
та „зенитизъм“. В архива на Гео Милев (НБКМ – БИА, ф. 26,
арх. ед. 31, л. 1–9) се намират няколко броя от неговия вестник
„Зенит“. В „Зенит“ се печатат преводи от съветската поезия:
Маяковски, Еренбург и др. Броеве от „Зенит“ има и в Къща му-
зей „Гео Милев“, Стара Загора.

1925

236

От АУГУСТ АЙГНЕР — Виена¹
28 февруари 1925

Euer Wohlgeboren!
Gestatten Sie mir eine höfliche Bitte.

Mein Buch „Drei Sonaten“ wird gegenwärtig in mehrere
Sprachen übersetzt und ich würde auch gerne eine ins
Bulgarische sehen. Möchten Sie nicht die Liebenswürdigkeit
haben und mir Adressen solcher Schriftsteller angeben, die
aus dem Deutschen ins Bulgarische ubertagen.

In ausgezeichnete Hochachtung
August Eigner

390

Гео Милев. Том V

391

Писма

(Превод)

Ваше Високоблагородие!

Позволете ми една учтива молба.

Моята книга „Три сонати“ понастоящем се превежда на няколко езика и аз бих бил радостен да видя превод и на български език. Не бихте ли имали любезността да ми дадете адресите на писатели, които биха могли да направят превода от немски на български.

С отаично почитание:

Аугуст Айгнер

Съхранява се в НБКМ.

¹ Адресът на подателя е: Wien, XII, Schonbrunnerstrasse 262.

В. ДРУГИ ПИСМА

1916

237

От ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ
до ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ¹
Фронта, 30 януари 1916

Драги Димчо,

Едва днес получих картата ти (от 28.XII. м.г.) с прикратното „лошо, лошо, лошо“, което повтаря и Милев, когото ти си заразил с песимизма си. Трябва обаче да призная, че като се преизпълваш с отчаяние, губиш от своята словоохотливост: тъй малко думи ти се откъснали от сърцето! А аз тъй много, тъй дълго чакам писмо от вас, приятели мои, от вас, чиято безконечна цена узнах сега, когато останах сам!

Ето, аз пиша госта подробно за себе си и бих бил безкрайно доволен да чуя нещо за скъпите за сърцето ми хора. За теб, който си на свобода², но без съмнение би желал да се махнеш „де да е другаде, само подалеч от земята“, да бъдеш камък, да не мислиш, да не чувстваш („зная твоя сплин метежен, Хамлете!“³), с една дума за теб, който ликуваш от отчаяние; за Н. Лилев, за когото не знам защо мисля с особено умиление и с една болезнена жалост — може би защото си представям всичката трагичност на неговото положение⁴; за Н. Райнов, чиито „Легенди“ чета тук с удивление и възторг (благодарение на Коста Кнауер) и чиито образ ми се представлява в светлината на някакво величие; за Йордан Йовков, чиято наивна хитрост ме кара и сега да се усмихвам с усмивката на най-чисто разположение и даже любов; за Хр. Ясенов, който тъй скоро дочака да се събдне неговият

„погром“⁵ (гългите онези ямбове) и сега може би почива в някоя долина вечен сън: всички тия хора, които имат към мен такова недоверие, а някои даже неприязън, сега ми са особено близки и аз искам да зная нещо за тях. Единствен само Милев ми пише и аз съм му безкрайно благодарен за това. Едно писмо, то е като вест от миналото, от живота на свободата, на любовта, на изкуството.

...Снегът, който вали от три дни, е покрил планини и долини и те гробно мълчат. Това мълчание, вятърът, който свири из гората, мъглите, които се влачат тежки и неизчислими — всичко тежи на душата като един леден сън. Сигнал при огнището, струва ти се, че си погребан и че не ще дочакаш възкресение во веки веков...

А животът в София си мече както преди, ако се съди по вестниците. Глупостта шестува безгранично и безразделно и тържествува свободно своето победно — Фалкус Трисмегист...

Святий Боже, святий кренкий.

Твой Людмила

Съхранява се в НБКМ.

¹ Л. Стоянов е изпратил писмото на Мара Караовска, за да го предаде на Димчо Дебелянов, за когото е било писано. Но Караовска, било че не е тогава да намери Дебелянов, или поради някои други причини, го изпраща на Гео Милев с молба последният да го предаде на адресата му. Гео Милев съобщава на Дебелянов за писмото, обаче го задържа у себе си. Ето и писмото, с което съобщава това на Дебелянов:

Др. Димчо,

Днес се върнах от Одрин и заварих тук едно Людмилаово писмо до тебе (в отговор на нашата картичка с „лошо, лошо,

лошо“то); праща ми го М. К. със следната бележка върху едно парче лоша хартия: „Ако обичате, усажжете му — това поне не е за мен. Благодаря и извинете. М. К.“ Писмото на Л. задържах, а този нищожен факт ти съобщавам за знание и те питам откъде произхожда това „стечение на обстоятелствата“; Ти ли си и го пратила? Пиши де, най-сетне. Защо се погребваш тъй в безгъавие?...

Твой Гео Милев

Н. Лианев ти се сърди, че не му пишеш. Изгажда, че ти си еднакво сфинксово безгъавен и към него.

Н. Райнов какво прави; обажда ли ти се? Какви са тия фейлетони от него — наред с Ел. Пелин, Ант. Страшиширов, Н. Михайлов и пр.

Какво ще кажеш? Как му беше, моля ти се, адресът.

Г. М.

(Писмото му е отпечатано в сп. „Изкуство“, 1946, стр. 602.)

² Дебелянов още не бил отишъл на фронта.

³ Стих от Н. Лианев.

⁴ Трагичността на положението на Н. Лианев се е състояла в това, че той, нежен поет, е бил твърде непригоден поради своя непрактичен и стеснителен характер за грубата действителност на фронта, където е бил изпратен.

⁵ Отнася се за стихотворението на Хр. Ясенов „И аз отново ще заспя, и аз отново ще погасна...“ от цикъла „Приказно царство“ (първоначално в цикъла „Погром“), написано в деветстъпен ямб.

1917

238

396

Гео Милаев. Том V

От ВЕСА КАСАБОВА до БОРИС КАСАБОВ
Стара Загора, 28 май 1917

Драги бате Борисе,

Получихме ти писмото заедно със снимките преди два-три дена. Най-хубаво бяха фотографирани тримата офицери. Всички от нас искат да знаят ти ли си фотографирал, понеже са много хубаво фотографирани. Завчера имахме писмо от бати Георги. Той ни пише, че най-късно след два-три дена ще го изпратят в Скопие. В същия ден, когато имахме от бати Георги писмо, имахме и от бати Колчо писмо. Той ни пише, че намерил на бати багажа и му го изпратил. Пише ни и той, че ще изпратят бати в Скопие и че няма да го държат много, понеже е напълно оздравял.

С поздрав Века¹

Съхранява се в НБКМ.

¹ Подателя: Века М. Касабова, ул. Генерал Гурко 173.

1919

239

397

Писма

От МИЛЪО КАСАБОВ
до ИВАН ХАДЖИХРИСТОВ
Стара Загора, 24 юли 1919

Драги Ив. х. Христов,

Няколко пъти съм питал и пращал за Вас, докато най-сетне Ви пратих циркуляр на „Везни“ с бележката. Получих писъмцето Ви и разбрах где сте. Когато бях в София, стана дума за хонорара на „Червен смях“¹ и Георги намира, че поне още 70 лв. да Ви се заплати, или по 40 лв. на кола за онова време. Сега се плаща по-скъпо, но и издателите се одрямаха вече. Ний ще караме полка-лека. Имам незначително да поговоря с Вас, но като се видим. Днес Ви изпратих с пощенски запис сумата 70 лв. и 1 връзка „Манфред“ и „Китайски легенди и новели“, №№ 8 и 9 от библ. „Везни“, които имахме готови, а № 7 „Опиянение“ от Стриндберг, както и I кн. от „Книги за библиофили“ са под печат и тези дни ще излязат.

С поздрав
Ваш М. Касабов

Съхранява се в Къща музей „Гео Милаев“, Стара Загора.

¹ Отнася се за преведената от Хаджихристов повест на Леонид Андреев „Червен смях“ и за хонорара от нея.

От МИЛЪО КАСАБОВ до ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ
Стара Загора, 9 март 1921

Г-н А. Стоянов,

На писмото Ви отговорих своевременно и исках някои подробности и Вашето мнение за действие, обаче до днес не съм получил отговора Ви. Писах на Георги¹ за 4—5-а книжка². Каква пречка има, та я не изпраща, и от него нямам отговор. Зная, че той загази пред мене и не смее да ми пише, но Вие трябваше да се споразумеете неотложно и да ми явите предложенията си за доизкарване на II годишнина.

Ще чакам по-скорошния Ви отговор.

С поздрав
М. Касабов

Съхранява се в архива на Литературния институт към БАН.

¹ Гео Милаев.

² 4—5 книжка на сп. „Везни“, год. II.

От МИЛЪО КАСАБОВ до ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ
Стара Загора, 10 април 1921

Уважаеми г. А. Стоянов в София,

Не ми се отговорихте, не ми пишете вече. Виги се, че не сте се споразумели с Георги, може би не се срещате. Г-н Зл. Чолаков ми отпрати две писма, та изостри въпроса, да взема крайни решения, които може да научите от писмото ми до Георги и от последното ми до г. Чолакова. Милостта му е направил лоша услуга в случая. Аз съм много разтревожен за Георги. Вие сте отдавнашни в София и в този живот, Вие го понасяте стоически, Вие имате опитност и план. Георги е загазил зле. С труд и енергия, каквито не му липсват, мъчно ще преодолее. Нему се налага да смени София. А той не ме слуша дори до издаването на списанието, което право си запазва. Ако обаче действа от името на книгоиздателство „Везни“, заявих му, че ще опровергая публично.

С поздрав: М. Касабов

Съхранява се в архива на Литературния институт към БАН.

1925

242

400

Гео Милев. Том V

От НИКОЛАЙ ХРЕЛКОВ
до МИЛА ГЕО МИЛЕВА
София, май 1925¹

Мила,

Благодаря ти безкрайно много за цигарите². Съжалявам те искрено за Гео и дълбоко вярвам, че на него няма да посегнат — И... се ползвам от случая да ти искам прошка за прегрешенията ми към теб лично, които, и да не са много тежки, все пак са прегрешения³.

Николай Хрелков

Съхранява се в НБКМ.

¹ Бележката не е датирана, датата е поставена по съдържанието ѝ.

² През априлските събития Н. Хрелков се е криел от полицията в един хотел до централната баня, близо до квартирата на Гео Милев. С храна са го снабдявали негови близки. Мила Г. Милева ту е изпратила цигари, по повод на което той ѝ праща горната бележка.

³ „Прегрешенията“, за които става дума в бележката, са от приятелско естество, за непринудени приятелски недоразумения.

ДОКУМЕНТИ

Акт

Днес, на 15-и януарий, 1895 година от рождество-то на Господа, Ис. Христа, в (5) пет часа преди пладне по Европейски в князуването на Н. Ц. В. Фердинанд Първи в селото Радне-махле (Старозагорско) в къщата на баба Мариница, в присъствието на баба-акушерката Цвета Петрова (баба Петровица), родена из г. Чирпана, живуща в Стара Загора и временно в с. Радне-махле по причина, че дъщеря ѝ Стана е учителка в селото; в присъствието на Гена Бонева Дъльг-Желева (майка на Анастасия М. Касабова — родена Бонева) из г. Стара Загора, дошла нарочно из с. Опан, гдето временно пребивава при дъщеря си Мария Христакева като учителка там, за причинението на настоящия акт; в присъствието на Пена Георгиева из г. Чирпан, временно живееща в с. Радне-махле; в присъствието на Мильо Г. Касабов (мъж на Анастасия М. Касабова — родена Бонева) из г. Чирпан, временно живеещ в с. Радне-махле като учител — Анастасия М. Касабова — родена Бонева, из Стара Загора, живуща в г. Чирпан и временно в с. Радне-махле при мъжът си Мильо, роди отпоче от мъжки пол след 28-часови родилни болки.

За удостоверение на всичко гореизложено се подписваме ний присъстващите.

Майка:.....

(подпис)

Баща:.....

(подпис)

Присъствуващи:

Баба-акушерка: Цвета Петрова —

(подпис)

Пена Георгиева —

(подпис)

Актът е ръкописен, изготвен от Мильо Касабов и подписан от свидетели на раждането на Георги Милев Касабов. Оригиналът се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

Препис-извлечение от главната книга
на реалната гимназия
„Иван Вазов“ в Стара Загора

I а клас 1904—1905 г.

№ 23, Георги Касабов

Предмети	Ноем.	Ян.	Март	Май	Юни	Средна годишна бележка
Закон божь	4		4	4	4	Добър
Български език	4	4	3	4		Добър
Френски език	4	5	5	5		Мн. добър
Аритметика	4	4	3	3	3	Среден
Зоология	4	4				Мн. добър
Ботаника	5	5				Мн. добър
Вс. история	5	5	5	6	6	Отличен
География	5	5	6	6	6	Отличен
Рисуване	3	3	3	3	3	Среден
Краснопис	4	4	4	4	4	Добър
Пеене	3	4	4	4	4	Добър
Гимнастика	4	4	4	6	5	Мн. добър
Ръчна работа	3	4	4	4	4	Добър

Поведение... .. Примерно

Прилежание... .. Примерно

Външност на ученическите работи... .. Хубава
извинени... .. —

Отсъствия:

неизвинени... .. 2

2

Ученикът Касабов Георги минава във II клас.

II 6 клас 1905—1906 г.

Касабов Георги, № 17

404

Гео. Мисел. Том V

Предмети Ноем. Ян. Март Май Юни Средна годишна бележка

Закон божи	5		5	5	6	Отличен (6)
Български език	4		4	4	4	Добър (4)
Френски език	5		4	4	4	Добър (4)
Аритметика	5		4	4	3	Добър (4)
Геометрия	4			4	5	Добър (4)
Зоология	5		4			
Ботаника		4	4			Добър (4)
История	5	5	6	6		Отличен (6)
География	5	5	5			Мн. добър (5)
Рисуване	4	5	6	6	6	Отличен (6)
Краснопис	3	4	3	4		Добър (4)
Пеене	4	4	4	—	4	Добър (4)
Гимнастика	4	4	4	4		Добър (4)
Ръчна работа	4	3	4		4	Добър (4)

Поведение... .. Примерно
 Прилежание... .. Примерно
 Външност на ученическите работи... .. Хубава
 извинени 11 27 4 42

Отсъствия:
 неизвинени... .. 1

Ученикът Георги Касабов минава в III клас.

III 6 клас 1906—1907 г.

Касабов Георги, № 15

Предмети Ноем. Ян. Март Май Юни Средна годишна бележка

Закон божи	5	4	4	4		Добър (4 1/2)
Български език	4	4	4	4		Добър (4)
Френски език	4	3	4	5		Добър (4)
Аритметика	4	4	4	4		Добър (4)
Геометрия	4	3	4		3	Добър (3 1/2)
Физика	5	5	5		5	Мн. добър (5)
Химия		5	5		5	Мн. добър (5)
Антропология	4	4				Добър (4)
Минералогия	4	4				
История	5	5	5		5	Мн. добър (5)
География	5	3				Мн. добър (4 1/2)
Граждан. учение	5	5				
Рисуване	6	6	6		6	Отличен (6)
Пеене	4	4	4		4	Добър (4)
Гимнастика	3	4	4	4		Добър (4 1/2)
Ръчна работа	4	—	—	—	—	Добър (4)

Поведение... .. Примерно
 Прилежание... .. Постоянно
 Външност на ученическите работи... .. Хубава
 извинени 6 1 7

Отсъствия:
 неизвинени 1 1 2

Ученикът Касабов Георги минава в IV клас.

405

Документи

Предмети Ноем. Ян. Март Май Юни Средна годишна
бележка

406

Geo Mueel. Tom V

Български език	5	5	6	5	Мн. добър (5)
Френски език	3	4	4	5	Добър (4)
Алгебра	3	4	4	3	Среден (3)
Геометрия	3	4	3	2	Среден (3)
Химия	2	3	4	3	Среден (3)
Ботаника	2	4	4	4	Добър (3 1/2)
История	3	4	5	4	Добър (4)
Рисуване	6	6	5	5	Мн. добър (5)
Гимнастика	3	4	4	4	Добър (3 3/4)

Поведение	5	6	6	6	Примерно
Прилежание					Постоянно
Външност на ученическите работи					Хубава
извинени			4	4	8
Отсъствия:					
неизвинени			1		1

Ученикът Касабов Георги минава в V клас.

Предмети Ноем. Ян. Март Май Юни Средна годишна
бележка

Български език	4	5	5	4	Мн. добър (4 1/2)
Руски език	4	4	4	5	Добър (4,25)
Френски език	5	4	5	6	Мн. добър (5)
Аритметика	3	2	3	3	Среден (2,75)
Геометрия	3	3	3	3	Среден (3)
Дескрип.					
геометрия	3	4	5	4	Добър (4)
Физика	—	3	3	3	Среден (3)
Химия	4	4	5	5	Мн. добър (5)
История	4	4	3		Добър (3 2/3)
Рисуване	6	5	6	6	Отличен (5 3/4)
Пеене	—	—	5	5	Мн. добър (5)
Гимнастика	3	4	4	4	Добър (3 3/4)
Зоология	4	4	5	5	Мн. добър (4 1/2)

Поведение...	...	...	...	...	Примерно
Прилежание...	...	...	...	...	Примерно
Външност на ученическите работи...	...	...	...	...	Хубава
извинени			1		1
Отсъствия:					
неизвинени	1	2	3	4	10

Ученикът Касабов Георги минава в VI клас.

Забележка: Не си носи навреме и редовно училищните си потреби. Поведението му за срока е по х в а н о (5).

407

Документи

Предмети Ноем. Ян. Март Май Юни Средна годишна
бележка

408

Гео. Мул. Том V

Български език	3	4	4	3	Добър (3 1/2)
Руски език	3	3	—	4	Среден (3 1/2)
Френски език	4	4	—	4	Добър (4)
Алгебра	2	2	3	2	Слаб (2)
Геометрия	2	2	2	2	Слаб (2)
Дескр. геометрия	3	4	4	3	Добър (3 1/2)
Физика	4	—	4	4	Добър (4)
Химия	3	4	—	—	Добър (3 1/2)
Антропология	4	—	—	4	Добър (4)
История	4	4	5	5	Мн. добър (4 1/2)
География	4	2	4	4	Добър (3 1/2)
Психология	3	—	—	—	Среден (3)
Рисуване	5	5	5	5	Мн. добър (5)
Пеене	3	5	4	4	Добър (4)
Гимнастика	3	4	3	4	Добър (3 1/2)

Поведение 6 6 6 6 Примерно (6)

Прилежание... .. Примерно

Външност на ученическите работи Хубава
извинени 4 14 18

Отсъствия:

неизвинени

Касабов Георги ще държи поправителен изпит по алгебра и геометрия.

Предмети Ноем. Ян. Март Май Юни Средна годишна
бележка

Закон божии	4	4	6	—	—	Мн. добър (4 2/3)
Български език	4	5	4	—	—	Добър (4 2/3)
Френски език	4	5	5	—	—	Мн. добър (4 2/3)
Алгебра	4	3	3	—	—	Среден (3 1/3)
Геометрия	—	3	3	—	—	Среден (3)
Дескр. геометрия	—	3	3	—	—	Среден (3)
Физика	4	3	4	—	—	Добър (3 2/3)
Химия	4	4	5	—	—	Добър (4 1/3)
Минералогия	4	3	4	—	—	Добър (3 2/3)
Вс. история	4	3	4	—	—	Добър (3 2/3)
География	4	3	4	—	—	Добър (3 2/3)
Етика	—	—	4	—	—	Добър (4)
Логика	—	3	4	—	—	Добър (3 1/3)
Рисуване	4	5	5	—	—	Мн. добър (4 2/3)
Пеене	—	5	6	—	—	Отличен (5 1/2)

Поведение 5 6 6 — — Примерно

извинени 6 39 45

Отсъствия:

неизвинени 5 5

Забележка: Хвърляла обидни думи към едного от другарите си. Наказан по § 120, т. 1а и поведението му за I срок е похвално. №9 на протокола от 15.XI.1910 г.

Преписът-извлечение се съхранява в Къща музей „Гео Мулев“, Стара Загора.

409

Документи

[Посвещение на Библията]¹

На многообичния ми първороден син Георги при встъпването му в живота след завършването на средното си образование (1911) за ръководство му предавам този най-верен компас за преминаване безвредно през бурното житейско море и за пристигане благополучно на спасителний бряг.

Завети:

1. Най-важното в живота е да знаеш на всяко време в какви отношения си с Бога; да можеш да кажеш всеки момент както Давида:

„Но Бог ще избави душата ми из ръката адова, защото ще ме приеме.“

2. За да имаш представа за ролята на личността в живота, за големите персони, за даровитите, за богатите със слова и материално, изучи обстойно целия псалом 49 и гледай да не бъдеш като човека, визиран в стих 20 на този псалом.

3. Прочитай редовно Библията.

4. Спиртни пития и тютюн не употребявай. Забещай това също и на потомството си.

5. Пази се от излишество.

6. Записвай тук всички важни събития през живота си.

Бог да бъде всякога и навсякъде с тебе.

Амин.

Любящий те баща М. Касабов

Ст. Загора

¹ Посвещението е написано на първата страница на Библията, която бащата е подарил на Гео Милев при завършване на гимназия. Библията се съхранява в Народната библиотека „Кирил и Методий“, София.

Сведение
за заплатата на подпоручика
от 34-ти п. Троянски полк

Касабов Георги Милев¹

За кой месец	Следва се да получи		Авансирано му		Чрез кого и кога му е авансирана сумата
	лв.	ст.	лв.	ст.	
Април 1917 г.	2210	57	400	—	29.VI. 17 г. — Скоп. б-ца
Май „	147	82	300	—	9.IX. „ — Инт. София
Юни „	145	82	100	—	23.X. „ Инт. София
Юли „	147	82			
Август „	147	82	800	—	22.XII. „ — „ София
Септември „	138	07	1700	—	2.II. 18 г. „ София
Октомври „	351	03			
Ноември „	444	57	587	—	11.V. 18 г. — Гл. тил. упр.
Декември „	449	32	660	—	30.V. 18 г. — „ „ „
Пособие за облекло и обзавеждане	474	80	500	—	3.VI. „ „ „ „
Януари 1918 г.	449	32			
Февруари „	426	82			
Март „	454	63			
Април „	661	10			
Май „	513	21			
Всичко	5163	21	5147		

Командир на полка
Подполковник: (п/
Деловод. ковчежник: (п/

Съхранява се в Народната библиотека „Кирил и Методий“, София.
¹ В архива на Гео Милев се пази и друго сведение за заплатата му, но това дава някои данни за неговото тестване.

Открит лист

Министерство
на войната
Канцелария
Инспекторска
част № 402
22 януари 1918
София

Министерството на войната, по запознание на Господина Министъра, дава настоящия открит лист на Подпоручика от 34 пехотен полк Милев Георги в удостоверение на това, че му се разрешава да замине зад граница за специално лекуване, на срок (4) четири месеца.

Умоляват се нашите и съюзните нам военни и административни власти да не му препятстват при преминаване границата и пътуването му.

Началник на Канцеларията
от Генералния щаб
Генерал-лейтенант: (п)

Началник на инспектор. част
Подполковник: (п)

Съхранява се в Народната библиотека „Кирил и Методий“, София.

Свидетелство за венчание

38

Епархия: Софийска
Окръжие: Софийско
Околия: Софийска

Вр. 1580

В тринадесети ден на месеца юни от хиляда деветстотин и деветнадесето лето, при свещенодействието на долуподписания свещеник Йордан Алексиев, служещ в църквата „Св. В. М. Георги“ в гр. София, и свидетелството на кума Никола Икономов из гр. София, венча се Георги Милев Касабов, роден в с. Радне-Махле (Ст. Загора) на 15 януари хилядо осемст. деветд. и пета год., живущ сега в гр. София, околия Софийска, окръг Софийски, син на Милчо Георгиев и на Анастасия Бонева на първи брак с Милица Димова Керанова, родена в гр. Брезник на 27 март хилядо осемст. деветд. и първа год., живуща сега в гр. София, околия Софийска, окръг Соф., дъщеря на Димо Т. Керанов и на Петрия Димитрова.

При извършване бракосъчетанието младоженците ни заявиха, че те желаят да встъпят в законен брак, по доброволно и взаимно съгласие, без никакво външно принуждение. Обредът на бракосъчетанието се извърши в църквата „Св. В. М. Георги“ в присъствието на свидетелите Никола Икономов и Недялка Георгиева (Алексиева).

Младоженци: Г. Милев
Милка Керанова

Кум: Н. Икономов

Свидетели: Н. Икономов
Н. Алексиева

Възлага му се постановката
на „Мъртвешки танц“

ПРОТОКОЛ № 66
30 август 1919 г.

След като изслуша изработения от кандигата за режисьор Г. Милев план върху постановката на пиесата „Мъртвешки танц“¹, Артистическият комитет днес, с участието на всички артисти-режисьори, се събра и като обсъди: дали от изложения план може да се заключи, че кандигатът ще бъде в състояние да приложи и технически на сцената своите схващания и начини за интерпретация, някои от които изглеждат крайно новаторски и в известна степен неотговарящи на досегашното развитие на нашия театър, намери:

Изложеният пред Артистическия комитет и артистите план за поставяне на „Мъртвешки танц“, изработен от Г. Милев, са сериозен труд, който дава достатъчно предварителен кредит на кандигата, за да му се поверят артистически сили, с които да пристъпи към прилагане на своите сценични познания. Що се отнася до някои негови схващания и възгледи, които са предмет на разностранчива критика, комитетът мисли, че времето, опитът, действителността и нашите условия ще извършат сами неизбежната корекция върху работата и схващанията на кандигата, стига той да прояви данни и похвати на режисьор. Вследствие на това заключение комитетът реши:

Да възложи режисирането на пиесата „Мъртвешки танц“ върху дебютанта Г. Милев, като му даде всички възможни за времето и условията улеснения и съдействие за целта, с уговорка, ако в непродължително

№ 172

БЪЛГАРСКА ИМПЕРИЯ

СВИДѢТЕЛСТВО ЗА ВЪНЧАНИЕ

Епархия Варненска
Окръжие Варненско
Околия Варненска

Вр. 1580

Въ тринадесетия день на мѣсеца Юни отъ
хилѣдо деветстотинъ и деветнаесетъ лѣто, при свещенодѣйствието
на долуподписания свещеникъ Иорданъ Вилемиевъ, служащъ въ
църквата „Св. В. М. Георгия“ въ гр. Варна, и свидѣтелството на
кума Никола Икономовъ изъ гр. Варна, вѣнча се
Георги Милевъ Васильовъ роденъ въ Будие Махле (отъ Загор.)
на 15 мѣсяцъ деветъ хилѣдо деветъ и петъ год.,
живущъ сега въ гр. Варна околия Варненска
окръгъ Варненскъ, синъ на Милия Петровъ
и на Димитриѣ Палева на първи бракъ съ
Милица Димова Керанова родена въ гр. Бръзница
на 27 мѣсяцъ деветъ и първа год.,
а живуща сега въ гр. Варна околия Варна окръгъ Варна
дъщеря на Димитъ Керановъ и на Петриѣ Димитрова
При извършване бракосъчетанието младомъженикъ ни заявиха,
че гѣ желаятъ да встъпятъ въ законенъ бракъ, по доброволно и взаимно съгласие,
безъ никакво външно принуждение. Обредъ на бракосъчетанието се извърши въ
църквата „Св. В. М. Георгия“
Никола Икономовъ свѣдѣтелъ на свѣдѣлитѣ
Младомъжени Георги Милевъ и Милица Керанова
Свидѣтели Иванъ Керановъ и Петриѣ Димитрова
Епархия Варненска Епископъ Иорданъ Вилемиевъ

Свидетелството се съхранява се в Къща музей „Гео Милев“,
Стара Загора.

лен срок констатира, че кандидатът притежава само известни литературно-технически познания за поставяне на пиеси, а е съвсем чужд за техническото и материалното въздействие върху рамката на тия свои познания, комитетът да вземе навреме съответно решение по отношение на дебютанта и поставянето на пиесата „Мъртвешки танц“.

Преседател:
Божан Ангелов

Членове : Васил Курков
Кръстю Сарафов
Константин Мутафов
Гено Киров
Иван Попов
Сава Огнянов

Съхранява се в Протоколната книга на Артистичния съвет – Драма при Народния театър „Иван Вазов“.

¹ „Мъртвешки танц“ – драма от Аугуст Стриндберг.
Решението да се включи пиесата в репертоара на Народния театър е взето на 28 август 1919 г., когато се разпределят и ролите (протокол №64 в протоколната книга на Артистичния съвет).

Заявление за безплатни билети

До Господина
Директора на Свободния театър
в София

З А Я В Л Е Н И Е
от редакционния комитет¹ на сп. „Везни“

Господине Директоре,

Молим да се издаде една безплатна карта за посещаване представленията на Свободния театър, която ще се ползва от редакцията на сп. „Везни“.

София

2 януари 1920 г.

С почитание

Редакционен комитет:

Гео Милев
Г. Михайлов
Хр. Туджаров²
Людмил Стоянов

Съхранява се в Народната библиотека „Кирил и Методий“, София.

¹ Фактически редактор и издател на сп. „Везни“ е Гео Милев. По-близките му приятели и сътрудници наистина са помагали в редактирането на списанието, но едва ли тогата да се определят като членове на реално организиран редакционен комитет. Обаче Гео Милев извънредно много е държал да се представя редактирането на „Везни“ от редакционен комитет. Показателна в това отношение е следната бележка, написана от него:

„Е д н а к о р е к ц и я. В някаква биографична бележка в сборник „Жътва“, която ми е написал редакторът на сборника г. В. Добринов и за която не съм молил, аз съм обявен като „редактор на сп. „Везни“. Грешка. Сп. „Везни“ се редактира от редакционен комитет, на който аз съм член, и се издава от книгоиздателство „Везни“, на което аз съм бил досега редактор.“ (Сп. „Везни“, 30 ноември 1919; год. I, кн. 4, стр. 108).

² Христо Туджаров е фамилното име на поета Христо Ясенов.

Възлага му се постановката на „Гиг и неговият пръстен“

ПРОТОКОЛ № 105

9 април 1920 г.

.....
.....
.....

Възлага се на Г. Милев да режисира пиесата „Гиг и неговият пръстен“¹, за да се провери за втори път, доколко са основателни неговите домогвания да заеме мястото на режисьор в Народния театър.

.....
.....

Председател: Б. Ангелов
Членове: Никола Атанасов

Съхранява се в Протоколна книга на Артистичния съвет – Драма при Народния театър „Иван Вазов“.

¹ „Гиг и неговият пръстен“ е драма от големия немски драматург Фридрих Хебел (1813—1863), автор и на извънредно популярната у нас преди Освобождението пиеса „Многострадална Геновева“.

„Гиг и неговият пръстен“ е включена в репертоара на Народния театър още на 31 юли 1919 г., когато са разпределени и ролите (протокол № 54 в протоколната книга на Артистичния съвет).

Дази Гео Милев е работил изобщо върху постановката на драмата, не е известно. Тя не е представена на сцената на Народния театър.

№ 1057

Ний Борис Трети
с Божия милост и народната воля
Цар на Българите

420

Гео Милев. Том V

В знак на НАШЕТО особено благоволение награждаваме
писателя
Гео Милев
с Кавалерския кръст
от нашия
Народен орден „За гражданска заслуга“

Заповядаме да му се даде настоящата ГРАМОТА,
скрепена с печата.

София, 24 октомври 1920

Канцлер на Ордениите.....
Секретар.....

Оригиналът на грамотата се съхранява в Къща музей
„Гео Милев“, Стара Загора.

№ 1057

421

Документи

Въ знакъ на НАШЕТО особено благоволение, награждаваме

писателя

Гео Милевъ

съ

Кавалерския кръстъ

Заповѣдаме да му се даде настоящата ГРАМОТА скрепена
съ печата.

София, 24 октомври 1920

Канцлеръ на Орденитъ: *С. Доброволски*

Секретаръ:

М. Милев

Награда с орден „За гражданска заслуга“

Министерство
на
НАРОДНОТО ПРОСВЕ-
ЩЕНИЕ
№32330
1 ноември 1920 год.
гр. София

До Господина
Г. Милев
писател
в гр. София

В деня на петдесетгодишнината от литературната дейтелност на ИВ. ВАЗОВ, 24 октомври 1920 год., ден за прослава не само за поета и неговото творчество, но и един голям празник на българската литература, в тоя ден на блясав апотеоз на българския творчески гений и българската култура, повереното ми Министерство, към което единодушно са се присъединили всички просветни учреждения в страната, като отдава на мастития народен поет ИВ. ВАЗОВ данта от почит, която той е заслужил с труженичеството си в продължение на половин век, чувствува се длъжно в името на прославения поет, под патронажа и знака на неговото дело да отдаде данта от признание и почит, която се пада на всички заслужили труженици в полето на родната култура.

По този случай НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЯТ в знак на признание и висока оценка на Вашата дейтелност като писател по мое представление благоволи да Ви наградя с ордена „За гражданска заслуга“, пета степен, която Ви се изпраща.

София, 24 октомври 1920 година.

Министър на Народното Просвещение: подпис
(Стоян Омарчевски)

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

МИНИСТЕРСТВО
НА

НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ

№ 32330

1. Октомври 1920 год.

ГР. СОФИЯ.

До Господина
Г. Милев,

писател

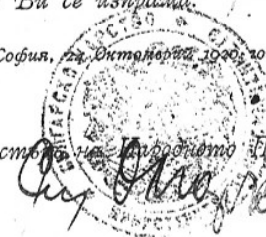
въ гр. София

Въ деня на петдесетгодишнината от литературната дълтелност на ИВ. ВАЗОВЪ, 24 октомври 1920 год., ден за прослава не само на поета и неговото творчество, но и един голям празник на българската литература, въ тоя ден за блясав апотеоз на българския творчески гений и българската култура, повереното ми Министерство, към което единодушно са се присъединили всички просветни учреждения въ страната, като отдава на мастития народен поет ИВ. ВАЗОВЪ данта от почит, която той е заслужилъ съ труженичеството си въ продължение на половинъ вѣкъ, чувствува се длъжно въ името на прославения поетъ, подъ патронажа и знака на неговото дѣло да отдаде данта отъ признание и почитъ, която се пада на всички заслужили труженици въ полето на родната култура.

По този случай НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЬТЪ, въ знакъ на признание и висока оценка на Вашата дълтелностъ като писателъ, по мое представление благоволи да Ви наградя съ ордена за гражданска заслуга V степенъ, който Ви се изпраща.

София, 24 Октомври 1920 година.

Министър на Народното Просвещение:

Медицински акт
№927

424

Гео Милев. Том V

Днес, 11 февруарий 1921 год., Инвалидната медицинска комисия, назначена със заповед по Първа Софийска полкова област под №6, параграф 3, от 3-ти януарий 1921 год., в състав: Председател - санитарен полковник г-р Юруков и членове: санитарен подполковник г-р Каролев, санитарен подполковник г-р Аврамов и главния контролър Н. Рашков - представител на Пенсионното отделение при Министерството на финансите.

Като презледа запасния подпоручик Георги Милев Касабов от 34 Троянски полк, 2-ра рота, на 27 години, от 40 набор, родом от Стара Загора, околия Стара Загорска, и намерил

СУБЕКТИВНИ ПРИЧИНИ:

От какво се оплаква?

От липса на кости от черепа в областта на дясното око, както и от липса на същото око.

Кога е ранен и в кое сражение (кога е заболял) и в кои лечебни заведения е лекуван?

На 28 април 1917 година в боевете с англо-френците на позицията „Кала тепе“ бил ранен с парче от граната в областта на дясното око. Лекувал се в разни полски болници, после в Александровската болница, в болницата „Тодор Минков“, и в Берлин.

Кога и в какво състояние е бил уволнен от служба?

Уволнен на 1.9.1919 година завинаги по параграфи 1 и 19.

Медицински акт

№ 927

Днес 11-и февруарий 1921 год. Инвалидната Медицинска Комисия назначена със заповед по Първа Софийска полкова област под № 6, параграф 3, от 3-и януарий 1921 год. в състав: Председател Сан. Полковник г-р Юруков и членове: Сан. Подполковник г-р Каролев, Сан. Подполковник г-р Аврамов и главния контролър Н. Рашков - представител на Пенсионното отделение при Министерството на финансите, като прегледа, запасния подпоручик Георги Милев Касабов от 34-та Троянска полк или дружина 2-а рота, баталей, ескадронът на 27 години, от 40 набор, родом от гр. Стара Загора, околия Стара Загорска и намери:

Субективни признаци:

ВЪПРОСИ	ОТГОВОРИ
1. От какво се оплаква?	От липса на кости от черепа в областта на дясното око, както и от липса на същото око.
2. Кога е ранен и в кое сражение (кога е заболял) и в кои лечебни заведения е боледувал?	На 28-и април 1917 год. в боевете с Англо-Френците на позицията „Кала тепе“ бил ранен с парче от граната в областта на дясното око. Лекувал се в разни полски болници, после в Александровската болница, в болницата „Тодор Минков“ и в Берлин.

Какво е работил или с какво се е занимавал, преди да стане инвалид?

Писател.

Какво работи сега?

Писател.

ОБЕКТИВНИ ПРИЗНАЦИ

В областта на дясната половина на челната кост и дясното око се забелязва силно хлътване вследствие загуба на цялата дясна половина на челната кост и на част от лявата ѝ половина, както и на загубата на част от костта на дясната половина на горната челюст, която взема участие в образуването на дясната орбита.

В областта на хлътването се забелязва пулсация. Дясното око липсва. По меките тъкани, които закриват мястото на липсващите кости се забелязват доста много... (неясна гума - б. м. Г. Я.) с неправилна форма.

Изследването на зрението на лявото око е показало... (неразчитаемо място с откъснат ъгъл - б. м. Г. Я.) около 5 1/2 Д. Зрението без очила е 3/50, а с отговарящите контактни стъкла се подобрява до 5/5 (нормалното) зрение.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Комисията, като има предвид гореизложеното, изказа мнение, че запасен подпоручик Георги Милев Касабов от 34 пехотински Троянски полк, 2-ра рота страда от липса на повече от 1/2 на челната кост и липса на дясното око.

Пречи ли му, или не повредата на болестта да упражнява предишното занятие?

Пречи му.

Комисията като взе предвид голямата повреда на костите на черепа, при което има и загуба на дясното око, намира, че по чл. 5 той подлежи на пенсиониране по (2) втора категория.

Погниси:

Документът се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

Заявление за място

До Господина Председателя
на Офицерското инвалидно гружество
в София

ЗАЯВЛЕНИЕ

от члена на гружеството Георги Милев, живущ ул.
Мария Луиза 23, III

Господине Председателю,

Понеже не съм получил от общинските места с първата партида от членовете на гружеството, на които са дадени такива, моля да се направят нужните постъпки, за да се даде и на мене място за градеж, право за каквото ми дава приложеното тука удостоверение от Софийската община, от което се вижда, че съм софийски жител с тричленно семейство от преди войната.

София
25.IV.1921

С почит:
Гео Милев

До Соф. гр. общ. управление

С ходатайство да се отпусне на просителя място за строене, тъй като е инвалид от войната, член на д-вото и соф. жител от 1911 г.¹ Досега не е представен за място, понеже не му бяха редовни документите.

Офиц. д-во „Инвалид“
Секретар: (п)

Съхранява се в Народната библиотека „Кирил и Методий“, София.

¹ Според едно удостоверение от Столичното общинско управление (ДБКМ – БИА, ф. 26, арх. ед. 2, л. 10), вероятно същото, което споменава Гео Милев в заявлението си, се вижда, че той е жител на София от 1920 г. и е бил записан в регистрите на общината в т. 66, стр. 241. Когато посочва годината 1911 за начало на жителството си, той има предвид първото си идване като студент през 1911 г.

Молбата на Гео Милев не е удовлетворена.

Заявление за категоризиране на пенсията му

До Пенсионния съвет при
Финансовото министерство

З А Я В Л Е Н И Е

от Георги Милев (Касабов), зап. подпоручик,
инвалид, живущ
в София, ул. Мария Луиза 23

Господа,

Като прилагам при настоящото медицински акт №927, издаден от Соф. инвалидна медицинска комисия на 11 февруари 1921 г., моля да бъде съответно пенсиониран като инвалид с чин поручик (за удостоверение на което прилагам издаденото от М-вото на войната, отдел Канцелария, удостоверение под №2411 от 11 май 1921 г., от което се вижда, че имам нужното прослужено време, за да бъде произведен в чин поручик). При това моля да се обърне внимание и се има предвид следното:

От Инвалид. медиц. комисия съм поставен във II (втора) инвалидна категория, като са взети предвид телесните повреди, които имам. Обаче от Върхов. медиц. съвет в заседанието му от 1 април т.г. категорията ми е намалена на III. Разбира се, това Върх. медиц. съвет е направил, без да ме е видял, без да познава сегашното състояние на раната ми, което е следното: липсва ми едното око заедно с цялата околност около него; липсва ми също и повече от половината челна кост от черепа, така че мозъкът ми е покрит само с кожа и се вижда съвсем ясно пулсацията на кръвоносните съдове в него.

Така че, струва ми се, че не мога да бъда категоризиран по параграфите (8 и 20), на които се основава решението на Върхов. медиц. съвет, защото загубата на окото ми не е главната моя телесна повреда, а — липсата на челната кост от черепа ми, вследствие на което — въпреки петнайсетте операции, на които съм бил подложен в Германия — мозъкът ми стои и днес съвършено незащитен. Дали това ми пречи? Безспорно. Аз не мога да упражнявам предишното си занятие (писателство) така, както по-преди, понеже не мога да стоя навесен над масата повече от един час, тъй като от натежаването на мозъка напред започвам да чувствам болки в главата, които ме принуждават след 1 час да почивам 1 час. Независимо от това аз нося в главата си постоянни вътрешни болки, щракания, непрестанно гнойно течение от окото и пр. Вемайки всички тези работи предвид, Инвалид. медиц. комисия ме постави във II (втора) категория, но Върхов. медиц. съвет, непознат с раната ми, ме е поставил в III категория, макар че при прегледа на зрението ми от специалиста по очни болести д-р Гергинов и член от Върхов. медиц. съвет ми заяви, че ми се полага II категория — той от опит знаел това много добре. Но пак след това, макар че самият д-р Гергинов вероятно е присъствал, Върхов. медиц. съвет е коригирал решението на Инв. комисия в обратен смисъл.

Като се имат всички тия работи предвид, моля да се определи инвалид. пенсия, като се надявам, че ще бъде уважено мнението на Инвал. комисия (II категория), което е подписано и от г. Началника на Пенсионното отделение.

Прилагам:

1. Медицински акт №927.
2. Удостоверение от Воен. м-во №2411.
3. Удостоверение за раняване от 34 п. полк №

4534.

4. Уволнителен билет от 34 п. полк от 14 септ. 1919 г., от който се вижда, че имам да получавам пенсия от 1 септ. 1919 г. до сега.

София, 11 май 1921 г.

С почит:

Гео Милев

Съхранява се в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

432

Гео Милев. Том V

15

Удостоверение от медицинската комисия

УДОСТОВЕРЕНИЕ

Софийски I-класен гарнизон (Санитарно отделение) дава настоящото на Г е о р г и М и л е в, жител на София, в удостоверение на това, че той е освидетелстван от Инвалидната медиц. комисия и признат за военноинвалид по II категория.

(Сп. медиц. акт №927/921 г.)

Настоящото му се дава да му послужи при нужда. №3491, 24 юли 1922 г., София.

За гарнизонен лекар на
Софийски I-кл. гарнизон: (п)

Съхранява се в Народната библиотека „Кирил и Методий“, София.

433

Документи

Инвалидна карта

Офицерско сдружество „Инвалид“ — София

Л И Ч Н А К А Р Т А №246

На Георги Милев, родом от София¹, инвалид по II категория. Член на офицерско с-во „Инвалид“, клон София.

Лична инвалидна карта №6386/1921 г., I дивизия.

София, 24 ноември 1921 г.

Председател: (п)

Секр.-касиер: (п)

Съхранява се в Народната библиотека „Кирил и Методий“, София.

¹ Гео Милев е роден в с. Раднево, Старозагорско. Тук погрешка е посочено София.

Изложение

До Господина
Началник на Отдел за култур. учреждения
при М-вото на нар. просвета

Т у к

П И З Л О Ж Е Н И Е
от Гео Милев

Господин Началник,

Длъжността, която поех върху себе си: да генуцирам пред Вас последните погребални удари върху измъчения труп на Народния театър, ме застава, след като посочих нехудожествения ужас, що ни се готви с постановката на „Саломе“ от фарсово-оперетния актьор и режисьор Юри Яковлев, да посоча още една, втора, не по-малко неприятна изненада: „Флорентинска трагедия“ от Уайлд. Аз зная много добре как се явява тази стилна пиеска в репертоара на Нар. театър, по какъв на бърза ръка направен от г. директора превод в проза ще се поставя от режисьора Яковлев, макар че той познавал пиесата толкова малко, колкото и сам директорът — но всичко това може би Вие го знаете вече. Искам само да предупредя и посоча на художественото престъпление, което се върши, като се оставя тази така стилна, високохудожествена пиеса в ръцете на един фарсов актьор като Юр. Яковлев. Аз изтъкнах по-подробно всички лоши условия за постановката на Оскар Уайлд чрез г. Яковлев в първото си изложение¹. Целта ми е само да предизвикам Вашето просветено внимание и заинтере-

субана намеса — и ако е възможно, да предотвратя поне този съвсем излишен позор, който ще се нанесе не само на големия писател Уайлд, но преди всичко на и без това достатъчно разнебитения и опозорения Народен театър. Бих искал да подчертая съвсем ясно, че груг интерес — както изтъкнах в първото си изложение до Вас — аз нямам; защото присъствието в Нар. театър на един директор като Хр. Цанков, който си позволява да повери пиесата „Саломе“ и „Флорентинска трагедия“ в ръцете на режисьор като Ю. Яковлев, да повери ролята Саломе на г-жа Ламбрева-Кипрова, а Ирод на г. К. Стоянов², който си позволява да не познава „Флорентинска трагедия“ и при това да я превежда — в п р о з а (!), който си позволява още много други симптоми на нехудожественост и незапознатост с театралното дело, защото — казвам — присъствието на един такъв директор изключва предварително всеки мой стремеж за режисьорска работа в Народния театър; за Хр. Цанков — според неговия вкус и разбираня — е нужен режисьор като Юри Яковлев!... Нека съобщя обаче и още нещо, което зная: бившият директор на Народния театър г. Божан Ангелов беше на мнение, че „Нар. театър няма нужда от режисьор като Яковлев; той н и к о г а няма да бъде такъв!“ (частен мой разговор с г. Ангелов преди 2 години).

Ако чувствате известна правда в моите думи, Ваш дълг е, г. Началник, да с п р е т е нехудожествените репетиции на „Саломе“ и „Флорентинска трагедия“.

София, 9 май 1922

С почит:
Гео Милев

Съхранява се в Народната библиотека „Кирил и Методий“, София.

¹ Това „първо изложение“ не е открито в архивите на Министерството на народната просвета, които се пазят в Централния държавен исторически архив. Известна представа за него може да се получи от фейлетона на Йордан Бадев, печатан във в. „Слово“ (бр. 424 от 15.X.1923 г.). След военния преврат Йордан Бадев е попаднал на тези „изложения“ и когато Гео Милев застава определено на детократични позиции, критикът от „Слово“ пише провокаторския си фейлетон „Шествието на глупостта и нахаатството“, в който изпозва „изложенията“. Но понеже „цитатите“ са подбрани тенденциозно, за да се опетни Гео Милев, те не могат да дадат вярна представа за цялостното съдържание на „първото изложение“, да разкрият истинския му дух и насоченост.

² Гео Милев цени извънредно високо самородния талант на артиста Коста Стоянов, пише за него литературен портрет, в който го нарича „бележит артист“. В случая Гео Милев има предвид не неговите творчески възможности, а това, че ролята, която му се дава — на Ирод, е неподходяща за трагическото му амплоа.

Възлага му се постановката на „Електра“

ПРОТОКОЛ №17

4 октомври 1923 г.

Артистичният съвет реши: Да се възложи на Г. Милев режисуровката на пиесата „Електра“¹.

Направи се следното разпределение на ролите в същата пиеса:

Електра — В. Ушева, Клитемнестра — А. Бугевска, Хризотемис — М. Стаматова (Марта Попова), Орест — В. Трендафилов, Егист — Б. Борозанов, възпитател на Ореста — Д. Дундаров, млад слуга — Ив. Георгиев, стар слуга — Б. Пожаров, готвач — Ст. Кожухаров, надзорница — Н. Аджакова.

Председател: Вл. Василев

Членове: Ст. А. Костов
Сирак Скитник

Съхранява се в Протоколната книга на Артистичния съвет — Драма, стр. 135.

¹ „Електра“ — трагедия от Хуго фон Хофманстаал.

Покана за сп. „Пламък“¹

От 15 януари 1924 г. започва да излиза

ПЛАМЪК

списание за изкуство и култура,

при близкото участие на Никола Абаджиев, Емануил п. Димитров, Трифон Кунев, Латар, Макс Мецгер, Гео Милев, Димитър Митов, Г. Михайлов, Васил Пундев, Николай Райнов, А. Страшимиров, Николай Хреков, Иван х. Христов, Георги Цанев, Георги Шейтанов, Хр. Ясенов и др.²

Пламък започва да излиза в една епоха на безумна социална и културна разруха, когато ония, които би трябвало да бъдат водачи в мисъл и дело, дезертират от своето призвание; когато литературата — българската литература — е достигнала до положението на жалко съкровище, изхвърлено от страшно коработрушение на незнаен бряг, за да стане плячка на случайни пирати, окрилени единствено от гързостта да плячкосват, а не да творят; когато цялата българска интелигенция, начело с регулярните кадри на писателите, свива раболепно своето знаме и отстъпва към топлия приют на еснафските идеали и кариеризма; когато народната душа тръпне болезнено разровена, като рудник, без обаче да бъде извадено из нейните дълбини почиващото там злато; когато, най-сетне, покрусата на днешния ден — покруса във всички области на живота — напразно очаква напътствен лъч към входните двери на новото бъдеще.

Пламък — в такова едно време — вижда пред себе си една само задача: да бъде факел, който озарява пътя към това ново бъдеще — бъдеще, в което човеш-

кият дух ще отхвърли от себе си всяка тирания на тъмното и безочливо хищното в живота, за да се възправи най-сетне напрегнат от творчески устрем посред светлото съзнание на своята върховна човечност.

П л а м ъ к трябва да обжегне мъхъла в душите, да изгори идейните вехторици в живота: това е нашето желание.

П л а м ъ к ще следи общото културно развитие на съвременността — у нас и в чужбина. И ще дава своята преценка за всички значителни прояви в областта на литература, живопис, театър, музика, философия, религия и обществен живот.

П л а м ъ к ще дава проза и стихове от български и чужди автори, като съсредоточи своето внимание главно в критиката. Едно списание трябва да бъде преди всичко барометър на културния живот на времето: критиката трябва да бъде пулсът на списанието. П л а м ъ к ще отдели по-голямата част от своите страници изключително за идейна и актуална к р и т и к а.

П л а м ъ к ще бъде илюстрирано списание: ще дава в репродукция картини от наши и чужди художници, снимки от културни събития, забележителни театрални постановки, портрети на знаменити културни дейци — писатели, художници и пр. Ще даде и няколко цветни приложения³...

Съхранява се в Народната библиотека „Кирил и Методий“, София.

¹ Тази покана е била изпратена до предишни абонати на сп. „Везни“, на познати културни дейци, на редакции на вестници и списания. Във в. „Лъч“, бр. 45 от 12 януари 1924 г., е напечатано „обявление“, което в кратко резюме предава програмата на списание „Пламък“.

² Целта на Гео Милев е била да обедини около списание „Пламък“ всички честни и прогресивни писатели.

Не всички от посочените в поканата писатели и критици вземат посие участие в списването на списанието, въпреки че първоначално са дали съгласието си. Причините за това са различни при отделните случаи, често пъти диалектно противоположни.

В сп. „Пламък“ остават най-самоотвержените и борчески настроени сътрудници, които не се уплашват от никакви закани и репресии. Това е на първо място Гео Милев. Това са още най-близките му сътрудници Николай Хрелков, Христо Ясенов, Георги Василев-Шейтанов, М. Марчевски, Лапар. Те изобличават в стихове и статии полицейщината и своеволията на управляващите, стоят на ярки демократични позиции. След атенцията през април 1925 г. властта се разправя и със сп. „Пламък“ и неговите близки сътрудници. Жертва на безотговорните убийства стават Гео Милев, близките му сътрудници Хр. Ясенов и Георги Василев-Шейтанов. Сп. „Пламък“ дава най-много жертви от всички наши списания по това време.

³ „Поканата“ завършва с осведомяване за броя на книжките и цената на абонамента.

Молба до Апелативния съд

Чрез Софийския окръжен съд
До Софийския апелативен съд

Ч А С Т Н А Ж А Л Б А

от Гео Милев, писател, София, сега задържан под стража в
против определението на Софийския окръжен съд
от 14.V.1925 г. по угл. г. № 249/925, II угл. отг.

Господа съдии,

По сила на чл. 556 угл.

Моля ви да отмените определението на Софийския окръжен съд, с което е поставено вземането ми под стража по горното дело, и да постановите да бъда освободен, понеже съм представил определената ми по-рано гаранция.¹

За да измени мярката ми за неотклонение ми от поръчителство в поставяне под стража, почитаемият окръжен съд се е основал на новия чл. 22/§21 от Закона за изм. 3. защита на държ. — Държ. в-к, брой 278 от 16.III.1925. Съдът обаче не трябваше в случая да прилага тоя нов закон по следните съображения: 1) тоя закон е издаден след излизането на инкриминираната поема и щом не се съдържа изрична разпоредба да му се даде обратна сила, не следва да се прилагат с обратна сила и постановленията му за мярката за неотклонение, защото те отегчават положението на подсъдимия; 2) сам окр. съд не приложи с присъдата си новия закон като нов, а ако бе го приложил по отношение квалификацията, сигурно би под-

вел деянието, щом го намира за престъпно, под новия чл. 7 за обвинение, по който и новият чл. 22 предвижда поръчителство; 3) след излизането на новия закон приписаното ми деяние не е подведено под никой от членовете на новия закон и по тях срещу мен няма обвинение, а такова има по стария и отменен чл. 5, а за деяние по него нито новият, нито старият закон не предвижда изрично вземане под стража; 4) ако мълчанието на закона по подобен случай е неясност или непълнота, или двусмислие на закона, трябва да се приеме тълкуването, което е по-благоприятно за съдбата на подсъдимия съгласно общото правило, което се съдържа в чл. 463 угл. съд.

Моля да се представи възможно най-скоро настоящата ми жалба заедно с делото или преписи от определението, резолюцията и обвинителния акт.

С почит:

София, май 1925

Съхранява се в НБКМ, София.

¹ Преди разглеждането на делото срещу поемата „Септември“ Гео Милев не е бил взетан под стража.

Писмена защита пред съда

До почитаекия
Софийски окръжен съд

П И С М Е Н А З А Щ И Т А¹
от Гео Милев, София, подсъдим
по угл. г. 249/925, III угл. орг.

Господа съдии,

Моля ви да бъда оправдан по следните съображения:

1. Поемата ми „Септември“ се инкриминира и се иска наказанието ми по чл. 5 от Закона за защита на държавата, и то текста на моя член по закона от 25.I.1924 г. След тая дата обаче с §5 от Закона за изменение и допълнение Закона за защита на държавата (Държавен вестник, бр. 278 от 16.III.1925) въпросният чл. 5 бе отменен, следователно по него не мога да бъда наказан по сила на чл. 1 от Наказателния закон. С отменяването на един закон, който е предвиждал и наказвал известно деяние, премахва се наказателноправната норма, която прави престъпно и наказуемо това деяние, и последното става ненаказуемо, макар и да бъде извършено при режима на отменения закон, защото следва да се приложи по-новият, който, като прави да отпада престъпността на деянието, се явява по-мек от стария (отменения) — Справка фон Лист, Учебник по наказателно право, Обща част, стр. 56.

В конкретния случай без значение е обстоятелството дали законът от 16.III.1925, общо взето,

е по-строг или по-мек от стария. Той е безспорно по-мек по отношение състава, под който се подвежда моето деяние, защото тога състав се премахва (отменява). Действително с чл. 19 на същия закон от 16.III.1925 се създава нов престъпен състав, подобен на оня, предвиден в отменения чл. 5, обаче новият чл. 19 е неприложим по сила на чл. 2, алинея I от Наказателния закон, защото няма обратна сила. А при това дори и по новия чл. 19 се наказва деянието, ако е извършено по предвидения в новия чл. 6 начин — т.е. устно, писмено или чрез печатно произведение, но не и чрез художествено произведение, каквато е инкриминираната моя поема и както предвиждаше отмененият чл. 5.

Много естествено е, че с новия закон законодателят е искал да ограничи отговорността на писателите — автори на художествени произведения — и затова отделя тия произведения от категорията на другите печатни такива, в които ги бе поставил по стария чл. 5, и затова създава текста на новия чл. 7, в който се определят други елементи за инкриминиране художествени произведения, при което текстът на чл. 7 значително по-малко стеснява свободата на писателя. А законодателят бе длъжен да скъпи тая свобода, защото за развитието на родното изкуство тя е първото необходимо условие.

2. Независимо от гореизложеното поемата ми не съдържа елементи на престъпление нито по стария чл. 5, нито по новите 7 и 19 (неприложими като нови) от Закона за защита на държавата. Ни дума, ни ред, ни пасаж от нея не оправдава създаването на нелегални организации, не възхвалява терористични действия, а само описва, рисува картината на събития, станали преди създаването на този закон — събития печални и трагични, които не могат да останат скрити от погледа на писателя ху-

дожник и да не привлекат перото му. А к а к се описва известно събитие, това зависи от художествения похват и способности на автора и не влиза в оценката на съдищата и властите. Не може от автора, колкото и обективен да е, да се иска да скрие съвсем своите чувства при рисуването на картината. Един вижда нещата, които изобразява, в една светлина, друг в малко по-друг колорит или нюанс. Събитията като описаните не могат да не извикат чувство у писателя. Но в моята поема аз все пак съм се старал и съм успял да не влагам мои чувства, нито мои идеи, а да опиша, да изобразя стихията на стълкновението, кървавата жестокост на развилите се борби, без да си поставям някаква друга цел — да давам преценка на събитията. Най-много може да бъде вменено в „грех“ перото ми, че е описало картина, която може да буди у читателя състрадание към пострадалите в тая кървава стихия и възмущение от жестоките средства на борбата. Във време на озлобление, на настървеност аз описах станалите събития, без да преследвам цели. Но нарисуваната картина трябва да засегне само струната на ч о в е ш к и т е чувства у читателя; да възбуди отвлечение от кървите (стр. 221: „Смърт, убийство, кръв! Докога, докога?“); да събуди надежда, че ще настане край на кръвопролитията и ще настъпи човешчина и благоенствие (краят на поемата). Но обстоятелството, че картината буди подобни чувства, не може да ми се вмени във вина, нито е моя голяма заслуга — у всеки човек тая поема и нарисуваната в нея картина не ще събуди еднакви чувства. Зависи от психиката, културата и характера на читателя. Следов. „целта“, която е движила перото ми, е обикновена „цел“ на всяко художествено произведение — да изобрази събития, действия, чувства, мисли (които не са мисли и чувства на автора, а на героите), без да се грижи за начи-

на, по който това изображение ще се възприеме от разните читатели. Оценката пък на отделните думи, термини, изрази подлежи да се разглежда не от углавния съд, а само от литературната критика. Законът не бива и сигурно не иска да се вмесва в тая „святая светих“ на писателското творчество и ще бъде печален куриоз в историята на родното изкуство, ако се инкриминират изрази като тия, които съм употребил в поемата си. При това подборът на думите до голяма степен става несъзнателно, в процеса на творчеството, под влияние на подсъзнателните внушения на писателя в момента на вдъхновението. Може ли тогава да се говори за умисъл в юридически смисъл и да се вмени в углавна в и н а подборът на думите, изразите, средствата, формите на описанието? В случая имаме една поема, която дори не е лирическа и не изразява чувства на автора, а колко по-малко мисли, идеи, преценки, одобрения или възхваления.

Господа съдии,

За честта на българското правосъдие не произнасяйте осъдителна присъда, защото с нея бихте нанесли удар, рана, петно върху р о д н о т о и з к у с т в о и неговото развитие. Изкуството цъфти само на почвата на свободата. Не стеснявайте писателя, за да не убивате изкуството!²

С почит:

София, 14.V.1925

Съхранява се в НБКМ, София.

¹ По думите на съпругата му Гео Милаев първоначално е възнамерявал да произнесе пред съда остра реч в защита на поемата си и на революционното изкуство. Но близките му са го разубедили в това намерение, като са му посочили, че времната са неподходящи за това. На процеса Гео Милаев е произнесъл

защитната си реч по ръкописните бележки (Док. 22).

² Въпреки защитата на Гео Милев на 14 май 1925 г. той е бил осъден заради поемата си „Септември“ на 1 година затвор и 20 000 лв. глоба. В мотивите към присъдата се казва: „Поезията като изкуство не познава нито националност, нито партийност. Поетът пее за чисто изкуство, възхвалява или описва от гледището на своето изкуство както красивите, така и мрачните събития или саучки от реалния живот — но всичко това той върши, като стои на своя висок трон над дребнавите дразги в живота, на който го поставя неговото призвание от лирата на изкуството. В своето отношение към отделните епизоди в живота около му, които му правят силно впечатление, той страна не взема: той не възхвалява едни, да обижда други — той само рисува всичко, което вижда, и го рисува с нежните и тили краски на поезията, които само неговото творчество може да даде, и то така, че когато четещът проумее неговото произведение, той ще вижда там само едно цветно, а не фотографическо обрисване на даден епизод от живота...“ Във поментаен сборник „Гео Милев“, 1936).

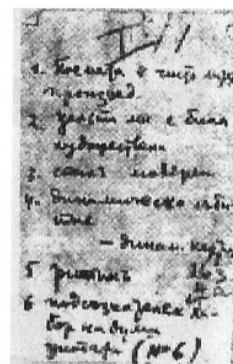
Бележки за защитата

Точен препис
от бележките на Гео Милев за защитната му реч
пред съда

14 .V.1925 г.

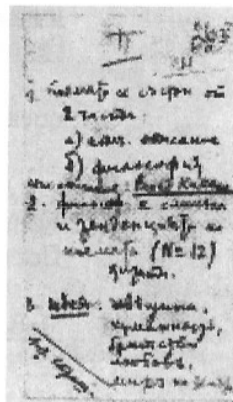
I

1. Поемата е чисто литер. произвед.
2. Целта ми е била художествена
3. стил модерен
4. динамическо събитие
— динам. картина
5. ритъм
6. подсъзнателен набор на гуми
цитати (№6)

II

1. Темата се състои от 2 части:
 - а) епич. описание:
 - б) философия
 - стих. описание: Всрѣд купежа
 2. Философ. е смисълът и тенденцията на поемата (№12)
цитати
 3. Идея: човещина,
хуманност,
братство,
любов,
мир на земята.
- Ант. Страш.

III

1. Тази идея е обща за моето творчество
цитат:

Експр. кал. - 12.

Мир вам!

Ч. Н. Г.

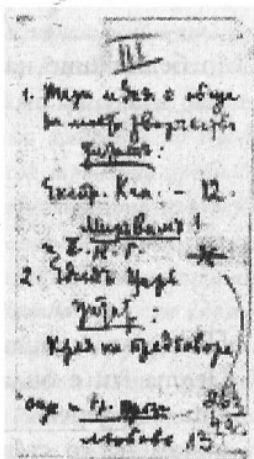
2. Егип цар

цитат:

Края на преговора

Още и гр. прози

Любов

IV

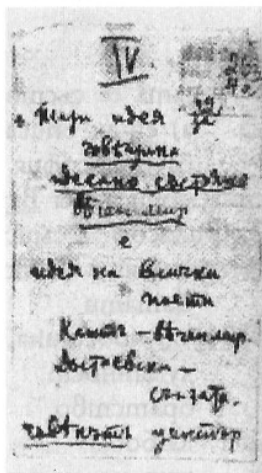
1. Тази идея за
човешка
идеално състояние
вечен мир
е
идея на всички
поети

Кант — вечен мир.

Достоевски —

съзата.

Човекът център

V

Човешки идеали
у Вазова

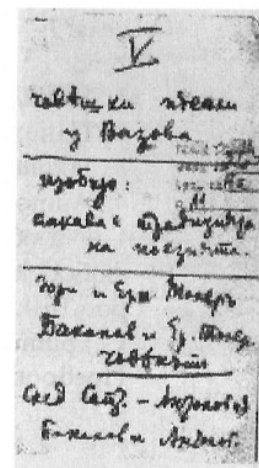
изобщо:

такава е традицията
на поезията.

гори и Ерн. Толер
Бакалов и Ер. Толер.

Човекът

След Септ. — Антология
Бакалов и Антолог.

VI

Аз съм независим
писател

Гледам

чувствавам

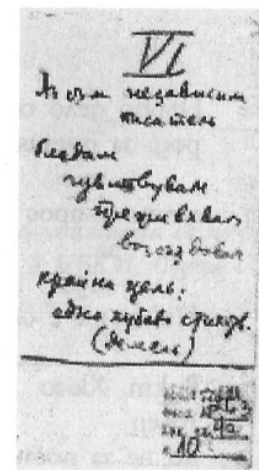
преживявам

възсъздавам

Крайна цел:

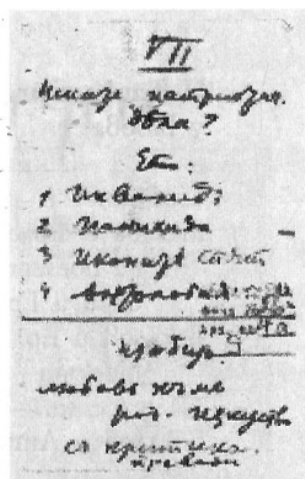
едно хубаво стихотв.

(Демел)

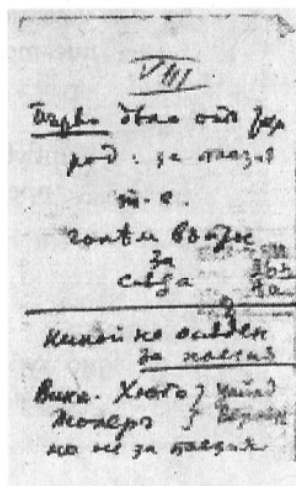
VII

Искаме патриотич.
дела?
Ето:
1. Инвалид
2. Панихида
3. Иконите спят
4. Антология
изобщо:
любов към
рог. изкуство
С критика
Преводу

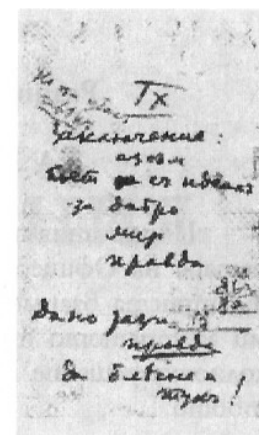
VIII

Първо дело от този
рог: за поезия
т.е.
голям въпрос
за
съда
Никой не е осъден
за поезия
Викт. Хюго Уайлд
Толер Верлен
но не за поезия

IX

С молив е написал отстрани:
Не съм убил човек

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

аз съм
поет с идеал
за добро
мир
правда
Дано тази
правда
да блесне и
мук!

По тези бележки Гео Милев изгражда защитата си по вре-
ме на процеса. Бележките се съхраняват в НБКМ, София.

Разписка за получен заем¹

Р А З П И С К А 300 лв.

Подписаният уверявам, че получих от г-на секретаря на Офицерското дружество „Инвалид“ сума триста взаимнообразно, срещу залог на пенсията ми за третото тримесечие на н.г., съгласно протоколното решение на Управителния съвет на дружеството.

14.V.1925

Получател: Гео Милев

Съхранява се в НБКМ, София.

¹ Тази разписка е последният известен документ, написан и подписан от ръката на Гео Милев. Заетата сума, за която тя се издава, е била взета вероятно във връзка с делото за поемата „Септември“, което е гледано през същия ден, 14.V.1925 г.

ПРИЛОЖЕНИЯ

I
Документи от периода
на изчезването
и издирването на Гео Милев
от близките му

Телеграми и молби
до отговорните фактори

(Сводка от първите документи по издирването на поета след ареста му, направена от Мильо Касабов)

След подадените заявления от съпругата на поета Гео Милев до военния и гражданския прокурор в София след неговото отвеждане в Обществената безопасност на 25 май т.г. баща му Мильо Касабов от Стара Загора, добър и виден гражданин, е отправил до г. генерал-лейтенант Вълков, военен министър в София, следната телеграма:

„От печата узнах за разпоредбата Ви, че нито да се помисли, че има в страната неотговорни фактори. Това го казва искреността и доброто Ви сърце, но за доброто на България Ви заявявам, че неотговорни фактори изпреварят разпоредбите на правителството и разполагат със съдбата на заслужили граждани. Син ми Гео Милев от София, поет-писател и критик, отведен преди 10 дни от агент от Обществената безопасност и досега е в неизвестност. А той през пролетта на 1917 г. при големите боеве при Дойран като запасен поручик² неотстъпно остана на поста си, като не използва дадения му отпуск, за да даде за отечеството едното си око, едно ребро³ и част от черепа си, покрит със стотина рани, да дойде в себе си след 6 дни. Всичките си 6 деца съм възпитал в любов към отечеството, аз не допускам, че син ми има някаква вина, освен тая, че като християнин вярва в промяната на този строй с друг по-добър, без да има общо с насилници и конспиратори⁴. Но така да се изгуби нашият син, за когото не толкова се страхуваме, колкото за България, че може да има неотговорни фактори, които ни измъчват с тази мисъл⁵.

Аз съм съзаклятник от Съединението и доброволец от 1885 г., същият, който миналата година пред Вас пред паметника на Калитин в Стара Загора изнесох

писмената реч и се удостоих да поема Вашата ръка. И сега, като предавам участта на сина ми Гео Милев във Вашите ръце, моля затвърдете у мене убеждението, че в нашата страна има бдящи отговорни фактори.“

На 22 юни т.г. бащата Милчо Касабов подава следното заявление до г. военния министър:

„На 15 май т.г. агент от Обществената безопасност е отвел син ми Гео Милев от София и го пристигането ми в София — 20 май — той е бил в Обществената безопасност, а след тая дата той се изгубва оттам и въпреки постъпките ми пред началника на същата г. Вл. Начев и предприетите от същия дирения син ми остана неоткрит. Това става един месец след атентата в Св. Неделя и когато Вие обявихте чрез печата, че в страната няма неотговорни фактори, могава, на 24 май т.г., подадох частна телеграма до Вас, защото разчитях преди всичко на човека, със заключение, че предавам участта на сина ми Гео Милев във Ваши ръце, а мене да уверите, че в страната има само бдящо отговорно правителство. На тая телеграма отговор не получих досега.

Освен заявленията ми до Военния и Гражданския прокурор в гр. София и при всекидневните обещания на началника на Обществената безопасност г. Вл. Начев, че дири и ще дири изгубения⁶, не предприехме други енергични постъпки, защото вярвахме в българското правителство, олицетворител на народната свобода, за закрепване на която през последната война напуснах работата си, за да пазя от разпиляване държавното имущество⁷, а двамата ми синове офицери оставих на фронта⁸ да ги засилват стотици неприятелски гранати, гледайки как други притулваха своите синове. И сега бившият началник на Обществената безопасност г. Вл. Начев ми казва вече, че със сина ми Гео Милев е свършено, погубен от неотговорни фактори, и повече да не го дири.

Като мисля, че Военният министър на България, в чиито ръце е сега всичката власт в страната, който

прие да отговаря пред народното правителство, не ще ми откаже правото да диря така изгубения ми син, му отправям настоящата си молба — за благо на България, защото и след всичко това аз все още мисля за свободата на България. От неговото изгубване враговете на тази свобода са направили вече капитал, като са оповестили в „Берлинер Тагеблат“ и гр.⁹, че трупът му бил намерен в околностите на София. А син ми имаше познанство с модернистите поети на Англия, Франция, Белгия, Германия, Италия и във всички славянски страни¹⁰, та неговите познати в странство може би ще заговорят и с това ще се уврежда на свободата на България.

От друга страна, аз все още не мога да допусна, че син ми ще бъде така жестоко наказан без съд и закон, когато виждам как се пазят от властта учителите на комунизма в България — Сакаровци, Бакаловци, Кабакчиевци и гр.¹¹, които десетки години са насаждали в страната гибелното учение, и днес най-грижливо се охраняват и услужват и някои ще бъдат съдени, а моят син да бъде извлечен из Обществената безопасност от някой тилов герой — неотговорен фактор — и в такива ръце да бъде като играчка на съдбата оня, който носи върху себе си белезите, че е заслужил на отечеството — това още не смея да допусна.

Ето защо Ви моля, г. Генерале, да упражните пълно Вашата власт и се издири къде е сега моят син — жив или мъртъв — и ми се извести, за да го прежалим, ако той е мъртъв, като лишна жертва за свободата на България и за същата свобода да сме готови да отбиваме интригите на заблудените неотговорни фактори и на другите такива врагове, дебнещи извън страната. Само на Вас разчитам и очаквам за отговор.

Така, необезверен още, аз разчитам, че тази ми молба ще бъде най-скоро удовлетворена и оставам

Ст. Загора
22.VI.1925

С отлично почитание
М. Касабов“

от Негово Величество
Борис III
Цар на България

В. св. Сафий,

Моля
от Мило Касабов, от
София.

Ваше Величество,

От размирни времена, в които
живеем, син ми Гео Милев от София, писа-
тел-поем, критик, на 15 май т.г. е отведен в Об-
ществена безопасност, където след два дни е виж-
дан там и до 20 май не се е отказвало присъствието
му там, а след това се изгубва, като цял месец ни се
даваше уверение, че го дирят, а сега неофициално ни
се съобщава, че с него е свършено веднага след залавя-
нето му от неотговорни фактори, и повече да не го
дирим. А аз продължавам да го диря и за благо на
България.

М. Касабов на 25 юли 1925 г. подава следната
молба до Н. В. Борис III, Цар на българите.

„Ваше Величество,

От размирните времена, в които живеем, съм за-
сегнат като баща: син ми Гео Милев от София, писа-
тел-поем, критик, от 15 май т.г. е отведен в Об-
ществена безопасност, където след два дни е виж-
дан там и до 20 май не се е отказвало присъствието
му там, а след това се изгубва, като цял месец ни се
даваше уверение, че го дирят, а сега неофициално ни
се съобщава, че с него е свършено веднага след залавя-
нето му от неотговорни фактори, и повече да не го
дирим. А аз продължавам да го диря и за благо на
България.

1. Защото той не е погубен в първите дни след
отвеждането му, нито по-късно, но защо се задържа
в такава мъчителна неизвестност, не зная, обаче ако
го не подиря, тази неизвестност може да стане зави-
наги.

2. Защото нито аз, съзаклятникът за Съедине-
нието и доброволец от Сръбско-българската война,
нито майка му, съпругата му и двете му деца, можем
да се примирим с мисълта, че в отечеството ни та-
ка, без съд, без закон, може да бъде премахнат един
служил на отечеството гражданин, какъвто бе син ми
Гео Милев, който като запасен поручик при Дойран
оставахе на поста си неотстъпно, не използва даже
дадения му отпуск през пролетта на 1917 г. по време
на големите боеве там, за да даде за отечеството си
едното си око, едно ребро и част от черепа си и пок-
рит със стотици рани, да дойде в себе си след 6 дни.

3. Защото неговото погубване, ако е вярно, е де-
ло на мъст, тъй като той не е бил насилник и конспи-

ратор, и за единствената му вина като веруещ и очакващ друг по-добър строй на мир, любов и радост, че е написал поемата „Септември“, за което му художествено произведение съдят го осъди на 14 май и вече на другия ден, месец след атентата, се изгубва.

4. Защото връзките му с поети в чужбина ще подтикнат при подобна констатация познатите му такива да заговорят за такавата му участ и ще бъде това във вреда на България.

Понеже имах вяра в българското правителство, чаках досега отговор на заявлението ми до Военния министър, до Военно-граждански прокурори и като нямам такъв официално, обръщам се с настоящата си молба към Ваше Величество, чувствителното сърце на когото е известно и в последния път на България, и моля Ваше Величество да се подири и да бъде открит син ми Гео Милев жив, в което твърдо вярваме.

Като вярвам, че тази ми молба ще намери отзвук у Ваше Величество, съм на Ваше Величество най-верен и искрен поданик

Ст. Загора, 25 юли 1925 г.

М. Касабов

След тая дата на семейството му съобщават неколцина пуснати вече от О. безопасност, че са били с него в първия ден след отвеждането му там в една стая 14 души, че вечерта Гео Милев е бил отведен в стая №359, из която същия ден е бил изведен Сакаров¹², за да бъде интерниран. На 4-тия ден — 18 май сутринта — при него в стаята влязъл капитан Стоянов, пом.-градоначалникът, и престоял около 10–15 минути. Тези освободени от Обществената безопасност са го виждали там още 2 дни (до 20 май) и после не са го виждали. Участниците конспиратори научили, че на 23 май вечерта Гео Милев срещу подпис

бил предаден на агента от О. Б..., убит после на ул. Пиротска, и на поручик Попов, които са го отвели в Сливен. Един член от семейството¹³ се отправя в Сливен и в един ден получава последователно четири потвърждения за неговото пребиваване там в окръжния затвор, обаче веднага се отказват всичките последователно при една загадъчна мистериозност и семейството е убедено досега, че Гео Милев се пази строго в Сливен.

На третия месец, 15 август т.г., семейството му — Милчо, Анастасия Касабови от Стара Загора — родители, и Мила Гео Милева от София — съпруга на поета Гео Милев, подават до Н. В. Борис III, цар на българите, следующата молба (цитира се първата молба):

На тази ни молба, както и на всички заявления до властите до днес нямаме отговор освен резолюциите върху заявленията ни до властите, сложени от управата на Обществената безопасност, че „Гео Милев никога не е постъпвал в Обществената безопасност“.

Вече три месеца от изчезването на сина и съпруга ни Гео Милев с вяра в българското правителство и за да не навредим на България, ние търпеливо сме чакали да ни се съобщи участта му.

Прег факторите: 1) че делото на нашия син и съпруг не е било от естество, щото Обществената безопасност да иска неговото погубване; 2) че начинът на неговото погубване чрез „неотговорни фактори“ е пакостен за мира и устоите на България; 3) че неговото мистериозно укриване досега, ако е вярно, също не е от полза за никого в страната; и 4) че съвестта ни започва да ни изобличава като съучастници с неотговорните фактори в страната, ако още продължаваме да замълчаваме безспорния за нас факт, че нашият син и съпруг е бил от 15 май до 23 май в Обществената безопасност в София, в стая 359 в първите 3–4 дни, то отправяме Ви и тази наша мол-

ба, като разчитаме на Вашето сърце, съчувстващо с болките на всички, като разчитаме на Вашия просветен взор за доброто на отечеството ни България, и Ви молим да се разкрие най-после всичко около изчезването на г. Гео Милев, наш син и съпруг, добър и заслужил син на България.

Като вярваме, че тази ни молба ще намери разкрито Вашето сърце, да ни съчувства по право, и че тя ще бъде удовлетворена, оставаме на Ваше Величество най-верни и искрени поданици:

Стара Загора – София
15 август 1925 г.

М. Касабов
А. Касабова
Мила Гео Милева

Родителите и съпругата на Гео Милев на 25 август същата година подават до Председателя на ХХІ обикновено народно събрание следната молба:

Г-н Председателю, Господа народни представители, През тежките времена, които преживяхме, съвсем неотговорно и беззаконно сме засегнати: нашият син и съпруг писателят поет Гео Милев на 15 май т.г. бе отведен от агент в Обществената безопасност в София, където три-четири дни е бил там и присъствието му не се е отказвало, а след това се губи оттам и цял месец ни се даваше уверение, че го дирят, а най-после неофициално ни се съобщава, че бил погубен още първия ден след отвеждането му от „неотговорни фактори“, и повече да не го дирим. На заявленията ни до властите е сложена резолюция от управата на О. Б. в София, че „Гео Милев никога не е постъпвал в О. Б.“

В страната ни има само един неотговорен фактор, Н. В. Царят на българите, сега царстващ Борис III, чувствителното и милостиво сърце на когото е известно и в последния път на България, ни дава основание да не допускаме, че той е погубил нашия син и съпруг, и като имахме вяра в българското правителство, не обръщаме внимание и на резолюциите на управата на О. Б., защото при маса свидетели, които са били там първия ден със сина и съпруга ни и са се разговаряли с него, яли заедно, които сочат №359 на стаята, в която е бил след това, ние с уверение чакахме, че правителството ще да има добри причини да го укрива даже и от нас известно време и че най-после то ще го възвърне в обществото.

Обаче тъй като това досега не е сторено и понеже съвестта ни започва да ни изобличава за нашето мълчание като съучастници на „неотговорните фактори“, понеже търпиме дела, що позорят отечеството ни, отнесохме се с молба до Н. Величество Царя и отправяме настоящата си молба до другия върховен институт над всички власти в България пред предстоящата му сесия и молим, и искаме да се разкрие мистерията около изчезването на нашия син и съпруг, да се издири, където е, и ни се предаде жив или мъртъв.

Да молим и искаме това от Народното събрание ние го правим не само за нас, но и за престижа и доброто на България:

1. Защото общественото положение на нашия син и съпруг като писател-поет и критик и непринадлежащ фактически към никоя партия налага, щото неговото изчезване да не остане неразкрита мистерия и от която враговете на отечеството да черпят материал да уязвяват България.

2. Защото делото на нашия син и съпруг до неговото отвеждане в О. Б. не е от естество, щото оте-

чествената сигурност да иска неговото погубване или мистериозно укриване досега. Наистина през 1924 г. той като верующ в промяната на този строй с друг по-добър — на мир, любов и радост — бе написал поемата „Септември“, за което му художествено произведение съдът на 14 май т.г. го осъди и на другия ден вече биде отведен в О. Б., откъдето се изгуби.

3. Защото нашият син и съпруг при своето обществено положение като поет е и един заслужил син на България и носи върху себе си белезите на заслугите си: той е инвалид — оставил на Дойранския фронт през 1917 г. част от черепа си, едното си око и едно ребро.

4. Защото нашият син и съпруг не е насилник или конспиратор, възпитан е в любов към отечеството — традиция на семейството, главата на което е взел участие като съзаклятник за Съединението в Чирпан и като доброволец в Сръбско-българската война през 1885 година — та е вършил всичко безкористно от голяма ревност за обществено благо.

5. Защото всички ние и по-малките му братя и сестри, пет на брой, почти всички с висше образование, преценяваме положението в страната, създадено от насилници конспиратори, няма да се успокоим, че може друга власт на „неотговорни фактори“ да се издигне над всички власти, дори над най-върховните институти у нас, и без закон, без съд да отнема живота на заслужили граждани, какъвто е нашият син и съпруг; не ще можем да живеем спокойно и да ползваме с делата си отечеството, в което „неотговорни фактори“ играят ролята на гробокопатели на България, на същински тилови герои мародери, които опропастяват устоите на българската държава.

Ето защо Ви молим, г. Председателю и г-да народни представители, да се издигнете високо над „неотговорните фактори“, какъвто висок институт сте съгласно конституцията, в която сте се клели,

и направите всичко за издирването на нашия син, заслужил гражданин на България, за доброто на България.

Стара Загора
25 август 1925 г.

С отлично почитание
М. Касабов
А. Касабова
Мила Гео Милева

Документите се съхраняват в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

¹ Сводката от телеграми и молби по диренето на поета непосредствено след арестуването му е направена от М. Касабов. Наред с текста на изложенията той дава и някои допълнителни сведения по издирването. Вероятно тази сводка е била предназначена за бъдещия изследовател на Гео Милев и поради това бащата говори за себе си като за странично лице.

² Изразът не е много точен. На фронта Гео Милев бива изпратен като старши подофицер. Там е произведен в чин подпоручик. Когато бива уволен, го произвеждат в чин „запасен поручик“.

³ На фронта Гео Милев не загубва ребро. То бива рязано в Берлин при една от операциите, за да се вземе от него хрущяла за подпалтаване на веждата на избитото око.

⁴ В изложенията си М. Касабов настоятелно подчертава, че синът му не е бил свързан с противодържавни организации. Тези уверения са продиктувани преди всичко от желанието да представи поета като невинен и несправедливо подложен на преследване.

⁵ Тия думи не бива да се приемат буквално. Наистина семейството дълго време не иска да допусне, че поетът може да стане жертва на кървава жестокост. Но същевременно то живее под непрестанен страх за съдбата му, усилено го дири, прави непрекъснато постъпки пред официалните фактори за откриването и спасяването му. И ако понякога се изказва прекомерна вара в правителството, то е, за да се накарат представители те му да бъдат по-благосклонни към молбите.

⁶ Всъщност и началникът на Обществената безопасност, и другите отговорни лица са заблуждавали бащата.

⁷ На 1 октомври 1915 г. М. Касабов е бил мобилизиран като чиновник-магазинер в интендантската част в Стара Загора.

⁸ Братът на Гео Милев, Борис, който е завършил Военното училище в София, също така е бил на фронта.

⁹ Някои австрийски вестници във Виена са съобщили, че трупът на известния български поет Гео Милев е бил открит в полите на Витоша.

¹⁰ Гео Милев лично се е познавал с Е. Верхарн и някои немски експресионисти.

¹¹ Д-р Н. Сакаров се отдръпва от революционните позиции на комунистическото движение и осъжда въстанието. Правителството е било принудено да се съобразява с популярността и общественото положение на такива дейци като Г. Бакалов и Н. Габровски и не дръзва да ги унищожи.

¹² Отнася се за д-р Никола Сакаров, тогава още виден деец на БКП.

¹³ В Сливен е отишла майката на поета.

Резолюция на заявление на Мила Гео Милева

Вх. №11665 от 15.6.1925 година

Резолюция върху надписа на прокурора при Софийски полеви военен съд №3396 от 13.6.1925, сложен на заявлението на Мила Гео Милева, че търси съпруга си Гео Милев.

Настоящото връщам обратно на Господина Прокурора при Софийския полеви военен съд със съобщението, че от направената щателна проверка не се оказва подобно лице да е задържано в ареста на отделието.

№....., София,..... юлий 1925 година.

Началник отделието: подпис

Секретар: подпис

Фотокопие от резолюцията се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора. Оригиналът е от Справка № 16053 на „Досие Гео Милев“ при Дирекция на полицията (Архив на лицата).

Удостоверение

Министерство
на вътрешните работи
и народното здраве

Дирекция на полицията
Столичное полицейско комендантство
№508
6.8.1925 г.

Столичното полицейско комендантство удостоверява, че софийският жител Гео Милев е търсен от съдебните власти чрез полицейските органи, за когото е издадена и заповед за дирене под №66 от 20 май т.г., обаче впоследствие се оказва, че се намира в неизвестност.

Настоящото се дава на Мила Гео Милева вследствие заявлението и вх. №823 от 6 того, за да ѝ послужи гдето стане нужда.

Полицейски комендант: (п)
Полицейски инспектор: (п)

Документът се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

На 20 май 1925 г. е издадена заповед за издирването на Гео Милев. По всяка вероятност заповедта е активизирана от жалбите и моалбите на Мила Гео Милева и Борис Касабов, брат на поета, който между 17 и 20 включително е в София и с Мила обикалят съдебните и полицейските инстанции. Издирването е било възложено на полицейските органи, които са констатирали неговата „неизвестност“. По многобройни свидетелства и спомени Гео Милев е бил в дирекцията на Обществена безопасност до 20 май, а други твърдят, че е бил в полицията

до 23 май. Къде са го дирили „полицейските органи“? И кога са констатирали, че Гео Милев се „намира в неизвестност“? След 23 май, когато се сочи, че Гео Милев все още е в полицията, или още на 20 май. Въпроси, които са старателно забулени от „неотговорните фактори“.

Подхвърлено писмо

Г-н Димитров,

Мене ми каза г. Негенцов в присъствието на г. Хаджиева, че Гео Милев е в Ц. затвор. И то така категорично ми го заяви, че аз не намерих за нужно да питам повече. Друго не говорихме по този въпрос.

С почит: (п)

Документът се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

Това е едно от многото фалшиви писма, подхвърлени на Мила Гео Милева или на Милчо Касабов, за да отклонят вниманието и съсредоточаването им към истинските виновници за безследното изчезване на Гео Милев. Лицата Димитров, Негенцов и Хаджиев са реално съществуващи персони от полицията, съда и затвора по това време.

Заявление до министър-председателя

До господина
Министър Председателя
на Министерския съвет
в България
в София

ЗАЯВЛЕНИЕ

от Милчо и Анастасия Касабови
от Стара Загора — родители,
и Мила Гео Милева от София —
съпруга на поета Гео Милев от София

Г-не Министър председателю,

На 15 май т.г. синът и съпругът ни Гео Милев, писател и поет от София, бе отведен в Обществена безопасност, където бе укриван до 26-и същи м., и след тая дата се изгубва незнайно къде. Неофициално ни се казва, че бил погубен от „неотговорни фактори“.

На заявленията ни до Военния и Граждански прокурори и на молбата до Военния министър и до Н. В. Царя досега отговор нямаме.

(Изгубването на моя син и пр.

Писателската му дейност и пр.

С прекратяване на военното положение аз очаквах, че ако правителството е имало добри причини да го укрива досега, ще ни бъде повърнат синът или ще ни се съобщи официално за мястото на неговия труп — този „конспект“ е зачертан от М. Касабов — б.м. — Г. Я.)

Изгубването на нашия син и съпруг, който по общественото си положение като писател-поет, а не ня-

кой неизвестен, трябваше да бъде грижа на правителството и да стореше всичко, за да се намери или пътят му да се откриеше и ни се предаде, ако погрешка е станал жертва на някакви всесилни „неотговорни фактори“. Но досега никаква заинтересуваност от никъде за участието на нашия син и съпруг, като че той е чума, прокажен или някой негодяй, за когото не трябва да се обръща внимание. Когато, напротив, освен по общественото си положение като писател-поет, синът и съпругът ни като пълен инвалид носеше върху себе си белезите на заслуги към Отечеството като офицер пред Дойранския фронт в Световната война — са известни във Военното министерство.

Писателската му дейност е известна. Той не бе партизанин или политик и отечествената сигурност през метежните дни не се нуждаеше от неговото погубване от каквито и да било фактори.

Ако през размирните дни във време на военното положение в страната правителството е имало добри причини да го укрива, сега, след вдигане на военното положение (още повече то е дължно да намери изгубения ми син — зачертано от М. Касабов — б. м. — Г. Я.), отстранени са всички причини за такова задържане и ние искаме да се възвърне синът и съпругът ни при нас. Ако пък неговото изчезване е дело на други фактори, пак трябва да се намери жив или мъртъв нашият син и съпруг и се открият неговите похитители или „неотговорни фактори“.

С пълна вяра в българското правителство, син ни и съпругът ни е последвал без страх агента на Обществената безопасност и ние със същата вяра в българското правителство се обръщаме към Вас, г-не Министър председателю, и искаме нашия син и съпруг от Вас, шефа на днешното българско правителство.

За една само такава неправда и беззаконие историята ще посочи Вашето име — Цанковото правител-

ство — това не е малко за човек, който държи на име и чест. Какво ще Ви ползва, ако спечелите всичкото богатство на света и всичката му слава дори чрез обединението на българското племе — възделение на всякого българина, — а допуснете една само неправда, едно убийство без съд и присъда от някакви „неотговорни фактори“?

Ето защо Ви молим, г. Министър председателю, да турите цялата си власт в действие и намерите нашия син и съпруг Гео Милев жив или мъртъв и ни отървете от 6-месечните терзания, възвърнете ни спокойствие то и вярата в българското правителство.

Ние очакваме, че скоро ще получим отговора Ви и видим (завърнат — зачертано от М. Касабов — б. м. — Г. Я.) жив нашия син и съпруг, защото все още не допускаме чудовищностите и защото вярваме, че той не е погубен.

Стара Загора — София

2 ноември 1925 г.

М. Касабов

А. Касабова

Мила Гео Милева

Черновата на заявлението се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

Аналогични заявления, съхранявани в Къща музей „Гео Милев“, са били изпратени до министъра на вътрешните работи и до министъра на правосъдието.

Молба до Борис III

До Негово Величество
Борис III
Цар на Българите
в стол. София

МОЛБА

от Милчо Касабов
от Стара Загора,
баща на поета Гео Милев
от София

Ваше Величество,

На гвете ми молби, отправени до Ваше Величество, нямам отговор. Такъв нямам досега и на всички ми заявления до властите в страната за издирване на изчезналия ми син поета Гео Милев от София.

Но аз продължавам да подавам молби и заявления, за да диря и да искам изчезналия ми син, защото мисля така ще извикам някого към съзнание и съвестност за избавлението на България от появилите се „неотговорни фактори“.

Наистина на конституцията и законността в страната са нанесени тежки удари, но докато формално конституцията и законността не са изфърлени, аз ще се обръщам с молбите си към Ваше Величество като към върховния блюстител на конституцията и законността в България и да искам законност. И макар да се надигат образи на диктатори в страната, аз ще им отправям моите заявления за право и законност, докато се свестят или ме изпратят „не-

До Негово Величество
Борис III
Цар на Българите
в стол. София

Молба от Милчо Касабов, баща
на поета Гео Милев
от София.

Ваше Величество,

На двесте ми молби, отправени до Ваше Величество, нямам отговор. Такъв нямам досега и на всички ми заявления до властите в страната за издирване на изчезналия ми син поета Гео Милев от София.

Но аз продължавам да подавам молби и заявления за да диря и да искам изчезналия ми син, защото мисля така ще извикам някого към съзнание и съвестност за избавлението на България от появилите се „неотговорни фактори“.

Наистина, на конституцията и законността в страната са нанесени тежки удари, но докато формално те не са изфърлени, аз ще се обръщам с молбите си към Ваше Величество като към върховния блюстител на конституцията и законността в България и да искам законност. И макар да се надигат образи на диктатори в стра-

отговорните фактори“ при сина ми. (Понеже нито баща ми се е побоял от местния турски бей и поне-съл гонения от него, нито аз съм се изплашил от при-съдата против мене като деец на Съединението, за-щото... — това е съкратено от М. Касабов — б. м. Г. Я.) Смъртта е успокоение при терзанията, които из-питвам за участието на моя син и за собствената ми участ: да живея в страна; за която съм работил за Съединението и като ратник и за просветата и ка-то учител и 30-годишен книгоиздател, и в която за българните престъпници има още съд и пред бесило-то ги напътства за вечността свещеник, а моят син — поет, инвалид от първи ред, със заслуги към Оте-чеството като офицер при Дойранския фронт в Све-товната война, които му заслуги се знаят във Воен-ното министерство, и примерен родолюбец — да бъ-де отведен в Обществена безопасност и погубен от „неотговорни фактори“ без съд и без закон и ни-кой от управляващите да не се интересува за съд-бата му досега, като че той е някой негодяй, чумав или прокажен.

Като баща, естествено, аз жая за сина си с тази негова участ, но като родолюбец аз жая и за българ-ското войнство, че в дните на неговото пълно влас-твуване в страната са допуснати тези опетнявания на България; аз жая и за царския институт като вър-ховен и неотговорен, че се надигат тъмни сили, кои-то се кичат с епитета „неотговорни“; още жая и за Ваше Величество лично, че сте пленник на тези тъмни сили и не можете да сторите за свое совес-тиочистение, най-малкото да се отърсите от тези, които не виждат, че „спасяват“ България от нейни-те заслужили гъжжани и достойни чада, като изскуб-ват с плевела и пълните житни класове. (Ето, кои-то като професори в аудиториите си създадоха ко-мунистическата плевел и днес, като се скубят, ску-

бят с плевелите и житните пълни класове... — зачер-тано от М. Касабов — б. м. — Г. Я.)

Ваше Величество, от наболялото ми сърце за Бъл-гария, като гледам и слушам всички в отчаяние за ней-ната предстояща участ със сполетелите я и затвър-дяващи се държавни и морални поквари, които са гроб и саван за свободата и, аз говоря свободно към мир-ния цар на демократична България и дано не съм оста-нал назад с понятията си (за съвременните порядки — зачертано от М. Касабов — б. м. — Г. Я.) в очите на Ваше Величество, защото все още веруещите в звез-дата на България чакат и гледат към Ваше Величест-во като към талисман за нейното възраждане.

С тази вяра се отнасям с настоящата трета молба към Вашето отзивчиво сърце да направите въз-можното за освобождаването на сина ми Гео Милев, ако той е още някъде задържан (в което почнахме да губим надежда — зачертано от М. Касабов — б. м. — Г. Я.) или пък да ни се съобщи официално, ако е погу-бен, та да го пожалим по обичая на религията ни и го прежалим като излишна жертва за свободата на България.

Уверен, че ще се отзовете на молбата ми, оставам на Ваше Величество най-верен и искрен пода-ник.

Стара Загора
5 декември 1925 г.

М. Касабов

Черновата на заявлението се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

Отговор от канцелария на Борис III

№670

София, 18.12.1925 г.

До господина Милъо Касабов
гр. Стара Загора

Канцеларията на НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЯ Ви известява, че просбата Ви от 25.06. се изпрати с изходящ №590 от 21 ноемврий т.г. в Министерството на вътрешните работи и народното здраве на разпореждане.

Секретар: (подпис)

Отговорът на царската канцелария се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

480

Гео Милев. Том V

Заявление

До Министър-председателя
и Министъра на Вътрешните работи
в София

Г-не Министре,

На 15 май 1925 г., месец след атентата в „Св. Неделя“, син ми Гео Милев, писател-поет от София, е бил отведен в Обществената безопасност, от където към 26-и същи м. се губи.

На постъпките ни тогава до г. Военния министър, до Военния и Граждански прокурори не ни се даде никакъв отговор. След вдигане на военното положение подадох едновременно заявления до Министър-председателя, до Министъра на Вътрешните работи, до Министъра на Правосъдието, за да наредят да се подири къде е пропаднал син ми: ако някъде е скрит и се задържа, да се изведе и ни се предаде, или да се съди по законите в страната, а, ако е погубен, да ни се съобщи, за да го пожелам по обичая на религията ни и да го попрежалим като излишна жертва на отечествения жертвеник. Но и досега нямам никакъв отговор.

Г-не Министре,

Аз справедливо се възмущавам от едно подобно пренебрежение от първите органи на властта към молбата на един български гражданин, на един деец — съзаклятник за Съединението (1885 г.) и доброволец от Сръбско-българската война, още повече, когато не се подирва изчезналия от Обществената безопасност не един конспиратор, а един мирен български гражда-

481

Приложения

нин, който носеше като инвалид от първи ред върху си белезите на заслуги към Отечеството, на един български гражданин с известно обществено положение като писател-поет. Обаче аз съзнавам, че ако син ми е погубен, той не ще ми бъде повърнат, нито България ще може вече да очаква нещо от неговото творчество, но неговото неподирване и неизясняването на свършения факт усилват силата на греха, що тегне като смъртоносно жило върху участието на България от деня, когато бидоха потърпкани постановленията на българската конституция, гарантираща неприкосновеността на живота, потърпан от мародери, нарекли се „неотговорни фактори“, като за подбив на единствения само неотговорен фактор в страната, които без съд и закон са отнели на невинни хора скъпи за България животи. Аз също така имам съзнание, че е необходимо по-скоро да се неутрализира грехът и неговото смъртоносно жило за България чрез изявления и нескриване на печалната действителност, което скриване само трови живота на невинните майки, бащи и деца и погазва мирния напредък на България и че подобно изясняване на станалото ще скъса силата на тягостното положение в страната и на страха, който създава, и ще демаскира „неотговорните фактори“ в очите на обществото, а Правителството ще облече в доверие и сила, че то държи наистина за единна власт в страната и за издигането на потърпаната законност.

Г-не Министре,

Като вярвам, че мисията на сегашното правителство под Ваше шефство има именно горните положения за първа своя задача, аз се обръщам с настоящата си молба и като към министър на Вътрешните работи и моля да наредите да се подири как се е

изгубил син ми Гео Милев от Обществената безопасност и къде е; погубен ли е окончателно, или е зафърлен пребит и осакатен и къде; или най-после е скриван досега жив. Нека се каже вече трагедията на тези мъченици, на жертвите, вземани от другата необузdana крайност, „неотговорните фактори“, за да се спаси България.

Уверен, че скоро ще получа отговор на настоящата ми молба, оставам

С отлично почитание.

Ст. Загора

5 февруари 1926 г.

Черновата на заявлението се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора.

Гео Милев
(Георги Милев Касабов)

ЖИВОТ И ТВОРЧЕСТВО
от баща му М и л ъ о К а с а б о в¹

Увод

Настоящите редове не пиша за публикуване изцяло, защото всеки би погледнал песимистично и дори учудено и пренебрежително, когато види, че бащата описва живота и творчеството на сина. Наистина това не един път ме е карало да оставям перото и да не захващам тази работа. Също тъй начинът на погубването на Гео създаде у мен чувства, неизпитвани от мнозина, и малцина са, с които би могло да се споделят мисли в подобни случаи, като ние не можем още да допуснем, че той е погубен, изчезнал загинал, мъртъв. И това обстоятелство също ми е спирало перото. Да опиша живота на изчезналия ми син, когато аз не допускам, че е изчезнал, аз го очаквам всеки момент да се появи. Не видели неговата трагична кончина, ние не вярваме, че той е убит, ние си го знаем, че е жив, и си го чакаме всеки ден. Ето при тези обстоятелства сядам да пиша черти из живота и творчеството на Гео. Как, защо най-сетне съм се решил на това? Едно съзнание, че аз всекидневно отивам към своя край; също така, че Гео малко време работи, за да има някои по-близки, които да са узнали или да знаят нещо от неговия живот, някои подробности, на вид незначителни, които един ден за неговата биография биха имали значение; едно съзнание като у човек, че Гео не беше от обикновените хора (не го казвам, защото съм му баща), то рано-късно ще да има хора, които ще подирят черти из живота на Гео,

каквито с моето замислане от света много такива ще изчезнат за ония, които един ден ще поискат да знаят такива; най-после след три години от изчезването на Гео², навремени вече илюзията, че той е жив, че ще го видим, започва да отстъпва на действителността, ни говори — свършено е с Гео.

Но защо още съм взел най-сетне перото, за да опиша живота на сина си? Казах, че Гео бе необикновен човек. Това ще го кажат мнозина, които са се познавали с него: приятели или неприятели. Тази му необикновеност за мене сега повече изпъква и става същина, която аз вече ценя не като баща, а като човек. Аз съм на повече от 60 години сега, отгледал съм освен Гео още пет други деца, всички досега са живи и здрави, във възраст, в която вече се проявяват самостоятелно, а също така съм наблюдавал живота и съм правел сравнение и извличал заключение за човека въобще — що е той със своите вложени от природа-

1891/2

Гео Милев

(Георги Милев Касабов)

Животът — творчеството

от баща му Мило Касабов

Настоящите редове не биха да публикувана изцяло, защото всеки би погледнал песимистично и дори учудено и пренебрежително, когато види, че бащата описва живота и творчеството на сина. Наистина това не един път ме е карало да оставям перото и да не захващам тази работа. Също тъй начинът на погубването на Гео създаде у мен чувства, неизпитвани от мнозина, и малцина са, с които би могло да се споделят мисли в подобни случаи, като ние не можем още да допуснем, че той е погубен, изчезнал загинал, мъртъв. И това обстоятелство също ми е спирало перото. Да опиша живота на изчезналия ми син, когато аз не допускам, че е изчезнал, аз го очаквам всеки момент да се появи. Не видели неговата трагична кончина, ние не вярваме, че той е убит, ние си го знаем, че е жив, и си го чакаме всеки ден. Ето при тези обстоятелства сядам да пиша черти из живота и творчеството на Гео. Как, защо най-сетне съм се решил на това? Едно съзнание, че аз всекидневно отивам към своя край; също така, че Гео малко време работи, за да има някои по-близки, които да са узнали или да знаят нещо от неговия живот, някои подробности, на вид незначителни, които един ден за неговата биография биха имали значение; едно съзнание като у човек, че Гео не беше от обикновените хора (не го казвам, защото съм му баща), то рано-късно ще да има хора, които ще подирят черти из живота на Гео,

та способности и дарби, що е околната среда, училището и други фактори при възпитанието за развитието на природните дарования и доколко следователно може да се каже за един човек, че е необикновен и на що се дължи необикновеността му. Тези ми наблюдения, сравнения, заключения за Гео, че е бил необикновен човек, ще са интересни не само за неговите сегашни и бъдещи почитатели, но за всякого. Ние можем да се поучим от всеки живот: разказан, животът и на най-обикновения човек ще ни заинтересува и все ще се намерят светли точки, които ще спрат вниманието ни и ще поискаме да се поучим от такава преживелица, от такива моменти в един живот. Всяка личност има своите особености и всеки живот се изразява според сложението във физическо и психологическо отношение на известна личност.

А именно разнообразието в това сложение на отделната личност е толкова многообразно, че непременно става интересен всеки живот. А колко повече е интересен животът на една личност, която е събрала в себе си повече сили и ги е проявила, както не всеки обикновен човек. Да се разкаже прочее животът на една такава личност с всички подробности от детинство, това ще бъде наистина интересна и полезна работа. И ако съм взел перото да опиша живота на Гео и да ползвам някого си в това отношение, аз не мисля да ползвам така света, но да оставя тези бележки за неговите деца и за всички от рода ми, които ще си спомнят за необикновения им чичо, свако и пр. сродник, та да знаят в що е била неговата необикновеност и при прочитането на тези бележки да се поучават и да знаят и изпитват себе си.

Този увод направих при съвсем обикновено настроение, никакви афекти и никакви амбиции не ме ръководеха. Ще ли мога да продължа сега работата и да я изкарам докрай, като не мога освен откъслечно и

на интервали да я върша, и дали ще мога да карам винаги при сегашното настроение, ще видим.

Раждането на най-красивото бебе

Бяхме учители в село Радне махле (сега Раднево), Старозагорско, и там на 17³ януари 1895 г. в къщицата (саяма) на баба Мариница, която държахме за квартира под наем, се роди първото ни дете — момче. Бебето бе едро, пълно, цяло розово, червено и така необикновено красиво, което се забеляза от двете му баби (майка ми и майката на жена ми). А тази красота се оцени от всички, след като се изгуби нейният ефект, след като насолыха бебето. Този стар, отживял обичай, който се още практикува от невежите маси, може би наистина да отнема нещо от красотата на бебето, на момчето или момичето и по-късно, а понякога и живота на по-слабородените бебета. Какви мъки изпитва бебето, когато цялото го посочават, как се мъчи, докато понесе тази необикновена за него, наложена му още при раждането му инквизиция на невежеството. И наистина нашето бебе пожълтя, ако и пълно, сякаш се посбраха и умалиха по обема си и лице, и ръце, и бедра, и тяло. Пожълтелият му вид, което е само до време, така грозно и заплашително се отразява, че човек наистина изпитва мъка. Така е, когато и ние, още неопитни и млади, трябваше да платиме данък на невежеството. Окръжени с невежество, още колко други похвати трябваше да видим при раждането на това ни първо бебе, особено около и с рогилката, та колкото и да бяхме неопитни, виждахме просто невежеството и още тогава реших да пратя по-малката сестра на жена ми да следва и свърши акушерство, за да се намалят страданията на рогилките и бебетата поне отчас-

ми. Нашето бебе го окъпаха на другия ден от солта и то се позачерви, но вече и по-после, дори когато съвсем се оправи и стана розово-червено, все пак сякаш загуби част от онази си първа красота.

Имах и други бебета и не знаех на що да отдам тези си впечатления за красотата на това ни първо бебе. Дали като първо така ни се е сторило, дали поради заключенията и оценката още в първия момент на бабата акушерка и на двете му баби — майките ни — или пък наистина е било най-красивото бебе от всички наши бебета.

Георги на 10 месеца върви да догони малкото теленце

Следната учебна година 1895/96 бяхме учители в с. Ачларе, Карнобатско. Бяхме на квартира у дяда Желя, а ни придружаваше братовата ми дъщеря Маришка. Към септември Георги започна да стои прав и проходи, а през октомври ходеше и по двора и много обичаше да отива след малкото теленце, което хазите пущаха да се разхожда. Баба Желювица се чудеше как това 10-месечно дете може да ходи вече.

Първите ни тревоги за Георги — болен

В началото на пролетта през 1896 г. Георги заболя. Повръщаше всякоя храна. Чак когато го донесе майка му в Стара Загора през март, г-р Георгиев е констатира, че детето страда от разширение на стомаха. Прислужницата ни Маришка, за да замири детето, което не дочаква майката да се върне от училище и го надои, макар вече да бе почнало да яде твърда храна, му дъвчела и давала, просто го тъпкала с храна (хляб) и ден по ден, докато се разшири стома-

хът на детето и заболя. Премина тревогата, оправи се детето благодарение на г-р Георгиев, но остана с разширен стомах, та и после обичаше да яде повече. Не подбираше твърде храната, само повече да бъде.

Радостта на целия му майчин род

През лятната ваканция 1895 г. прекарахме в Стара Загора и тук всички майчини сродници на детето, особено няколко момичета (лели), толкова обичаха да милуват детето, че им се виждало много красиво, та го даваше майка му поглед, и радостта на всички да имат за малко време бебето в ръце беше безгранична. Да задоволят радостта си, целуваха го по дупето.

В София

През есента на 1896 г. се откри курс за акушерки в София, сестрата на жена ми постъпи в този курс, с нея отиде и майка ѝ. Аз реших да напусна училището поради партизанските гонения и премествания всяка година, затова отидох в София — да дира работа, и заведох с мене и Георги при баба му и леля му. Работа намерих и не след много заведох и майка му в София. Работата ми бе из провинцията и когато се завръщах, ми разказваха необикновени работи за Георги, че вършел: наблюдавал птиците и насекомите, а обичал да слуша приказки и да ги разказва, и така нещо предавал виденото и чуто, та на всички правело впечатление, макар и още двегодишен.

Важен, безстрашен

През август 1897 г. се завърнахме в Стара Загора и по случай годишнината на Бориса (второто ни бебе) го фотографирахме седнал на стол и Георги до стола прав. Какво впечатление трябва да е направило на Георги тази работа на фотографа, че той е взел такава поза, че всички, които досега виждат този портрет, констатирали една голяма важност, че си е придал Георги при стойката и изразил на лицето си. Отпосле дълго разправяше за фотографа и работата му. През зимата, като виждахме, че Георги в много случаи проявява смелост и безстрашие, една вечер го изпратихме от стаята, в която вечеряхме, да отиде в хизбата, надалеч до 12–15 метра от нас, и да донесе праз. Без да възрази, без да се смути, че е тъмно или далече от нас, Георги отиде и се завърна, изпълнил поръчката.

Проявяване на дарби

Когато бяхме през 1898 и 1899 г. в къщата на Пенчо Филипов, Георги чертаеше по пръстта в градината или с молив по стените разни животни, но когато се пренесохме в собствената си къща, то на пролетта 1900 г. вече трябва да наказваме Георги, че беше нашарил стените с неговите кончета, кучета и др. Сега обаче видимо се спирахме пред неговата работа с учудване, че рисунките му бяха толкова сполучливо направени, та много от тях оставихме незаличени по стените. И като нямаше молив, той си служеше с въглени от огнището, затова му донех молив и книга, за да задоволи своя творчески нагон. Книгата не достигаше, кончетата ставаха цели приказки, предадени в рисунки. През септември 1900

г. Георги на 5 години и 9 месеца постъпи в I отделение в училището при пипиниерата и беше във всяко отношение пръв ученик. Рисуването продължаваше да го занимава много. Сега виждаше рисунки на други и ги възпроизвеждаше. Цели купища от неговите рисунки. Във в. „Вечерна поща“, който получавах за разпродажба, той виждаше първите работи на Ал. Божинов и всички ги е възпроизвел най-точно. Но когато идваше на дюкяна, отделяше се на една страна и си рисуваше. Всички посетители го научиха, че знае да рисува. Арменецът гостилничар Сирогеш го накара да му прерисува войводата Антраник в голям формат и Георги така сполучливо му приготви портрета, че Сирогеш го постави в гостилницата, а когато я напусна, казваше, че скрил тази рисунка в сандъка си за спомен.

5.III.1929 г. Събитията от Руско-японската война, илюстрирани във вестници и картини тогава, му дадоха нов материал при обилния, който си създаваше от видено-чуто или от фантазията след боевете при Мукден — шурмуването на Порт Артур и погромът на руската флота в японските води бяха нарисувани в много видове и големини, от които го скоро се намираха. Отделенията от първоначалното училище и класовете от прогимназията минаваше с отличие и в рисуването ставаше все по-сръчен и по-голям майстор. А втори клас на една вечеринка излезе в концертното рисуване заедно с Никола Кожухаров, тогава от III клас. В излизащото детско вестниче „Славейче“ даваше някои рисунки в отдела „Как се рисува“.

Бях му купил магически фенер с 12 стъкла от по 5 картинки и с този фенер отрано той бе герой в махалата. По празници и през свободно време събираше децата от махалата и им представяше картините от магическия фенер. А по-после, като порасна, уреждаше забавления, декламации и др. подобни по негов репертоар и с магическия фенер заедно. Чудо на радост бяха него-

вите забавления за всички деца от махалата.

Две сериозни болести прекара през детската си възраст. През лятото на 1901 г. боледува от скарлатина и на есента 1905 г. от остър ревматизъм. Предполагахме, че този ревматизъм му е от постоянно овлажняващите крака още в първо отделение, когато му бях направил лачени чизми, а той за геройство газел в реката, която течеше покрай училището, и се завръщаше много пъти с мокри крака.

На художествената изложба в София

През лятото 1907 г. се откриваше художествената изложба. Георги, свършил III кл. вече, помислих, че ще е добре да го заведа в София през лятото да види по-големите градове и да посети художествената изложба. Беше през август. На път за София се отбихме в Пловдив. Големите здания и магазини видимо правеха впечатление на Георги и толкова се захласваше, че сякаш се преумори, и когато на другия ден отидохме в София, той вече не беше разположен да се захласва в сградите или магазините, а искаше час по-скоро да отидем в изложбата. И той наистина остана изненадан от виденото в изложбата, но при второ и трето посещение нему вече не правеше впечатление, а казваше, че картините са големи по размерите си, рисувани са с маслени или водни бои, но не му се много харесват, а над някои правеше и критика негодобрителна, а пред други се спираше, като му харесваха. На кои художници обаче картините харесваше и на кои не, не ми е било на ума да забележа. Престояхме три дни в София, разведох го да види и други забележителности и вече не искаше да ходи повече, беше му безразлично всяко нещо, което виждаше, след като бе виждал толкова по-големи сгради и неща.

В гимназията

Постъпил в Старозагорската реална гимназия, тук той се събра с Насю (Ам. Ам. Илиев), другар от детинството му, когато до училищната възраст двамата за една година бяха под грижите на Стефан Момчилов — редактор на сп. „Надежда“, инициатор и един от основателите на сиропиталището „Добрият самарянин“, завърнал се тогава наскоро от Америка и по-после бе евангелски пастир в Лъджене и гр. Той ги развеждаше, говореше с тях, възпитаваше ги. В IV и V клас вече у Георги почна да отслабва интересът към рисуването и сега започна сам и заедно с Нася да пишат и превеждат стихове. Имаха няколко сбирки със свои и преводни стихотворения. Започнали с руски език, те превеждаха стихове от Пушкин, Надсон, Фет и др. Въпреки многото му училищна работа, аз го задължавах да дохожда на дюкяна и да ми помага. Той винаги си носеше книга за четене и при най-малкото свободно време четеше. Аз не съм дори разбрал кога е смогвал да прочете на руски всички руски писатели, а българските той още от прогимназията ги знаеше. Особено поетите наизуст ги владееше до един. Ботев, Вазов, Славейков стария — новия, дори и новите поети, с които аз не бях запознат, като Яворов, Бояджиев и др., той ги знаеше всички. Така, завършил с отличие гимназия, той излезе от нея и с начетеност по литература. Като се запозна с френски език от гимназията, той вече четеше френски поети. А книги си намираше от училищната, от градската и от Атанасиелевата библиотека. В това отношение Насю му доставяше книги, каквито имаше в библиотеката на баща му — Ам. Т. Илиев, директор на гимназията, и пр.

В Софийския университет

Завършил гимназията през 1910/11 г., на есента през 1911 г. той постъпва в Софийския университет по литература. В София той е вече за трети път. Тук прекара една учебна година с баба си Гена и със сестра си Евгения, която се явяваше в IV клас на гимназията. Всичко преподавано в университета той записваше. Но види се, че повечето му работа е била да чете. Тук вече е имал по-голям избор на книги. Подирил е и писателски среди, с които се е запознал. Първата печатна негова работа в началото на 1912 г. е издадена от к-во „Знание“ — грама в стихове „Дон Жуан“ от Лермонтов.⁴ През лятото Георги Бакалов ми казваше, че издал този му труд, защото го намира, че е една свършена и майсторска работа, и ме зарадва, че у момчето ми има голяма надежда. През тази година и в „Зорница“ печата в подлистник „В дните на сина човечески“, преведена от Георги, госта голяма статия от руското сп. „Радостная весть“. Заедно с лекциите по литература той през тази година усилено се е приготвявал да заучи немски език, като сам се е занимавал без учител.

В Лайпциг

На есента през 1912 г. Георги поиска да го изпратим в Лайпциг, където да следва пак по литература, университетът на който град се слави по литература. Ние не искахме да го пуснем да отиде в странство, защото е още малък, но виждахме в него една зрелост, едно възмъжаване ранно, развитие също много ранно и при държанието му и самоувереността му ние отстъпвахме. Майка му обаче настояваше да следва в странство, но не по литература, а медицина. Ге-

орги настояваше за литература. Аз бях чел, че да учи всеки младеж онова, към което има влечение, и така се присъединих с него. Ако мъжът трябва един път поне да послуша жена си, то този един път е било, когато аз трябваше да послушам майка му. Мислим, че страданията и преждевременната му смърт по-после не биха го постигнали, ако бе следвал медицина. Медицината щеше да го запази през време на войната подалече от фронта, тя щеше да ангажира големите му дарби и сили, с които литературата не можеше да стори това, защото той природно е бил готов за литература и силите си прочее трябваше сега да изживява в преждеременно (ранно) творчество. Така че, като му приготвихме необходимите грехи и средства, изпратихме го с двама-трима негови другари за Лайпциг в началото на септември 1912 г. Казваше ни после, че когато другарите му прибегвали до посредството на адвокати при университета, за да им изготвят книгата и ги представят за приемането им в университета, той сам си свършил всичко и сам се записал чрез познанията си по немски език, които е имал от неговото самозанимание по немски.

Скоро България със съюзниците си откриха Балканската война против Турция. В Германия не допускали, че България и съюзниците ѝ ще бъдат победители, затова литографията на Кюн (...) в Нойрупин е пуснала маса картини за народа, в които турците са победили, разрушават моста при Марица при Т. Сеймен, превземат Пловдив и гр. преждевременни залъгалки, пуснати в самото начало на войната, за да смутят едни, а други да окуражат. Скоро българските победи при Мустафа паша и Селийолу се разнесоха из Европа. Георги ми изпрати няколко от въпросните картини на Кюн и ме пита да влезе в разбиране с Кюн и да приготви по негови рисунки картини за народа с българска победа. Аз се съгласих и той с писмо, а по-после и лично отишъл при Кюн

в Нойрупин и вече към 20 октомври имаме пусната в продажба рисуваната от Георги първа картина „Разгромът на Турция“, скоро след нея втора, също рисувана от него — „Боят при Лозенград“, трета, също — „Генерал Радко Димитриев“, а по-после и през 1913 г. в началото — „Обсадата на Одрин“, „Боят при Булаир“, „Падането на Одрин“ и табло с българските генерали от щаба на армията, главнокомандващи и началници на армии. Последните четири картини са рисувани от художниците на литографията по идея и скица на Георги. И с тази немалка работа той успешно се е справил без никакви посредници. Разбира се, че не е оставил и работата си в университета, а първата година, както и в София, той имаше записани всички слушани лекции от него.

При това той се е приготвявал сам по латински език, за да държи изпит по класическа гимназия. Като се има предвид, че сега и напредвайки в усвояване на немски език, той е и много прочитал, за да може на следната година да излезе с бележките му в сп. „Листопад“ — „Литературни писма от Германия“, то ще си представим какъв колосален труд е развил през първата още година като студент в Лайпциг. Научен на скромен живот при нас и жаген да погълне цялата немска литература, той е знаел само труда и за всичките си нужди се е справял само със 100-те лева месечно (5 наполеона злато), които му изпращахме. Дори от тези пари по малко е отделял и си купувал книги, за да донесе след три години там сандъци с книги за няколко хиляди лева, като е купувал някои на вехто за по-евтино, разбира се. Дори той е заемал другарите си старозагорци с пари, славата на някои от които почна да се чува, че са пропаднали и изгубили в разпуснат живот в големия град, и близките им се чудеха как Георги прекарвал с 5 наполеона месечно, а техните синове харчили по 7, 8 и 10 наполеона и не им стигали, а Георги ги и заемал.

През лятото на 1913 г. Георги се завърна в Бъ-

гария да види где сме и що сме след погрома, който сполетия България при Съюзнишката война.

Все същият, кротък и мирен, повече възмъжал сега, той най-много от всички ни изпитваше мъка от постигнатия ни погром. В началото на септември той издържа в София класически изпит с отличие и замина за Лайпциг. Ние вече не мислехме, че той не ще се справи успешно където и да отиде, щом е можал да се справи сам досега в такива и толкова работи.

През ноември 1913 г. в сп. „Листопад“ се появи първата му статия „Литературни художествени писма от Германия“ и скоро той стана като редовен сътрудник на „Листопад“ с преводни стихове от Демеля, Ницше и др. и с „Литературните писма от Германия“, които достигаха до десет, обемащи по 3—4 страници в списанието, издавано в голям формат (40). Тази му работа само бе достатъчна, да го подирят по-големите и по-старите литературни сили и да завържат познанство и кореспонденция с него, признавайки го за литературна сила. Приятелството му с Т. Траянов, Людмил Стоянов, Яворов, Лилюев, Николай Райнов, Д. Бадев и др. започна сигурно през 1914 г., когато в първата половина на тази година се появиха най-вече въпросните му статии.

В Лондон

През ваканцията 1914 г. не се завърна в България, а поиска да му прибавят 100 лева извънредни, за да отиде в Лондон и да използва ваканцията си там в усвояване на английски език, който изучавал също. Разрешихме му да отиде в Лондон и в деня, когато Германия обяви Всемирната война, той е бил на път. На три пъти в този ден са били обисквани и претърсвани пътниците, докато напуснат германската гра-

ница. Докато се установи в Лондон, бързите военни действия от страна на Германия скоро изпращат върволица бежанци от Белгия. Между тези бежанци е бил и поетът Емил Верхарн, с когото в Лондон Георги се е срещал няколко пъти и после е разменил няколко писма, които по-късно са печатани в алманах „Везни“, стр. 49–52. Тук, в Лондон, той е преживял един прелом в своя мироглед. Онова, което е видял тук, го е поразило. Дългата върволица от просяци на пристанищния булевард като продавачи на бои, връзки за обуца и гр. п., също и чаргата от скитащи лумпени, които подгонвали ту тук, ту там от гарите на подземните железници и градините, са му повлияли да загуби своята блага, кротка и засмяна физиономия, а по-късно поради душевни терзания да се отпечата на лицето му една подозрително-скептична физиономия, каквато се вижда у него на портрета от цялото семейство, снемано 1915 г. през лятото.

Занимаването му в Лондон е било всекидневно в голямата лондонска библиотека, където за свободен достъп му е ходатайствало българското консулство.

Поради войната обаче положението му в Лондон ставаше затруднено, затова ходих в София и чрез Външното министерство му изпратих 500 лева. Той имаше в себе си една златна антична монета, която продал на лондонския музей за 320 лв. И така вече се снабдил със средства, за да може да се завърне в Германия.

В Хамбург – в карцера

В началото на ноември 1914 г. Георги опитувал от Лондон за Холандия и оттам се отправил за Хамбург с цел да се срещне с немския поет Рихард Демел, без да знае, че той е на фронта като поручик и не ще го намери в Хамбург.

След като пристигнал и се установил в един хотел, излязъл да се обръсне и нахрани и през това време полицията му разровила багажа, като намерила английски книги и вестници, между които един с карикатура на германския кайзер Вилхелм. Повече доказателства полицията не дарила, тя виждала вече „шпионина“ и го чакала. Щом Георги се завърнал в хотела, и полицията го отбела в затвора карцер, една тъмна влажна стаичка от каменен зид, в която не можело да се изправи прав човек. Имало само едно легло от камък. При едно гише, от което в 24 часа веднъж се подавало само хляб. От това легло, под което течала мръсна вода като река, можело само да се подигне човек, за да вземе хляба от гишето. Осветление никакво. Никой за нищо не го попитал и на виковете и протестите му никой не отговарял. Така прекарал шест дни, когато му съобщили, че на осмия ден ще трябва да застане пред военен съд. Тогава той се развикал и поискал да се яви прокурорът, за да му разреши да телеграфира до българското консулство в Берлин. Сега прокурорът се явил и му разрешил да телеграфира. Какво е телеграфирал, но отговор последвал моментално от българския консул Д. Ризов и веднага го пуснали из затвора карцер да замине за Лайпциг. И това шестдневно преживяване в ужасния карцер, види се, много допринесло към виденото в Лондон, за да изменят така чертите на лицето му и в душата му да залегне едно мрачно настроение.

В България и обратно в Лайпциг на изпит

Какво друго е преживял Георги, не ни разправя, но когато се завърна в първите месеци на 1915 г., ни разправяше, че имал някакви видения, особено му се явявал Наско, другарят му от детинство, който се-

за беше в Петербург, и че го преследвал предизвикателно. Имал и други някакви видения. Сега той донесе и един мой лик, рисуван с цветни маслени бои на картон в по-голям формат при един пейзаж от зеленина и къщи. Попитах го защо не е останал до края на годината и да си държи изпитите, а той ми казваше, че не вярва в наука суха и в професори, които са зазубрили само някакви знания, без да могат да дадат нещо от себе си, че той не мисли да става учител в гимназията или професор в университет, че се счита от призваните с дарби поет, за да твори, и че като него не държат на университетския диплом и докторат.

При все това работеше върху дисертацията си и се готвеше да замине за изпитите си в края на учебната година.

През това време заедно с приготовленията си той започна печатането на „Лирични хвърчащи листове“, от които издаде пет номера — Стефан Маларме, Рихард Демел, Пол Верлен, Емил Верхарн и Фридрих Ницше — с преведени от него стихове от посочените автори поети и с литературни черти за поетите от него. Брошурите бяха посветени на българските млади поети: Н. Лилив, Т. Траянов, Л. Стоянов, Д. Дебелянов, Николай Райнов.

В началото на юли 1915 г. той замина за Лайпциг, за да държи изпитите си. Телеграфира ми, че представил и била приета дисертацията му, а тя бе върху поезията и въобще поетичното творчество на Рихард Демеля и бе написана цялата в стихове на немски, каквато дисертация, написана в стихове, не е била представяна дотогава от никого. Издържал и другите си устни изпити с изключение на двама професори, които били на фронта и които потърсил ту тук, ту там и като не ги намерил, се завърнал през август, за да отиде през октомври. Обаче войната се

затягаше. Съобщенията ставаха все по-трудни, а и България се определи през септември и влезе в Общоевропейската война. На 1 октомври ме реквизирах за чиновник магазинер на резервния интендантски магазин тук и поради общата подплаха от разбушувалата се война аз гледах само да сме живи. Така Георги не отиде през октомври да издържи и останалите изпити, а остана в книжарницата вместо мене.

*Ръководството за изучаване на немски език
без учителя от д-р Г. Касиев*

В джюкяна през деня, когато е бил Георги свободен, и ноще у дома той се занимаваше с писане, а сега приготви горното ръководство за немски език, изучаването на който език сега така много се чувстваше и тука, и на фронта, и защото като съюзници с Германия имахме винаги срещи с немски войници. Той отиде в София, за да предаде за печатане това ръководство, коригира, изпечата и подвърза, въобще приготви за продан.

Актьор

Работата в резервния магазин ме погълна и аз за своята си работа, за дома и за децата не можех повече да се грижа. Отивах на работа по тъмно и се връщах посред нощ. Покрай работата в книжарницата Георги заедно с Никола Икономов и др. съставили трупа за даване представление, като приходите са за сираците от войната. А главната им цел е била да се школуват актьори под ръководството и режисьорството на Георги, за какъвто го избрали и приели съу-

частниците в трупата, защото пиесите, които се даваха, бяха повечето класически, като „Егип цар“ и гр., които слабо се разбираха от тукашната публика, но участващите намираха, че само в такива пиеси те могат да се усъвършенстват в сценичното изкуство. Отидох и аз една вечер на представлението им. Даваше се „Лудетина“. Израецията в ролята на генерала видимо с играта си завладяваше всички, защото държането му, говорът и движенията, и всичко у него бе така просто и естествено. Всички се питаха кой е този актьор, откъде е дошъл. И на другия ден узнах, че този актьор бил Георги. Просто не можех да повярвам най-вече, че той е пъргав, а на сцената тежък, бабен като стар генерал и гласът му така променен, и говорът му така различен, за да даде говор на генерал, че аз не повярвах, ако майка му не ми казваше и уверяваше, че наистина Георги е бил този актьор.

В школата за запасни офицери

В началото на март 1916 г. Георги бе повикан да отбие военната си повинност. Той искаше да остане като редник, ако го оставеха, но аз, като имах предвид, че във войната офицерът е по-запазен, настоях да не иска да остане като войник, ако го определят за Школата за запасни подпоручици. И така той беше изпратен в тази школа в Княжево при София. Сега през шестте месеца на курса в тази школа той в младежката си възраст е имал случай да се събира с младежи от разни положения и с разни настроения и да не има възможност да се занимава с четене и писане. Не съм го разбрал добре, когато искаше да остане редник, че той ненавиждал военщината, и тук следователно е бил лош войник и поради особеното му държане при завършване на курса не е бил произведен в

първия офицерски чин — подпоручик, а е оставен само старши подофицер.

На бойния фронт

Георги е бил определен да пристъпи и довърши военната си служба в 34 троянски полк.

В средата на септември 1916 г., след като прекара при нас 3—4 дни, един ден при проливен дъжд изпратихме Георги и всички негови другари от школата, отиващи при частите си за фронта. Троянският полк беше при Дойран. С първото си писмо ни съобщаваше, че е прекарал в землянки, натъпкани за предпазване от неприятелските гранати, които се пукали над тях, и поради дъжда и кишата, и че в землянката е било ужасно, като прокапвало и на врата му. Така прекара до края на декември.

На Дойранския фронт неприятелят е бил от англичани и малко италианци. Познаващ английски език, той се е занимавал сега с италианския език и на фронта го е научил също. Въобще езици да учи за него е било много лека работа. Покрай немски, френски и английски той се ползваше от италиански, испански, полски, чешки, руски, сръбски, шведски и почти всички европейски езици. Заради тези му познания на езици и най-вече на немски и английски в началото на 1917 г. той е бил назначен началник на една команда от 26 души немски войници, завеждащи слуховия апарат пред Дойранския фронт.

Слуховият апарат

Нашият фронт при Дойран е бил по височините, а тази команда със слуховия апарат се настанила в една къща на изпразнения гр. Дойран от жителите си, край самото езеро. С този апарат, приемните жи-

ци, които са били спуснати в езерото, се слушали всички разпореждби и команди на неприятеля, давани лично по телефона. Същият апарат е приеждал и съобщенията по безжичния телеграф или телефон. Така те първи са заловили радиотелеграмата на неприятеля от Букурещ за солунския фронт, с която известявали напускането на Букурещ и завземането му от съюзните немски и български войски. Войниците, които завеждали апарата, били упражнени да слушат, да следят и да предават само оня разговор или команда, които са били интересни за отбраната, от много други, които за неопитния слушател били цяла вавилония от шумове и глъч. Опитните немски войници могли да схващат думите на непонятния за тях език и да ги предават веднага чрез говор. Георги е слушал така предаващите му разговори на английски от насрещния неприятел и от разговор или команда, които са били интересни, давал заповед на служещите да му предават само интересното. Така той проследявал целия интересен разговор, заповед или команда на неприятеля и веднага по телефона го предавал на немския и българския щаб, които били зад нашия фронт, за да се разпореждат по-нататък, ако е нужно. По този начин нашите са вземали своевременно нужните мерки за отбиване на готвещото се от неприятеля нападение, като са съсредоточавали сили там, където неприятелят се е разпоредил да стане нападение. Също тъй по този начин са могли да се спасят от преследване бегълци, наши пленници у неприятеля, и много други навреме вземали мерки от страна на нашия фронт.

В гр. Дойран

Георги е прекарал добре, защото неприятелят не подозирал и не обстрелвал града. Дори той е отивал в черквата и читалището да се рови в любимите му книги. Тук прочитал на славянски черковните служебници Минеи и други и се е опознал с черковния ред и черковните песни и четива, което му после послужило, за да преработи съчинената още през 1914 г. в Лайпциг „Панихида за поета П. К. Яворов“. Навремето смъртта на Яворов го така поразил, че още тогава е написал поемата си по случая, озаглавена „Панихида за Яворов“, но после я допълня на заглавието ѝ: канон, антифон, икос и гр., които тук в Дойран се бе запознал и с черковния ред на службата, и с песните, тяхното значение и наименование. Оттук е взел един ръкописен требник от 1782 г. и го е съхранявал повече от собствения си живот. Този требник е изнесен из кръв и огън и досега стои в библиотеката му на първо място.

Бягане от Дойран

Най-после през март неприятелят узнал за настанената команда със слуховия апарат в Дойран и самото ѝ местонахождение и един ден започнал обстрелването ѝ. Повече да се стои е било невъзможно и трябвало да се бяга. В това бягане Георги за лекота е хвърлил раницата с необходимите му грехи, бръснач и гр., а само требника и Библията, която му бях дал след свършване на гимназията с посвещение, е изнесъл и опазил със себе си. Шрапнели се пръскали около бегълците, но те благополучно изнесли слуховия апарат и се затулили зад едни върхове — спасили се. Наблизо имало мочурливо място и те турили жиците на

апарата в калта и учудени останали, че апаратът работел също както когато жиците били във водите на Дойранското езеро, и започнали пак работата си. Направили си землянки при Студената скала, в скрита местност между два върха.

Раняването му до смърт

В края на март и началото на април 1917 г. англичаните много засилили нападението на Дойранския фронт. Ден не се минаваше без големи боеве. Сега работата на командата със слуховия апарат е била много голяма. Сполучливите отбивания на неприятелските нападения се дължат на заловените от слуховия апарат разпоребди.

Но все пак англичаните не преставали да нападат нашия фронт при Дойран всекидневно. Дори боевете се засилват стихийно през втората половина на април. Георги молил за отпуск по-рано, такава сега му била разрешена, но полковият командир го задържал, докато преминат силните боеве. Обаче и сега неприятелят узнал навярно от пленени местонахождението на слуховия апарат и рано още в зори на 29 април 1917 г. англичаните насочили цялата си артилерия от гаубици, фугаси, шрапнели и всевъзможен огън на самото местонахождение на командата със слуховия апарат. Всичката команда е била още в сън. Огънят на неприятеля е бил смъртоносен. Всичко било превърнато на развалини в половин час време. Всичката команда на място е била избита. Огънят продължил до обяд и никой не можел да се притече на помощ. След прекратяване на неприятелския огън санитарите намерили Георги и само един немски войник в безнадеждно положение, но единствените, които давали признаци на живот. Георги бил ранен тежко: една част от черепа му над гясното око и самото му гясно око

били избити. Малко рани по лицето и с такива и по големи по цялото тяло. Но най-голямата рана била тази в главата и окото. Така изнесен в една немска полска болница и в пълно безсъзнание останал до 6 май (цяла седмица). От Георги нямаше отдавна писмо и едно ужасно предчувствие ни налегна, та запитах в дивизионното тук управление да разузнаят живо-здрово ли е. На другия ден ме повикаха и ми съобщиха, че Георги бил убит на 29.IV. Как понесох това съобщение, не зная. До вечерта не отидох в магазина и у дома вечерта нищо не казах на майка му. На другия ден по обяд пак ме повикаха в дивизията и сега ми съобщиха, че Георги бил жив, тежко ранен в една немска болница. Първото ми запитване е било в същия ден на раняването му, когато още с положителност не знаели за участието му, но го записали за убит и на другия ден, като научили положението, съобщили това в дивизията. Сега трябваше да кажа на майка му, че Георги е ранен малко и пр. Този ден също не отидох на работа и останах у дома да оплакваме новата участ на Георги. Все още обаче не знаехме къде и доколко е ранен. Писах на нашия г-р Градецки, който беше също наблизно татък на фронта към Беласица, да подири и намери Георги.

На 6 май Георги, като дошъл в съзнание, и първата му работа била да напише писмо на майка си. Писмото си захващаше така: „Днес е Гергьовден и трябваше да съм си у дома, понеже имам разрешен отпуск, но командирът ме задържа, а през това време ме сполетя, слабо закачен от английските мръсотии, с няколко граскотини по лицето, та прекарвам в болница и пр.“ Получихме писмото по-късно и от г-р Градецки, който бил при Георги. И той не казва точно какво е положението: доколко е раняването на Георги. Разменихме няколко писма и нищо не узнахме повече или по-подробно. През юли Георги е бил преместен от болница в болница, докато да пристигне в София. Тук го е лекувал германският професор Голдехмер, който

то е бил над цялото лечебно дело на балканския фронт. Той казал на Георги, че благодарение на вешината на лекаря, който пръв го е приел и лекувал, той е направил всичко, което е можело да се направи за него и неговото положение. Д-р Градецки и Георги писали на Димитра Атанасов да ни подготви, особено майка му, с тежкото положение от раната на Георги и да не се изненадаме, когато го видим, тъй като той се завърна през август. Няма защо да разправям как⁵...

.....
назначението му излезе указ за назначение на руския бежанец Дубан Торцов, който не е бил никакъв режисьор дотогава, но властващите искаха да се помогне на руските бежанци от царска Русия, които бяха нападнали страната в голямо количество и все с претенции. Това озлоби много Георги и вече помня, че критиката му към всичко, що не одобряваше, ставаше все по-остра. За примирение нито дума, той не търпеше никакви посредствености.

Усилена работа

Аз не можех с книгоиздателство „Везни“ да насмозна да отговоря на плодовитостта на приготвените за печат книги, защото няха широк устроен пазар, поради това не можех и да отговарям за плащане на хонорари за непласирани книги, а Георги на първо време очакваше само от хонорар своята издръжка. Но вече семеен, имаше и дете и не приемаше да поиска инвалидна пенсия. Тогава той се зае усилено да работи, като превеждаше книги за други издателства. Той пишеше всякога и всякъде, където можеше да намери безшумно място. Еднъж го заварих на една маса в един ъгъл на кафене „Алказар“ след обяд, когато нямаше посетители, че пишеше. Той пишеше бър-

же и усилено. У дома си поради децата денем не можеше да работи, но затова той цяла нощ работеше. Неговото усилено работене беше нещо особено, трудът му необикновен. Така се мъчеше да насмogne на разностите си, понеже аз много слабо можех да го подпомагам. Никакви увещания да се пази, че утре ще спре да гледа с единственото му око, не го възпираха. Освен своята работа идвали са мнозина да преглежда работата им в преводно и стилно отношение и въобще напоследък той беше станал популярен като неуморим работник, като добър преводач и като най-добрия познавач на българския език, неговите изрази и тънкости. Колкото и да имаше работа, но понеже тази му работа се плащаше слабо и не навреме, той се принуди да поиска инвалидна пенсия, и то пак поради срам и самонадеяността си той не поиска пенсия на чина си поручик от ротата, а за подпоручик, какъвто е бил през време на войната. Или пък поради туй, че не хранеше симпатии към военщината, не искаше да се казва, че е някакъв поручик. Пенсията му слабо го улесняваше, а разходите му поради скъпотията ставаша все по-големи и той се съсипваше да работи. Точен на дадената си дума да свърши известна работа го рекомандуваше на всички и всички му поверяваха работа. Дори и Цанко Бакалов — министър от земеделския кабинет, — когото е критикувал, му е поверил да му преведе сбирка пак в стихове от български на френски, която работа е свършил отлично.

Сп. „Памятък“

След 9 юни 1923 г. и след септември 1923 г. в страната безогледно се нанасяше удар след удар на пролетарските борци и се подпомагаше и закрляше капитализмът, съживяваше се чорбаджийството. Геор-

зи като начетен и просветен не можеше да не вижда всичко това, да не чувства своето положение на черен работник и да не се заеме с работата си „на страната на народа“, както казваше. И той започна през пролетта на 1924 г. заедно с А. Страшимиров, Хр. Ясенов и др., под негово главно редактиране, да списва и издава сп. „Пламък“, в което пишеше статии за вечното стремление на бедните да получат облекчение, за трудещите се да получат отмора, за обременените да получат облекчение и пр., с една реч списание с ляво направление, и то сега, когато никой не искаше да се яви в помощ на падналите и притеснените работници след несполучливия им опит да въстанат през септември 1923 г. Нещо повече — всеки отбягваше да има общо с работничеството или с идеалите му, никой не желаше да приеме поздрав на улицата от работник, камо ли да му се притече на помощ с утешителна дума или с „чаша вода“. Още повече след създаването на Закона за защита на държавата, с който организираното работничество се туряше на преследване и вън от законите на страната. И когато всички поети, писатели и пр. отидоха на страната на властващите, за да получат раздаваните щедро сега синекури и други облаги, Георги отиде по пътя на страданието, „на страната на народа“. Наистина той беше справедлив, милозлив и вярваше в доброто и очакваше блажения земен строй, ако и да не беше от организираниите работници, ако и да не беше комунист, дори беше противник на тия, които квалифицираха поезията на „буржоазна“ и „пролетарска поезия“. В сп. „Пламък“ той защитаваше правдата на работничеството, на пролетариата и в стихове, но тази поезия само я ценеше като правда, без да допуска да се нарича тя пролетарска. Според него поезията е една и главно тя трябва да е не тенденциозна, а справедлива, но не вреди да е добра поезия

в такъв случай с мотив буржоазен или пролетарски. Според него тенденциозната поезия не е поезия.

В кн. 7–8 на „Пламък“ Георги печата поемата „Септември“, която предизвиква критики и противниците го посочваха на властта като бунтар. Мнозина вече бяха осъдени по Закона за защита на държавата за статии и др. т. и сега прокурорът заведе дело против Георги за поемата „Септември“ и срещу гаранцията от 5000 лева го пуснаха на свобода.

Из ден в ден властващите ставаха по-нахални в преследване на комунисти и всички, които се покажеха противници на властниците или с критики и неодобрения. Мнозина, които биваха залавяни и отвеждани в участъците, изчезваха оттам безследно (убиваха ги) или ги просто убиваха, като ги отвеждаше полицията от едно място на друго под предлог, че са се опитвали да бягат. А мнозина други паднаха убити посред бял ден на улицата в София и другаде, и убийците незаловени.

В началото на 1925 г. в XI кн. на „Пламък“ Георги отправя О т в о р е н о п и с м о г о Б о р и с В а з о в като председател на комитета и универсален наследник на брат си, поета Иван Вазов, в което писмо го упреква, че е допуснал да се прокара 33 на държавата, по който и него са подвели за поемата му „Септември“, и че според този закон би трябвало да бъде унищожена цялата поезия на брат му Иван Вазов, ценното от която е именно стихотворения от характер, попадащ под 33Д, и че той като универсален наследник на брат си зле го разбира и представлява. А пред познати поети, артисти и др. при среща или в събрания той е говорил без страх и укоризнено за всичко, което става и се върши от властта спрямо беззащитни хора.

След атенцията в „Св. Неделя“ от екзалтирани провокатори настана особено в София ужасно поло-

жение за организираното работничество, за комунистите: просто бяха предадени на поголовно изстребление. Затворите препълнени, училищата и гр. места също, а всяка нощ се отвеждали деятельни хора на закление или затриване. Хората със страх едва са шушнели, а Георги, казват, без страх е говорел наляво и дясно неodobрително, че не може нощем да работи от писъците на жертвите и шума на колите и автомобилите, с които са отнасяли нещастните хора на закление. Той просто е бил възбуден от незаконните репресалии на властта, от такава своегo рода вътрешна война, в която пасивната страна избиват и властта за оправдание свое казва, че възбуденият народ, сродниците на пострадалите в „Св. Неделя“, не-отговорни фактори вършили всичко това.

И Георги убит

В Стара Загора нямаше такива и толкова безобразия и за това, що е ставало в София, не знаехме, защото вестниците нищо не пишеха или съвсем слабо като опровержение на слухове неоснователни. Така че не взехме с време мерки да повикаме Георги тук, за да можехме да предотвратим погубването му.

На 15 май 1925 г., когато е била поспряла хайката против комунистите, земеделците и против всякой заподозрян, наклеветен или личен неприязнен някому от силните (а такива неприязнители и неприязнени е имало и либерали, и демократи, и безпартийни, особено идеалисти толстоисти, вегетарианци, младежи, поети, писатели и гр.), всички станали жертва на мъст на развилнелите се властници и техните креатури — на 14 май е било насрочено делото на Георги по 33Д за поемата „Септември“. Виги се, че тая работа е била нагласена, та в този ден целият печат

гръмна с цинично осъждане и критика на тази поема като бунтовническа и заплашваха съда, ако не го накаже. И въпреки защитата му пред съда, че произведението, за което го съдят, е чисто поетична творба, че за такива, дори и за по-явни позиви другаде не предават авторите на съд, съдът е осъдил Георги на 1 година затвор и 20 000 лв. глоба.

На утринта обаче на 15 май един агент от Обществената безопасност го взел от дома му и го отвел и оттам вече се изгубва. А защо са го оставили тъща му, жена му и децата му сам да бъде отведен от агента и никой не е отишъл с него да видят и знаят къде го отвеждат? — Не зная. Нагвечер същия ден жена му уж го видяла на един прозорец на работническото здание, където бил затворен и където тя отишла да го подири, но времето било лошо и пр., а това е било в петък и чак на другия ден тя е телеграфирала на брат му Борис да отиде в София. На мене никой нищо не съобщава, нито на майка му. И Борис не е знаел за какво го викат, отива в София чак във вторник (18.V). Познатият му Вл. Начев, директор на Обществената безопасност, го залъгвал няколко дни, че ще подири, че много арестувани имало, но той ще го намери, успокоявал го и пр. и гледал да го изпрати обратно в Стара Загора, и в събота (23.V) Борис се завръща с надежда, че Начев няма да остави да го не намери. Докато е бил в София, ходил със снахата при военния и гражданския прокурор, но никой нищо не знаел и не вземал никакви мерки да узнаят. И чак след завръщането си Борис ни съобщава за всичко, що се е случило с Георги, и защо е ходил в София. И се изплашихме, и не можехме да допуснем, че може да се случи с него нещо лошо като инвалид и като известен писател. Подадох на 24.V. дълга телеграма до министъра на войната ген. Вълков като познат ми, че в негови ръце оставям събата на Георги. Повикал

съм вълка да пази овцата. Какво да се предприеме? Окр. управител тук Андреев уж съчувства ни и току вика по телефона Вл. Начев да му говори и да дири Георги и все не му се удава възможност да го намери или го намира и Начев го успокоява, че го дири и пр. залъгалки. Всички ни уверяват, че лошо с Георги не може да се случи. Особено Дим. Атанасов знае, че и гр. т. писатели били задържани, но в интерес на държавата ги укриват, обаче с тях няма да се случи нищо лошо. И ние като всички вярваме на лъжите, които са нам угодни. И все чакаме от Вл. Начев съобщение. Но трябваше да отидем в София и сега узнаваме за оня ад, който е преживявала София. Размислихме, че трябва да отиде майка му, и наредихме къде и при кого да отиде. Завърна се след една седмица, и нищо не разбрала, само слушала за ужасите, които са ставали в София. Страхът ни за Георги, че е погубен, ставаше от ден на ден все по-голям, но все още не ни се вярва, че е погубен. През юли снахата телеграфически ни вика с Бориса в София. Отидохме. Каза ни, че скоро излезли от затвора, казвали, че знаели Гео в коя стая бил затворен, разпитали се оказа, че го знаели до третия ден след задържането му. Борис се завърна, а аз останах с цел да се срещна с ген. Вълков. Той бе във Варна. Един приятел ми каза да не стоя повече в София, защото неминуемо в Обществената вече знаят за присъждането ми и че ще са пуснали агент в следите ми. И наистина, щом се завърнах, ми съобщиха, че идвал един агент и казвал, че знаел где е Георги и пр. Този агент дойде наскоро и уверяваше, че Гео е жив и че се намира в Сливенския затвор. Да се уверим в това, ни отправяше до някой офицер, пребиваващ в Горна баня, той го бил отвел в Сливен и пр. По-късно разбрахме играта, която ми устройваха от Обществената: ако отидем в Горна баня, може тамък да ни пребият — местата са удобни, а ако отидем в Сливен,

вече не ще се повърнем в София да ги безпокоим с въпросите си, защото аз не се предпазвах, като не знаех страха им, и говорех открито с всекиго, с когото се срещнех. Решихме да се завърнем в Стара Загора и да обмислим как да подирим Георги в Сливен. Тук, в София, научихме от излезлите от затвора, че в стаята си Георги се държал много стегнато и предизвикателно за Обществената безопасност, като протестирал за измъчванията, които правели над затворените, понеже чувал писъците им. В София се срещнах с видинския митрополит Неофит и тукашния Павел и наредих да се срещнат с ген. Вълков и го попитам за участието на Георги.

В Стара Загора наредихме да отиде в Сливен майка му и въобще до кого да се отнесе и как да разпита за Георги. Завърна се след една седмица и разправя, че уж бил там — не бил там, а по-късно разбрахме, че всичко е лъжа. Сега дойдоха уж случайно познати на Георги: един архитект, който държал много на Георги за упътванията в изкуството художество и пр., и се представи, че пътува за Сливен от тяхната тайна организация, за да облекчат участието на Георги в Сливен и пр. Втори също познат артист все с уверение, че те знаят, че Гео е жив, и те не ще допуснат да загине и пр. А се разбира, че дори такива личности са в услуга на Обществената като шпиони. Нещо повече, когато снахата се завърна, ни писа, че Ушева⁷ (известна дама) ходела да я дири, за да ѝ каже, че научила за Гео, че е жив и че го пазили македонствашите. Такива пагения, такива безобразия за пари от близки (и Ушева, а и гъщеря ѝ е вземала от Гео уроци по театралното изкуство).

Обаче един ден през юли, когато Вл. Начев бе в Стара Загора, ми събщи, че за Гео повече да не се надяваме, защото той узнал, че са го погубили „неотговорни фактори“. Где и как, не се казва. Как понесохме

това съобщение! Щях да припадна. Но като не сме видели, след разговори и разсъждения пак не допускахме да е погубен. Още повече че, види се, да ни държат в надежда, все ни идваха от разни приближени до Обществената източници, че Гео бил жив, но му отсекли дясната ръка, с която пишел, и пр. А тукашният митрополит, като се завърна, ми съобщи, че се е срещнал с ген. Вълков и той на въпросите му за Георги отговорил кратко: „Аз разпоредих за него.“ Лаконичен отговор. Какво е разпоредил? Лошо или добро? Нам се искаше да вярваме за последното. И един ден поисках да споделя оптимизма си за това известие с Вл. Начев, като го наблюдавах как ще реагира лицето му. Лице скала, нищо не помръдна. Отговори лаконически: „Дано аз да съм се излъгал.“

Подарох поред две молби до царя, до министър-председателя, до военния министър и до министъра на вътрешните работи и до министъра на правосъдието. Подарохме и обща молба до Народното събрание с копия до всички народни представители, също и до Ляпчев, щом състави кабинет в началото на 1926 г. като министър-председател, и министъра на вътрешните работи, но отникъде никакъв отговор. Само царят чрез канцеларията ми съобщи, че изпратил първата ми молба до министъра на вътр. работи.

Никой не чул, никой не видял, никой нищо не знае, а всички знаят, че Георги е погубен. Пред нас никой нищо не казва. Ние свикнахме с многото тревоги по него, заседна ни ужасна печал в сърцето, непрежалим го прежалихме, като не сме видели изчезването му, очаквахме го всеки ден да го видим.

Георги току-що започваше своето литературно дело, той остави много недовършено, а на нас тежко наследство — жалбите, на жена си още по-тежко — да отглежда две малолетни сирачета.

Разбрахме вече по-късно, че напуста сме се блъс-

кали да го търсим и дирим, времената не позволяват сега да се предприеме нищо. В това отношение снахата нищо не предприема. Но рано-късно ще трябва децата му да подирят убиеца на баща си. Кой е той? Кого да държим отговорен? Никой друг освен ген. Вълков, защото: 1. Той като военен министър имаше цялата власт в ръцете си, понеже след атентата в „Св. Неделя“ Народното събрание гласува военно положение в страната. Всичките арести, избивания и пр. са ги вършили военни кръвясали. 2. Той казал на старозагорския митрополит Павел: „Аз разпоредих за него (Гео).“ Дали и гр. като Борис Вазов нямат пръст в подстрекаване да бъде убит Гео, това остава да се подири, когато ще се развържат много езици, защото сега са свързани и защото нищо не остава скрито под слънцето на тази земя.

Литературното наследство на Гео

Аз не съм се занимавал да съставя един списък на всичко, което е дело оригинално или преводно на Гео, защото сега не може да става дума за препечатване на нещо негово, сега духовете се дирижират от явната и тайната полиция на властта. Печатът в ръцете на властта е готов при първо подсказване да вдигне тревога, че се надига чрез творенията си един опасен за нацията такъв и онакъв и гр. Не беше ли проф. Арнаудов, който през 1927 г. помести в сп. „Читалищен преглед“ една статия върху творчеството на Гео и на другия ден вестниците, особено в. „Свободна реч“, го заклемяваха като изменник и че си е позволил да пише за един никакъв, и че ако си позволява така, може да отиде при любимия си Гео. Така недвусмислено го заплашваха. А. Страшимиров, който също писа в сп. „Ведрина“ малки работи, биде зап-

лашен и принуден да спре списанието си.

Да правя оценка на работата му, не ми е работа. Един ден ще има кой да му преценява работата по литературно и пр. гледища. Ще спомена само за първата му сбирка стихове под наслов „Жестокият пръстен“. Всичко в тази книга е символично. Цветната картина е войната и мирът на земята: черният тържествуваш демон с ножа е войната, а в краката на повалената жена е мирът. Първото стихотворение е биографията на Гео за всичко, което е способствало (особено раняването му) за пречистване на духа му, да се издигне творчески (поетът е пророк) и да каже за следващите стихотворения също като че бог говори. В тази стихосбирка има стихотворения, в които се говори за някакво минало на някакъв друг, минал живот, в който е бил, напр. в „Парсифал“ и др., а също, че го очаква едно грозещо бъдеще като в „Луната, старата змия“. Говори за едно прераждане, както в края на „Докато не обърнеш ти поглед“. Всички тези му стихове са станали загадка за мене, нито съм можал да ги отгатна сам, а той не е бил при мене от 1919 г. насетне, па и по-рано от 1912 г., за да беседваме върху смисъла на тези му стихове...

¹ Биографичните бележки на бащата Милчо Касабов за Гео Милев се съхраняват в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора. Написани са ръкописно на любимите нестандартни листове на Милчо Касабов с размери 39 на 11 см. Започнати са на 1 юни 1928 г. В текста липсват каквито и да са поправки, което подсказва, че е имало чернова – обикнат похват от Милчо Касабов да пише на чернови и после дъго и внимателно да редактира. За съжаление липсват страниците между 34-та и 43-та. Бележките се печатат по оригинала.

² От този израз също може да се заключава, че „биографичните бележки“ са писани през 1928 г.

³ Тук рождената дата е посочена неточно, тя е 15 януари 1895 г.

⁴ Георги Бакалов е издал „Каменният гост“ на Пушкин, превод в стихове от Гео Милев като №100 от „Нова библиотека“ на издателството си „Знание“.

⁵ Текстът от страница 34 до страница 43 липсва.

⁶ Вела Ушева-Караалийчева, актриса. Запознава се с Гео Милев през 1923 година и скоро става близка на семейството му. Често гостува на Мила и Гео с Христо Ясенов и Николай Хреков, с които също дружи. Изпълнява ролята на Жената в пиесата „Маса-човек“ от Ернст Толер, постановка на Гео Милев в театър „Ренесанс“. Съзнанията на Милчо Касабов за някаква нейна заонамерена роля при изчезването на Гео Милев са необосновани и по всяка вероятност са плод на родителската бояка и неясноти.

След десет години
(от бащата на Гео Милев)

520

Гео Милев. Том V

Събитията у нас през пролетта на 1925 г. показаха и подчертаха, че живеем още в мрак. Има мрак в душите, щом не зачитаме живота на другите. Мракът за душите е от невежеството.

Невежеството не е творческа сила, но е сила — сила за пакост. Невежеството не търпи творчеството и творците, защото то е мързел. Затова невежеството не търпи истината и истината само за невежеството е бодлива. Ето защо невежеството е злоба, която излива само лиги и отрова.

Затова: тежко на просветените между невежите, тежко на знаещия между простаците, тежко на даровития между бездарниците.

Тъкмо това видяхме през пролетта на 1925 г.

Животът е творчество, но в мрака за душите животът протича и се губи безследно в пакостните прояви на невежеството. Защото: невежеството си служи с конспирации и покушения; невежес-

*След десет години
(от бащата на Гео Милев)*

*Събитията у нас
през пролетта на 1925 г.
показаха и подчертаха,
че живеем още в мрак.*

*Има мрак в душите, щом
не зачитаме живота на
другите. Мракът за душите
е от невежеството.*

*Невежеството не е
творческа сила, но е сила —
сила за пакост. Невеже-
ството не търпи твор-
чеството и творците, за-
щото то е мързел. За-
тогава невежеството не*

твото отнема живота без следствие и съд; невежеството на власт взема набедения от злобата добър гражданин из обятията на майката, съпругата и децата и се подиграва с тяхното доверие към властта, като не им го повръща вече, а мърмори за „неотговорни фактори“ — патент и изобретение на българското невежество. Невежеството прибира и оземлява бежанци, които още не различават дясната си ръка от лявата, а синовете на родината — дар на вековете — дошли веднъж през хиляди години за гордост на племето, се погубват от „неотговорни фактори“.

Така през май 1925 г., когато природата в своя пълен разцвет твореше, невежеството прекрати един творчески живот и скри в незнаен гроб видимата обличка на издигнатия дух на непрежалимия ни ГЕО, верния син на България.

Ето защо в мрака и царството на невежество цари несигурност, погром, съмнение и отчаяние. Докога?

И когато преминаваме през долината на смъртта, не ще губим надеждата, че и у нас пак ще се съзнае, че са се минали отдавна времената на невежеството, които Творецът на красотата и хармонията презира, и че и у нас ще прозвучат мелодиите за благоговение пред всеки живот, и че всеки с радост ще служи на ближния си, за да отразява царството Божие, което е в него.

М. Касабов

Ето реквием за непрежалимия син Милчо Касабов не казва никому преживе. Оригиналят се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора. Публикувано е в „Баща и син“ от Георги Янев, Пловдив, изд. „Макрос“, 2005 г.

521

Приложение

Бележки на Мильо Касабов, водени на кориците на Библията и в тетрадки

В името на Отца и Сина и Светаго Духа Амин. Аз, Мильо Георгиев Касабов, родом от гр. Чирпан, написах тези бележки в Ст. Загора на 26 октомври 1906 г. Син съм на Георги Тролов и Пена Стоянова от с. Бурнусуз, Чирпанска околия, които са се преселили в гр. Чирпан преди рождението ми. Баща ми имаше брат, чичо Русен, който живееше в Бурнусуз до 1888 г. Майка ми има две сестри: леля Злата и леля Къна, леля Злата живееше до 1892 г. в Бурнусуз и има синове Рачо и Колчо (храненик) и Пелю Петрови Яламови, които живеят в с. Сълмешлии — Чирпанско. Имах голям брат Спаско, който почина на февруари 1883 г. От него гнес живи деца има Пенка и Милка в Чирпан и Маришка в с. Караджалово — Борисовградско. Имах и сестра Гина, която почина 1884 г. От нея няма живи рожби. Имам сега жив брат Христо, който има само едно момиче Иванка.

Баща ми е ходил по Анадола (Мала Азия), занимавал се е с овчарство и търговия, а упражняваше касанска търговия. Майка ми е била телчарска дъщеря. Тя и сега е жива и е проста, от търговия и съобразителност не отбира. Баща ми почина през септември 1889 г.

Родил съм се през март 1868 г. Помня Баташкото клане през 1876 г. и Руско-турската война за освобождението на България. На втория ден на Коледа избягаха турците от Чирпан и до вечерта се завърнаха обирниците от тях, които цяла нощ чупеха мази и дюгени и обираха стоки. На третия ден на Коледа никакъв турчин не остана в града. Хората стояха на голям страх. Разбитите турски войски почнаха да прииждат и преминават през града. Те запалиха х. Димитровия хан и убиха 1—2-ма, които отидоха да гасят, гражданите образуваха стража и обиколиха града, ка-

то не позволиха вече на разбитите турски войски да преминават през града, а им доставяха накрай града всички потребни храни. На 2 януари 1878 г. рано утринта излязохме на източната страна на Чирпан да срещнем руските войски. Те дойдоха като гъста гора. Така излеждаха първите авангардни войски, защото бяха казаци, въоръжени с пики — едни дълги мажграци. Хората плачеха от радост, деряха фесовите си, защото тогава всички българи носеха фесове. През този ден и на другия мъжете излеждаха смешни, защото като нямаха шапки на главите си, бяха превързани с червени женски кърпи. Баща ми носеше и в турско време кожена гула, заради това мнозина дохождаха да ми искат някоя от вехтите му гули. Той имаше такива 2—3 и ги раздаде. Още същия ден с пристигането на русите започна грабеж на турската покъщнина и имот, което наричаха яма. Баща ми не взе ни едно копче турска яма, даже и като мъмреше големия ми брат Спаско и нему не позволи да вземе нещо особено, когато други на неговата възраст много нещо награбиха. Бях вече ученик в IV отг., когато изпратихме русите с плач. Отрязването на Изт. Румелия и отделянето ѝ от свободна България се посрещна с демонстрация, като викаха хората пред конака няколко дни наред „Не щем автономия“. През 1882 г. свърших III клас и като нямах в Чирпан по-горно учение и не бе в състояние баща ми да ме прати другаде да уча, а имаше голяма нужда за учители и чиновници, условиха ме моите учители за учител в с. Елхово (Читалтене) — Чирпанско, за 25 лири турски за година. Бях на 14 1/2 години тогази и имаше ученици по-големи от мене. През 1885 г. списвах в. „Македонски съззи“ и ако и още малък, са ме приемали в обществени работи: бях секретар на Македонския комитет в Чирпан под председателството на Т. Кирков, а в София бе председател Диамандиев. През тази година взех участие в заговора за Съедине-

нието, което в Чирпан провъзгласихме на 5 септември 1885 г. Водители ни бяха капитан Паница от Северна България, негов другар черногореца Перо и от Чирпан Пею Гарванов и Стою Филипов. Мене бяха арестували, но другарите ни, като не искаха да направят жертва в града, оттеглиха се в с. Калфа, където ги догони войска и на утрото на 6 септември, когато Съединението било прогласено в Пловдив, в Чирпан народът с пристъп превземаше конака и ни освободи от затвора, в с. Калфата войската нападнала четата и убила Ив. Данчев и още едно момче от Сливен и ранила други 2–3 момчета. Организираните отпосле в чета доброволци, които в Чирпан нарекоха „червените ризи“, защото се облякохме в таквази форма, заминахме за Бачковския манастир, а после при границата турска при с. Белица и Харамуш, а после в Чепеларе, от гдето на 3 януари 1886 г. се развърнахме по домовете си. Когато през това време е била Сръбско-българската война, ние само чувахме за нея, но нищо от нея не видяхме. На 14 ноември 1885 г., когато нашите войски са превземали Пирот, имаше падащи звезди в извънредно голямо количество — като гъжг. Детронирването на княз Ал. Батемберга, възвръщането му и смутните времена отпосле помня като времена на най-долни нрави и мерзост, за които не искам нищо подобно да пиша. След избирането на Н. Ц. В. Фердинанд I за княз на България, Стефан Стамболов, който пое управлението във времена бурни и смутни, в скоро време закрепил положението и станал популярен държавен мъж със способности. Неговите противници емигранти побързаха да се примирят с него и под разни предлози се завърнаха в България и се настаниха на длъжности. През 1892 г. Стамболов празнува своето тържество чрез устроеното през август и септември промишлено изложение в Пловдив. Шушнеше се дори, че Стамболов ще се провъзгласи за княз на България. Стамболов се разправяше

доста зверски с противниците си и неговото управление се характеризира като система на рекрутиране, разпуснатост (...) и отмъщение. Поради всичко това у мнозина гореше жажда за отмъщение.

През 1890 г. станах учител в с. Ключуклери — Търново-Сейменска околия. През месец август 1892 г. се сгодих за Анастасия Христкаева от Ст. Загора и през юли 1893 г. се венчахме. Тогава учителствахме в с. Опан.

На 15 януари 1895 г., когато бяхме учители в с. Радне махле, ни се роди първото чедо Георги. През 1895/96 учеб. година учителствахме в с. Ачларе, Карнобатско, и видяхме първите тревоги на родители, когато Георги заболя от стомашна болест. На 8 септември 1896 г. се роди второто — Борис.

Има времена, когато човек се самоусъвършенства в изпитните. Тогава познава човеците и нещата и ги наименува със същинските им имена. Таквози време е за всеки човек, когато влезе в живота със самостоятелна работа, когато не му иде определена заплата, но чрез всекидневния си труд очаква заплата. Таквози време бе за мене времето от септември 1896 г. до юли 1897 г., когато, преследван от партизани, се местех от село на село като учител и като не исках повече да съм играчка в ръцете на подобни, напуснах учителството и станах агент аквизитор при Др-вото „Балкан“. С каква гързост (повече от нечувствование), при нямане никакви средства на ръка, предприемам една самостоятелна, непозната за мене работа и при това се поселих в София. Бог чудесно ни е избавил, като ни не остави да пропагнем там, гдето мнозина подобни нам са загивали. На 10 юли 1897 г. се преселих в Ст. Загора заедно с другарите ми учители от с. Радне махле Димитър Драгиев и гр., с които бяхме по-рано основали акционерно книжовно дружество „Просвета“, сега открихме склад на това гр-во (книжарница), управител на която станах аз.

На 18 юли 1898 г. ни се роди чадо момиче — Евгения.

Работата на Др-вото „Просвета“ вървеше удовлетворително. Бях вече председател на др-вото. През лятото на 1898 г. почнахме да издаваме в. „Справедливост“. През тази година двама от другите учители останаха без места, та за мене настанаха нови времена на изпитание. През февруари 1900 г. бях бламиран и се оттеглих от управлението на Др-вото. Сега бях похарчил и тъй малко спестените си пари за купуване на място и съграждане на къща в Ст. Загора, като влязох и в дълг около 2200 лв. С 20 лв. в джоба и взетата на кредит книжарска стока за около 400 лв. от Йосиф Сици и г. Сам. Патак на 20 март 1900 г. отворих собствена книжарница. Но чудо! През летния сезон и книжарница! Дълг, а алъш-вериш няма! Няма спукана пара, а да се поддържа къща и да се нарежда новопостроената таквази! За петаче съм петимисвал! Нямам съм да повърна (да разваля) един лев, когато купувачът ми е давал еднолевова монета! Грозна немотия през това лято! На есента отидох по работа на баджанак ми К. П. Георгиев в София и като се видях с познатите ми от Др-во „Балкан“ г. г. Ст. Наумов и П. Михайлов, които наскоро бяха почнали да издават в. „Вечерна поща“, първия вестник в България, продаван на ръчна продажба, ме поканиха за настоятел и от 18-и бр. почнах тази работа заедно с книжарницата, която отпосле бе благодарно съживителна за материалното ми състояние.

На 30 август 1901 г. ни се роди четвъртото дете — Пенка.

През лятото на 1903 г. имаше в Македония голямо въстание, но с лош край за българите.

На 10 февруари 1904 г. ни се роди пето дете — Маришка.

На 16 февр. 1906 г. ни се роди шесто дете — Веселка.

Неволният грях. На 28.IX.1909 г. получих книгата „Рожби на греха“, която по съдържанието си е една без-

нравствена книга. От разсеяното ми внимание през тези дни, когато имаше много работа и сякаш злото ми бе турило завеса пред очите, та гледаха книгата и сякаш не виждаха и твърде лекомислено я пуснах в продажба. На другия ден ми се проясни, че съм свършил зло, като съм пуснал в продажба тази книга. Бързо я събрах от момчетата продавачи и на 4.I.1910 г. я повърнах, но вече 15 екз. бяха продадени. Съзнанието за това зло, извършено неволно, ме измъчва дълго и причини ми душевно разкаяние и болка за този неволен грях, който не ще забравя. По тази случка разбрах що е неволен грях и как злото се промъква, като ни заслепява в моменти и прибулва телесните и зрителните органи.

На 18 юни 1914 г. в Сараево сръбски съзаклятници убиха чрез два последователни атентата в един ден австр. престолонаследник Франц Фердинанд и жена му. Така се започна общоевропейската война, или общата война — „общий бой“, както сме слушали още от деца да се говори, че ще стане общий бой един ден.

Пиша след близо една година пак — Поскъпването е още по-голямо. Брашното е 3 лв. кг и пр. Руската революция обяви, че за да закрепне вътрешно новото положение, трябва мир на Русия. Скоро обаче правителството на Думата щеше да падне, защото заяви открито, че е за война докрай. В името на мира дойде по за дълго време правителството на Керенски от демократичните течения в Русия. В Русия вече настъпи анархия. Почнаха да се обявяват части от нея за независими, като Финландия, Украйна и др., и да си имат свое правителство и свои телеграф. агенции. Керенски не можеше да се въздържи и нова революция от крайните там социалисти, наречени „болшевици“, като обяви, че властта в Русия е в ръцете на работнишките, войнишките и селските съвети и че няма министри, а има комисари на външните работи и пр. Обаче болшевиките дойдоха в името на мира. Те обявиха, че

ще сключат мир, каквото по-рано руската революция възприе „Мир без анексии и обезщетения“.

През април (28-ий) 1917 г. ни посрещна нещастие. Георги на фронта при Дойран биде тежко ранен, при което изгуби дясното си око. Бяхме в тревога с месеци по него.

Пиша пак след една година. Скъпотията е неимоверна. Лист книга — 20 стот. Един костюм грехи — 5—600 лв., обуца от 250—400 лв., нагница — 20 лв., шаякът 140 лв. метъра, басма — 20 лв. метъра, вълна — 30 лв. кг, пашкули — 45—50 лв. кг. Голяма и незапомнена суша през пролетта и лятото на 1918 г. изплаши и застраши с глад. Брашното се продава 12—15 лв. кг, а храна 500—600 лв. кило от 5 крини. Зарзават няма, хората стават рано и тичат за продукти като обезумели.

Кабинетът на коалицията се смени със земеделски кабинет — начело със Стамболийски, и с подпомагане на народняците. Реф, протести, позиви и нищо не помогна. Стамболийски подписа мира в Ньой — предградие на Париж — България не била достойна да влиза и омърсява Париж и се подписа в деня на празника на бълг. победи (27.IX.1919 г.). Горчивата чаша се изпи до дъно и напоследък прибавиха оцет и злъчка.

На 25.XII.1919 г. железничари и пощенци масово прогласиха стачка с политически тенденции да въведат болшевизма. След 40 дни, когато пиша, не постигнаха целта си. Брат ми Христо почина в деня на стачката и не можах да отида в Т. Сеймен на погребението му.

Скъпотията и особено обезценяването на парите е голямо. А развала и разврат навсякъде. Никой не мисли за ближния, а всякой за себе си.

Пиша след една година. В живота се ръководех от вяра в Бога. Аз си мислех, особено в млади години, че и другите хора поне се така ръководят. Разбрах обаче, че не само хората не се така ръководят в живота, но като се преструват, като извършват

формалности религиозни, за да не ги мислят другите за безверници, в живота се ръководят от интереси, егоизъм, отмъщение, коварство и съсипват ближния. Най-много обичат хората да гразят щастieto си върху нещастieto на другите.

Мнозинството от хората подражават, а малцина са хората на изображенията и нововъведенията. Поради това изобретателите и новаторите винаги остават с празни ръце.

Пиша след 2 год. (12.XI.1922) за събитията в политиката и които и каквото струва да се отбележи. В България правителството на земеделците със Стамболийски начело се чувства силно вътрешно и върши съвеволния, грабежи и терор, един вид „оранжов болшевизъм“. Отнеха сгради и на частни лица за държавни учреждения и помещения, силни на деня отменяват решенията за такива срещу десетъка и стотици хиляди рушвети и така се издигнаха голтаци богаташи. Отнеха се земите на собственици, които сами ги не обработват или им са много, и ги раздадоха на техни партизани. Данъци непоносими, особено за гражданите. Сякаш гражданите бяха извън законите, с всичко се цели тяхното съсипване, земеделците явно се опълчиха против гражданството и говореха с цинизъм и оскърбление против гражданите. Прогласиха простащината за всемогъща и всезнаеща, съдебните власти (прокурори) станаха фикция, отнеха имотите на Рил. манастир и сградата на Семинарията в София, строена със заветчани фондове, скараха се със Синода. На нож бяха 6 м. с професорите и само тям отстъпиха. Противниците си от опозицията третираха като престъпници и им устроиша клопка на 17-18.IX. 1922 под ръководството на мин. вътр. работи Р. Даскалов, като ги нападнаха по трена, когато пътуваха за събор в Търново, при Долни Дъбник, бяха ги, убиха някоя, ругаха се с тях: остригаха им брадите и мустаците — рязаха с нож — и всичко то-

ва от шайки от детективи и затворници, каквито много пуснаха (амнистираха) от затворите. Така подигнаха тъмните личности и апетити, прогласиха за конституция „светата цепеница“. Опразнените затвори напълниха със своите си противници: арестуваха всички министри от кабинета Гешев–Данев, като провинени за войната от 1912/13 г. и Миланов–Костурков за погрома от войната 1918 г. Либералите министри вече по-рано (1919 г.) бяха арестувани и досега са в затвора. Съдят и съдят им продължава още.

На 9 юни 1923 настана краят на Стамболийски: съзаклятници офицери – Нароген сговор – извърши преврат. Стамболийски биде убит. Сподвижниците му някои избягаха зад граница, а останалите арестуваха. Някои изчезнаха от ареста. Райко Даскалов биде убит и в Прага. Започна ера на сговор между партиите на реда. Нищо не излезе: държащите властта се налагаха, партизаните все искаха да си шарят както кой по-рано. Образува се Демократич. сговор и пак си останаха отцепници в старите партии. Преди септември 1923 г. комунистите, които на 9 юни 1923 г. нищо не предприеха, сега подигнаха революция и на малко да стане гражданска война. Виновни намериха заслуженото, но много невинни бидоха без съд избити. Позорна страница в историята ни: отмъщение и страстите се проявиха. Хиляди избягаха зад граница – в Сърбия – емигрираха. Страстите се разпалваха. Отечественопродажни станаха емигрантите, насъсквани от Сърбия и поддържани със средства от III Интернационал – Москва – болшевиките. Конспирации и банди и разбойничество завилня в страната.

На 16.IV.1925 г. с взрив в черквата „Св. Неделя“ („Св. Крал“) бидоха убити стотина граждани и ранени няколкостотин души предимно от висшето общество (11 генерали само). Целело се е да бъде избито цялото правителство и царят, и всички първенци, защо-

то бяха привлечени на погребението на убития зап. генер. Георгиев, убит нарочно от конспираторите. Царят не присъстваше. Бил на погребението на убития преди два дни негов придворен естественик, когато при Арабаконашкия проход биде нападат царят, но се избави, като под град от куршуми отстъпва – избяга към Орханлие, а придружаващите го са залегнали и отбивали нападателите. Смушение за малко. Изловени едни от авторите на атентата в „Св. Неделя“ – клисарят Загорски и Фригман и др., а други – Янков, Милков убити – заловени, съдени и обесени. Между тях французи, мъж и жена – синът на царя им отмени смъртното наказание. Никъде никой не се подигна. Гласуването от Народното събрание военно положение развързваше ръцете на правителството. Много народни представители станаха пишман за гласуването на военно положение, когато правителството не заста на високо на поста си, а се впуща да изстреблява комунистите. Затворите се препълниха. Стотици изчезнаха, под предлог че бягали, когато ги откарвали от едно място на друго. Но това, види се, не е било достатъчно, то просто от учащите след мъки и изтезания изчезваха безследно стотици. За такива обяснения, че ги погубвали „неотговорни фактори“. Конституцията и законността пропаднаха.

Сега и за нас настъпиха много тревожни дни на изпитание и мъка. На 15 май 1925 г. е (извикан) от агент на Обществената безопасност в София синът ми Георги (Гео Милев) и отведен, но се изгубва и въпреки постъпките даже пред военните, след месец ни съобщиха началникът на Об. без. Вл. Начев, уж познат ни и приятел на по-малкия син Бориса, че Гео бил погубен от „неотговорни фактори“. На заявления и молби до царя досега никакъв отговор. Всички тези беззакония станаха веднага известни в странство. На България взеха да гледат вместо състрадателно с пренебрежение. В страна-

та настана поплаха. Хората се страхуваха един от други. Слушаха се действия на органите на властта като инквизициите и нищо повече. Всички се страхуваха да говорят за изчезналите, погубени от неогл. ф., та се създаваха и разпространяваха разни легенди за тях и все казано между четири очи. Положение ужасно, настана застой. Капиталисти напуснаха страната. Войската беше въвлечена и покварена. Надигнаха се диктатори и техни поддръжници образуваха дружби „народна отбрана“ по примера на фашистите в Италия. Водителят на фашистите в Италия се прогласи за диктатор и доживотен м-р-председател.

Пиша след 1 година (4.XI.1926). В първите дни след изчезването на Георги бяхме (...) и обнадеждавани, че такива правителството ги открива, та траур не носехме, а повечето бяхме в ожидание да ни го върнат. Затуй и през юли 1925 г. се венча Евгения (първата ни дъщеря) с Жеко Великов Чолаков — агроном, а Пеша (по-малката) замина за Америка в Чикаго, издържана от националното училище за детски градини там, с наши пътни разноски около 34 000 лв. Като ходих в София после, разбрах, че скоро подиря ми са плъпнали агенти на Обществената безопасност да ме залъжат да се върна, като един ме уверяваше, че Гео е в Сливенския затвор. Завърнах се, ходихме в Сливен, нищо не се оказа, а след това се заредиха уж познати и приближени на Гео да идват и ни уверяват, че е жив и че го крие правителството. Разбрахме късно, че това бе игра да ни заблуждават, за да не правим главоболия на правителството. Три молби подадох до царя, една до Нар. събрание и пет до министрите и от никъде никакъв отзвук. Най-сетне ни налегна мъчително състояние и подирихме утеха в отслужване заупокойна на 23 май 1926 г. като годишнина от изчезването му. Обаче мъката ни беше смес от жал по него; жал за България с навъдилите се зверове в човешки образи, които

потъпкваха закони — конституция, и опетниха България, жал, че и ние бяхме така несправедливи и доверчиви, та го не изтеглихме из София с време, и пак някъде ни беше и с една смесица неопределена, като не сме видели смъртта му, току си мислим, че ще го видим. Избитите така само в София били 6000, а в цяла България повече от 20 000, безразлично и от двата пола и от всякаква възраст, а има и една майка с дете бозайниче, интелегентни, писатели, поети, учители, доктори, офицери и особено много интелегентни хора, и то не са комунисти, а за лични отмъщения, погубени са толстоисти, вегетарианци, стамболовисти, които нямат общо с комунизъм, пример на преследване главно що бяха. Обаче главни родоначалници на комунизма като Георги Бакалов, Сакаров и др. се спасиха, защото имаха сродници генерали и министри, които ги спасиха и препратиха в Русия. Други са се спасили с много пари и вече проличаха, които са вземали пари, защото вдигат в София къщи за милиони.

Свободата се е изпарила. Разюздан живот у младежите — слободия. Отникъде глас за здрав народен организъм при свобода. Владици и военни са едно. Сектите се сочат като народопредателски, може скоро да бъдат подгонени. Това ни липсваше само. На дановистите не позволиха събора — позволиха и при заплахата от военните (запасни и др.) отказаха, макар събора им (всяка година на Преображение), траещ 10 дни, прекарани в общуване, молитви и проповеди, и ношуващи, и хранещи се заедно, да не засяга ни власт, ни черква. За свободата не се говори.

След 3 1/2 години престояване в Америка Пеша се завърна живо-здро.

На 23.XII.1928 Мика се венча за Владимир Владимиров, скулптор в Русе.

През лятото 1928 г. Евгения доби момче — Венелин.

Пиша пак на 22.VI.1930 г. Мъка, мъка и мъка по Георги, която не мога да изкажа, не мога да опиша, сякаш не мога да се съсредоточа да изкажа външенията и чувствата си от тази мъка. Едните въздишки само изразяват положението ми. И сега взех перото да пиша по този предмет и не зная отгде да започна. Натрупани представи за голямата ни загуба и удар, за голямата ни отговорност, за голямата ни смисленост в момента на известието за изчезването му, от една страна, а от друга, за голямата доверчивост и наивност, която сме имали ние и сам Георги, за да не подозираме хората в жестокост и да се предпазваме, както и голямата нахалност от страна на властващите, особено от военните, под чието нареждане главно са ставали ония масови избивания, да предприемат и извършат такива грозни злодеяния, каквито само сме слушали, че са ставали през време на Инквизицията и Вартоломеевската нощ, — всички тези ни притискат и гнетят, и държат като в омагьосан кръг, и не ми дават яснота на мисълта по мъката да я изразя. Повтарям: една въздишка само, излизаща от дълбините на душата и съществуването ми, е изразът на тази мъка. До днес още сълза не се е отронила от очите ми, макар да съм дохождал до състояние на голямо разчувстване за Георги. Защо? Питам се. И намирам, че е следствие на комплицираната ми мъка: жалба, примесена с учуда и отвращение. Жалба за Георги, учудване за наивността ни при и по време на загубата и отвращение от човека звяр. Тези трите само ме гнетят и притискат, съставят ми мъката, която не мога да изразя, да кажа нейната големина и мощност, с която ме е засегнала. Мисля, че ако беше само жалбата ми за Георги, щяха да се излеят сълзите ми, но двете други обстоятелства свиват сърцето ми и не зная към себе си ли укори да отправям и да мисля за отмъщение. Колко пъти ме е сграбчвала мисълта за

отмъщение за Георги, смъртта ми даже ми се е виждала, че не ще ми попречи да извърша едно отмъщение. Само когато си помисля, че вековете са дали на рода ми един, когото трябваше да пазим като зеницата на окото си и не сме успели в това, и нови вълни от самокритика и самообвинение отнуса мисълта за отмъщение. Явно е, че нямам по предмета единно и пълно съзнание, че раздвоението ми не ми дава да се съсредоточа върху мъката си и да я изразя било с думи или с дела. Обаче гневът от мъката ми е така голям, че ми се вижда животът пуст и всички тези бележки, особено за временните събития, за празна и глупава работа. По-добре бих сторил да пиша за преживяванията, свързани с живота, като оценки на морали и личности и др., за което съм започнал и отделна тетрадка с такива бележки, а тука да бележа само хроника със събитията.

Съхранява се в Главно управление на архивите при Министерския съвет, София.

В продължение на тридесет години (от края на 1906 до края на 1936) Милчо Касабов стриктно отбелязва световните, националните, регионалните и семейните промени и проблеми в домашната библия, която е била на почит в неговия дом. Много са страниците с личните му разсъждения за световните и националните неуредици, завидно точни са топонимните му наблюдения, които не могат да бъдат оспорени и днес от професионални историци, но ние даваме предимство на личните разсъждения, свързани с Гео Милев, и на наблюденията му на българския политически живот, който в крайна сметка отнема живота на любимия му син.

Малко по-разширен вариант от настоящия е публикуван в книгата „Баща и син“ на Георги Янев, Пловдив, изд. „Макрос“, 2005 г.

Бележки
на М. Касабов, Ст. Загора,
по въпроси из живота

6.12.932

„НЕОТГОВОРНИ ФАКТОРИ“

В близкото минало в страната се развихриха събития от властущащите; в които погинаха около 30 000 невинни като жертви на „неотговорни фактори“. Оттогава „неотговорни фактори“ е въведено понятие в езика ни за изразяване на ужас и безумие, на подлост и скверност, на безчовечност и зверство.

И аз съм от пострадалите от „безотговорните фактори“: през втората половина на май 1925 г. „неотговорни фактори“ погубиха сина ми Георги – поета Гео Милев. Каза се: „безследно изчезнал“, може би погубен от „неотговорни фактори“, които в София особено се знаят от всички? Това са властущащите тогава, особено военните, на които Н. С. бе предало цялата власт, бе обявена страната във военно положение. Начело на военната власт бе военният министър генерал Ив. Вълков, родом от Казанлък, син на Юргечката. Това само прозвище е достатъчно да се знае как се допуснаха „неотговорните фактори“ да покрусят името на България и я изложат и припишат. Защото делото на „неотговорните фактори“ е подло и мерзко и то задълго взема връх, скова и изпълни с ужас и трепет сърцата. Моят син Гео е взет на 15 май сутринта от дома му от полицията и отведен в Обществената безопасност, където следобед е бил виден от жена му. Там е бил виден и от друзи, но от управата на Обществената безопасност отказват да е постъпил. Къде е? – Ще видим!, отговарят. И след няколко дни вдигат рамене и отговарят:

„неотговорни фактори“ са го отвлекли и изчезнал безследно. Това като система е проведено в София с хиляди жертви на безумието на управляващите. Ела в Обществената безопасност и от там да изчезнеш! Тази система на най-отвратителна подлост може да скрои и проведе само един роб, един страхливец, един тилови герой, който е получил безотговорна и неограничена власт, каквото е военното положение.

Но въпросът е по-дълбок. Неужели в България нямаше съучастници управници умни да не допуснат този позор за народа ни – че е тъй подъл и звероподобен? Отговорът е – нямаше такива управници. Някои депутати от опозицията тогава, които също гласуваха за военно положение, са се тлюхкали и биели по главите, казвайки: „Ах, какво направихме, какво безумие сторихме, че гласувахме за военно положение!“, когато са видели прокарването на системата на „неотговорните фактори“. Но това съзнание не приведе нито едно от тези „опозиционери“ до действия, да реагира, да протестира. Всички мълчаха като риби при изстреблението на невинни и в болшинство извъртат на народа. Защо това е така? Защо едва сега след седем години си задавам този въпрос? След 7 години! Едва по дур 7 години ми се отвориха очите да видя и като тежка присъда за моя народ. Впрочем не е тежка, а заслужена, защото тежка е за невинния, а заслужена за онзи, който времето и обстоятелствата са го създали да си заслужи присъдата. Досега аз съм гледал на моя народ, из който съм, като на заслужаващ всяко съчувствие, поради неговата немощ, беднота и преживял 500 години робство. Същевременно съм облажавал и съм бил във възторг от подвизите на този народ, проявени във въстанията за освобождението, в четнически нахлувания, в боевете за освобождението през Освободителната война и през по-сетните войни: за съединението и за обединението. Сам взел участие актив-

но за съединението и доскоро радетел за въздигане на метник на борците при Стара Загора за освобождението, така активен за народна добра черта, аз съм изпускал умозаключителни факти и разумни доводи за долните и ниски черти и прояви на този народ роб. Че робството е една система за издребняване на личността, това за мене като факт не е било достатъчно ясно, защото съм адмирал по темперамента си само ония из народа, малцината – единиците, които са проявявали добродетели, забравяйки, че малцината не са народ. Болишинството обаче е онова страхопълзовско мнозинство, което робията е направила да прекланя глава пред силния, а когато то бъде облечено във власт, да върши само издевателства и делото на „неотговорните фактори“. Сега си спомням, че в зората на нашето освобождение българинът роб прояви и приложи делото на „неотговорните фактори“. След като бе обявена Руско-турската война за освобождението ни и потеглили руските освободителни войски, първите им отряди под командата на генерал Гурко преминали Дунава, отпразвили се през Балкана и достигнали в Стара Загора, както се знае, и завзели града на 10–11 юли 1877 г. Разорението на града от Сюлеймановите орди стана на 19–20 юли същата година. От 11 юли до 19 юли е било царство на роба българин и той е проявил робския си инстинкт, робските си напастени асоциации за отношения към себеподобните. Това българско царуване от 8–9 дни е било началото на системата на „неотговорните фактори“ спрямо турското население. Облечените във власт стражари за пазене реда са вършили такива работи: въоръжени с пушка, отивали по домовете на известни турци, на които са искали да отмъщават, и с думите: „Гел, сени чадъра (или Хъокломата) чаряьорлар“ – „Ела, тебе на палатката (или в управата) те викат“, – са подбирали жертвата си напред с и като забиват по някоя

улица, са я убивали и отвличали с кола накрай града. Много турци така са били избити от „герои“ и „патриоти“ като Георги Кюмюрѝ и Марко Иванов, както съм чувал да приказват. Но сега ми идва на ума това, що съм чул, че са вършили тези роби българи, щом са ги били облекли във власт. А нали имаме българи, повисокостоящи от Кюмюрѝ и неговите грузари стражари на града? Да, дори старият П. Р. Славейков, този идеолог на българското, поетът, писателят, учителят, преводачът на Библията, по-после – либералът, бе тук, в Стара Загора, и сигурно е бил между повисокостоящите управленци, но като него е имало и други интелегентни, но все пак българи! О, робско наследство у всички, ти още в зората на свободата ни сложи петно на новораждащия се в свобода българин. Зная и други случаи, разправяни ми от самия автор. Покойният Наньо Димитров, тогава учител и начетен, е владеел горе-доле и руски език, та е бил случайно преводач в руския генерален щаб – на квартира в Габрово по време на Руско-турската война. Когато биде разбит при Шейново Вейсел паша и пленен с армията си, решено било грамадното число пленници да бъдат изпратени в Русия, както и стана. Вейсел паша и щабът му, уведомени за това, се явили в Руския генерален щаб и поискали да бъдат конвоирани и съпроводени до Русия с руски войници, защото те знаели каква би им била участта, ако ги предадат на българи опълченци. Разговорът молба е станал в присъствието на преводача и той превел молбата на руските военни, че турците искали да бъдат конвоирани от български опълченци, защото те знаели турски и по пътя щели да могат с тях да поминат в улеснение при нужда, като им разбират от езика. Така да преведе Н. Димитров турската молба е направил от онзи робски инстинкт да злепостави тези, които днес зависят от него. Руските военни не подозирали нищо. Те предали на

българи опълченци да конвоират пленниците турци. В деня на отправянето им из Габрово между зрителите бил и Наньо Димитров. Той видял, че много турски офицери плачели, а един от депутацията при руските военни видял Н. Димитров издалече и само му помагал заканително с пръст – израз на обвинение за поглата му постъпка. „И никога няма да си простя, ми казваше Н. Димитров, за тази мерзост, и не зная как ще отговарям за нея пред Бога, защото с хиляди-хиляди от турските пленници бяха избити от българите опълченци по пътя, когато са ги конвоирали.“ От Габрово до Търново още пътят бил постлан с труповете на турски войници, сега пленници, а докато били откарани в Русия са останали наполовина, дори на една третина. Ето това е българинът роб. Опълченецът удиви света с храбростта си при Стара Загора и на Шипка в паметните дни 19 юни 1877 г. и 11 август 1877 г., но също така светът би останал изумен от коварството на този герой и храбрец, когато узнае за избитите пленници турци от войската на Вейсел паша. Пленникът не се убива безразборно и това е едно зверско и некултурно дело, поне така е прието при смекчающите понятия за войната. В освободженската война българинът опълченец взе участие и се би за свобода. Свободата бе на устата на всички, в ума на всички, в цялото естество на българина тогава. Свободата носеше нов живот, живот творчески, в който да се прояви израсналият и достойният за свобода. А той се прояви в случаите, които приведохме, като най-мерзкия незаслужаващ свободата, за която се проля толкова кръв. Но прояви се робът, който още нямаше гражданското възпитание и социално чувство тогава. Обаче след 50 години свободен живот как да гледаме на „неотговорните фактори? Още повече че те не са единици, а една организация в управлението тогава, която мълком биде одобрявана от всички „пар-

тии на реда“ и от духовните водачи на народа – владиците, които оттогава се присъединиха към управляващите и оттогава заговориха по-високо за „православната църква“.

От казаното дотук трябва да се помисли и види горката участ за бъдещето на българския народ. И наистина песимизмът волю или неволю обладава човека, ако човек няма прозрението да вижда, че залогът за дадената свобода е твърд и изстъпленията на робската натура и тилови герои – „неотговорните фактори“, не могат да удавят и обезличат този залог, защото той се подхранва с толкова нови и нови издънки на истинско съзнание за свобода и човечност, и че са видели плодовете на свободата – толкова културност и толкова начетеност и обладаване всички полета и заложи за прогрес на народа, който до Освободжението не е имало. Ще дойде ден, когато народът ще порасне духовно и ще се срами от делата на „неотговорните фактори“, като изпрати всички такива и техните крепители – рушители на свободата и нейните основи – по дяволите, да няма помен от тях. Ще дойде ден, когато жертвите за свободата народна и за нейната охрана ще принесат обилен плод за цялостно възпитание в свободния дух, за да няма мъка по опазване ценните завети на безценната кръв, пролята за тях. Инак не би имало смисъл да се дава свободата. Провидението опит не прави.

Обаче „неотговорните фактори“ твърдят, че станалото било при междуособици – въстание против властта – та да се сведе делото им, че „който вади нож, от нож умира.“ Нищо подобно. Нито един от „неотговорните фактори“ не е загинал. Те се появиха като хуна за мьст само след нападението на царя при Арабаконак и след взрива и катастрофата на черквата „Св. Неделя“ в София. Нападението на царя бе от прибягнали от Сърбия прокудени емигрантски четници и взри-

вът в „Св. Неделя“ дело на анархисти провокатори, които бяха изловени и наказани. След това обаче „н. ф.“ се втурнаха по домовете и извлачиха жертвите си със силата на властта, на която никой не се съпротивляваше. А вземениите от домовете им не виждаха вече бял свят. Никакъв съд над никого не се произнесе, никаква присъда над никого – да му се посочи вината. Против всякакъв закон и гаранциите на конституцията за сигурността на живота бидоха избити десетки хиляди с най-ужасни средства: живи изгорени и пр.

Но да се допусне дори, че е имало въстание или зародиш на такова. Как цивилизовани народи постъпиха и така чрез масово изстребление противниците с „неотговорни фактори“? Турция преди 60 години – нецивилизована тогава – при Априлското въстание има само един Батак, дело на фанатизирани помаци, което стана нейният гроб, а всички други уличени бидоха изпратени на заточение или избесени, но с присъди: на всеки обесен на гърдите окачваха „цлям“ – присъдата му, изгadena от чрезвичайния съд, който съдеше виновните и наказваше. Но много невинни са пострадали, ако и чрез съд. Вярно. Но все пак чрез съд дивата тогава Турция облече грозното си злодейство. През размирните години на Стамболова (1887–1891) бидоха смъртно наказани Миларов, Паница пак чрез съд. В Германия станаха революционни опити и на затворения Ернст Толер бе позволено като поет да пише от затвора и никого не наказваха, нито отидоха да обезпокоят невинни. През Септемврийското въстание, ако паднаха стотина въстаници, хиляди-хиляди отпосле бидоха извлечени из домовете им и избити по нивите или фърлени в Дунава и Марица. Ето това дело на „н. ф.“ е онова проявление на роба, а може би някоя наследствена черта от гревността, сега намерила случая да се прояви, за да отрупа с отговорност и грях – карма – цял народ; да тъне прогрес-

сът на народа, който трябваше да настъпи в свободата, гадена му за това именно. Печалното е, че няма проблясък на съзнанието за стореното като спирачка на прогреса на народа, като карма, която ще го задържа от прогреса, докато плати скъпо за делото на „н. ф.“ Трудна еволюция към възход при типове на „н. ф.“ Но добрият и трудолюбив български народ ще плаща скъпо, докато разбере, че паралелно с всяко знание трябва възпитание, ако не и първо възпитание и „страх божи“, съзнание и съвест за човечност и после други постижения. Бъдещето е тъмно. „Н.ф.“ още покриват земята. Какво ще бъде, когато се отдръпнат утре? Не ще ли ги заместят други да отъмняват त्याм и да се насади задълго една „вендета“ и стане народът плячка и попадне в робия да изплаща още по-скъпо? Бог да пази, нищо друго не може да се каже. Бог да пази и вразумява, виновните само да понесат заслуженото си и заплатят за глупостта си.

Съхранява се в Главно управление на архивите при Министерския съвет, София. Представява тетрадка, в която Милео Касабов е разсъждавал по различни теми – парите, скъперничеството, родолюбието, преклонението пред заслужащите народни синове и пр. В предговора е записано, че не търси последователи в неговото време за личните си разсъждения, разчита на бъдещето, което може да прочете тъжните му размисли, „на ако ще и за забавление...“

II

Часът на истината за гибелта на Гео Милев

Документи от съдебния процес
срещу генерал Иван Вълков и група
физически убийци на отвлечени
антифашисти през 1925 година.

Делото е гледано в София
от Върховния касационен съд
на Народна република България
през лятото на 1954 година.

Препис-извлечение от показанията на свидетеля Фердинанд Ваклинов Величков

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: (към прокурорите) Задавайте
въпроси!

ПРОКУРОР СРЕБРЕВ: През 1923/25 год. свидете-
лят бил ли е н-к на ареста, ст. стражар в Дирекци-
ята на полицията? Да каже за арестите и извличани-
ята, които са ставали, и методите, които са прила-
гани там. Той знае тези неща и нека да ги разкаже.

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Аз бях през това време ст.
стражар от 1923 до 1926 година. Арестуваните обик-
новено бяха земеделци и комунисти.

ПРОКУРОР СРЕБРЕВ: Свидетелят да си спомни,
преди да бъдат товарени лицата на камионетките за
качване, за извличане, кои бяха лицата, които се съ-
бираха в Дирекцията на полицията и кои разрешава-
ха тяхното извличане от Дирекцията на полицията?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Аз казах преди малко. Главни-
ят инспектор Бичев и Маню Начев. При тях ние сме
отвеждали тези лица.

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: В тяхното съвещание взема-
ше ли участие Кочо Стоянов или други офицери от
III-та секция?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Те бяха постоянно там. Ко-
чо Стоянов беше постоянно при Пене Бичев, там му
беше седалището.

ПРОКУРОР СРЕБРЕВ: Тези арестанти, които Вие
предавахте, как се изписваха от Дирекцията на поли-
цията, като освободени ли, или?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Като освободени или преп-
ратени в училище „Фотинов“, понеже и там имаше
арестанти...

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Беше ли задържан поетът Гео
Милев?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Гео Милев и той е задържан при нас горе, обаче точно по кое време, в кои дни, не мога да си спомня.

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Също и той беше предаден така?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Да, по същия начин.

ПРОКУРОР СРЕБРЕВ: Вие знаете ли, че тия лица бяха пратени вън да бъдат ликвидирани?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: На нас не е казано, че са прашани...

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: На Вас не е казвано, но го подразбирате?

СВИД. ВЕЛИЧКОВ: Подразбираме го... Понеже никой не се връщат, а ги потърсят впоследствие, казват, че са ги изпратили в уще „Фотинов“, а гражданите ги търсят при нас, и оттам предполагам, че има доста...

Верно с оригинала,

Председател: /п/ Н. Цветковски

Сверил секретар: подпис

**Препис-извлечение
от показанията на подсъдимия
Иван Стойчев Кефсизов**

...След това стана атенатът в църквата „Св. Неделя“, на който атенат присъствах и аз и по една случайност се спасих...

Три-четири дни след това... отидохме в 4-ти артилерийски полк. И там се започна езекутирането на тези хора...

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Кои участваха в удушването?

ПОДС. КЕФСИЗОВ: Самото удушване се извършваше главно от тези цивилни хора, но непосредствено участие в удушването вземахме ние всички присъстващи.

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Включително и Вие?

ПОДС. КЕФСИЗОВ: Включително и аз. Но не си спомням, бях три вечери, не помня коя вечер с кого съм теглил въжето... Разбрах, че се дават нареждания да отиват камионите в Дирекцията на полицията и оттам да вземат арестувани антифашисти и да ги закарат в IV артилерийски полк...

Вкарваше се някъде от задната страна този, който трябваше да бъде обесен. Тези, които бяха предназначени или трябваше да извършат обесването, стояха по средата. Докараното лице се поставяше да седне, водеше се някакъв незначителен разговор с него и в този момент, тези, които приказваха с него, гругите, които са предназначени да опъват въжето, му поставяха въжето на врата и го опъваха.

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Какво ставаше с трупа на удушения?

ПОДС. КЕФСИЗОВ: Третата вечер след завършване избиването на всички хора, те бяха натоварени в камионите и една част от камионите бяха вече излезли, когато чух от Кочо Стоянов, че ще се отива някъде на

някакъв си форт. Той се качи на колата, качих се и аз, качи се и Куцаров, качиха се и няколко души други, може би които не помня... Пристигнахме може би към 12 часа на Илиенския форт и там беше почнало заравянето на хората от пристигналите преди нас камиони. То се извършваше в средата на един трап горе-долу, както си спомням в тъмното, не си спомням дали предварително беше приготвен, или пък е специално изкопан за тази цел тогава. Но всеки случай някъде по средата на форта стана заравянето на хората от третата вечер...

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Сега няколко въпроса. Познавате ли някого от удушните?

ПОДС. КЕФСИЗОВ: Никого не познавам...

Верно с оригинала,
Председател: /п/ Н. Цветковски
Сверил секретар: подпис

Препис-извлечение от показанията на подсъдимия Илия Драгнев Ковачев

...ПОДС. КОВАЧЕВ: В дъбора на 4-ти артилерийски полк, където са разположени артилерийските паркове...

...Обесването се извършваше на две места: и пред цивилните, и пред офицерите...

Антифашистите се довеждаха за екзекуции от двама души офицери... Те го довеждаха, сядаха и заставаха близо към краката му от предната страна... В туй време отзад двамата подготвени екзекутори държаха готовата примка и обикновено — третият бил той свободен, или Сава Куцаров, или някой друг — с изненада, както е отбелязано и в самия обвинителен акт, нахлузва я на врата и онези веднага го теглеха в противоположна посока...

Трупове се прибихме. Докато са топли, ги съгвахме на две, слагаха се и се връзваха в чували, като използвахме връвта, с която бяха обесени. Видях, че някои от началниците уплашени, че някой може да оживее, втори път му слагаха колан, за да може по-лесно да го съгнат.

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: На врата ли му слагаха?

ПОДС. КОВАЧЕВ: На врата...

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ: Къде откарахте трупове?

ПОДС. КОВАЧЕВ: ...Натоварихме трупове по същия начин в камионите. Аз първата вечер не можах да видя и сега полюбопитствах да видя къде ще стане заравянето. Качих се в шофьорската кабина в колата с натоварените трупове...

Пристигнахме с колата на мястото, където ни казаха, че не бива да се пуши, не бива да се приказва и въобще да не се вдига шум. Аз използвах този случай и останах в кабината... Заравянето продължи много малко вре-

ме. Това ми направи впечатление и запитах къде стана заравянето. Казаха ми, че на този форт има един-два кладенци. Това беше един от фортите на Илиенци...

Верно с оригинала,
Председател: /п/ Н. Цветковски
Сверил секретар: погнус

Препис-извлеченията, имащи качества на оригинал, тъй като са подписани от председателя и секретаря на Върховния съд на България през 1954 г., скрепени с печат на ведомството, се съхраняват в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора. Същинските оригинали се съхраняват в архивите на Министерството на вътрешните работи.

Съдебномедицински акт

Подписаният проф. д-р МАРКО АНТОНОВ МАРКОВ, завеждащ катедрата по съдебна медицина в Медицинската академия „В. ЧЕРВЕНКОВ“, София, д-р СТЕФАН НЕЙКОВ, ст. асистент при същата катедра, и капитан СТАНКЕ ХРИСТОВ МАРИН – съдебномедицински експерт при Народната армия, съгласно постановление №4/22.VII.1954 година на следователя ГОСПОДИН ТОДОРОВ ДИЧЕВ от Следствения отдел на ДС по следствено дело № 79/54 година по описа на ДС проучихме набраните в наше присъствие следствени данни от близките на изчезналия през 1925 година поет ГЕО МИЛЕВ и допълнително изследвахме череп №17, изваден от разкопната яма (кладенец) в Илиенския форт – София, на мястото, описано в пункт №2 на обстоятелствения протокол на следователя.

Съгласно горецитираното постановление задачите на експертизата са следните:

1. Да се разпитат близките на изчезналия ГЕО МИЛЕВ по отношение медицинското изясняване на нараняването му през 1917 година, начина на лекуването му, какви повреди са му останали след лечението и изобщо какви характерни белези е имал ГЕО МИЛЕВ преди и след нараняването му.

2. Да се изследва намереното око на череп №17.

3. Да съпостави намереното изкуствено око на череп №17 с това изкуствено око, иззето от къщата музей „ГЕО МИЛЕВ“ гр. Ст. Загора, по отношение на големина, цвят на окото и гр.

4. Да съпостави набраните следствени данни за характерните белези на ГЕО МИЛЕВ с данните по череп №17 и да се произнесе:

А) На лице с каква възраст, ръст и гр. е намереният череп №17;

Б) Съвпадат ли и в каква степен набраните следствени данни с описаните на стр. 53 белези на череп №17.

По показанията на майката на ГЕО МИЛЕВ, сестра му Пенка М. Касабова и брат му Борис М. Касабов изчезналият на 15 май 1925 година поет ГЕО МИЛЕВ е бил ранен през 1917 г. на фронта при Дойран с парче граната в областта на дясното око.

По показанията на сестра му Пенка, техният братовчед д-р Никола Градецки (сега покойник), който е бил лекар в съседна полска болница, няколко дни след раняването на ГЕО го бил видял в безсъзнание и с превързана цяла глава и двете очи. Той, д-р Градецки, като лекар помолил да отвържат раната, за да види състоянието му. Раната била ужасна, част от черепа и веждата липсвали. Липсвало също и дясното око, част от ябълката и малко от носа. Д-р Градецки бил видял да пулсира мозъкът в тази област. След една седмица ГЕО бил дошъл в съзнание. Но положението му било много тежко и благодарение на много добрите грижи от страна на лекарите той е бил спасен и след два-три месеца бил доведен в Александровската болница, където майка му го посетила. Тя го видяла с черна превръзка на дясното око, но той бил бодр.

Към началото на есента на 1917 година ГЕО МИЛЕВ е дошел в Ст. Загора и в продължение на няколко месеца ходил със сестра си Пенка в Държавната болница да превързват раната му, а на нея самата превързвали счупеното рамо. През това време ГЕО МИЛЕВ носил черна превръзка на дясното око.

През февруари 1918 година ГЕО МИЛЕВ отишел в Германия, за да се поправи грозният белег, който останал от нараняването му. Там, в Германия, ГЕО МИЛЕВ претърпял около 14 операции. Извадили са му част от плаващо ребро, за да му сложат кост на липсващата част на челото и на дясната вежда, както

и да поправят веждата и ябълката. Присадили са му кожа, вежда и клепки от кожа с коса.

Сам ГЕО МИЛЕВ в писмата си от Берлин до баща си, за времето от 9.II.1918 година дори до 21.IX.1918 година, пише, че продължава да е на лечение и че се бил настанил в клиника, където щял да го оперира холандски лекар, голям специалист по пластика.

В едно писмо от 9.III.1918 година ГЕО МИЛЕВ пише, че му била направена някаква операция и че главната му операция щяла да бъде след 5—6 месеца.

В по-късно датираните писма на ГЕО МИЛЕВ (от 15.V.1918 година) той пише, че му била направена операция във вътрешността на окото, която боляла много, а в друго писмо от 29.V.1918 година — „Вчера следобед ме оперираха 4-ти път, но пиша Ви днес, за да се чудите как мога да пиша, и то макар че и здравето ми око е затежало и едвам се отваря, тъй като от горната част на веждата му ми отрязали кожица с косъмчета за клепка на другото око...“

На 10. VI. 1918 година ГЕО МИЛЕВ в друго писмо пише: „...преди 2 дена ме оперираха отново — продължение на по-първата операция. Сега зашиха клепката, която изрязали от здравата вежда, а двата края на мястото, отдето е изрязана веждата, ги съшиха заедно, тъй че здравата вежда се дигна по-нагоре наравно с ранената. Сега ще трябва пришитото парче да се срасне с мястото, дето е пришито, а след това ще има да се направи още една малка операция — и клепката е готова; тогава ще може да ми се тури и изкуствено око.“

Три дена по-късно (от 13.VI.1918 г.) ГЕО МИЛЕВ пише още: „...Преди няколко дена ви писах, че ме оперираха наново — тя беше голяма операция на окото; отрязали ми парче от горната вежда (с косъмчета) и я зашиха на раненото око, като долна клепка, но още операцията не е довършена. Мястото, отдето отрязали клепката, го съшиха, тъй че здравата вежда се

вдигна по-високо, наравно с ранената, която си беше вдигната. Всичко мина добре, само че все трябва да стоя в стаята, тъй като раната ми трябва да стои открита.“

На 1.VIII.1918 г. ГЕО МИЛЕВ пише: „Вчера ми правиха нова операция (малка), довършване на окото, остава сега само челото“, а на 10.VIII.1918 г.: „...Всички операции и тези на челото, които ще се правят сега, ще бъдат все с местна упойка. На веждата ще ми се тури хрущялче от долно ребро, а отгоре мас.“

На 21.VIII.1918 г. ГЕО МИЛЕВ пише: „Направи-ха ми сега първата голяма операция: срязаха гърдите, взеха хрущялно ребро, което сложиха във веждата, за да се издуе. Мястото над веждата ще се запълни с мас. И досега съм в легло и не мога да се движа. Всяко движение ми причинява болка.“

Едва на 1.IX.1918 г. ГЕО МИЛЕВ пише: „...Сигурно сте получили вече писмото ми, с което ви съобщавах, че ми се направи главната (голямата) операция и че ще остана тук още три месеца.“

По показанията на близките на поета ГЕО МИЛЕВ нужни са били още една-две леки операции, за да се възстановят напълно изкуствените клепачи, но той не е имал вече търпение да стои в болницата за „красотата си“, както сам казвал. Пуснал си черната коса над дясното око и по този начин прикривал повредата в областта на дясното си око до края на живота си.

ГЕО МИЛЕВ си дошъл от Германия с изкуствено око, което не било много удобно, като че ли все му глождело нещо и всяка сутрин излизала по капка зной. След известно време той го сменил с по-малко и по-удобно, което купил от магазина на Шлезингер в София.

На 15 май 1925 година ГЕО МИЛЕВ изчезнал с малкото, второто, купеното в София изкуствено око, а първото, по-голямо и по-неудобно изкуствено око, близките му след 9.IX.1944 година предали на къщата

музей „ГЕО МИЛЕВ“ в гр. Ст. Загора.

По цвят двете десни изкуствени очи били същите.

Цветът на очите на ГЕО МИЛЕВ бил сиво-син-каво-зеленикав.

Главата на ГЕО МИЛЕВ била хубаво оформена, с чело (преди нараняването) голямо и малко назад.

След операцията в Германия на челото му никак не личело, че му е правена трансплантация на кожа, обаче под кожата на разстояние около два пръста над дясната вежда (когато си дигнеш косата) личело, че челната кост не е равна. Носът в основата изглеждал малко по-смачан, отколкото преди да е раняван. И цялата тази област изглеждала хълътнала.

ГЕО МИЛЕВ имал широка брада, енергично издигната, с доста голяма дупчица на брадата. Устата му била голяма. Предните му зъби на горната челюст били по-едри от тези на сестра му Пенка и брат му Борис, по-редки и се различавали по това, че били малко повече издигнати напред (имали по-характерна напред извивка (вследствие на което и самата му горна устна била издигната (издута) също малко напред, което си личело добре и на последната му снимка. Зъбите му били с жълтеникав оттенък. Една година преди да изчезне, той изгубил един от горните си десни предни зъби и като се усмихвал, личало, че му липсва зъб. Трябва да е било третият зъб вдясно. По другите си зъби бил имал някои пломби.

На всички снимки на ГЕО МИЛЕВ се вижда, че той има широка, енергично издигната напред и нагоре брадичка, с дупка (трапчинка) отпред, а горната му устна е леко издигната (издута) напред.

Особено добре личат тези белези на последната (според близките му) портретна снимка с очила и спусната коса над дясното око.

На други две снимки на ГЕО МИЛЕВ — едната портретна, с войнишка куртка, а другата цяла, по

халат в болнична обстановка, се вижда на мястото на дясното око и дясната вежда грозен кожен белег и добре очертана като полудъга извивка в основата на носа отдясно.

На портретната снимка с войнишка куртка, макар и не цветна, личи, че запазеното око на ГЕО МИЛЕВ е светло.

От приложенията към пенсионната преписка на ГЕО МИЛЕВ преписка от протокол, издаден от Софийския окръжен съд – I гражданско отделение, се вижда, че ГЕО МИЛЕВ е бил роден на 15.I.1895 год.

От приложеното към пенсионната преписка на ГЕО МИЛЕВ удостоверение №4534/25.VII.1919 година, издадено от 34-ти Троянски полк в гр. Ловеч, се вижда, че той е бил ранен на 28.IV.1917 година, поради което бил уволнен завинаги от военна служба. Това удостоверение му е било издадено за поискване на военноинвалидна пенсия.

Към същата преписка са приложени медицински документи (медицински акт на инвалидната медицинска комисия от 11.II.1921 г. и медицински акт №3227 за първо преосвидетелстване по закона за пенсиите на служителите при държавните и изборните учреждения от 7.VII.1922 година) за състоянието на ГЕО МИЛЕВ след нараняването му, където то е и описано. Така в тези документи е вписано като оплакване на преосвидетелствания:

„Поради раняване изгубил дясното си око и част от костта на черепа в областта на окомото.“ Като обективни признаци в тези медицински документи е вписано, че: „В областта на дясната половина на челната кост и дясното око се забелязва силно хълтване вследствие загуба на цялата дясна половина на челната кост и на част от лявата ѝ половина, както и на загубата на част от костта на дясната половина на горната челюст, която взема участие в образуването на дясната орби-

та. В областта на хълтването се забелязва пулсация. Дясното око липсвало. По меките тъкани, които закриват мястото на липсващите кости, се забелязват доста много цикамтриси с неправилна форма.“

И така според гореизложените данни изчезналият през 1925 година поет ГЕО МИЛЕВ на 28.IV.1917 година е бил ранен с парче от граната през 1917 година в областта на дясното око, челото, дясно страничната част на основата на носа и дясната ябълчна кост. При това нараняване ГЕО МИЛЕВ загубил части от челната кост и дясната вежда, част от ябълката и малко от носа заедно с дясното си око, така че се виждала мозъчна пулсация в тази хълтнала област.

След оздравяването на нараняването получил грозен белег в казаната област. За да се поправи този белег чрез пластични операции (присаждане на кожа и част от ребро), заминал за Германия, където многократно бил опериран в продължение на няколко месеца. Била му изрязана част от лявата вежда за направа на клепачи на дясното око. Била му повдигната лявата вежда малко нагоре, за да се изравни с ранената. Присаждано му било хрущяло ребро, за да се издигне дясната вежда, и други операции във вътрешността на окомото. Не дочакал завършването още на две леки пластични операции, той се върнал от Германия с изкуствено дясно око. То било неудобно, поради което по-късно в София той купил друго изкуствено дясно око, по-малко и по-удобно от първото. По-голямото око било предадено в къщата музей „ГЕО МИЛЕВ“ в гр. Ст. Загора, а с по-малкото поетът изчезнал през 1925 година.

Поетът ГЕО МИЛЕВ имал хубаво оформена глава, голяма уста, характерна извивка на предно-страничните зъби на горната челюст, която се отразявала на вида на горната устна и това личело на снимките. Той имал още характерна, широка, енергично издигната брадичка с голяма гунка (трапчинка) отпред.

Зъбите му били жълтеникави. Те рано се развалили. Той имал липсващ някой дясно-стрижен зъб на горната челюст, който се виждал при говор и др.

Цвятът на очите му бил сиво-синкаво-зеленикав.

Споменатият череп №17 (изваден от ямата кладенец в Илиенския форт — София, и описан в представения от нас съдебномедицински акт за резултата от направените разкопки и изследване на намерените човешки скелети), допълнително изследван след залепване на отделните негови части с целуидиново лепило, показва следното:

Череп №17 се намери лежащ на тила си и малко надясно, така че е с очи нагоре към началото на кладенеца. Този череп се намери на дълбочина 2,40 м. Под него други черепи не се намериха. Той се намери в юго-западния ъгъл на ямата (кладенец) сред плътни наслоени скелетни части на няколко човешки скелета, поради което скелетът към този череп не може да се извади, а се извадиха само някои оронени прешлени и подежичната му кост, на която лявото рогче е строшено.

При разкриването на пръстта между отделните кости на споменатите плътни наслоени кости на човешки скелети, череп №17 е бил ударен с инструмента в областта на челната кост. В резултат на този удар се е получила очевидно прясна беззъбна пукнатина, която започва малко вдясно от основата на носа и отива нагоре през средата на челната кост, като продължава назад почти до темето, минавайки малко надясно от средната линия на черепа (сагиталния шев). При същия удар са се отделили (разшили) двете слепоочни кости заедно с прясно строшена част от основата на черепа. Челната кост също се е отделила (разшила) от теменните кости в областта на венечния шев. Краищата на така разшилените се кости в местата на свързването им една с друга са сивкаво-белезникави на цвят и неспоени с пръст. Съ-

що така се е получило прясно счупване и на основата на черепа в областта на левия тилан кондил и на клиновидната кост (кливуса).

След почистването и залепването на костните парчета в мястото на прясно причинените пукнатини посредством споменатото целуидиново лепило още по-добре се очертаха нараняванията на черепа, описаният дефект на костите около дясната очна кухина и общият вид на черепа със силно деформирано изразено със сплесване в дясната тилна теменна област на черепа.

Там, в дясната тилна половина на черепа, на 4 см пред тилната издатина, има една костна пукнатина, отиваща нагоре към средната линия на черепа, която в горната си част се раздвоява като буквата „у“. Дължината на тази пукнатина заедно с разклонението ѝ е 2,50 см. Тя на цвят не е белезникава, а черна, плътно споена с пръст и прогнил разпадащ се чер плат. Под тази пукнатина на дясната странична долна част на тилната кост липсва значителна част надолу към голямото мозъчно отворстие на черепа и напред до слепоочната кост. Тази кост е дълга към голямото гръбначно мозъчно отворстие 7 см, а е широка от горе на долу от 1 до 4 см. Така основата на черепа заедно с липсващите части на слепоочните кости се разкрива широко. Костното парче, съответстващо на описаната липса на тилната кост вдясно, не може да се намери в пръстта, изпълнила черепната кухина.

Заг шева на лявата половина на челната кост с теменната кост има група липса на част от черепа (от теменната и лява слепоочни кости надолу), краищата на така очертаната липса, както и на по-горе описаната, са белезникави и лесно ронливи. Втората е дълга 11 см и широка от 2—3 см. От горната ѝ част обаче, след отлепването на парченца от тъканта на чувал, се вижда, че започва една костна пукнатина, която върви назад и надолу в страничната част на лява-

та теменна кост, дълга 4 см. Тази пукнатина е с черен цвят, плътно споена с черна прогнила разпадаща се тъкан на чер плат. Също така след отлепването на парче от тъканта на чувал (който заедно с горното се пазеха залепени за черепа като веществени доказателства) и липсата на лявата слепоочна кост се намери едно триъгълно костно счупване с връх напред към челото. Това счупване е разположено 1,50 см над десния ушен костен канал. То има основа, дълга 14—15 мм, долно рамо, дълго 2 см, а горно — 2,50 см. Костните пукнатини, които го обграждат, са черни, плътно споени с черна разпадаща се материя на чер плат, плътно споени и с тъканта на чувал, разположена над нея.

Предният край към върха на това триъгълно счупване на лявата слепоочна кост е хлътнал по-навътре към черепната кухня.

След залепването на черепа по-добре се оформи и изясни видът на областта и на дясната очница. Така се вижда още по-добре, че челната кост вляво с долния си преден ръб правилно очертава във форма на дъга лявата орбита (очница), докато вдясно тази област не изглежда така, както е нормално и вляво. Вдясно няма очертан горен ръб на дясна орбита от предния ръб на дясната половина на челната кост, който е разположен с около половин до един сантиметър по-високо (по-назад) в сравнение отляво и за разлика също с този отляво няма форма на дъга, а областта изглежда като широка плоска дъга с хорда на разстояние до 5 см, след което продължава още по-нагоре и назад, като достига на 2,50 см над горния край на лоспата на дясната слепоочна кост. Този преден ръб на дясната челна половина се извисява от ляво на дясно, като стои по такъв начин значително по-нагоре и по-назад, особено във външния си край в сравнение с външния край на лявата орбита, където не личи нормално спускащия се надолу израстък (издатък) на костта, който я свързва с ябълчната кост, докато на

лявата страна е нормално очертан.

Ръбът на лявата орбита нормално се изтънява, докато този на дясната орбита е силно задебелен, заоблен и неравен, особено във външната си част.

От външния край на по-горе описания преден ръб на остатъка от дясната челна половина на челната кост, който достига на 2,50 см над слепоочната кост дясната теменна кост, след което надолу се очертава заоблен ръб, неравен на места, който отива към дясната ябълчна кост, която липсва, но личат остатъци от мястото на прикрепването ѝ. Така ясно се очертава значителна липса на дясната челна кост, която във външния си край повече е оставила непокрит от костта мозък, тъй като анатомическите стени на орбитата (дясната) са били разрушени.

На челната кост в носната ѝ част, непосредствено над носния ѝ шип вдясно се вижда старо отчупване на костта на пространство, дълго 6—7 мм и широко 4—5 мм. Тази част на костта е и по-хлътнала, по-дебела, грапава, а от самия носен шип предимно е запазена лявата му половина.

В пръстта в областта на дясното око се намери дясно изкуствено око, а цялата лицева част на черепа заедно с горната челюст и лявата ябълчна кост бяха хлътнали в черепната кухня. Но горната челюст е запазена с малки остатъци от тънките костици на носа и кухините около него. Запазена е и лявата ябълчна кост, обаче отчупена и хлътнала навътре. Дясната ябълчна кост липсва, но личат отчупени остатъци от мястото на прикрепването ѝ.

Дясната кухня на горната челюст е малко по-голяма от лявата за сметка на това, че предната повърхност на горната челюст вдясно (предната стена на максиларния синус вдясно) е издадена напред и надолу.

Запазените части на горночелюстните кости оформят дъгата на горната челюст докъм втория кътник

включително. Запазена е и съответната част от твърдото небе. На горната челюст са запазени отляво всички зъби, до втория кътник включително, обаче вторият кътник и вторият предкътник са силно разядени, така че са останали само корените им и малки части от коронки. От дясната страна са също запазени зъбите до втория кътник, но от втория резец и от двата предкътника са останали само корените. Зъбите на горната челюст и специално резците са едри, с правоъгълна форма, издадени малко напред. Те са и по-редки. Изтъркване личи само по ръба на двата предни резци. По другите зъби няма изтъркване.

Долната челюст е масивна, широка, с рязко изразен ъгъл малко по-голям от прав ъгъл. Прави впечатление рязко изразеният релеф на брадата, изпъкнал напред и малко нагоре. Отпред на брадата се очертава добре извивката навътре. Дясната ставна главичка във външния ѝ край е разпукана, като от горния външен ъгъл излизат няколко къси пукнатини. Лявата ставна главичка е малко оронена от гниенето. На долната челюст няма мъдреци, нито пък личат местата им. Десните предкътници липсват, като от втория е запазен само разяден корен. Мястото на втория предкътник е вече залечено. Зад втория предкътник на пространство около 1 см зъбна кухня също не личи (вероятно тук е било мястото на първия кътник), отляво вторият предкътник е разяден и останал само коренът. Вторият кътник липсва, но ръбът на кутийката му изглежда прясно оронен. Изтъркване личи и тук на средните резци, малко и на страничните, включително и на върха на десния кучешки зъб. Предните зъби са по-дребни.

Непосредствено до черепа се намериха и някои оронени прешлени и подезична кост, на която лявото розче е счупено.

Всички вдлъбнатини и гупки на черепа, както и черепната кухня при намирането му са плътно спо-

ени с пръстта, която ги е изпълнила. Черепът е твърде прогнул в областта на тилната кост, слепоочната и отчасти на теменните кости, особено отвътре. Шевовите между теменните и тилната кост са отчасти залечени.

В пръстта, в областта на дясното око, се намери дясно изкуствено око с пъстър сиво-синкаво-зеленикав црис (цвят на окото). Това изкуствено око на череп №17 тежи 2,20 г, то е дълго 2,20 см, широко 1,60 см, дебело под централната му част под зеницата 0,9 см, а в люспата 0,4 см, с по-закръглена форма и зеница, широка около 2 мм.

Изетото от къщата музей изкуствено дясно око на Гео Милев е със сиво-синкаво-зеленикав црис (цвят на окото). Това първо изкуствено око на Гео Милев тежи 3 г, дълго 2,50 см, широко 2 см, дебело в централната му част под зеницата 1,1 см, а в люспата 0,6 см. То е с по-разлята форма и по-широка зеница около 3—4 мм.

Съпоставянето на всички следствени данни за поета Гео Милев (дадени в показанията на близките му, писмата на самия Гео Милев, медицинските документи за нараняването му и фотоснимките на поета) с данните, намерени на череп №17, изваден от ямата (кладенец) в Илюенския форт — София, показва следното:

1. Изчезналият на 15 май 1925 година Гео Милев е бил тогава на 30 години.

Изтъркването на зъбите на горната и долната челюст на череп №17, и то на предните му резци, отчасти на страничните в ръба на кучешкия зъб, липсата на мъдреци в рязко изразения ъгъл на долната челюст, малко по-голям от правия, показват, че череп №17 е бил на лице на възраст около 30 години, т.е. на такава възраст, каквато е имал поетът Гео Милев по време на изчезването му.

Непълното вкостяване на шева между теменните кости на череп №17 може да се срецне и у лица на такава възраст около 30 години.

2. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев по показанията на близките му е бил среден на ръст.

Ръстът на лицето с череп №17 не може да се установи, поради това, че останалите му скелетни кости не можаха да се разграничат (извадят отделно) от плътното наслоените скелетни кости на други труповете в югозападния ъгъл на ямата, където този череп се намери. Деформирането на самия череп поради удари със или върху твърди тълпи предмети и прогниването на някои от черепните му кости също не позволява да се направи предположително заключение за ръста му по размера на главата, тъй като не може да се вземат пълни размери на черепа.

По размера на намерените дълги кости (за 18 души), заровени в същата яма, се вижда, че повечето от труповете са били на лица със среден ръст, какъвто ръст е имал и поетът Гео Милев.

3. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е бил наранен с парче от граната в областта на дясното око на 28.IV.1917 г. При това нараняване той е загубил част от дясната челна кост и дясната вежда, с част от ябълчната кост и костите на носа.

На черепа №17 има също липса на част от дясната челна кост, на ябълчната кост, от която са останали остатъци, на израстъка на челната кост, който я свързва с ябълчната и отчупване на челната кост в носната ѝ част вдясно, странично и над носния шип, като от самия носен шип е останала предимно лявата му половина.

Повредите на черепните кости в областта на дясното око на череп №17 отговарят на повредите, които е имал поетът Гео Милев в същата тази област на дясното око.

Такъв вид повреда на череп №17 отговарят на таква нараняване, каквото е получил Гео Милев на фронта, съгласно описанието, което дава сестра му Пенка Касабова по сведения от г-р Никола Градецки. Това нараняване несъмнено е било съпроводено с повреда на мозъка, която обяснява продължителното безсъзнателно състояние, за което е говорил същият г-р Градецки.

4. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е имал пулсация в областта на раната, която е видял г-р Градецки наскоро след нараняването му. Пулсация в областта на нараняването виждал и братът на поета Борис Касабов, впоследствие след завръщането му от Германия. Пулсация констатира и медицинската комисия по освидетелстването на Гео Милев за пенсия.

Споменатото по-горе нараняване на череп №17 в областта на дясното око е причинило широка липса на дясната половина на челната кост и изобщо на кости от дясната очница, която липса е оставила непокрит и незащитен от костта участък от десния челен дял на мозъка. От това следва, че лицето с череп №17 е имало забележима пулсация в областта на дясното око и особено странично към слепоочието, тъй като е липсвала нормалната стена на дясната очница, което от своя страна е давало възможност да се предават на меките тъкани мозъчните пулсации.

При тези повреди в областта на дясната очница убитият с череп №17 е имал пулсации в тази област, каквито са отбелязани в данните за Гео Милев, дадени от близките му и по документи.

5. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е претърпял няколко пластични операции с присаждане на меките части и част от ребро, с цел да се възстановят клепачите и веждата на дясното му око и да се създаде възможност за носене на изкуствено око.

На череп №17 предният ръб на челната кост в дясната ѝ половина, т.е. горният ръб на орбитална-

та област вдясно е по-дебел, по-грапав, и разположен по-назад и по-нагоре в сравнение с този отляво. Този висок стоеж на предния ръб на челната кост вдясно (резултат на липса от челната кост вследствие на нараняване), при наличността на дясно изкуствено око и твърде задебелен и неравен преден ръб, показва това задебеляване и неравност да се дължат на продължителен организационен и възпалителен процеси (процеси на зарастване) в тази област, т.е. че лицето с череп №17 е претърпяло в тази област продължителен възстановителен процес, какъвто е бил по данните и у Гео Милев.

6. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е имал по показания на близките му след нараняването и пластичната операция (присаждане на хрущялно ребро) неравна челна кост в областта на ранената вежда.

На череп №17 предният ръб на дясната челна половина е също неравен и задебелен, т.е. лицето с череп №17 е имало неравност на челната кост, каквато е имал поетът Гео Милев. Предимно изразеното задебеляване на и над ръба на дясната челна кост може да е резултат на присаждане, каквото е било правено на поета Гео Милев.

7. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е имал хлътване на черепа и след пластичните операции в областта на дясното око и малко смачкан нос в основата му.

На череп №17 има старо строшаване на челната кост, с липса на част от костта, така че предният ѝ ръб е значително по-нагоре в сравнение с левия (на лявата добре очертана орбита), има липса и на израстъка на челната кост за свързването ѝ с ябълчната, липса и на последната кост, т.е. всичко това е лишавало меките тъкани в областта на окомото от естествените им костни опори и поради цикатриксите (костните белези) е водело до хлътване в тази

област. Следователно лицето с череп №17 е имало също хлътване на черепа в областта на дясното око, както у Гео Милев.

На череп №17, както се отбелязва, има старо счупване на челната кост в основата на носа и деформиране на носния шип. Следователно лицето с череп №17 е имало също повреда в основата на носа, каквато е имал поетът Гео Милев.

8. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е прикривал белезите от нараняването си в областта на дясното око със спусната над тази област коса.

На снимката на Гео Милев (портретна, с войнишка куртка) ясно се вижда грозен цикатрикс в областта на челото над и през дясната вежда и клепача на окомото.

Характерът на нараняването на череп №17 в областта на дясното око добре отговаря такъв белег да е имало лицето с череп №17 след нараняването му, т.е. да е имало в тази област кожен белег, като този на поета Гео Милев.

9. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев, според медицинската комисия, освидетелствала го във връзка с военноинвалидната му пенсия, констатира, че Гео Милев е имал загуба на част от костта на дясната половина на горната челюст, която взема участие в образуването на дясната орбита (очница).

На череп №17 дясната кухина (максиларният синус) на горната челюст е по-широка за сметка на изгадената напред предна повърхност (фациес антериор) на челюстта, което заедно със счупването на дясната ябълчна кост се дължи на старо счупване на орбиталната част на дясната половина на горната челюст. Следователно лицето с череп №17 е имало строшаване на дясната половина на горната челюст, каквото е имал поетът Гео Милев.

10. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е имал характерно изгадена (издута) напред горна

устна, поради характерна извивка напред на зъбите на горната му челюст, както личи от снимките му и показанията на близките му.

Череп №17 има характерно издадена напред горна челюст с характерна извивка напред на зъбите. От това следва, че лицето с череп №17 е имало издута напред горна устна, поради характерна извивка на зъбите на горната му челюст, т.е. като тази на поета Гео Милев.

11. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев е имал по-едри и редки зъби на горната си челюст с характерна извивка напред и с жълтеникав цвят.

Череп №17 има на горната си челюст по-едри, почти правоъгълни първи резци, общо по-редки зъби и с жълтеникав цвят. Следователно лицето с череп №17 е имало зъби като тези на Гео Милев.

12. Изчезналият през 1925 година поет Гео Милев една година преди да изчезне, изгубил един от дясно-страничните си зъби на горната челюст и, като се усмихвал, личало, че му липсва зъб.

На горната челюст на череп № 17 от дясно-страничните зъби липсват вторият резец и първият предкътник, от които има останали прогнели корени, т.е. това лице е имало също липса на дясно-страничен зъб, каквато е имал поетът Гео Милев.

13. Изчезналият през 1925 година Гео Милев е имал широка, енергично издадена брадичка с голяма дупка (трапчинка) отпред.

Череп №17 има широка долна челюст с общо издадена напред брадичка, но леко хлътнала в центъра, където има една извивка навътре. Това показва, че лицето с череп №17 е имало също като поета Гео Милев енергично издадена брадичка с голяма дупка (трапчинка) на брадата.

14. Изчезналият поет е имал пъстър сиво-синкаво-зеленикав цвят на очите и дясно изкуствено око.

Череп №17 има също изкуствено око с пъстър сиво-синкаво-зеленикав цвят. Това показва, като се има предвид, че изкуствено око се подбира по цвета на естественото (запазеното), лицето с череп №17 да е имало пъстър сиво-синкаво-зеленикав цвят на очите, т.е. като този на очите на поета Гео Милев.

15. Изчезналият поет Гео Милев е имал две десни изкуствени очи — едното, по-голямо, по-тежко и по-неудобно, предадено в къщата музей „Гео Милев“ след 9.IX.1944 година, а с другото, по-малкото, по-леко то и по-удобното, поетът е изчезнал през 1925 година.

Череп №17 има изкуствено дясно око с цвят, какъвто има изкуственото дясно око на Гео Милев, предадено на къщата музей „Гео Милев“ в гр. Ст. Загора.

Дясното изкуствено око на череп №17 е по-малко от изкуственото дясно око на Гео Милев, предадено в къщата музей „Гео Милев“ в гр. Ст. Загора.

Поетът Гео Милев е изчезнал с по-малкото си изкуствено дясно око, което му е било по-удобно за носене.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

570

Гео Милев. Том V

Пълното съвпадение на данните за нараняването на Гео Милев и характерните му белези, дадени от близките му, от него самия и по документи с нараняването в областта на дясното око и останалите характерни белези на череп №17, включително и намирането в пръстта в областта на дясната очна кухина дясно изкуствено око, по цвят същото като изкуственото око на Гео Милев и цвета на очите му, сега пазено в гр. Ст. Загора в къщата музей „Гео Милев“, а по-малко от него, показва, че череп №17 е на поета ГЕО МИЛЕВ, изчезнал през 1925 година, убит и захвърлен в ямата (кладенец), разкопана в Илиенския форт — София.

Обстоятелството, че около черепните кости на Гео Милев се намериха залепнали остатъци парчета от прогнила груба едротъкана тъкан на чувал (каквато се намери и около други черепи и кости в ямата (кладенец), разположена най-отвън спрямо костите на черепа му, показва, че трупът на поета Гео Милев е бил също хвърлен в ямата (кладенец) в чувал. Това показва още, че трупът му е бил пренесен с чувал отгругаде, т.е. че убийството на поета Гео Милев е било извършено гругаде и че той е бил донесен оттам и хвърлен в ямата (кладенец), в която се намери черепът му.

Обстоятелството, че по черепа на поета на места под тъканта на чувала се намери силно прогнил разпадащ се пласт с тъмен цвят, показва, че около главата е имало метната някаква тъкан, вероятно греха. Този факт, заедно с това, че причината за смърт-

та на редица от убитите и заровени заедно с трупа на Гео Милев лица (на общ брой 18 души) е било загърлянето (удушаването с примка от кабел, тънко въженце), дава основание да се допусне поетът Гео Милев да е бил убит по този начин, т.е. чрез загърляне, а примката да е изгнила, ако е била от по-неустойчив материал, например въженце. На това отговаря обстоятелството, че дори намерената кабелна примка, зад тилната част на череп №2 и около шийните прешлени, е силно прогнила, ронлива, разпадаща се на части, както и това, че зад тилната част на череп №16 и около шийните му прешлени се намериха твърде прогнили парчета, остатъци от примка с възел от тънко въженце. Ненамирането на примка около шията на череп №17 може да се дължи и на това, че след умъртвяването на загиналите, използваната примка да е била свалена. Всичко това в крайна сметка, заедно с общите данни за намерените скелети (на 18 души) в ямата (кладенец), в която е бил хвърлен и трупът на Гео Милев, и тези за скелетите (на 54 души), намерени в кладенеца в същия форт, отговарят загърлянето да е било използвано като масов (пореден) начин за убийство, т.е. по същия начин да е бил удушен и поетът Гео Милев. С такава причина на смърт може да се свърже счупеното ляво рогче на подезичната кост на Гео Милев. Като се има предвид, че на костите се намира прогниване по краищата им, може да се допусне, че и липсата на лявото рогче на подезичната кост се дължи на същата причина. Но обстоятелството, че тази въобще твърде нежна костичка се е запазила в останалата си част неповредена, говори против такова изолирано увреждане само на лявото рогче от гниене. Такова счупване на подезичната кост се среща при смърт от удушване, загърляне и обесване. По отношение общо следите от тези начини на убийствата трябва да се изтъкне, че те се

571

Приложения

състоят главно от ожулване, кръвонасягане и гр. Такива следи при отбелязаното състояние на трупа не могат да се констатираат поради липсата на меките тъкани и изгниването на някои кости и хрущяли. Следователно ненамирането на такива следи не изключваказания начин на умъртвяване.

Оглеждането на костите на черепа на Гео Милев показва следи от действието на удари с твърди тъпи предмети, а именно пукнатини на дясната ставна главичка на долната челюст, на дясната тилна теменна част на черепа, лявата теменна кост и лоспата на лявата слепоочна кост. Всички тези повреди на черепните кости нямат вид на пряко причинени, както личи от цвета им и това, че са плътно споени с пръст и черна прогнила материя на разпадащ се пласт.

Тези повреди на костите отговарят да се дължат на удари със или върху твърди тъпи предмети. Описаното нараняване в лоспата на лявата слепоочна кост с триъгълна форма също добре отговаря да е било причинено от някой твърд тъп ръбест предмет. В резултат на тези повреди трябва да се приеме да е настъпило деформирането на черепа на поета Гео Милев, което се е усилило и от прогниването и изтъняването на дясно тилната част на черепа, т.е. на страната, на която е лежал черепът.

Нанасянето на такива повреди с твърди тъпи предмети обикновено е придружено със сериозни повреди на мозъка. В отбелязаното състояние обаче на черепа на Гео Милев следите, които показват, че повредите са били причинени приживе (кръвоизливи), естествено, не могат вече да бъдат констатирани, но нанасянето им до главата, т.е. на място, където се нанасят удари при малтретиране или убийства, дава указание някои от повредите да са били причинени приживе.

Трябва да се допусне някои от повредите да са се получили при пренасянето на трупа и хвърлянето му от високо в ямата (кладенец), при което да са се получили пукнатини на черепните кости на главата на поета ГЕО МИЛЕВ. Но посмъртният характер на такива евентуални повреди сега, разбира се, не може да бъде установен при липсата на меките части.

При липсата на меките части и при изтъкнатата невъзможност да се отделят останалите кости на скелета на ГЕО МИЛЕВ от костите на грузите, хвърлени в тази яма (кладенец) трупове, не може да се направят сега определени изводи за наличността или липсата на нараняване в други части на тялото на убития поет. Все пак по всички кости от тази яма, изследвани общо, трябва да се изтъкне, че не се намериха следи от огнестрелни, порезни или посечни наранявания, които да са засягали костите на телесния скелет и крайниците.

По отношение времето на извършване на убийството на ГЕО МИЛЕВ, съобразно състоянието на костите на черепа, частите от чувала и разпадащата се прогнила греха, важи общото ни заключение за давността на трупове, хвърлени в тази яма.

Обстоятелството, че череп №17 се намери на гръното на ямата (кладенец) показва, че трупът на ГЕО МИЛЕВ е бил един от първите хвърлени в тази яма, затрупани отгоре с боклук, заедно с който са били нахвърлени 5 животински (кучешки) трупове.

Общият извод от изследването на черепа и прилежащите към него кости на ГЕО МИЛЕВ, съпоставено с общите линии от изследването на трупове в същата яма (кладенец) и другите ями на Илинския форт, е, че поетът ГЕО МИЛЕВ е бил умъртвен заедно с голяма група грузи антифашисти, чиито трупове са били нахвърлени в двете големи ями и в други по-малки около тях, както е дадено в обстоя-

телствения протокол за резултатите от направените разконки в Илиенския форт — София.

ВЕЩИ ЛИЦА:

1. (n) проф. Марков
2. (n) г-р Ст. Нејков
3. (n) г-р Ст. Марин

Верно с оригинала,

Преседател: /n/ Н. Цветковски

Сверил секретар: подпис

Печат на Върховния касационен съд на Народна република България

Съдебномедицинският акт, имащ качества на оригинал, тъй като е подписан от председателя и секретаря на Върховния съд на България през 1954 г., скрепен с печат на ведомството, се съхранява в Къща музей „Гео Милев“, Стара Загора. Същинският оригинал се съхранява в архивите на Министерството на вътрешните работи.

СЪДЪРЖАНИЕ

ИЗКУСТВОТО ЦЪФТИ САМО НА ПОЧВАТА
НА СВОБОДАТА — ГЕОРГИ ЯНЕВ / 7

ПИСМА / 21

ДОКУМЕНТИ / 401

ПРИЛОЖЕНИЯ / 455

I Документи от периода на изчезването и
издирването на Гео Милев от близките му / 456

II Частта на истината за гибелта на Гео Милев.
Документи от съдебния процес срещу генерал
Иван Вълков и група физически убийци на отвлечени
антифашисти през 1925 г. (Върховен касационен съд на
Народна република България, лятото на 1954 г.) / 544

Гео Милев
ПИСМА И ДОКУМЕНТИ
Том 5

Редактор
ИВАН ГРАНИТСКИ
Графичен дизайн и корица
ПЕТЪР ДОБРЕВ
Коректор
СОНЯ ИЛИЕВА

Предпечатна подготовка
ЕКАТЕРИНА РУСКОВА

Формат 16/60/90
Печатни коли 36

Издателство
„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“
www.zstoyanov.com
[e-mail:office@zstoyanov.com](mailto:office@zstoyanov.com)

Печат
ПК „ДИМИТЪР БЛАГОЕВ“ ООД

ИЗДАТЕЛСТВО
• ЗАХАРИЙ
СТОЯНОВ •

*На корицата:
Гео Милев,
автопортрет*

15 лв.

Поемата ми не съдържа елементи на престъпление...

Ни дума, ни рег, ни пасаж от нея не оправдава създаването на нелегални организации, не възхвалява терористични действия, а само описва, рисува картината на събития, станали преди създаването на този закон – събития печални и трагични, които не могат да останат скрити от погледа на писателя художник и да не привлекат перото му. А как се описва известно събитие, това зависи от художествения похват и способности на автора и не влиза в оценката на съдилищата и властите...

Господа съдии,

За честта на българското правосъдие не произнасяйте осъдителна присъда, защото с нея бихте нанесли удар, рана, петно върху родното изкуство и неговото развитие. Изкуството цъфти само на почвата на свободата. Не стеснявайте писателя, за да не убивате изкуството!

ГЕО МИЛЕВ

